

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

HABÎBÎ'NİN VUSLATNÂME ADLI MESNEVÎSİ
(METİN - MUHTEVA - TAHLİL)

MUSTAFA ÖZAĞAÇ

2502090447

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. CEMAL AKSU

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

Doktora Tezi

**HABÎBÎ'NİN VUSLATNÂME ADLI MESNEVÎSİ
(METİN - MUHTEVA - TAHLİL)**

Mustafa ÖZAĞAÇ

2502090447

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU

İstanbul 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MUSTAFA ÖZAĞAÇ Numarası : 2502090447
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI Danışmanı : YRD. DOÇ. DR CEMAL AKSU
Tez Savunma Tarihi : 28.11.2016 Saati : 14 :00
Tez Başlığı : "HABİBİ 'NİN VUSLATNAME İSİMLİ MESNEVİSİ (METİN MUHTEVA – TAHLİL)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. KEMAL YAVUZ		Kabul
2- DOÇ. DR. ABİD NAZAR MAHDUM		Kabul
3- DOÇ. DR. ALİ ÖZTÜRK		KABUL
4- DOÇ. DR. AHMET KARATAŞ		Kabul
5-YRD. DOÇ.DR. CEMAL AKSU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. MUSTAFA İSMET UZUN		
2-DOÇ. DR. MURAT ALİ KARAVELİOĞLU		

ÖZ

HABİBÎ'NİN VUSLATNÂME ADLI MESNEVÎSİ
(METİN - MUHTEVA - TAHLİL)
MUSTAFA ÖZAĞAÇ

Vuslatnâme, XV. yüzyılda kaleme alınmış bir mesnevîdir. Bu tezde Vuslatnâme yazarının kim olduğuna yönelik yapılan araştırma sonucunda XV. yüzyıl Halvetiyye sûfilerinden Habîb-i Karamânî, Vuslatnâme yazarı olarak tespit edilmiştir. Habîb-i Karamânî'ye atfedilen Etvâr-ı Seb'a'nın ona aitliği tezimizde tartışılmış, vuslat kavramı ve Vuslatnâme'deki ele alınış biçimi incelenmiştir. Son olarak da tezimizde Vuslatnâme tahlil edilmiştir.

Vuslatnâme, içerdiği gazeller ve hikayelerle Allah'a vuslat arayışının sonucunda telif edilmiş bir eserdir. Vuslatın Ricâl-i Gayb aracılığıyla gerçekleşeceği düşüncesinden hareketle Üçyüzler, Kırklar, Yediler, Dörtler, Üçler, İkiler, Kutb nazariyeleri eserde detaylı olarak işlenir. Bu konulardaki bilginin kaynağı olarak Cevâmiu'l-Ulûm adlı bir esere Vuslatnâme'de sıklıkla atıfta bulunulur. Tasavvufun Halvetiyye kolunda ortak unsurlardan sayılabilecek Etvâr-ı Seb'a, özgün bir şekilde Vuslatnâme'de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, İslam, Tasavvuf, Ricâl-i Gayb, Habîb-i Karamânî.

ABSTRACT

HABÎBÎ'S MASNAVI VUSLATNÂME (TEXT-CONTENT-ANALYSIS) MUSTAFA ÖZAĞAÇ

Vuslatnâme was written in the 15th century on the order of masnavi. In the dissertation, we tried to figure out who the composer of this masnavi is and concluded that it was written by a Halveti Sufi of the 15th century, Habîb-i Karamânî. Etvâr-ı Seb'a, which was attributed to Habîb-i Karamânî, has been discussed. The concept of "vuslat" in Vuslatnâme also has been analyzed in this dissertation. Lastly, Vuslatnâme has been analyzed in this study.

Vuslatnâme is a book which consists of gazelles and fables in order to seek a way to reach Allah. By keeping the thought of reaching the God through Ricâl-i Gayb in mind the Three hundreds (Üçyüzler), the Forties (Kırklar), the Sevens (Yediler), the Fours (Dörtler), the Threes (Üçler), the Twos (İkiler) and theory of Kutb have been scrutinized in the book. There are many references to Cevâmiu'l-Ulûm which was seen as the source of the knowledge regarding this subject in Vuslatnâme. Etvâr-ı Seb'a which is common elements of Halvetiyye found a place in Vuslatnâme.

Keywords: Literature, Islam, Sufism, Rical-i Gayb, Habîb-i Karamânî

ÖNSÖZ

Vuslatnâme, ulaşabildiğimiz kadarıyla tek nüshası Ankara TDK Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 2839 beyitlik bir mesnevîdir. Eserde tekrarlanan mahlas *Habîbî* olup, yazma nüshanın kapağında ve zahriyesinde “Vuslatnâme-i Akşemseddin” ibaresi yer almaktadır. Bu verilerden yola çıkarak tezimizde Vuslatnâme'nin yazarını tespit etmeye çalıştık. Önce Vuslatnâme'nin edebiyatımızda eser vermiş Habîbî mahlaslı şairlerden biri tarafından yazılmış olma ihtimalini; sonra da Akşemseddin veya ona yakınlığı bulunan biri tarafından yazılmış olma ihtimalini araştırdık. Bu araştırmamızın sonucunda Vuslatnâme'nin XV. yüzyılda yaşayan Halvetî şeyhi Habîb-i Karamânî tarafından yazılmış olduğuna kanaat getirdik. Halvetiyye ekolünden olup Yahyâ Şîrvânî'nin de müridi olan Habîb-i Karamânî'ye atfedilen iki eser tezkirelerde zikredilmekteydi ancak Vuslatnâme'sinden bahsedilmemekteydi.

Vuslatnâme, ‘Allah’a vuslat’ konusunu merkeze alan bir eserdir. Hz. Musa'nın “*Rabbim, bana görün*” talebi üzerine kendisine “*len terânî*” (sen beni göremezsin) cevabı verilmesinden kaynaklanan dertleniş, Vuslatnâme'de en çok tezahür eden ve giderilme yolları araştırılan bir durumdur. Vuslat'a erebilmek için Ricâl-i Gayb denilen ve halkın gözlerinden saklı bulunan evliya zümresini vesile edinmek gerektiği eserde anlatılır. Böylece Vuslatnâme'de *len terânî* derdinin dermânı için Rical-i Gayb'a müracaat edilmektedir. Vuslat kavramını ve eserde işleniş biçimini tezimizde ele alarak Vuslatnâme'nin teorik arka planını inceledik. Dinî ve tasavvufî unsurları genel hatlarıyla tahlil etmeye çalıştık. Halvetiyye ekolü eserlerinde önemli yer tutan ve özgün bir örneğini Vuslatnâme'de bulabildiğimiz Etvâr-ı Seb'a'yı eserde anlatılışından yola çıkarak tablolastırdık.

Yazma nüshayı transkripsiyon sistemiyle aktardıktan ve inceleme safhasına geçtikten sonra, hasbelkader aynı nüshanın Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora tezi olarak çalışıldığını farkettilik. Bunun bizim çalışmamıza büyük bir etkisi olmadı; zira çalışmayı yapan Dilek Akan Budak tezinde Vuslatnâme'yi sadece dil açısından incelemiştir. Eserin yazarı olarak da Âzerî Habîbî'yi işaret ediyordu. Dolayısıyla müellifin Habîb-i Karamânî olduğunu öne

sürdüğümüz tezimiz, Erzurum’da hazırlanan söz konusu tezin doğal bir antitezi olarak konumlandı. Budak’ın hazırladığı teze göre bizim okumadaki farklılıklarımızı belirtmek ve metin kısmını özgün bir bölüm olarak değil; ek olarak tezimizde vermek konusunda İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden hocamız Hatice Tören bize öneride bulundu. Bunun üzerine Budak’ın hazırladığı tezdeki okuyuşun bizim okuyuşumuzdan ayrıldığı yerleri dipnotlarla göstermeye çalıştım. Ayrıca hazırladığım metin kısmını tezin özgün bölümü değil, eki olarak göstermek durumunda kaldım.

Değerli katkıları ve rehberliği sayesinde tezimi tamamladığım danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu’ya ve süreç boyunca yardımını ve ilgisini esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Kemal Yavuz’a ve Doç. Dr. Ali Öztürk’e; desteklerini yanımda hissettiğim arkadaşlarım İsmet İpek, Dr. Osman Sacid Arı’ya; kendi çalıştığı tez metninde geçen Habîb-i Karamânî ile ilgili kısmı henüz talep etmediğim halde bana göstererek Vuslatnâme yazarını keşfetmemde en önemli katkıyı sağlayan Göker İnan’a teşekkür ederim.

Tezimle ilgili bazı hususları kendileriyle müzakere ettiğim Hacı Bayram Başer ve Prof. Dr. Mustafa Koç hocalarıma; *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb’a Manzûmesi* başlıklı tezini bana ulaştıran Hatice Kübra Tekdemir’e ve danışmanı hocam Doç. Dr. Necdet Şengün’e; eserdeki ayet ve hadislerin tespiti konusunda kendilerine danıştığım Seyit Ali Güşen ve eşim Merve Özağaç’a da müteşekkirim.

Son olarak, desteklerinden dolayı İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi’ne teşekkürlerimi arz ederim.

Mustafa Özağaç

Çamlıca, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
Eserin Yazıldığı Döneme Genel Bir Bakış	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. VUSLATNÂME YAZARININ KİMLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI	3
1.1 Habîbî Mahlaslı Şairler Arasında Yazarın Araştırılması	4
1.1.1. Habîbî Çelebi	4
1.1.2. Habîb Dede (Habîbî; Hasîbî)	5
1.1.3. Habîbî (Hasîbî)	5
1.1.4. Habîbî, Şeyh Seyyid Habîbî İsmâîl Efendi	6
1.1.5. Azerî (Acem) Habîbî	8
1.2 Vuslatnâme-i Akşemseddin İsmi İtibariyle Yazarın Araştırılması	24
1.2.1 Akşemseddin'in Vuslatnâme'yi Yazma İhtimali	25
1.2.2 Akbıyık Şemseddin'in Vuslatnâme'yi Yazma İhtimali	39
1.2.3 Vuslatnâme Yazarının Kimliğinin Tespiti: Habîb-i Karamânî	42
İKİNCİ BÖLÜM	49
2.VUSLATNÂME YAZARI HABÎB-İ KARAMÂNÎ	49
2.1 Habîb-i Karamânî'nin Hayatı	49
2.2 Habîb-i Karamânî'nin Eserleri	52
2.2.1 Habîb-i Karamânî'ye Atfedilen Etvâr-ı Seba (Risâle-i Makâmât-ı Sülûk)	53
2.2.2 Vuslatnâme	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	63
3. VUSLATNÂME	63
3.1. <i>Vuslat</i> Kavramı: Teorik Arka Plan ve Eserde İşlenişi	63
3.2 Vuslatnâme Adını Taşıyan Diğer Eserler	70
3.2.1 Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın (d.1703/ ö.1780) Vuslatnâmesi	70
3.2.2 Behlül'ün (d.? / ö.?) Vuslatnâmesi	71
3.3 Vuslatnâme Karşısında Firaknâmeler	73
3.4 Vuslatnâme'nin Temel Meselelerinden Ricâl-i Gayb'ı Anlatan Diğer Edebî Eserler. 74	
3.4.1 Risâletü Ricâlî'l-Gayb	74
3.4.2 Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullâhi Te'âlâ	75
3.5 Vuslatnâme'nin Kaynakları	77
3.5.1 Fütühat-ı Mekkiye	77
3.5.2 İhyau Ulumî'd-din	78

3.5.3 Cevâmiü'l-Ulûm	78
3.5.4 Gülşen-i Râz	79
3.6 Vuslatnâme'nin Nüshası	81
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	84
4. ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ	84
4.1 Şekil İncelemesi	84
4.1.1 Mesnevîde Konular	84
4.1.2 Diğer Nazım Şekilleri	88
4.1.3. Vezinler	88
4.1.4. Kafiye ve Redif	89
4.1.5 Dil Özellikleri	89
4.1.6 Hikaye Etme	90
4.2. Muhteva İncelemesi	91
4.2.1. Din	91
4.2.1.1. İtikad	92
4.2.1.1.1 Allah	92
4.2.1.1.2 Melekler	95
4.2.1.1.3 Kitaplar	95
4.2.1.1.4 Peygamberler	96
4.2.1.1.4.1 Hz. Adem	96
4.2.1.1.4.2 Hz. Davud	96
4.2.1.1.4.3 Hz. Eyyûb	97
4.2.1.1.4.4 Hz. Hızır	98
4.2.1.1.4.5 Hz. İbrahim	98
4.2.1.1.4.6 Hz. İdris	100
4.2.1.1.4.7 Hz. İsa	101
4.2.1.1.4.8 Hz. Musa	101
4.2.1.1.4.9 Hz. Nuh	102
4.2.1.1.4.10 Hz. Süleyman	103
4.2.1.1.4.11 Hz. Şit	106
4.2.1.1.4.12 Hz. Şuayb	106
4.2.1.1.4.13 Hz. Yakub	106
4.2.1.1.4.14 Hz. Yusuf	107
4.2.1.1.4.15 Hz. Yuşa	108
4.2.1.1.4.16 Hz. Muhammed	108
4.2.1.3 Ayet ve Hadisler	112
4.2.1.3.1 Ayetler	112
4.2.1.3.2 Hadisler	134
4.2.2 Tasavvuf	141
4.2.2.1 Tasavvufî Şahsiyetler	141
4.2.2.1.1 Bayezid	141
4.2.2.2 Tasavvufî Tipler	142
4.2.2.2.1 Alim	142
4.2.2.2.2 Arif	143
4.2.2.2.3 Evliya	143
4.2.2.2.4 Mürid	145
4.2.2.2.5 Şeyh	146

4.2.2.2.6 Rical-i Gayb.....	146
4.2.2.3 Tasavvufi Kavramlar	147
4.2.2.3.1 Etvâr-ı Seb'a	147
4.2.3 Kozmoloji	149
4.2.3.1 Gezegenler	149
4.2.3.1.1 Mirrih.....	150
4.2.3.1.2 Müşteri	152
4.2.3.1.3. Utarid	153
4.2.3.1.4. Zuhâl.....	155
4.2.3.1.5. Zühre	156
4.2.4 Sayılar	158
4.2.4.1 Bir.....	158
4.2.4.2 İki.....	159
4.2.4.3 Üç	160
4.2.4.4 Dört	161
4.2.4.5 Beş.....	162
4.2.4.6 Altı.....	163
4.2.4.7 Yedi	163
4.2.4.8 Sekiz	165
4.2.4.9 Dokuz	165
4.2.4.10 Oniki	165
4.2.4.11 Yirmi	166
4.2.4.12 Kırk	166
4.2.4.13 Üç Yüz.....	166
4.2.4.14 Üç Yüz Altmış.....	166
4.2.4.15 Beş Yüz	167
4.2.4.16 Altı Yüz	167
4.2.4.17 Yetmiş Bin	167
SONUÇ	168
KAYNAKÇA	170
EK: Transkripsiyonlu Metin.....	179
ÖZGEÇMİŞ.....	545

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D.	: Ana bilim dalı
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
b.	: Beyit
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
Fak.	: Fakültesi
Hz.	: Hazret-i
haz.	: Hazırlayan
k.	: Kitap
K.M.	: Kâşifu'l-Müşkilât
M.	: Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullâhi Te'âlâ
m.	: Miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara
ö.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

Üni. : Üniversitesi

V. : Vuslatnâme

v. : Vefat tarihi

vd. : Ve diğeri

vr. : Varak

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Eserin Yazıldığı Döneme Genel Bir Bakış

13. Yüzyıl, Türkler'in Anadolu'da siyasî egemenliklerini kurmaya başlamalarının yanı sıra, kültür ve edebiyat yönünden de kendilerini göstermeye başladıkları bir dönemdir. Zamanla gelişme kaydeden klasik şiirle birlikte söz konusu asırdan itibaren Anadolu'da dinî-tasavvufî şiir de ilerlemiştir.¹

Türk edebiyatının 14. yy. ile 15. yy. başlarında gelişen hâli daha çok bir mesnevî edebiyatıdır. 14. Yüzyılda mesnevîler iki koldan gelişim göstermiştir: İlki, halk için yazılmış, dinî konuları sade bir dille anlatan mesnevîler; ikincisi ise edebî sanatlarla süslü, farklı konularda işlenen mesnevîlerdir.²

Klasik dönem Osmanlı şiirinde daha çok dinî-tasavvufî düşüncenin kurumsallaşmış yapıları olan Bayramîlik, Halvetîlik, Hurufîlik, Nakşibendîlik ile bu tarikatların çeşitli kollarının yaygınlık kazandığı görülür.³

Hacı Bayrâm-ı Velî (öl. 1429) ve Bayramîlik, Akşemseddin'den başlayarak pek çok sufînin yetişmesinde etkili olmuştur. Tahmini olarak 1352'de Ankara'da doğan Hacı Bayram-ı Veli, iyi bir medrese tahsili aldı. Önce Bursa'da, daha sonra da Ankara'daki Kara Medrese'de müderris oldu. Daha sonra müderrislikten ayrılarak tasavvuf yoluna girdi ve Kayseri'ye, şeyhinin yanına gitti.⁴

Hacı Bayram ile şeyhi Hâmid-i Aksarayî Bursa'da üç dört yıl irtibat halinde zaman geçirdikten sonra, 1400 yılında Bursa Ulu Camii açıldı. Hacı Bayram 60-69 yaşları arasında Ankara'ya geri döndü. Ankara'ya onunla birlikte Somuncu Baba'nın oğlu Yusuf Hakiki Baba ve Kızılca Bedreddin de geldi. Şair Şeyhî'nin de 1415'ten

¹ Muhsin Macit, "Sufî Şairler" **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed. Talat Sait Halman, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2007, C. 2, s. 45.

² Amil Çelebioğlu, **Türk Edebiyatında Mesnevi**, Kitabevi Yay., İstanbul 1999.

³ Reşat Öngören, **Osmanlılarda Tasavvuf**, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.

⁴ Fuat Bayramoğlu, **Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı**, C. 1, TTK Yay., Ankara 1989, s. 20.

önce İnan dönüşü Ankara'da Hacı Bayram'a intisap ettiği tahmin edilmektedir. Akşemseddin'in intisabı ise 1412-1421 yılları arasında olabilir.⁵

Bayramîlik 1412'de Şeyh Hamid'in ölümüyle başladı ve hızla yayıldı. II. Murad 1421 yılında tahta çıktığında Hacı Bayram Edirne'ye davet edildi. Bu davete Hacı Bayram, yanına Akşemseddin'i de alarak icabet etti. Edirne yolunda Gelibolu'dan geçerlerken Yazıcıoğlu kardeşler kendisine intisap ettiler. Hacı Bayram'ın müridlerinden Bedreddin Efendi, Fahreddin Irâkî'nin *Lemeat*'ını tercüme etti. Şeyh Elvân-ı Şirâzî de Hacı Bayram'ın halifesi ya da dostu idi. O da 1426 yılında *Gülşen-i Râz*'ı Türkçe'ye tercüme etti ki Hacı Bayram'ın vefatından birkaç yıl öncesine karşılık gelir. Bu eser, Bayramîler'in başvurduğu kaynaklardandır.⁶

Ferîdüddin Attâr (öl. 1221), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Muhyiddin İbn Arabî ve Şebüsterî'nin (öl. 1320) görüşleri, Osmanlı tasavvuf edebiyatının gelişiminde etkili olmuştur. Şebüsterî'nin *Gülşen-i Raz* adlı eserine yazılan şerhler, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si ve Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ından ilhamla yazılan tasavvufî metinler ve hem kendisi pek çok ilmî tartışmaya konu olmuş hem de daha pek çok tartışmaya zemin hazırlamış olan İbn Arabî'nin *Füsûsu'l-Hikem*'i, Anadoludaki tasavvuf edebiyatının vahdet-i vücud düşüncesi etrafında şekillenmesine sebep olmuştur.⁷

⁵ Bayramoğlu, a.g.e., s. 24.

⁶ Bayramoğlu, a.g.e., s. 46.

⁷ Muhsin Macit, a.g.e., s. 47.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VUSLATNÂME YAZARININ KİMLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

Vuslatnâme’de şair, Habîbî mahlasını kullanmıştır. Gerek kütüphane kaydında, gerekse Âgâh Sırrı Levend’in Türk Edebiyatı Tarihi’nde eserden “Habîbî’nin Vuslatnâmesi” diye bahsedilir. Atatürk Üniversitesi’nde 2014 yılında tamamladığı doktora tezinde Vuslatnâme’yi Türk Dili açısından inceleyen Dilek Akan Budak, edebiyatımızda Habîbî mahlasıyla eser veren başka şairler de olmasına rağmen eserin Âzerî Habîbî’ye ait olduğunu öne sürmüş ve bu görüşünü temellendirmek üzere Vuslatnâme’yi yorumlamıştır.⁸ Köprülü’nün inşa ettiği “Azerî Habîbî” kimliği ile Vuslatnâme’yi uzlaştıran Budak’ın, Vuslatnâme yazarına dair görüşleri ve yanı sıra Köprülü’nün “Habîbî inşâsı” sonraki bölümde tartışılacaktır.

Bir eserin yazarının tespiti yapılırken eldeki bütün veriler değerlendirilmeli, ipuçlarının üzerine titizlikle gidilmelidir. Eserde Habîbî mahlasının kullanılmasını önemseydiğimiz için, ilk önce “*Bu eseri Habîbî mahlasını taşıdığını bildiğimiz şairlerden hangisi yazmış olabilir?*” sorusunu soracağız. Şairi bu şekilde tespit edemezsek “*Henüz gün yüzüne çıkmamış ‘yeni’ bir Habîbî bu eseri yazmış olabilir mi?*” ve “*Vuslatnâme’ye mahsus olarak Habîbî mahlasını kullanan bir şair eseri yazmış olabilir mi?*” sorularını soracağız. Elimizdeki bütün verileri işin içine katınca yazarın araştırılmasına farklı bakış açılarıyla yaklaşmak kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla, eserin bilinen mevcut tek nüshasının kapağında yer alan *Vuslatnâme-i Akşemseddin* ibaresinin de üzerinde duracağız. Akşemseddin yahut Akşemseddin’in çevresindeki ya da onunla ilişkilendirebilecek bir şair tarafından Vuslatnâme’nin yazılıp yazılmayacağı ihtimallerini tartışacağız.

Vuslatnâme’nin mevcut yazma nüshasının bizi ulaştıracağı araştırma konuları: Habîbî mahlasını kullanan şairler; Akşemseddin ve onunla irtibatlı sûfler olacaktır.

⁸ Dilek Akan Budak, **Habîbî Vuslatnâme (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)**, Atatürk Üni. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014, s. 2.

1.1 Habîbî Mahlaslı Şairler Arasında Yazarın Araştırılması

Vuslatnâme’de Habîbî mahlasının kullanılmış olması, eserin Habîbî mahlaslı bir şaire aitliği meselesini doğurmuştur. Vuslatnâme, TDK yazma eserler kütüphanesinde “Habîbî’ye aittir” şeklinde kaydedildiği andan itibaren eserin Habîbî mahlaslı bir şaire aitliği meselesi resmiyet kazanmıştır. Ancak bu kayıt, Habîbî mahlasını kullanan birden fazla şairin mevcut olduğu Türk Edebiyatı için muğlak bir hükümdür. Hazırlamış olduğu doktora tezinde Vuslatnâme’yi dil açısından inceleyen Budak, eserin Azerî Habîbî’ye ait olduğunu ileri sürünce, diğer ihtimallerin bulunmadığını bilim dünyasına duyurmuş oldu. Ancak diğer Habîbîler’in eseri yazma ihtimali Budak’ın tezinde hiç tartışılmadığı için onun tezi aşama aşama ulaşılan bir sonucun değil, doğrudan kabul edilen bir sonucun yer aldığı bir görünüm arz etmektedir.

Eserin yazarını burada tespit ederken kademe kademe ilerleyeceğiz. Budak’ın Vuslatnâme yazarının Habîbîler’den hangisi olduğuna dair görüşünü ilk etapta göz ardı edecek ve diğer Habîbîler’i görmeye çalışacağız. Edebiyat tarihimize bakınca Habîbî mahlasını kullanmış olan beş şaire rastlamaktayız.

1.1.1. Habîbî Çelebi

Yavuz Sultân Selîm döneminde yaşayan, âlimliği ve şâirliği ile bilinen Habîbî Çelebi’nin doğum ve vefat tarihi bilinmemektedir.⁹ Aydın’a bağlı Badra kasabasında doğmuştur. Bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Narda’da, Faik Paşa Camii’nde hatiplik yapmıştır. Habîbî Çelebi aklî melekelerini kaybederek hatipliği bırakmış ve Badra kasabasına geri dönmüştür. Burada zamanını riyazet ve nefis terbiyesi ile geçirerek sûfî olmuştur.¹⁰ Kabri Badra’dadır.

⁹Akçay, Gülçiçek, **Habîbî**

<http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4278> [E.T. 01.09.2014]

¹⁰ **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen vd., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 166.

Habîbî Çelebi'ye ait bir beyit:

Mezheb ü millet sorar zâhid bana bilmez mi kim
Lâubâlî âşıkam dîvânelikdür milletüm¹¹

1.1.2. Habîb Dede (Habîbî; Hasîbî)

Bosnalı olan Habîb Dede, İstanbul'a gelerek Mevlevî tarîkine girmiş ve Mevlevî dedelerinden eğitim almıştır.¹² Belgrad'da mesnevîhânlık yapan Habîb Dede'nin vefat tarihi konusunda kaynaklarda 1640-1644 tarihleri gösterilir. Habîb Dede, Habîbî ve Hasîbî mahlaslarını kullanmış; anlaşılmayan kelimeler ve deyimlerden bir dîvân telif etmiştir. Habîb Dede'nin, Esrar Dede Tezkiresi¹³ ile *Nuhbetü'l-Âsâr*'da yer alan ve herhangi bir anlamı olmadığı belirtilen beyti şöyledir:

Emeret veşker-i emmâ gezi ertik fitesi

Here şeb zengi-i cânâ kati fertik fitesi

Habîb Dede, "*Âlem-i manâda bize lafz verildi, manâ kaydı olmadan*" diyerek niçin böyle şiirler yazdığını açıklamıştır. Esrâr Dede, Habîb Dede'nin şiirlerinin biraz gülünç olduğunu ve şiirlerinde "sevdâzedelik âsârı" bulunduğunu söyler.¹⁴

1.1.3. Habîbî (Hasîbî)

İstanbul kadısı Ahî-zâde Seyyid Mehmed Efendi'nin mahlası olduğuna dair bilgiyi Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü vermektedir. Vefat tarihi 1044/1643'tür.¹⁵ İsmail Hakkı Aksoyak ise aynı şairi Hasîbî mahlası ile tanıtmış; medreselerdeki görevlerinden ve kadılığından bahsetmiştir.¹⁶

¹¹ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, haz. İbrahim Kutluk, C. 1, TTK Yay., Ankara 1989, s. 280.

¹² *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, s. 165.

¹³ Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, haz. İlhan Genç, AKM Yay., Ankara 2000, s. 129.

¹⁴ Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 129.

¹⁵ *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, s. 165.

¹⁶ Aksoyak, İsmail Hakkı, *Hasîbî*,

<http://www.turkedebiyat isimler sozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7140>

[E.T. 26.02.2015]

1.1.4. Habîbî, Şeyh Seyyid Habîbî İsmâîl Efendi

Doğum yeri ve tarihi bilinmeyen Habîbî'nin asıl adı Mehmed ya da İsmail'dir. Ümmî Sinanzâde Hasan Efendi'den Halvetî âdâbını öğrendi. Topkapı'da Mimar Acem Tekkesi'ne şeyh oldu. Ayrıca Yenikapı Mevlevîhânesi'nin dördüncü şeyhi Câmî Ahmet Dede'den Mevlevîliği öğrendi. Habîbî İsmail Efendi, Mimar Tekkesi şeyhi iken 1090/1679-1680 yılında vefat etti. Mimar Tekkesi'nde medfundur.¹⁷

Eserleri:

Dâru'r-Rahmân: 195 varak olup Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi koleksiyonunda, 757 numara ile kayıtlıdır.

Şehbâ-yı Kudsiyye: Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa koleksiyonunda 1136 numara ile kayıtlı yazmanın 66-111 varakları arasındadır.

Tuhfetü'l-Berere: Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa koleksiyonu numara 1136 ve Nafiz Paşa numara 360 kayıtlı bilinen iki yazma nüshası vardır.

Hırz-ı Cân: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmalar koleksiyonunda 1915 numara ile kayıtlıdır. 37 varaktan oluşan müteşekkil olan eserin istinsah tarihi 1069/1658'dir.

Yukarıda kısaca bahsettiğimiz, Habîbî mahlasını kullanmış dört şairin, Habîbî Çelebi, Habîb Dede, Seyyid Mehmed Efendi ve Şeyh Seyyid Habîbî İsmail Efendi'nin Vuslatnâme'yi yazan şair olma ihtimali bizce bulunmamaktadır.

Habîbî Çelebi, Yavuz Sultan Selim döneminde yaşamıştır; diğer üç şairin vefat tarihlerinin en erken olanı da 1640 yılını göstermektedir. Vuslatnâme ise Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış bir eser olup, ileride görüleceği üzere, dil ve söz varlığı ile yazıldığı zaman dilimini net biçimde yansıtmaktadır. Vuslatnâme'nin yazıldığı zamanı ve bu şairlerin yaşadıkları zamanı hesaba katmadan tekrar düşünürsek de şunları söyleyebiliriz:

¹⁷ Kesik, Beyhan, **Şeyh Seyyid Habîbî İsmail Efendi**,
<http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3131>
[E.T. 13.06.2014]

Vuslatnâme, kendisini ‘laubali’ aşık olarak tanımlayıp aklî melekesini günün birinde kaybetmiş olan Habîbî Çelebi tarafından; yahut anlam kaydı olmaksızın şiirler yazan Habîb Dede tarafından yazılması düşünülemeyecek derecede ciddi bir eserdir. İleride eserin Akşemseddin tarafından yazılma ihtimalini tartışacağız. Ancak bu noktada söylenmelidir ki, Akşemseddin adının Vuslatnâme ile birlikte düşünülmesi, eserin ağırlığını hesaba katınca daha manîdardır. Akşemseddin gibi hayatının safhaları bilinen ve aklı hiç elden bırakmamış olan biri, şayet Vuslatnâme yazarı olarak düşünülebiliyorsa; diğer ihtimaller arasında herhalde Habîbî Çelebi ve Habîb Dede mezkur özelliklerinden dolayı yer almamalıdır.

Aksoyak’ın, Hasîbî mahlası ile tanıttığı Âhi-zâde Seyyid Mehmed Efendi, medreselerde hocalık yapmış, kadılık görevinde de bulunmuştur. Vuslatnâme ise sûfî kanallarından yoğun bir beslenme neticesinde ortaya konulabilecek bir eserdir. Âhi-zâde Seyyid Mehmed Efendi hakkında sûfîliğine dair bilgi bulunmamaktadır.

Habîbî İsmail Efendi ise Vuslatnâme ile birlikte düşünüldüğünde bahsettiğimiz bu üç şaire göre daha farklı bir görünüm arz etmektedir. Verdiği eserlere bakınca Vuslatnâme’nin meselesi ile ortak özellikler görülebilmektedir. Hırz-ı Can’da yer alan:

Olmayan derd ehli bulmaz vasl-ı yâr
Sana didüm ‘âkil isen anla var¹⁸

beyti, Vuslatnâme’deki

Derdi hâşıl eylemezseñ degilem ben saña yâr
Varmazam senüñle bile kıanda varsañ yüri var (b. 2381)

beytini çağrıştırmaktadır. Yine Hırz-ı Can’da yer alan

Bu Habîbî derdmendi kıl kabûl
Rahmetün hânında n’ola bir gedâ

beytinde kendisinden “Bu Habîbî” diye bahsedışı, Vuslatnâme’de şairin kendisi için yedi ayrı yerde “Bu Habîbî” deyişini hatırlatır.¹⁹

¹⁸ Kesik, Beyhan, **Şeyh Seyyid Habîbî İsmail Efendi**, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3131> [E.T. 13.06. 2014]

¹⁹ Bkz. Beyit numaraları: 2325., 2523., 2538., 2589., 2653., 2664., 2693.

Habîbî İsmail Efendi de Vuslatnâme müellifi gibi Halvetilik'ten beslenmiştir. Sade bir dil kullanmıştır. Vuslatnâme'deki Eski Anadolu Türkçesi'nin varlığı ise ortadadır. Eski Anadolu Türkçesi'nin örneğini teşkil eden bir söz varlığı bizim Vuslatnâme müellifi için İsmail Habîbî'yi düşünmemizin önünde önemli bir engeldir. Ayrıca, Vuslatnâme'nin sonunda yer alan, eserin Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından nakl olunduğu bilgisi de önemli bir veridir. 1628 yılında vefat eden Aziz Mahmud Hüdâyî, 1680'de vefat eden İsmail Habîbî'nin bir eserini istinsah veya istishâb ettirecek olsa, İsmail Habîbî'nin bu eseri çok genç yaşta yazması gerekirdi. Vuslatnâme, şayet çok genç yaşta yazılabilecek bir eser ise ve Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından istinsah ettirildiyse; bu eserin sahibinin, ömrünün kalan onlarca yılında gerek şahsiyet olarak, gerekse şair olarak edebiyat ve tasavvuf tarihinde tebarüz eden bir isim olması beklenirdi.

Edebiyatımızda Habîbî mahlası ile bilinen bu dört şairden sonra şimdi de Azerî Habîbî'nin Vuslatnâme'yi yazmış olma ihtimalini irdeleyeceğiz.

1.1.5. Azerî (Acem) Habîbî

Doğum yeri Göyçay'ın Bergüşad köyü olan Habîbî'nin 1470-1520 tarihleri arasında yaşadığı tahmin edilmektedir.²⁰ Habîbî hakkında ilk bilgiyi Şah İsmail'in oğlu Ebu'n-nasr Sam Mirza Safevî (d. 1517- ö. 1566), Tuhfe-i Sâmi isimli tezkiresinde (1550) vermektedir.²¹ Kaynaklarda adına Acem Habîbî, Habîbî-i Azerbaycânî, Habîbî-i Bergüşâdî ve Habîbî Çelebi olarak rastlanılabilmektedir.²²

Habîbî, fakir bir çocuk olarak çobanlık yaparken bir gün Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Sultan Yakub ile karşılaşır. Aralarında geçen sohbet Sultan Yakub'un hoşuna gider ve Habîbî, Sultan tarafından himaye altına alınır. Böylece bir şair olarak yetişmesini sağlayacak yola girmiş olur.

²⁰ **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım)**, haz. Eliyar G. Seferli, Xelil H. Yusifli, C. 2, Kültür Bakanlığı Yay., s.127-130.

²¹ Fuad Köprülü, "Habîbî", **Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, C. 8, S. 5, Eylül 1932, İstanbul, s. 89. ; Bkz. Sam Mirza Safevî, **Tezkire-i Tuhfe-i Sâmi**, Tashih ve Mukaddime: Rüknuddin Hümayun Ferruh, Şirket-i Sâmi, s. 357.

²² Babacan, İsrail, **Habîbî**,

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3876> [E.T. 03.08.2014]

1502 yılında Şah İsmail'in Şurur savaşında Akkoyunlular'a galip gelmesinden sonra Habîbî, Safevî sarayına girer. Habîbî'ye Meliküşşuara unvanı ve bir şakanın sonucunda da Gürzüddin²³ lakabı Şah İsmail tarafından verilir.

Habîbî'nin bundan sonraki yaşamını 16. yy. Osmanlı şuarâ tezkirelerinden öğrenmekteyiz. Zira Habîbî'nin sonraki yaşamı hakkında Fars kaynaklarında bilgi bulunmamaktadır.²⁴ Âşık Çelebi, şiirlerinde tasavvuf tadı ve kokusu bulunduğunu söylediği Habîbî'nin, Sultan Bayezid devri sonlarında Anadolu'ya geldiğini yazmaktadır.²⁵ Hasan Çelebi'ye göre şiirleri Acem şivesine ve âşıkâne bir üsluba sahiptir.²⁶ Evliya Çelebi, Habîbî'nin Yavuz Sultan Selim'in nedimlerinden olduğunu yazmıştır.²⁷ Latîfî'ye göre Habîbî, Osmanlı ordusuyla beraber Kızılbaş seferine katılmıştır.²⁸

Böylece Habîbî, kaynaklara göre sırasıyla, Akkoyunlu sarayında Uzun Hasan'ın oğlu Sultan Yakub'a (ö. 1490), Safevi sarayında Şah İsmail'e (ö.1524) ve Osmanlı sarayında Yavuz Sultan Selim'e (ö. 1520) yakın bir şair olarak tanıtılmıştır.

Fuad Köprülü, konuya giriş mahiyetinde yazdığı bazı yazılardan sonra²⁹ *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*'nda yayınladığı makalesiyle³⁰ ve oğlu Orhan Köprülü'nün neşrettiği kitapta aynı makalenin biraz daha genişletilmiş hâlinin basılmasıyla birlikte³¹ Habîbî'nin bir şair olarak edebiyatımızdaki yerinin tespitinde baskın bir rol oynamıştır. Öyle ki, Dilek Akan Budak'ın da hazırladığı doktora tezinde Köprülü'nün Habîbî tasavvurundan etkilendiği görülmektedir. Bu noktada, Budak'ın

²³ Salman Mümtaz'a göre bu unvan şu iki anlama gelmektedir: 1.İki yaşına girmiş doğan kızıl kuş; 2. Maharetli kimse. Bkz. Salman Mümtaz, **Sultanuş-şüera Hebibi, Azerbaycan Edebiyatının Kaynakları**, Milli Kitabhane, Bakü 2006, s. 283.

²⁴ M. Fuad Köprülü, **a.g.e.**, s. 584.

²⁵ Âşık Çelebi, **Meşâirü's-Şuarâ**, haz., Filiz Kılıç, C. 2, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2010, s. 612.

²⁶ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, haz. İbrahim Kutluk, C. 1., TTK Yay., Ankara 1989, s. 279.

²⁷ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi I. Kitap**, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay. s. 192.

²⁸ Latîfî, **Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)**, haz. Rıdvan Canım, AKM Yay., Ankara 2000, s. 221.

²⁹ **Fuzuli Divanı Mukaddimesi**, İstanbul 1924, s. 11 ; **Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, C. 4, S. 1, 1925, s. 71-77

³⁰ **Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, C. 8, S. 5, Eylül 1932, İstanbul, s. 86-133.

³¹ Fuad Köprülü, (haz. Orhan F. Köprülü), **Edebiyat Araştırmaları II**, Ötüken Yay., İstanbul 1989.

tezinde Vuslatnâme ile bağdaştırılabilmiş olan Köprülü kaynaklı Habîbî tasavvurunu irdelememiz gerekecektir.

Köprülü, kendisinden önce Habîbî hakkında yazmış bulunan İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Hayat Mecmuası*'nda³² ve Faik Reşit Unat'ın *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyeye*'de, Habîbî'nin bilhassa Anadolu'ya geliş tarihine dair mülâhazalarındaki hataları görmüştü. Latîfî'nin, Habîbî'nin vefatından bahsederken “*nakletti*” kelimesini kullanması, Unat ve ondan etkilenen Ertaylan tarafından “(Anadolu'ya) göç etti” şeklinde anlaşılmış, böylece Habîbî'nin Türkiye'ye geliş tarihi bu iki edebiyatçı tarafından yanlış tespit edilmişti³³. Habîbî'ye dair araştırmalarında Köprülü bu duruma bir eleştiri mahiyetinde, öncelikle Habîbî'nin Türkiye'ye geliş zamanı üzerine yoğunlaşır. Konuyla ilgili olarak *Câmiü'n-nezâir*'i aydınlatıcı tek kaynak kabul eden Köprülü şöyle der:

Bu mühim mecmuasını 1512'de tamamlayan Hacı Kemal, oraya Habîbî'nin birçok şiirlerini almış olduğundan, şairimizin Türkiye'ye her halde bundan birkaç yıl evvel gelmiş ve şöhretinin yayılmış olması icap eder. Buna göre Habîbî, Şah İsmail'in maiyyetinde tahmini olarak 1502-1516 yılları arasında bulunmuş olmalıdır.³⁴

Câmiü'n-nezâir'i, Habîbî üzerine düşünürken çok önemli bir ölçü kabul eden Köprülü, talebesi Ahmet Ziya Bey'den söz konusu mecmua içindeki Habîbî'ye ait şiirleri toplamasını ister.³⁵ Yapacağı yeni “Habîbî kimliği” inşası için Köprülü, Ahmet Ziya Bey'in getireceği bu şiirlerden yararlanacaktır. Ahmet Ziya Bey, mecmua içinden Habîbî'ye ait şiirleri bulup Köprülü'ye getirir. Ancak, mecmua içinde 50 adet Habîbî şiiri yer almasına rağmen,³⁶ bunlardan sadece 39'unu tespit edebilmiş; geri kalan 11

³² Bkz. İsmail Hikmet Ertaylan, “Habîbî”, *Hayat Mecmuası*, C.3, S. 64, Ankara, 16 Şubat 1928, s. 224.

³³ Latîfî'nin tezkiresine baktığımızda şairlerin vefatından bahsederken “*nakletti*” kelimesini kullanabildiğine şahit olmaktadır. Bkz: Latîfî, haz. Rıdvan Canım, *Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, AKM Yay., Ankara 2000, s. 180; s. 376.

³⁴ Fuad Köprülü, (haz. Orhan F. Köprülü), *Edebiyat Araştırmaları II*, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 584.

³⁵ Bkz. *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C. 8, S. 5, İstanbul, Eylül 1932, s. 87.

³⁶ Söz konusu 50 şiiri, Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiü'n-nezâir*'ini doktora tezi olarak çalışan Yasemin Ertek Morkoç'un tezindeki indeksin yardımıyla kolayca tespit edebildik. Bkz. Morkoç, Yasemin Ertek, *Eğirdirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-nezâiri (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, Ege Üni. SBE, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2003.

şiiiri ise görememiş veya ihmal etmiştir.³⁷ Böylece Köprülü, Habîbî tasavvurunda kullanacağı malzemeyi eksik tedarik etmiştir.

Köprülü tarafından derlenen toplam 42 Habîbî şiirine³⁸ Azerbaycan'daki edebiyat araştırmacıları da 5 şiir ilave etmişlerdir. Habîbî'ye ait 47 şiir yayımlayan Ezizağa Memmedov, bu şiirlerden üç tanesinin iki kişisel arşivde yer aldığını, başka hiçbir kaynakta bunlara rastlayamadığını söyler.³⁹

İlginç olan, Memmedov'un Selman Mümtaz arşivinden başka yerde rastlayamadığını söylediği:⁴⁰

Ey âfitâb-ı devlet vey kevkeb-i hidâyet
Ey matla-i tecellâ vey nûr-i bî-bidâyet

matlai ile başlayan gazel *Câmiü'n-nezâir*'de mevcuttur⁴¹ ve Ahmet Ziya Bey'e bu şiirleri ısmarlayan Köprülü tarafından görülemeyen Habîbî şiirlerinden biridir.

Köprülü'nün naklettiği Habîbî şiirlerinin üçünde “Şemseddin” ismi geçer. Köprülü, “Şemseddin”in kim olduğunu anlamaya çalışmakta ve Hurûfî büyüklerinden biri olduğunu düşünmektedir.⁴² “Şemseddin” ismi, Köprülü'nün *Câmiü'n-nezâir*'de göremediği Habîbî şiirlerinden birinde daha geçmektedir.⁴³ Şayet Köprülü bunu görebilseydi, “Şemseddin” kelimesinin Habîbî tarafından bir kez daha kullanılmış olması muhakkak ki onun merakının artmasına katkı yapacaktı ve bu veriyi de Habîbî incelemesinde değerlendirecekti. Bu durum göstermektedir ki, Ahmet Ziya Bey'in *Câmiü'n-nezâir*'de Habîbî şiirlerinin tamamını görememesi ihtiyârî bir tutumun değil;

³⁷ Morkoç'un tezindeki sayılandırmaya göre bu 11 şiirin numaraları şu şekildedir: 108, 120, 164, 188, 208, 745, 1264, 1545, 1650, 2042, 2080.

³⁸ Bunlardan 28 numaralı Hamdî'ye nazire ve 31 numaralı Fuzûlî tahmisini Mecmuada göremedik. 42 numaralı kıt'ayı Köprülü Gelibolulu Âlî divanı içinden bulmuştur (İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Yazmaları nr. 1989).

³⁹ Ezizağa Memmedov, **Şeirler: Hebibi**, Milli Kitabxana, Bakü 2006, s. 9.

⁴⁰ Memmedov, **a.g.e.**, s. 10.

⁴¹ Morkoç, **a.g.t.**, s. 148., (108 numaralı gazel).

⁴² “...birkaç manzumesinde Şems-i dîn (nr. 7, 12, 14), diğer bir şiirinde de Şemsullah diye geçen ismin, Hurûfî büyüklerinden birinin ve belki de kendi şeyhinin ismi olması ihtimali kuvvetlidir.” Bkz. Köprülü, **a.g.e.**, s. 591.

⁴³ Morkoç, **a.g.t.**, 1545 numaralı gazel.

ihmalin sonucudur. Zira bu şiirler arasında Köprülü'nün mutlaka değerlendirmek isteyeceği malzemeler mevcuttur.

Câmiü'n-nezâir'in Beyazıt Kütüphanesi nr. 5782'de bulunan nüshasında⁴⁴ yer alan ve Morkoç'un tezinde 1650. numarada olan parça, bahr-i tavil türündedir. Morkoç, baş tarafının eksik olabileceğini belirttiği şiirin Habîbî'ye ait olduğunu metnin sonundan anladığını belirtir.⁴⁵ Aşağıda Morkoç'un tezinden ikinci yarısını alıntıladığımız bu bahr-i tavilde Edirne şehrinden ve Sultan Murad'dan bahsedilmektedir. Bu parça Habîbî'nin edebiyat tarihinde konumlandırılmasında önemli bir dönüm noktası teşkil edebileceken, Köprülü tarafından görülmemiştir. Köprülü'nün, II. Bayezid devri sonlarında İstanbul'a geldiğini söylediği Habîbî'nin Edirne ve Sultan Murad ile bir ilgisinin olması herhalde düşünülemez. Şu durumda, muhtemelen ilk defa bu bahr-i tavil sayesinde edebiyat tarihimizde hiç bilinmeyen bir başka Habîbî mahlaslı –II. Mehmed'in tahta çıkmasından önce eser vermiş- şairin varlık ihtimali belirmektedir. Köprülü'nün de birden fazla Habîbî'yi tek bir Habîbî şeklinde değerlendirmiş olma ihtimali bu bahr-i tavil sayesinde ortaya çıkmaktadır:

...ey 'âkil işit şol şafâ câmını gel pür idüben ol elüne okı bu kavı-i gâzel dökme anı tam kâm içelüm 'âlem ü ta'bl ile gel çala çala ey şehî cân **Edirne şehrine** gir ü tahtu'na geç yine revân kepenek aççe vü at şem' ü mey ü etmeği vü at şeker ü nu'kl ü müdâm eylegil in'âm ta'âm içelüm bu uzun gice içinde şol uzun saçları'nı bahr-i taville añup kâmetü'nü medh idelüm mu'tribe ney çalduralum şâhîde rakş itdürelüm gülelüm oynayalum hoş buluben kâm-ı câm içelüm **ey Habîbî** sözüni sem'üne ol gözünü aç o **yidi iklim şeh-i Hüsrev-i Sultân Murâd** bu'na sen medh senâ eyleyüben hâlünü çünkü maksûd ise ol eyledün i'âm içelüm Şu yine zülfün ü hâlün kim adı müşk-i Hıttâ zıll-ı hüma mesken-i cändür rûlar ehli yakîn dil-i dîvâne gönül murğına ol hubb-ı va'tan kayd-ı resen oldı kemend dâneyle dâm içelüm çemen ü lâle vü gül mu'trib ü mey nu'klî gülâb ile şeker şuna mı gönçe lebi şem' ü şarâb ile kebâb bolup şanemâ oldur müheyyâ kerem it itme ki 'ilel ki **bu dervîşde** hiç kalmadı ârâm içelüm.⁴⁶

Buraya kadarki bahsimizde, *Câmiü'n-nezâir*'de bulunduğu halde Köprülü tarafından görülmeyen şiirlerden bahsettik. Şimdi de Köprülü'nün görmüş olduğu şiirlere yaklaşımı üzerinde biraz duralım. Zira Köprülü'nün Habîbî tasavvurunda bizce var olan ikinci önemli problem bu anlayış farkından kaynaklanmaktadır. Konu daha ziyade Köprülü ya da talebesi Ahmet Ziya Bey tarafından Habîbî'nin şiirleri okunurken doğru anlaşıldığından emin olamadığımız iki kelime etrafında cereyan

⁴⁴ vr. 253-A.

⁴⁵ Morkoç, **a.g.t.**, s. 1445., 1 ve 2 no'lu dipnot.

⁴⁶ Bkz. Morkoç, **a.g.t.**, s. 1445., 1650 numaralı parça.

etmektedir. Köprülü, bu iki kelimeyi içeren iki şiirin İstanbul'da yazıldığını söylemektedir.⁴⁷

Bu kelimelerden ilki, Köprülü'nün numaralandırmasıyla 33 numaralı manzumede yer alır. Aynı manzume Morkoç'un tezinde 2060 numarası ile kaydedilmiştir.⁴⁸ Habîbî hakkında Azerî sahasında kitabı bulunan Savalan'ın numaralandırmasında ise 5 numaralı şiirdir.⁴⁹ Bu üç farklı okuyuş şunlardır:

Köprülü: 33, **Halîlî'ye nazîre**:

Şu kâfer çeşmi gördüm **İstefâ**'de

Ulûmu andan ettim istifâde

Morkoç: 2060, Nazîre-i Habîbî Râst

Şu kâfir çeşmi gördüm **istikâda**

‘Ulûmı andan itdüm istifâde

Savalan: 5.

Şu kâfir çeşmi gördüm **ıstıfâda**⁵⁰

‘Ulûmı ondan itdim istifâde

Görüldüğü üzere farklı şekillerde okunabilmiş olan kelime, Köprülü tarafından *İstefâ* okunup *İstefo* olarak algılanmıştır. İstefo, Köprülü'ye göre bir Rum oğlanın adıdır ve Habîbî bu oğlana alaka duyduğu için adını şiirinde anmaktadır.⁵¹

⁴⁷ Fuad Köprülü, “Habîbî”, **Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, C. 8, S. 5, İstanbul, Eylül 1932, s. 98.

⁴⁸ Hacı Kemal'in mecmuasının Ankara Dil-Tarih'te yer alan nüshasını bu kelimenin yazılışını tespit için görmek istediyssek de, kütüphane tadilatı olduğu için göremedik. Morkoç ise, iki nüshadan edisyon kritik yaparak, yani Beyazıt nüshası ile birlikte Ankara Dil-Tarih nüshasını da dikkate alarak tezini hazırlamıştı. Tadilat tamamlandıktan sonra diğer nüshayı da görerek kelimeye tekrar bakmak istiyoruz.

⁴⁹ H.M. Savalan, **XV-ci Esrin Qudretli Şairi Hebibi**, Âtûrpât Kitabevi 1981, s. 37.

⁵⁰ Kelimelerin anlamlarını verdiği lügatçesinde bu kelimenin karşılığına Savalan tarafından soru işareti konulmuştur.

⁵¹ Fuad Köprülü, (haz. Orhan Köprülü), **Edebiyat Araştırmaları II**, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 586.

Köprülü'nün naklettiği Habîbî şiirlerinde geçen ve onun Habîbî tasavvuru için önemli yer tutan ikinci kelime *vînû* şeklinde okunmuştur.

Köprülü: 37

Dur uru ey sâkî-i meh-rû bize

Sun berû bir kaç kadeh **vînû** bize

Kelime Morkoç'un tezinde 2147 numaralı manzumededir. Morkoç, manzumede söz konusu kelimenin yerini boş bırakmıştır.⁵²

Savalan 9 numaralı manzumede kelimeyi *vînû*; yine aynı şekilde Memmedov 9 numarada verdiği şiirde geçen kelimeyi *vînû* şeklinde okumuştur.⁵³

Bu kelime hakkında sorun teşkil eden şey, esasında Köprülü'nün okuyuşundan çok kelimeyi anlayışı ile alakalıdır. Köprülü Habîbî'nin bu kelimeyi şiirinde kullanmasından yola çıkarak onun İstanbul'a geldikten sonra Galata meyhanelerinin müdavimi olduğunu söylemektedir.⁵⁴ Habîbî hakkında fikir yürütürken, kafiye uydurmak için kelime dağarcığından faydalanan bir şair tasavvurundansa, vâkıf olduğu meyhane terminolojisini şiirinde kullanan bir şair tasavvuru Köprülü tarafından tercih edilmiştir. Sadece *İstefo* ve *Vînû* kelimeleri Köprülü'nün Habîbî'yi karışık hayat geçiren, Galata meyhaneleri müdavimi ve Rum oğlanlarına alaka duyan bir şair olarak tanımlaması için yeterli olmuştur.

Bu tavsifine ilave olarak Köprülü, Habîbî'yi müfrit bir Hurûfî ve Şîî olarak tanımlar. Bunu kanıtlamak için düşüncesini şöyle temellendirir.⁵⁵

Habîbî tıpkı Nesimî ve Şah İsmail gibi koyu bir hurûfîdir. Manzumelerinden bazılarında hurûfîliği kuran meşhur Fazl-ı Hurûfî'den bahseder.

5.⁵⁶ Gönül çirkin yu gitsün Fazl eliyle,

12. Bize Fazl'ın devletinde cür'a-i bâkî yeter,

⁵² Yasemin Ertek Morkoç, **Eğridirli Hacı Kemal'in Câmîü'n-nezâiri (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)**, Ege Üni. SBE, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2003, s. 1834.

⁵³ Memmedov, **a.g.e.**, s. 34.

⁵⁴ Fuad Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları II**, haz. Orhan Köprülü, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 586.

⁵⁵ Köprülü, **a.g.e.**, s. 591.

⁵⁶ Köprülü'nün numaralandırmasına göre, Fazl-ı Hurufî'den bahsedilen mısraların şiir numaralarıdır.

13. Kilk-i kudret alnuna çün Fazl-ı Bismillah yazar,

22. Fazl-ı Feyyaz-ı ecel çün eyledi feyzini âm

39. Her kime hem-râh Fazlullah ola

Aşağıdaki, bulunduğu şiirin numarası verilmiş olan beyitlerde de Habîbî'nin, Âdemin vechine secde meselesini açıkça ortaya koyduğunu Köprülü ilave etmektedir:⁵⁷

10. Eğer şeytan değilsen gel melek gibi sũcũd eyle
Şu zibâ vechine yârin niçũn kim vech-i ahsendir

39. Vech-i âdemdir sırât-ı müstakîm
Etmiyen secde melek-veş âdeme

Bunlara ek olarak Köprülü, Habîbî'nin hurufiliği ve dinî-edebî Őahsiyeti hakkında Şunları söylemektedir:

Türkiye'de ve İstanbul'da Hurûfilik 15. ve 16. asırlarda çok yayıldığı, hatta, medresenin ve ortodoks tarikatların Őiddetli husumetlerine rağmen, en yüksek içtimai zũmreler arasına bile girdiği düşünũlürse, Habîbî'nin Türkiye'de de birçok meslektaŐlar bulduğuna kolayca hükmedilebilir. Müfrit Şii ve hurufi olan bu Şairin Caferi mezhebinde olduğu hakkında Evliya Çelebi'de kaydedilen iddia herhalde bũsbütün esassız değildir.⁵⁸

Sofiyâne unsur, bũtũn tâbirleri, ıstılahlarıyla, bũtũn geniş telakkileriyle Habîbî'nin eserlerinde derhal göze çarpar: AŞk, âşık, ma'Şuk, meyhane, harâbât, câmî, vaıza, ve müderrise hücum, âdeme secde, ikilikten geçip vahdete ermek gibi. Tıpkı Nesimî'de olduğu gibi Habîbî'nin Şiirlerinde de dahilî örgüyũ teşkil eden hâkim unsur budur.⁵⁹

Habîbî'nin bazı eserlerinde onun lâübâliliğini, hafif-meŐreplięini, serbest hayatını îma eden noktalar bulunduğu inkar edilemez; fakat, buna rağmen, onun samimî bir panteist, bir Hurûfi olduğu muhakkaktır. Sofiyâne vecd, Habîbî'de, Nesimî'de olduğu kadar kuvvetli değildir; lâdinî unsur onun Şahsiyetini yapan terkibe daha fazla nisbette karıŐmıŐtır.⁶⁰

⁵⁷ Köprülü, a.g.e., s. 591.

⁵⁸ Köprülü, a.g.e., s. 592.

⁵⁹ Köprülü, a.g.e., s. 593.

⁶⁰ Köprülü, a.g.e., s. 594.

Köprülü, müfrit Şii ve Hurufî dediği Habîbî'nin Şah İsmail'in meliküşşuarası iken nasıl olup da Türkiye'ye geldiğini ve Yavuz Sultan Selim'in himayesine girdiğini anlamaya çalışmaktadır:

Safevî istilasından ve Şîâ-i isnâ aşeriyenin devlet dini olarak kabulünden sonra, birçok sünnî alim ve şairlerin Türkiye'ye hicret ettiklerini biliyoruz. Halbuki şii ve hurufî olan Habîbî için böyle bir sebep mevcut olamazdı. Daha XV. Asırda bu şark sahalarından birtakım alim ve şairlerin sair muhtelif sebeplerle Türkiye'ye geldikleri de çoktu. Fakat Habîbî'nin Safevî sarayındaki parlak mevkiini bırakarak Türkiye'ye hicret etmesi herhalde Şah İsmail'in bir gazabına uğramasına veya uğramak korkusuna atfolunabilir. Sam Mirza gibi bu hadiseyi pek iyi bilmesi icabeden bir müellifin bu hususta tamamıyla sakıt kalması da, bu Türkiye'ye gelişin herhalde hususi ve mühim bir sebebe bağlı olduğunu ima etmektedir. ...

Evliya Çelebi Habîbî'yi I. Selim'in nedimlerinden olarak gösteriyor ki, Türk ve Fars edebiyatlarında büyük ihataşı olan bu Türk padişahının –rakibi Şah İsmail'e karşı-Habîbî'yi himaye etmiş olması gayet tabiidir.⁶¹

Kuşatıcı bir edebiyat anlayışına sahip olan Yavuz Sultan Selim'in müfrit Şii bir şairi bile himaye edebileceğini söyleyen Köprülü'den şu sorgulamayı da yapması beklenirdi: “Hatâyî mahlasıyla Türkçe yazdığı usta işi şiirleri bulunan Şah İsmail'in bir şaire iltifat etmesi için onun illa ki Şii mi olması gerekir?”. Köprülü bu soruyu sormamış ancak Habîbî'nin gelişine dair yukarıda alıntıladığımız sorgulamaları yapmıştır. Bunun sebebi de Köprülü'nün, Habîbî'nin Türkiye'ye geliş tarihini hesaplamaya çalışırken 1512'de yazılmış olan Câmîü'n-nezâir'de Habîbî şiirlerinin geçiyor olmasından yola çıkarak düşüncesini temellendirme yönündeki kararlılığıdır.⁶² Köprülü'nün Câmîü'n-nezâir'i bu şekilde kıstas tayin etmesiyle kendisinden sonraki bazı edebiyat tarihçilerini de etkilediği, vereceğimiz şu örnekten anlaşılabilir: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde Habîbî maddesini yazmış olan Sasani Çingiz Sadıkoğlu, Şii bir şairin kolay kolay Sünnî bir padişahın yanına gideceğini düşünmenin makul olmadığını söyler. Ardından Hamit Araslı'nın, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Tebriz'i aldıktan sonra aileleriyle birlikte İstanbul'a götürdüğü 1700 sanatkarın içinde Habîbî'nin de bulunduğunu ileri sürdüğünü hatırlar. Ancak bu akıl yürütmeyi Câmîü'n-nezâir sebebiyle daha fazla ilerletemez ve şöyle sonlandırır: “...Ancak Eğirdirli Hacı Kemal'in 1512 yılında tamamladığı Câmîü'n-nezâir'de Habîbî'nin birçok şiirinin yer alması, onun II. Bayezid devrinde Anadolu'ya

⁶¹ Fuad Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları II**, haz. Orhan Köprülü, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 585.

⁶² Söz konusu mecmuada birden fazla Habîbî mahlaslı şaire ait şiirlerin mevcut olma ihtimalinden yukarıda bahsetmiştik.

gelmiş olması ihtimalini güçlendirdiği gibi şöhretinin kendisinden önce bu ülkeye ulaşmış olabileceğini de düşündürmektedir.”⁶³

Yukarıda görüldüğü üzere Köprülü gibi Sadıkoğlu'nun da Habîbî'ye yaklaşımında Câmîu'n-nezâir büyük rol oynamıştır. Ancak, araştırmamız neticesinde diyebiliriz ki Câmîu'n-nezâir;

- i. içinde barındırdığı 50 Habîbî şiirinden 11'inin Köprülü tarafından görülememiş olmasıyla,
- ii. görülen şiirlerin içinde geçen ve Köprülü tarafından büyük olasılıkla yanlış yorumlanarak Habîbî'nin Galata müdavimi olduğunun düşünülmesine yol açan iki kelime⁶⁴ ile,
- iii. dört ayrı şiirde bahsedilen Şemseddin'in kim olduğunun henüz bilinmemesi ile ve son olarak,
- iv. Habîbî mahlaslı şairi tarafından Sultan Murad devrinde yazıldığı anlaşılan bahr-i tavili barındırmasıyla,

Habîbî'nin Türkiye'ye geliş tarihini tespit edip şahsiyetini araştırmak isteyenlerin temel ölçüt addederken daha temkinli yaklaşması gereken bir eser durumundadır.

Köprülü, Câmîü'n-nezâir içindeki Habîbî şiirlerini dil açısından yorumlarken şunları söyler:

Hacı Kemal, Habîbî'nin eserlerini mecmuasına alırken, filolojik doğruluk mefhumuna tamamiyle yabancı olan bütün eski müellifler gibi, onun lisânî hususiyetlerinden bazılarını şüphesiz tashih etmiş ve o devir Anadolu Türkçesine uydurmuştur. Fakat buna rağmen mesela nr. 5'te 'tokkuz' (edebî Anadolu lehçesindeki dokuz mânâsına) kelimesi gibi Âzerî hususiyetlerini gösteren bazı nâdir numuneler kalmıştır. Yine bu şiirlerde 'uru durmak, uşanmak, dügeli' gibi müşterek epeyce eski Oğuz sözleri vardır.⁶⁵

Halk dilinin ve edebiyatının tesiriyle, arada bir halk arasında kullanılan sade, samimi tabirler, ifadeler de kullanır. Hatta Azerî şairlerde son zamanlara kadar gördüğümüz gibi mesela Türkçe kelimeleri yabancı kaidelerle yapılmış terkiplere sokmak gibi tuhafıklar onda da bulunur (nr. 26'daki hâne-i göz terkibi gibi). Fakat bu çeşit bazı ihmallere rağmen, nazım kaidelerine, kafiyelerin düzgünlüğüne, oldukça itina eder. Şüphesiz nazım tekniğine itinası itibariyle muasırı olan Osmanlı şairlerinden

⁶³ Sasani Çingiz Sadıkoğlu, "Habîbî", **TDVİA**, C. 14, İstanbul 1996, s. 374.

⁶⁴ *İstefo ve vinû*

⁶⁵ Köprülü, **a.g.e.**, s. 590.

aşağıdır; fakat buna mukabil, Nesimi’de Fuzuli’de gördüğümüz ateşli, samimi, aşıkane edâ onda da eksik değildir.⁶⁶

Köprülü’ye ait Habîbî tasavvuru, Habîbî’nin edebiyat tarihindeki yerinin tespitinde ve –bizim için burada daha önemlisi- Vuslatnâme’nin aynı Habîbî tarafından yazıldığı görüşünü tezinde savunan Dilek Akan Budak’ın söz konusu tasavvura itiraz etmeksizin onun birtakım yönlerini ve ‘hurufî’liğini Vuslatnâme ile uzlaştırma çabasında oynadığı rolden dolayı burada kapsamlı biçimde incelenmeye çalışıldı. Budak’a göre Vuslatnâme’de yer alıp Habîbî’nin Hurufiliğini kanıtlayan beyitler şunlardır:

2829. Ehl-i fūrkat vūşlata irdi vü keşret vaḥdete
Ehl-i vaḥdet irdiler Ḥaḫdan hezārān devlete
753. Ehl-i diller remz-ile ta’līm iderler her işi
Anlaruñ remzini her dem tanıyanlardur kişi
1538. Şūret-i insān daḫı çün gözleruñ iḫlīmīdür
Bu ḫurūflar anda naḫş olmaḫ Ḥaḫuñ tekrīmīdür
1539. Lā-cerem birbirine hem nāzir ü manzūr olur
Baḫduḫınca bu ḫurūfa şād olur mesrūr olur
1540. Bu ḫurūfa baḫmasından niçeler meftūn olur
Şūretinden Leylinūñ ḫayrān olur Mecnūn olur
1541. Göz niçe şād olmasun iḫlīmīne kıldı nazar
Ġurbet ilinden çıkub çün şehrine irdi sefer
1542. Çün Zuḫal seyri ḫatı kic kic olur devrān ider
Lā-cerem Hindūstān ḫaḫından ḫavīl ‘ ömr olur

⁶⁶ Köprülü, a.g.e., s. 594.

1543. Pes meşâhifler kitâblar harfleri de eyle bil
Çünkü oldu ol Zuhal bu kalb-i insân bendesi
2284. Sûre sûre âyet âyet ‘aşr u hizbünden meded
İsti‘ânet isterüz senden hurûfuñdan meded
2285. Hağ te‘âlâ ismüni ‘âlemde Qur’ân eyledi
Hağkı bâtil seçmege fârûk-ı Qur’ân eyledi
2286. Her hurûfuñ cânlara Hağ hazretinden bir kadeh
Her bir âyet cân bağışlar âb-ı kevşerden ferah
2287. Şad hezârân genc-i ma‘nî her hurûfuñda nihân
‘İlm ü hikmet ma‘rifet deryâsı ma‘ninde ‘ayân
2288. Ehl-i ‘ışka her hurûfuñda irer şad zevk ü şevk
Ehl-i zevke bî-hurûf irer me‘ânî çok çok
2505. Hağk-ıla kıldı münâcât-ı nebî hurûfuñ üstine
Hazrete tutup recâ kim ola mağbûl dostına
1558. Gözgüye şordum ki iy gözgü neden mergûbsın
Ol cemâl issi katında sen neden mağlûbsın
1559. Kande gitse seni yoğlar istemez olmağ cüdâ
Yüzüne bakıcağ ider *bârekAllâh* iy Hudâ
1560. Her nede görse zer ü la‘l cevâhirler şemîn
Hiç birine iltifât seni gözler hemîn

1561. Dâ 'imâ tatar elinde yüziñe eyler nigâh
‘Ömr içinde bir kezin baqmaz bize n’itdük günâh
1562. Yüzine baqmaqlığı her demde kılmış râyigân
Eylemez bir kez nazâr yüz virsevüz cân-ı cihân
2039. Hâq te‘âlâ çün yaratdı ol Hâbîbüñ rûhunu
Zâhir itdi pertevinden cümlenüñ ervâhını
2040. Âyine eyledi anı kendünüñ öz zâtına
Bunları âyine kıldı şad hezâr evşâfına
2182. Nitekim buña gerektür harf-i nûn u harf-i kâf
Ol birine dağı ancaq ol gerek iy zü-fünûn
- 92-B yigirmi sekiz harfün üzerine lâm elifi ve hemze’i dağı zem eyledük otuza yitürildi tâ kim ol
du‘âyı vü anuñ ma‘nîsin añlayalar
2702. *Rabbi zidnî* mektebinden noqta ta‘lîm it bize
Ki ‘ulûm-ı aşl-ı hurûfuñ aşlı harf-durur nuqat
2712. Göñlümüz şirk-i hafîden şakla qoma şin kâf
Qalb-i mü‘min beyt-i Raḥman diyü buyurdı Hâbîb
2714. Her kemâle çün sebebdur zevq-i ‘ayn şin kâf
‘Ömrümüz sermâye virdüñ bir nefes ‘âlem değer
1573. Billâh iy gözgü añar mı kâh kâh ‘âşıkların
Hiç añar mı girçegin cân terk iden şadıqların
1581. Devlet iy sâlik senüñ kim gözgü dağı sende var
Bu göñül gözgüsine beñzer cihânda qanda var

2556. ‘ Aceb insân degül midür zehî insân zehî insân
Bu levhüñ naqşı taqđirin nazâr kıılır oqur insân
2557. Kemâl-i kudretin Haķuñ görür insân kıılır zâhir
Yedi baţn eylemiş Allâh bu âdem şüretin zâhir
2558. Ne kim ‘ âlemde var naqşın ķomış âdemde naqş itmiş
Cemâl-i levhini Kâdir bu levh üzre zehî Naķķâş
2559. O naqşuñ naqşını naķķâş muşavver kıılmadı hergiz
Ĥayâl-i ‘ ilmine aşlâ taşavvur irmedi hergiz
2560. Münezzehdür bu keşretten ‘ aceb keşret ki vaĥdetdür
Mişâl-i şems-i tâbândur ki zerre ‘ ayn-ı vaĥdetdür
2757. Kudretüñle zâhir itdüñ kâf-ı nûndan ‘ âlemi
‘ Aql-ı kâmil ķaldı ‘ âciz fehmi-i şâmil kâf-ı mîm

Budak, Habîbî hakkında edebiyat kaynaklarında yer alan bilgilerden yola çıkarak Vuslatnâme’yi anlamaya çalışır:

Eserin yazım tarihi ve yeri belli değildir. Eserde bu bilgileri içeren bir beyte ya da bilgiye rastlanmadı. Ancak şairimiz olan Habîbî’nin yaşadığı dönem ve yer dikkate alındığında, eserin 16. yüzyıl başlarında ve İstanbul’da yazılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Habîbî İstanbul’a geldiğinde dönemin padişahı olan II. Bayezid döneminde eserlerinin bir kısmını yazmış olabilir. Zaten metnin dilinden de anlaşılacağı üzere, Azerî Türkçesi’nin dil özellikleri baskın değildir. Habîbî ana yurdundan ayrıldıktan sonra İstanbul’a geldiğinde, saray çevresinde kabul görmüş ve devlet büyüklerince değer verilmiş bir şairdi. Bu nedenle, yeni yaşam yerinde daha çok okunmak ve kabul görmek için eserlerini Eski Anadolu Türkçesiyle yazmış olabilir.⁶⁷

Vuslatnâme, şairinin bir Azerî olduğunun ispatına yarayacak olan yeterli dil malzemesini sağlayamamaktadır:

⁶⁷ Budak, a.g.t., s. 10.

Habîbî, Azerî bir şair olduğu için metinde az da olsa Azerî dil özelliği görülür. ‘Yahşı, yoħsa, aħşam, ƣonuħ, yanuħ’ kelimelerinde ‘ħ’ sesi tercih edilmiştir. Ancak bazı kelimelerin kullanımında kararsızlık söz konusudur. Örnek olarak; ‘yahşı’ kelimesinin yanında ‘yağşı’ biçimi de kullanılır. Metinde kullanılan dönüşlülük zamirlerinden ‘kendüz’ün ‘öz kendüzümü’ biçiminde kullanılması da dikkat çekicidir.⁶⁸

Budak’ın, Vuslatnâme’nin Habîbî tarafından yazıldığını destekleyen mahiyetteki aşığıya alıntıladığımız tespiti, bizi Habîbî’nin kimliği hakkında etraflı araştırmalar yapmaya sevk etmiştir:

Habîbî’nin Savalan ve Köprülü tarafından neşredilmiş şiirlerini incelediğimiz zaman; Vuslatnâme ile adı geçen şiirler arasında çok büyük farkların olmadığını tespit ettik.⁶⁹

Budak’ın bu ifadesinden yola çıktığımızda akla şu sorular gelmektedir: Köprülü’nün özellikle vurguladığı İstefo bahsi, Vuslatnâme ile Habîbî şiirleri arasında büyük bir fark teşkil etmez mi? Bir şair hem Galata’da meyhaneler ve Rum oğlanları ekseninde bir hayatı benimseyip, hem de Vuslatnâme’de 60 yerde geçen “*len terani*”nin kendisine niçin söylendiği” sorusunu sorabilir mi? Köprülü’nün deyimiyle “karışık bir hayat yaşayan” biri, kendisine *len terani*’nin niçin dendiğini bilir, sebebini sorgulamak için herhalde mesnevi kaleme almazdı.

Köprülü bize marjinal görünen bir Habîbî portresi çizmeseydi, Vuslatnâme müellifiyle onun tanıttığı Habîbî’nin aynı şair olamayacağı düşüncesine kolay ulaşamayabilirdik. Bu noktada Habîbî-Vuslatnâme ilişkisini Köprülü’nün “Habîbî tasavvuru” ile uzlaştırmak nasıl sağlıksız sonuçlara yol açıyorsa, söz konusu ilişkiyi tamamen Köprülü’nün tasavvuruna muhalefet üzerinden incelemek de bizi doğru sonuca ulaştırmayabilir. O yüzden, Azerî Habîbî’nin Vuslatnâme’yi yazıp yazamayacağı meselesini, Köprülü’nün tasavvurundan bağımsız olarak ele almak gerekmektedir.

Habîbî’nin Vuslatnâme’yi yazmış olabileceğine delil teşkil edebilecek bizce yegâne etmen şudur: Halîlî’ye nazire yazmışlığını hesaba katarsak diyebiliriz ki

⁶⁸ Budak, a.g.t., s. 21.

⁶⁹ Budak, a.g.t., s. 10.

Habîbî, şiirine nazire yazmışlığı vâki olan Halîlî'nin Fûrkatnâme'sine de nazire olarak Vuslatnâme'yi yazmış olabilir.

Habîbî'nin Vuslatnâme'yi yazma ihtimalini zayıflatan etmenler ise şunlardır:

1. Vuslatnâme Eski Anadolu Türkçesi'yle yazılmıştır. Habîbî'nin yazacağı mesnevi için yaşadığı dönemden yaklaşık bir asır önceki dili –Budak'ın deyişiyle *yeni yaşam yerinde daha çok okunmak ve kabul görmek için-* tercih etmesi mümkün görünmemektedir.

2. İki şairin eserleri birbiriyle karışabilir. Ancak Vuslatnâme'nin kapağında ve zahriyesinde yazan Akşemseddin adı, Azerî Habîbî'ye çok uzak bir isimdir. Habîbî iskanlanacaksa ve onun yazdığı eserin kapağına eser yazarı olarak başka bir şair adı yazılacaksa, Akşemseddin'e gelene kadar daha birçok şair adı yazılabilirdi. Yani burada adına iskalama denemeyecek kadar uzak-farklı bir yönlenme söz konusudur ve bizce bu boşuna değildir.

3. Harflere ve rakamlara önem atfeden her şair ya da mutasavvıf Hurufî diye nitelenemez. Vuslatnâme'deki beyitler incelendiğinde harflere verilen bir önem göze çarpsa da, şairinin Hurufî olduğunu söylememize yetmemektedir. Kaldı ki Vuslatnâme'nin Sünnî-Halvetî bir şairin elinden çıktığı, içeriği göz önünde bulundurulursa âşikardır.

4. Habîbî, bir şairdir. Vuslatnâme'yi yazan kişinin ise şairliğinden ziyade mutasavvıflığı ağır basan biri olması beklenir. Habîbî'ye ait olduğu tespit edilmiş 47 şiirde ve hatta *Câmiü'n-nezâir*'deki Habîbî mahlasıyla yazılmış diğer 11 şiirde de böylesi bir mutasavvıfın izine rastlamak mümkün görünmemektedir.

Bütün bu sorgulamanın neticesinde diyebiliriz ki, kanaatimize göre Vuslatnâme'yi yazan kişi Azerî Habîbî değildir. Habîbî bahsinde sonuç olarak ulaştığımız diğer ihtimaller şunlardır:

i. Müstensih tarafından Vuslatnâme'deki mahlas Habîbî şeklinde sabitlenmiş olabilir.

ii. Sadece *Vuslatnâme*'ye mahsus olmak üzere Habîbî mahlasını kullanan, şiiirlerini asıl mahlası ile tanıdığımız bir şair *Vuslatnâme*'yi yazmış olabilir.

iii. *Vuslatnâme*'nin ve *Câmiü'n-nezâir*'de Habîbî mahlasıyla yazılmış olan bahr-i tavilin varlığı sayesinde, Köprülü'nün tanıttığı Azerî Habîbî ya da bilinen mevcut diğer Habîbîler dışında başka bir ya da birden fazla Habîbî mahlaslı şairin izine ulaşmış olabiliriz.

Bu bölümde Habîbî mahlasının izini sürdük. Ulaştığımız sonuca göre Habîbî mahlasıyla edebiyat tarihimizde bilinen beş şairden hiçbiri *Vuslatnâme*'nin yazarı değildir. *Vuslatnâme*'nin yazarını tespit edebilmek için yaptığımız incelemeye sonraki bölümde eserin kapağında ve zahriyesinde bulunan “Akşemseddin'in *Vuslatnâmesi*” ibaresinden yola çıkarak devam edeceğiz.

1.2 *Vuslatnâme-i Akşemseddin İsmi İtibariyle Yazarın Araştırılması*

Bulabildiğimiz tek *Vuslatnâme* nüshasının kapağında ve zahriyesinde *Vuslatnâme-i Akşemseddin* ibaresinin yer alması bizi Akşemseddin'in bu eseri yazmış olma ihtimalini araştırmak durumunda bırakmaktadır. Akşemseddin'in Habîbî mahlasıyla eser verdiği dair bir bilgimiz yoktur. Bu durumu, mahlasların zaman zaman birbirine karışabildiği ve tasavvufî eserlerin hürmeten büyük mutasavvıf-şairlere atfedilebildiği bir edebiyat zemininde değerlendirince, eserin müellifini düşünürken temkinli olmak zarureti doğmaktadır. Bu sebeple *Eserin Akşemseddin'e Aitliği Meselesi* başlığı altında araştırma yaparken perspektifimizi biraz geniş tutmaya çalışacağız. Akşemseddin'in *Vuslatnâme*'yi yazma ihtimalini tartıştıktan sonra eserin ona ait olamayacağı sonucuna ulaşırsak, yazarı tespit edene kadar sırasıyla Hacı Bayram-ı Veli'nin 28 halifesinin, Akşemseddin'in oğulları ve halifelerinin hayatlarını ve eserlerini incelemeye gayret edeceğiz. *Vuslatnâme-i Akşemseddin* ibaresinin varlık sebebi eğer bir ıskalama ise, bunun sonucunda isabet ettirilen Akşemseddin ismi çevresinde, isabet ettirilememiş asıl maksudun izini araştıracağız.

1.2.1 Akşemseddin'in Vuslatnâme'yi Yazma İhtimali

Hacı Bayram'ın müridlerinden olan Akşemseddin, kerâmet sahibi bir zâtın, Şeyh Hamza'nın oğludur. 1390 yılında Şam'da doğdu. İsmi Muhammed, lakabı Akşeyh'dir. Sühreverdî'nin neslinden olup, nesebi Hz. Ebubekir'e ulaşır.⁷⁰ Babası ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir.

Hacı Bayrâm nezdinde onu diğer dervişlerden ayıran ve kısa sürede en yüce rütbeyle ulaştıran özelliği, şeyhi tarafından şöyle ifade edilmiştir: “...ol bir dâna köşçüdür ki, işitdüğine i'timâd eyler, hikmetini soñra bilür, ammâ anlar suâl iderler”⁷¹

Bu anekdot hakkında Ethem Cebecioğlu şu yorumu yapar:

Hz. Hızır'ın Hz. Musa'ya öğütlediği ‘Sana içyüzünü anlatmadıkça bana hiçbir şey sorma’ şeklindeki husus, tasavvufta teslimiyetin özü olarak değerlendirilir. ... İşte Akşemseddin bu köprüden kolayca geçerek ehl-i kemalât arasında yerini almıştır.⁷²

Akşemseddin'in eserleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Şiirler

Kemal Eraslan, bir yazma mecmua içinde toplu halde bulunan şiirlerden 38'ini “Akşemseddin'e aitliğinde kuşku yoktur.” diyerek neşretmiştir.⁷³ Bu şiirlerden ikisi⁷⁴ daha önce S. Nüzhet Ergun'un, O. Nuri Ergin'e ait bir mecmuadan ve Akbıyık Şemseddin'e ait olduğunu belirterek yayınladığı 12 şiir⁷⁵ arasında yer almaktadır.⁷⁶

⁷⁰ Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds*, çeviren ve şerh eden Lâmi'î Çelebi, Fatih Kitabevi, İstanbul, s. 684.

⁷¹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühühü'l-Ahbâr*: Fatih Sultan Mehmed Devri:1451-1481, haz. M. Hüdâyî Şentürk, C. II, TTK Yay., Ankara 2003, s. 227.

⁷² Ethem Cebecioğlu, *Akşemseddin'de Bazı Tasavvufî Kavramlar I*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XLII, s. 81.

⁷³ Bkz. Kemal Eraslan, “Ak Şemseddin'in Dinî Tasavvufî Şiirleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1984, s. 11-85.

⁷⁴ Eraslan'ın çalışmasında 35 ve 38 numaralı şiirler.

⁷⁵ Bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, “Akbıyık”, *Türk Şairleri*, C. 1., s. 394-398.

⁷⁶ Hem Ergun'un hem de Eraslan'ın neşrettiği şiirleri incelerken bir husus dikkatimizi çekti. Eraslan, mecmuada geçen 42 şiirden ikisini vezin ve kafiyedeki bozukluğu dolayısıyla, ikisini de Akbıyık Şemseddin'e aitliği dolayısıyla yayınlamadığını söylemektedir. (Bkz. Eraslan, *a.g.m.*, s. 15.)

Eraslan Hoca, Şems-i Huda mahlasıyla yazılmış olan şiirlerin Akbıyık'a ait olduğunun farkındaydı ve muhtemelen Akşemseddin ile Akbıyık'ın şiirlerini tefrik ederken, Akbıyık'a atıf noktasında Şems ve Huda kelimelerinin Şems-i Huda şeklinde şiirde geçmesi şartını aramıştı. Ancak bu arayış, Akbıyık'ın Şems ve Huda kelimelerini tamlama şeklinde kullanmayı tercih etmeden de –kelimeleri ard arda iki beyitte kullanarak, ya da tamlamaya yapmaksızın- mahlasını ortaya koyabilme ihtimalini göz ardı eden bir tutumdur. Akbıyık'ın mahlas kullanırken Şems-i Huda kalıbını biraz esnetmiş olma ihtimalini hesaba katarsak şunları söyleyebiliriz:

Eraslan'ın yayınladığı şiirlerde 'Şems, Şemsî, Şemseddin' gibi mahlaslar kullanılmıştır. Eraslan'a göre Akşemseddin, hikmet geleneğinin Yunus Emre'den sonra Anadolu'daki en büyük temsilcisidir.⁷⁷ *Akşemseddin'in Dini-Tasavvufi Şiirleri* adlı bir makale daha yazarak şiirlerin günümüz Türkçesindeki karşılıklarını vermiştir. Bu makalede Akşemseddin'in şairliğine dair şunları söylemektedir:

Türkistan'da Ahmed-i Yesevi ile başlayan, Anadolu'da Yunus Emre ile en mükemmel örneklerini veren dini-tasavvufi şiir geleneğini Hacı Bayram-ı Veli gibi halifesi olan Akşemseddin'in de devam ettirmesi gayet tabii idi.⁷⁸

Eraslan'ın neşrettiği şiirlerde geçen bazı beyitler ile bunların *Vuslatnâme*'den çağrıştırdığı beyitler şu şekilde sıralanabilir:

Eraslan'da:

1. Şiir : *Kendülerün varlığını çün-kim itdiler fenâ*
Zâhir oldu dost cemâlı zîre ref oldu nikâb (4a, 2-3)

'Âlem içre mest olıban her neye kim bakdılar

Gördiler kim kendüye Hağ kendü idermiş hitâb (4a, 4-5)

Cümle varlığı fenâ fi'llâhda ifnâ itdiler

Pes beğâ bi'llâhda buldılar kemâlıla savâb (4b, 1-2)

Eraslan'ın numaralandırmasıyla 16., 35., 36., 38. şiirler;

16. Şiirde geçen: *Güzin itdüm belâsın başum açdum/ Habîbüñ yolına kurbânı cânı dizesi*, Akbıyık'ın başı açık dolaşmasına sebep olan anekdotu hatırlattığı için,

35. Şiirde Şems ve Huda kelimeleri ard arda iki beyitte geçtiği için,

36. Şiir, *Bilgil Hudâ'yı Şemseddin oldunsa ger ehl-i yakîn dizesinden dolayı,*

38. Şiir, 35. şiirle beraber Nüzhet Ergun tarafından Akbıyık'a ait gösterildiği için Akşemseddin'e aitliği bize göre tekrar düşünülüp değerlendirilmesi gereken şiirler durumundadır.

⁷⁷ Eraslan, **a.g.m.**, s. 15.

⁷⁸ Kemal Eraslan, "Akşemseddin'in Dinî Tasavvufi Şiirleri", **Türk Dili**, C. XLVIII, S. 394, Ankara 1984, s. 412.

Vuslat-nâme'de:

2573. Aña kim kılduñ 'ināyet benliğinden oldı ol pāk
'Ārif itdüñ nefsinı ref' oldı gözinden niķāb

2543. Ādem-i hākī kemālin bilmek itdüñ 'acziñi
Mā-rameytü iz rameytü diyü eyledüñ hıķāb

2541. Ehl-i 'irfān i' tirāf-ı mā-'abednāk itdiler
Bildiler 'aczu kuşürın oldılar ehl-i şavāb

Bunlar dışında ayrıca Eraslan'ın neşrettiği şiirlerde Vuslatnâme'deki konuları
çağrıştıran aşağıdaki beyitleri ve bir dörtlüğü örnek gösterebiliriz:

17. řiirde *Murād idindi didi Mūsā ernī*
Cevāb anı işitdi len terānī (53b-1)

20. şiirde *Ma'şuķuñ yolında 'āşık nā-murād olmaķ gerek*
Ma'şuķa vaşl olmaya hicrinde pāyān isteyen (55b, 8-9)

21. *Sen vücūduñ fānī kılmayınca bulmazsın beķā*
Vaşlın ister-iseñ anuñ cānı ķo cānāne gel (56b, 7-8)

24. *Men Şemse'd-dīn'em toğmışam her dil-berüñ vechinde kim*
Hakķı a'yān görenlerüñ 'aynında İllā Hū direm (61b, 4-5)

27. *Zulmet-i hicri firāķından anuñ buldum visāl*
Furķat-ı 'ayn-ı vişāl oldı bu zulmet enveri (65b, 6-7)

31. *Ezel görüp biz işidüp terānī va‘ desin dostum*
Yine görem diyü dün gün gözüm Mūsālayın ağlar (86b, 8-9)
33. *Biz bunda varımız virdük*
Ḳamu maḳṣūda biz irdük
Mevlā'nın cemālin gördük
Bize andan ṣumār olmaz (93a, 7-8)

Akşemseddin'in şiirlerinde 'vuslat' kavramı büyük bir yer tutmaktadır. 'Allah'ı görmek' bahsi de şiirlerde dile getirilmektedir. Akşemseddin'in tasavvufî dünyasını yansıtan şiirlerinin, tıpkı Vuslat-nâme'de olduğu gibi, 'vuslat' ve Hakk'ı görmek' temelleri üzerine inşa edildiğini söyleyebiliriz.

2. Hall-i Müşkilât (Kâşifü'l-Müşkilât)

Akşemseddin tarafından Sultan II. Mehmed'in talebiyle 1437 yılında Arapça olarak yazılmıştır.⁷⁹ O devirde Bayrâmiyye tarikatı müntesiplerine yöneltilen eleştirilere cevap mahiyetinde tasavvufî bir eserdir. Akşemseddin'in kardeşi Hamzaoğlu Hacı Ali tarafından *Kâşifü'l-Müşkilât* adıyla Türkçe'ye tercüme edilen eseri Ali İhsan Yurt, *Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri* isimli kitabının içinde yayımlamıştır.⁸⁰

Eserde yazıldığına göre Akşemseddin, "Peygamber mîraçda Allah'ı görmüş olamaz" diyenlerin karşısına çıkmış; "İtikafta iken Peygamber bana, 'Rabbimi zâhir gözümle gördüm' buyurdular." demek sûretiyle, Allah'ın baş gözüyle görülemeyeceğini iddia edenlere karşı bir kanıt getirmiştir.⁸¹

⁷⁹ Ali İhsan Yurt, *Akşemseddin [1390-1459] Hayatı ve Eserleri*, haz. Mustafa S. Kaçalın, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 40.

⁸⁰ Yurt, *a.g.e.*, s. 205-327.

⁸¹ Yurt, *a.g.e.*, s. 254.

Bu eserdeki bazı hususlar ve onların Vuslatnâme'den çağrıştırdıkları şunlardır:

K.M. Ru'yetullah bahsi, 160 varaklık eserin 88-A ve 98-A varakları arasında işlenmektedir ki, eserin yaklaşık 15'te 1'lik kısmının bu konuya ayrıldığını göstermektedir.

V. Vuslatnâme'de yaklaşık 60 yerde *len terani*'nin sebebi araştırılır ya da ondan dert yanılır. Böylece Ru'yetullah mevzuu Vuslatnâme'nin bütününe sinen temel bir konu olmaktadır.

K.M. Eserde vecdin dört şartı olduğundan bahsedilir: 1. Az yemek, 2. Az uyumak, 3. Halka az karışmak, 4. Allah'ı çokça anmak. (v. 106-B)

V. Vuslatnâme'de az yemek, az uyumak, az konuşmak ve gaflet terki; nefis tezkiyesi için gerekli dört nesne olarak zikredilir.⁸² Bu bilginin kaynağı olarak da Cevâmiu'l-ulûm gösterilir.

K.M. *Abdest* kelimesi kullanılır. (v. 78-B)

V. *Abdest* yerine bazen *destemâz* bazen de *destnamâz* kelimesi kullanılır. (beyit: 283, 284, 1042, 1044, 2303, 2306) Hadis-i şeriften iktibasla *vuzû* kelimesi kullanılır (2149). Ancak *abdest* kelimesi eserde geçmez.

K.M. 'İncinmesi çok olanın vuslatı safası çok olur' (125-B)

'İncinmek şarabın içe nûş kıla' (130-A)

V. Vuslatnâme'de incinmek yerine *sınıklı olmak* kullanılır. Hızır ile Musa kıssasında Hızır, bindikleri gemiyi balta ile sınıklı hale getirir, gasp edilmesini böylece önler. (496, 521, 533-536)

K.M. *Tabanca vurmak* deyimi kullanılır (132-A)

V. *Tabanca yemek* deyimi kullanılır (336, 401)

K.M. Evliyayı vesile edinmek (151-A)

V. Rical-i gaybı vesile etmek (5-A)

⁸² Bkz. 1763-1767 beyitleri arası.

K.M. Akşemseddin, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden şu beyitleri alıntılar:

Ağzuñı samt-ile bağla tâ göresin Hakk'ı 'ayân
Gözi bağı cihânuñ halk ağzıdur hemân⁸³ (107-B)

Çün münâsib oldu ef'âl-i Hızır
Mûsâ'nın 'aklı gözinde oldu kedr

Nâ-münâsib Hızır işin gösterdi zışt
Çün degüldi Mûsâ'da ol iş sirişt⁸⁴ (144-B)

3. Mâddetü'l-hayât

Bu eserin Akşemseddin'e aitliği konusu ihtilaflıdır.⁸⁵ Tıp ilmi hakkında olup, insan sağlığına dair bazı durumları ve bunlara yönelik pratik çözüm önerilerini barındırmaktadır. Otuz bir hâssa ve bunlara ilave olan iki fasıldan müteşekkil olan eser, Akşemseddin'in yakaza hâlinde iken Hz. Peygamber'i görmesi hadisesi ile başlamaktadır.⁸⁶ Rüya da Hz. Peygamber, Akşemseddin'e: '*...çûn kim âşıksın, tur, imdi ma'şûka vâsıl ol!*' der.

⁸³ '*în dahân bar band-i tâ binî 'iyân/ çaşm-i band-i in cihân halk-ı dehân*' Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 262.

⁸⁴ '*çûn munâsibhâyı af'âl-i Hızır/ 'akl-ı Mûsâ bûdâ dar-dîdâş kadar nâ-munâsib mînumûd af'âl-i û/ pîş-i Mûsâ çûn na bûdaş hâl-i û*' Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 281. ; Bkz. Mesnevî: 3266-3267. beyitler.

⁸⁵ Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 378.

⁸⁶ 'Seyyid-i kâinât ve ekmelu't-tahiyât sallâ'llâhu aleyhi ve sellem hazretleri çihâr yâr-ı güzîde ile geldiler, buyurdılar ki: Yâ Muhammedu, el-ma'rûf bi Akşemsüddîn, çûn kim âşıksın, tur, imdi ma'şûka vâsıl ol!' Şol yaş kim gözlerinden revâne oldu, biz anı dergâh-ı ulûhiyyete arz eyledük, makbûl-i Hak oldu. Var şimden girü saña ber'ât virdük, diyü buyurdılar. Ba'dehu esadullâhi'l-gâlib Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib kerremallâhu vechehu radiyallâhu anh eyidür: Yâ Resûlallâh, Şemseddîn âşika makâm dahı gösterüñ, didi. Andan Hazret-i risâlet-penâh mübârek elini başum üzre kodı, hemân gözlerümden hicâb ref' olup mâ kâne ve mâ yekûnu on sekiz biñ âlemi seyrân eyledüm, aklum yitirdüm ve hayrân kaldum, Resûlullâh'ın mübârek ayağına düşdüm. Mübârek eliyle başumı kaldurup üç kerre bilâ teklîf bilâ teklîf, didi. Pes nice zamân hicâbsız olup yürüdüm, hakâyık-ı eşyâya vâkif olup her şey'ün hakîkatini ve hâssasını bildüm. Ba'dehu te'akkul eyledüm ki, Resulullâhuñ hayru'n-nâsi men yenfa'un-nâse hadîsi fehvâsınca dünyâda bir teberrük koyam ki müslimîn ve müslimâtuñ her marazına müfid olup bizleri hayr du'âdan ferâmûş eylemeyeler...' Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 371.

4. Makâmât-ı Evliyâ

Bu eseri Bursalı Mehmed Tâhir ve Sadeddin Nüzhet Ergun, Akşemseddin'den sonra irşad postuna oturan Şeyh Hamza Baba'ya ait gösterirler.⁸⁷ Eser, Metin Çelik tarafından Akşemseddin'e atfedilerek yayınlanmıştır.⁸⁸ Eserin girişinde yine Maddetü'l-hayat'ın girişindeki rüya bazı küçük değişikliklerle yer alır.⁸⁹ Hz. Peygamber rüyada Akşemseddin'e görünür⁹⁰ ve ona: '*Ey Muhammed bin Hamza! Âşıksan mâşuka vâsıl ol!*' der. Daha sonra Hz. Peygamber mübarek elini Akşemseddin'in başının üzerine koymak sûretiyle onun gözünden perdeleri kaldırır. Akşemseddin, kendisine gösterilen makamları hayranlık içinde seyreder. Gördüklerini yazmak için de on sekiz babdan müteşekkil Makâmât-ı Evliyâ'yı kaleme alır.⁹¹

Makamat'ta yer alan bab'lar ve içerikleri özet olarak şu şekilde verilebilir:

⁸⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri I-II-III**, haz. Mustafa Tatcı-Cemal Kurnaz, C. 1, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 13. ; Sadeddin Nüzhet Ergun, **Türk Şairleri**, C. I, s. 401.

⁸⁸ Akşemseddin b. Hamza, **Makâmât-ı Evliyâ**, haz. Metin Çelik, Özgü Yay., İstanbul 2013.

⁸⁹ 'Henüz uyur uyumaz bigi iken Resûl hazretini aleyhisselâtu vesselâm gördüm, birkaç velîlerle gelir. Eyidür kim: Yâ Muhammed ibn Hamza, âşıksın, tur, ma'şuka vâsıl ol, dir. Şol yaş kim gözlerüñden revân oldı biz anı dergâh-ı ulûhiyyete arz eyledük. Var imden girü saña berât-ı müsellemi virdük, diyü buyurdı. Ammâ ol bil velîler hicâb ile tururlar aralarında bir uzun boylusı eyidür: Yâ Resûlallâh, Muhammed ibn Hamza'ya evliyâullâh gördüğü makâmları gösterüñ, dir. Andan Resûl hazreti aleyhisselâm mübârek elini başum üzerine kodı, gözümden hemândem hicâblar ref' oldı. Bu kitâb içinde zikir olan makâmları nazar idüp gördüm hayrân kaldım. Resûl hazretinüñ aleyhisselâm ayağına düşdüm. Mübaârek eliyle başumı kaldurdı. Üç kez işbu lafz ile eyitdi kim: Bilâ tekellüfi, bilâ tekellüfi, bilâ tekellüfi diyü. Andan bir nice zamân hicâbsuz olup yürüdüm. Andan turı 'akla geldüm. Bu kitâbı yazdum. Her söz kim bunda yâd kılmişam Levh üzerindeki nakşa nazar idüp yazmışam, bir harf ve bir nokta ziyâde yazmamışam, belki gördüğümün biñde birin yazmışam. Zîrâ kim Resûl aleyhisselâm gösterdüğü makâmlarda makâmlar vardır kim lafza ve ibârete gelmez akluñ anda yiri yokdur her kimse kim degüldür dirse hod kâfir olur sübhesüz. Ve hem bu kitâba Makâmât-ı Evliyâ diyü ad virdüm. On sekiz bâbdur. ...' Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 331.

⁹⁰ Eserlerinden böylece öğrendiğimize göre Hazreti Peygamber, Akşemseddin'e rüyasında iki kez görünmüştür. Bunlardan biri, Maddetü'l-Hayât ve Makâmât-ı Evliyâ adlı eserlerin girişinde bazı küçük farklarla yer alan rüyadır. Diğer rüyadan ise Kâşifü'l-Müşkilât adlı eserde bahsedilmektedir. Bkz. Yurt, **a.g.e.**, s. 254.

⁹¹ Seyyid Yahyâ Şîrvânî'nin *Şifâü'l-Esrâr* adlı eserini yayınlayan Mehmet Rıhtım, eserde yer alan Tevhid'in kısımlarına dair bilgilerin Akşemseddin'in '*Makâmât-ı Evliyâ*'sında özet olarak yer aldığını söyler. Şîrvânî, Akşemseddin'in adını vererek ondan nakilde bulunmaktadır. *Makâmât-ı Evliyâ*'nin Şîrvânî'ye Habîb-i Karamânî vasıtasıyla ulaşmış olabileceği imasında bulunan Mehmet Rıhtım'ın bu düşüncesi, Vuslatnâme ile Makâmât-ı Evliyâ arasındaki ortak unsurların izahına da yarayabilecek türdendir. Bkz. Seyyid Yahyâ Şîrvânî, **Şifâü'l-Esrâr**, haz. Mehmet Rıhtım, Sufî Kitap, İstanbul 2014, s. 44.

Birinci Bâb:

- ‘Âlemde mürşid kimdir, mürid kimdir’, onu işler.
- Mürşidsiz menzile ulaşılamayacağını söyler.
- Evliyâ’nın vücûdu gizli değildir fakat hakikati gizlidir.
- Hak’dan gayri kimse onları bilemez.

İkinci Bâb:

- Velayetin başladığı makamdır.
- Eşyânın ilmini bilmek bu makamda başlar. Fakat eşyânın ilmini bilmek kâmil olmak için yeterli değildir.
- Bu makama erişen velî için, baktığı her şey adeta bir ayna haline gelir. Her şeyde kendini müşâhade eder.
- 24 saatte ve 24.000 nefesde ne kudret zâhir olur, evliyâ onu bilir.

Üçüncü Bâb:

- Eşyânın ilmini kat edip geçtikten sonra Rûh-ı Muhammediyye’ye erişmeyi ifade eder ve o zaman tasarruf sâhibi olur.
- Bu makam enbiyâ katında nübüvvet makâmıdır; velîler katında ise velâyet makâmıdır.
- Hak Teâlâ’nın emirleri Levh üzerine nakş olunur, Kutb-ı Âlem onu okur.
- Tasarruf sâhipleri Kutb’u müşâhade ederler. O da Levh’te okuduklarını tasarruf sahiplerine buyurur.
- Âlemde olan işler, tasarruf sahipleri tarafından, Kutb’un onlara buyurması yoluyla gerçekleşir.
- Mâsivâ’ya bakılmaz, Hakk’dan gayrisi ile muamele olmaz.

Dördüncü Bâb:

- Fenâ makâmını anlatır.
- Berzâh katedilmiştir ve Peygamber’in rûhuna nazar edilir.
- Peygamber’in rûhu Hak Teâlâ’nın zâtına düşmüştür ve artık Rûh-ı Muhammediye’den zâta nazar edilir, fenâ bulunur.
- Böylece insân-ı kâmil olunur.
- 70.000 yıllık tecellî bir nefeste evliyânın vücûdundan sâdir olur. Karar ve sükûnun olmadığı bir makamdır.
- Bu makam her asırda bir kişiye, âlemin kutbuna aittir.

Beşinci Bâb:

- Hikmet makâmıdır ve hikmet, eşyânın ilminden ibâettir.
- Hikmeti zuhûra getiren Lokman Hekim, eşyânın ilmını bilmektedir lâkin nübüvvetine dair ihtilaflar vardır.
- Bu makamda gınâ-yı kalb ve keşf-i kubûr hâsıl olur.
- Evliyâ katında makâm-ı hikmet budur.

Altıncı Bâb:

- Âdem peygamberin makâmını bildirir.
- Allah Âdem'e isimleri öğretmiştir.
- Âdem'in hakikati rûh-ı Muhammediye'dir ve rûh-ı Muhammediye'nin hakikati Hakk'dır.
- Âdem'in yaratılmasından murad, Hz. Muhammed'in mirâca yükseltilmesidir.

Yedinci Bâb:

- Câzibe ehli, fenâ makâmına mürşidsiz ulaşır.
- Levh-i mahfuza nazar edip, üzerinde yazıları okurlar.
- Bu makamdaki bir meczub cümle eşyânın ilmüne âlim olur ki, nihâyetsiz bir deryâyâ gark olmaktır.
- Bu meczubların irşâdı riyâzet ve mücâhede ile değil, nazar iledir.

Sekizinci Bâb:

- Tasarruf sahibi olanlar, tasarruflarının zâhirî veya hakîkî olmasına göre ikiye ayrılırlar. Bunlar, zâhirde tasarruf eden pâdişahlar ve bâtında tasarruf eden yedi velîdir.
- Yediler, yedi iklime hükmederler. Yedi gezegen de bu yedi velinin hükmü altındadır.
- Kutb-ı Âlem Levh üzerine nazar eder ve talimatını yedilere iletir. Sonra buna göre Yediler, yedi gezegene hükmederler.
- Âlemi nizâm üzerine tutanlar bu velîlerdir. Her şeyi Hak Teâlâ'nın emri ile yaparlar.
- Yediler dâimâ Kutb'a nazar ederler. Kutb ise Hz. Muhammed'in rûhuna nazar eder ve o nazarında zâta bakmış olur. Zirâ rûh-ı Muhammedî, zât için bir aynadır.
- Tasarruf sahibi velîler, fenâ makâmına vardıklarında da rûh-ı Muhammediye'ye ve dolayısıyla zâta nazar ederler; sonra hemen tasarruflarına dönerler.

Dokuzuncu Bâb:

- Bu makâmda velîler dâimâ Hz. Peygamber'in rûhuna nazar ederler. Ayna mâhiyetindeki bu rûha bakmak sûretiyle zâtı müşâhade ederler.
- Bunlara efrâd denilir.
- Hakk'ın gizli kullarıdır; hiçbir şey onlara gizli kalmaz.

Onuncu Bâb

- Ma'şûk makâmıdır.
- Rûh-ı Muhammedî makamı da denir.
- Bu makâm sadece Kutb'un ayak basabileceği bir makâmıdır.

On Birinci Bâb:

- Evliya katında dört sülûk vardır:
 1. Her sâlik, kendi vücûdundaki ilme âlim olur.
 2. Havâss-ı eşyânın ilmine âlim olur.
 3. Felekler ilmine âlim olur.
 4. Arşa nazar eder.
- Bu makam hayret makâmıdır.
- Bu makamda vücud libâsını yırtıp şehîd olan çoktur.

On İkinci Bâb:

- Aşk makâmıdır.
- Bu makâmda evliyâ, rûh-ı Muhammediye'ye nazar eder ve ona âşık olur.
- Aşk-ı hakîkî budur.
- Bu makamda evliyâ şeriata aykırı sözler söylerse, halk onu şeriat kılıcıyla katleder.
- Yüce bir makamdır, kâmiller makamıdır.

On Üçüncü Bâb:

- Dört unsura karşılık gelen dört nebîyi anlatır.
- Âdem Peygamber topraktan yaratılmıştı.
- Nûh Peygamber kendi zamanında tasarruf sâhibiydi. Vücûdunda gâlip olan unsur su idi ve bu yüzden âlemi tûfâna verdi.
- Mûsâ Peygamber ateşe mazhar idi ve gazaplı idi. Bu yüzden Mısır'da bir adamı öldürdü.
- Îsâ Peygamber havaya mazhar idi. Bu, nefes sâhibi olmayı ve nihayet göğe yükselmeyi ifade etmektedir.
- Hz. Muhammed ise dört unsuru uyum içinde kendisinde toplamıştır. Bu yüzden on sekiz bin âlem ve dahi dört unsur, onun vücûdundan vücûda gelmiştir.

On Dördüncü Bâb:

- Müşâhede makâmıdır.
- Bu makâma gelindiğinde rûh-ı Muhammediyye'den zâta nazar edilir.
- Bu makâmda cezbe halindeyken söylenen söz, şeriata uygun olsa da olmasa da hakır. Evliyânın mâsum olduğu bir makâmıdır.

- Evliyâ Hakk'ın kudretine mazhâr olur.
- *Evliyâdur Hakk'ı her şeyde gören/
Evliyâdan irdi hem Hakk'a iren.*
- Kudret artık evliyânındır, zira devir velâyet devridir; nübüvvet devri değildir.

On Beşinci Bâb:

- Bu makamda rûh-ı Muhammedî'den zâta bakılır. Böylece vücûd fânî olur.
- Bu makamda evliyaya cennet, cehennem gibi görünür. O yüzden cennet arzusundan geçildiği bir makamdır.
- Her şeyde tasarruf sahibidir bu makamdaki velî, ancak deli gibi görünür.
- Kutb makâmıdır. Bundan daha ileride insanın gelebileceği bir makam yoktur.

On Altıncı Bâb:

- Salât makamıdır.
- Evliyâullah, Allahuekber dediğinde rûh-ı Muhammediyye'yi görür.
- Yerde ve gökte Hakk'dan başka bir şey görmez. Kalbinde Hakk tecellisi dışında bir şey kalmaz.
- Zâta nazar edip namazını kılar. Ki bu, hasslar namazıdır. Evliyânın namazıdır. Fikirsiz namazdır.

On Yedinci Bâb:

- Ma'rifet sahiplerinin makamıdır.
- Ma'rifet, ilme'l-yakîn ehline ve ayne'l-yakîn ehline ait olmak üzere iki türdür.
- Tertîb üzerine olan velîler: Üçler, Yediler, Kırklar, Üçyüzler'dir.

On Sekizinci Bâb:

- Tevhîd'in ne olduğunu bildirir.
- Tevhîd, tevhîd-i âm ve tevhîd-i hâs olmak üzere iki kısımdır.
- Tevhîd-i hâs'da, Allah'tan başka tanrı olmadığı tahkîk ile bilinir.
- Hakîkate Hakk'ın vücûdundan gayrı vücûd yoktur.

Ali İhsan Yurt'un Akşemseddin'e ait olduğunu bildirdiği diğer eserler şunlardır: Fâl-i Mushâf-ı Kerîm, Mücerrebât, Mektûbât, Risâle fi'd-Deverâni's-Sûfiyye ve Raksihim, Risâle fi Istilâhâti's-Sûfiyye, Risâletü Şerhi Akvâli Hacı Bayram-ı Velî, Risâletü'd-Du'â, Risâletü'n-Nûriyye, Risâle-i Zikru'llâh, Risâle fi't-

Tasavvuf, Risâle-i Kimyâ-yı Sa'âdet, Telhîsu Daf'i Matâ'ini's-Sûfîyye, Cevâb-nâme, Vakf-nâme, Ta'bîr-nâme.⁹²

Vuslatnâme'nin Akşemseddin tarafından yazılmış olabileceği ihtimalini destekleyen etmenler:

1. Hz. Peygamber'in Akşemseddin'e birincisi rüyada (*aşık isen maşukuna vasıl ol*) ve ikincisi de itikaf sırasında olmak üzere söylediği (*Rabbimi baş gözüyle gördüm*) sözleri, Vuslat-nâme'nin de üzerine binâ edildiği iki temel taşının Akşemseddin külliyyatındaki izdüşümleridir.

Akşemseddin'in yukarıda bahsettiğimiz iki eserinden öğrendiğimiz üzere Hz. Peygamber'in rüya yoluyla kendisine ulaştırdığı yegâne emri olan, 'Hakk'a vuslat' konusu Vuslatnâme'de yoğun biçimde işlenmekte ve hatta eser bu konu üzerine inşa edilmektedir. Hz. Peygamber'i rüyada bir kez görmek ve onunla söyleşmek, söylenen bir kelimeyle bile olsa insanın hayatına yön veren büyük sonuçlar doğuragelmıştır ki, örnekleri mevcuttur.⁹³ Evliya Çelebi rüyasında Hz. Peygamber'i görüp '*Seyâhat yâ Resûlallâh*' diyerek dünyayı dolaşan bir seyyah haline gelmiştir. İbn Arabî'ye rüyasında görünen Hz. Peygamber, ona Fûsus kitabını vermiş ve bu meşhur eser daha sonra İbn Arabî tarafından telif edilmiştir.⁹⁴ Akşemseddin'in iki kaynakta da belirtildiği üzere Hz. Peygamber'i rüyasında görüp, lafzen '*Maşuka vâsıl ol!*' hitabını işitmiş olması, Vuslat-nâme'nin gerçek müellifini araştırırken bizi Akşemseddin'e yönlendiren bir husustur. Zira bir müellif, Peygamber'in kendisine talimatı üzerine hayatına ve eserlerine yön vermiş olabilir.

Allah'ın baş gözüyle görülüp görülemeyeceği tartışmasının çevresindekilerce yapıldığı bir dönemde Akşemseddin'in zihni bu konuyla meşgul olmalıdır. İtikafta kendisine Hz. Peygamber'in görünüp de kafasını kurcalayan sorunun cevabını net biçimde vermesinden bunu anlıyoruz. Akşemseddin bu bilgiyle Allah'ın

⁹² Yurt, **a.g.e.**, s. 40-45.

⁹³ Şairin rüyasında görüştüğü kişinin tesiriyle eser vermesi hakkında bkz. Sevdâ Önal, "Sebeb-i Teliflerdeki Ortak ve Farklı Temalar", **Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Ens. Dergisi**, S. 35, Erzurum 2007, s. 110.

⁹⁴ İbnü'l-Arabî, **Fûsûsü'l-Hikem**, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yay., İstanbul 2006, s. 19.

görülemeyeceğini savunanların karşısına çıkar ve Allah'ın görülebilirliğine kanıt olarak Hz. Peygamber'den aktardığı cümleyi söyler. Böylece Allah'ın görülebileceğine tam iman etmiş olan Akşemseddin, Rabbini görmeyi de kendine en büyük bir amaç edinmiş olabilir. Şayet bu henüz gerçekleşmediyse, *len terâni*'nin⁹⁵ sebeblerini araştıran ve ondan yakınılan bir mesneviyi kaleme almış olabilir.

2. Vuslatnâme, İslamî ilimlerde üst düzeyde birikimi olan bir âlimin kaleminden çıkmış bir eserdir. Akşemseddin de yaşadığı dönemde ilmi ile öne çıkan bir mutasavvıftır. Bu bakımından eserin yazarı Akşemseddin olabilir. Ancak Akşemseddin olmasa bile, Vuslatnâme kapağında ve zahriyesinde eserin Akşemseddin'e atfedilmesi, böyle ilim-yoğun bir eseri ancak Akşemseddin gibi şöhret sahibi bir âlimin yazabileceğine duyulan inançtan kaynaklanıyor olmalıdır.

3. Vuslatnâme'de şair, kullandığı Habîbî mahlası dışında kimliğini, yaşadığı dönemi ve bölgeyi belirtmemiştir. Adeta kimliğinden sıyrılarak anonim bir eser vermiş gibidir. Bu durum her türlü kaygıyı arkasına atmış bir mutasavvıfı çağrıştırmaktadır. Esasında şairin şahsiyetini gizlemesi, eserde vurgulanan gayb erenlerinin durumuyla da paralellik arz eden bir meseledir. Nitekim Vuslatnâme'ye göre onlar gizlidirler ancak biz onlara gizli değilizdir:

Ol erenler gâyb-ise bu gözümüzden bizüm
Gözlerinden anlaruñ gâyb degülüz iy gözüm (241)

Yani Vuslatnâme müellifinin kim olduğunu kolayca tespit edemeyişimizin arkasında, şairin kendisinin de bir gayb ereni olduğunu ima etmesi gibi bir niyet bulunabilir. İma niyeti olmasa bile kendi durumunun farkında olan bir gayb ereni, herhalde ancak bu şekilde kendini gizleyerek eser verirdi.

Akşemseddin'de ima yollu anlatımın izlerini görmek mümkündür. Makâmât'ta bildirildiğine göre Levh-i Mahfuz'u okuma yetkisini hâiz olanlar: Üçüncü

⁹⁵ Hz. Musa, Rabbine "*Rabbim bana kendini göster, seni göreyim*" demiş ve "*len-terâni*" (sen beni göremezsın) cevabını almıştır. Bkz: Kur'an-ı Kerim, A'raf: 143.

bâb uyarınca Kutb-ı Âlem, yedinci bâb uyarınca fenâ makâmına mürşidsiz varan câzibe ehli, sekizinci bâb uyarınca fenâ makâmına varan velîler, on dördüncü bâb uyarınca müşâhade makâmına eren evliyâullâh, on yedinci bâb uyarınca ayne'l-yakîn ehlidir. Akşemseddin hangi makamda olduğunu söylememekte; ancak eserin sebab-i telâfînde Levh üzerinde ne gördüyse onu yazdığını belirtmek sûretiyle kendisinin eriştiği makâmlara dair bir ipucu vermektedir.

Vuslatnâme'de de şairin kendini belli etmemesinin bize Akşemseddin'e hatırlatan bir mahiyet taşıdığından bahsedebiliriz.

4. Akşemseddin'in etrafında mesnevi yazar çok kişi vardı. Abdurrahim Karahisarî'den Vahdetname'yi yazmasını bizzat istemişti. İleride hamse sahibi olacak oğlu Hamdi Çelebi'yi henüz annesinin karnında iken 'benim şair oğlum' diyerek sevmekteydi. Şair Şeyhî ile aynı tarikatın ihvanlarıydı. Hülâsa şaire ve şiire yakındı. Bu özelliklerinden dolayı Akşemseddin'e ait bir mesnevinin bulunması herhalde şaşırtıcı olmaz.

Vuslatnâme'nin Akşemseddin tarafından yazılma ihtimalini zayıflatan etmenler:

i. Akşemseddin'in İslamî ilimlerde derinliğine, tıp ve eczacılıkta vukufiyetine dair bilgilerimiz mevcuttur. Ancak onun ilm-i ahkam-ı nücum tahsil ettiğine dair bilgimiz bulunmamaktadır. Vuslatnâme, içerdiği ilm-i ahkam-ı nücum ile müellifinin bu alanda ileri bir kimse olduğunu düşündürmektedir.

ii. Kaşifü'l-müşkilat'ta Akşemseddin *abdest* kelimesini kullanmıştır. Oysa Vuslatnâme'de *abdest* kelimesi hiç geçmemekte, onun yerine *destemaz* ve *destnamaz* kelimeleri kullanılmaktadır. *Destemaz*, Kadı Burhaneddin'in de kullandığı bir kelimedir.⁹⁶ Kadı Burhaneddin zamanında Osmanlı ve Azerî Türkçesi kesin çizgilerle ayrılmamış olsalar da, Kadı Burhaneddin'in dili için Azerî Türkçesi içinde yer

⁹⁶ Bkz. **Kadı Burhaneddin Divanı**, haz. Muharrem Ergin, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1980, 1. gazel/ 7. beyit, s. 1.

almaktadır diyebiliriz.⁹⁷ Ancak Akşemseddin'in dili için böyle bir şey söyleyemediğimizden, vezin kaygısıyla tercih edilme ihtimali dışında *destemaz* kelimesi ile Akşemseddin'in dilini bağdaştırabilmek mümkün görünmemektedir. Ancak şu var ki, dinî bir ekol ya da medreseyle etkileşimin bir sonucu olarak bu etkileşimin akabinde bir süre onun terminolojisini kullanmak da mümkün olabilir. Akşemseddin'in, Azerî sahasının kelimelerini kullanan bir ekolle etkileşimi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır.

iii. Şemsî mahlasıyla şiirler verdiği bilinen Akşemseddin'in, Habîbî mahlası ile mesnevi yazmasını izah etmemize yarayacak veriden yoksunuz.

iv. Vuslatnâme'nin temel iki konusu olan *Ru'yetullah* ve *Vuslat* sadece Akşemseddin'in değil, onun çağdaşı olan pek çok sûfinin de temel meselelerindendi.

v. Vuslatnâme'de sistemli biçimde ele alınan Etvar-ı Seb'a, Akşemseddin'in tasavvuf anlayışında kendini gösteren bir nazariye değildir.

Bu saydığımız sebeplerden dolayı, bize göre Akşemseddin'in Vuslatnâme'yi yazma ihtimali bulunmadığından, yazarı Akşemseddin çevresinde aramaya devam edeceğiz.

1.2.2 Akbıyık Şemseddin'in Vuslatnâme'yi Yazma İhtimali

Vuslatnâme yazarını araştırırken Akşemseddin'in ardından Akbıyık Şemseddin üzerinde durmamızın başlıca sebebi, yukarıda da bahsettiğimiz üzere bu iki mutasavvıfın şiirlerinin zaman zaman birbirine karıştırılmasıdır. Diğer yandan Akbıyık, son yıllarda gün yüzüne çıkarılan Hikâyât-ı Nây⁹⁸ ve Hikâyât-ı Şemseddîn⁹⁹ adlarını taşıyan iki mesnevîsi ve bir divançesi¹⁰⁰ ile araştırmacıların dikkatlerinin yöneldiği bir isim olmuştur. Onunla ilgili olarak dikkatimizi çeken bir husus, adı geçen

⁹⁷ Bkz. Kemal Yavuz, **Süleyman Çelebi'nin Yaşadığı Zamanda Türk Edebiyatı**, Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi, ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2010, s. 181.

⁹⁸ Bkz. Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan: Hayatı, Eserleri ve Hikâyât-ı Nây Mesnevisi", **Sûfi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 11, Kış 2015, s. 31-72. ; Bkz. Davut Şahin, **Hikâyât-ı Nây Mesnevisine Ait İmla ve Dil Özellikleri Üzerine**, Sûfi Araştırmaları Dergisi, C. 6, S. 11, Kış 2015, s. 73-120.

⁹⁹ Bkz. Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan'ın Bilinmeyen Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Şemseddîn", **Sûfi Araştırmaları Dergisi**, C. 7, S. 13, Kış 2016, s. 97-124.

¹⁰⁰ Bkz. Ömür Erbay, **Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikâyet-ı Nayı (Metin-İnceleme)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üni. SBE Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Erzurum 2013.

üç eserinin yer aldığı mecmuanın Ankara TDK Yazma Eserler Kütüphanesinde A-374 numarasıyla kayıtlı olup; A-372 numarasıyla kayıtlı olan Vuslatnâme nüshası ile aralarında bir başka yazma olacak şekilde birbirine yakın oluşudur. Bu durum alfabetik sıralamanın sonucu da olabilir.

Akbıyık da Akşemseddin gibi Hacı Bayram-ı Veli'nin halifesi idi. 1448 yılında yapılan II. Kosova Savaşına Sultan II. Murad'ın ordusunda katıldı,¹⁰¹ yanı sıra İstanbul'un fethinde de Akşemseddin'le birlikte görev üstlendi. Akbıyık, Hacı Bayram'ın sûfilik anlayışında karşılığı bulunmayan farklı bir yoruma sahipti. Hacı Bayram fakrı överken, Akbıyık zengin olup fakirlere bunu dağıtmanın fakir kalmaktan daha faziletli olduğunu düşünüyordu. Hacı Bayram'ın yanından -rivayete görecelânenek ayrılırken başındaki sarığı yere düştü. Bu durumu bir işaret saydı ve bundan sonra başı açık dolaştı.¹⁰² Oğulları oldu. Bunlardan birinin adının Habibullah olduğu bilinmektedir.

Akbıyık'ın maddi servete sahip olduğunu bildiren kaynaklar ondaki serveti Sultan II. Murad tarafından kendisine bir köy verilmesi ile açıklamaktadır. Akbıyık'ın ilm-i simya sayesinde zengin olduğu da bir diğer rivayettir. Vuslatnâme'nin girişindeki mensur kısımda yer alan *Kerem-bîn Lutf-ı Hudavendigâr* sözünde tevriyeli bir kullanım söz konusu ise, şair Tanrı'nın kereminin yanı sıra Sultan Murad Hüdavendigâr'ın keremini de kastediyorsa,¹⁰³ Akbıyık'ın böylesi bir tevriye yapmak için sebebi mevcuttur. Zira Sultan Murad'ın köy bağışlamasıyla Akbıyık'ın zengin olduğundan bahsedilmektedir. Esasında 'Hüdavendigâr' kelimesiyle Sultan I. yahut II. Murad'ı sezinlerken temkinli olunmalıdır.¹⁰⁴ Zira Hudavendigâr kelimesi söz konusu dönem için hükümdar anlamında kullanılan bir kelime idi. Nitekim Ahmed-i Dâ'î de

¹⁰¹ Bkz. Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, haz. Kemal Yavuz; Yekta Saraç, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2010, s. 179.

¹⁰² Mecdi Mehmed Efendi, *Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri*, haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 126-127.

¹⁰³ Murad Hudavendigâr ve Murad-ı Hudavendigâr ayrımı hakkında bkz. Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı*, C. 1, TTK Ankara 1989, 95. dipnot, s. 51.

¹⁰⁴ Vuslatnâme'nin girişinde yer alan Hudavendigâr kelimesinden Sultan Murad'ı anlarsak, tutarlı olmak adına Vuslatnâme'de 127-131 beyitlerde padişaha hitap edildikten hemen sonra 132-139 beyitlerinde Süleyman'dan bahsedilmesinden de Emir Süleyman'ı sezinlememiz beklenebilir.

Çengnâmesi'nde Du'â-yı Hüdâvendigâr bölümünde bu unvanla Emir Süleyman'a (ö. 1411) hitap etmektedir.¹⁰⁵

Celvetiyye silsilesinde Hacı Bayram'a Akbıyık kanalıyla ulaşılmaktadır. Akbıyık'ın Celvetiler için böylesine önemli bir isim olması, *Nukile an Mahmud Efendi Üsküdârî* ibaresi uyarınca Celvetî pîri Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Vuslatnâme'yi istinsah ya da istishab ettirmesiyle birlikte düşünüldüğünde anlamlı hale gelmekte ve bu durum bizi Vuslatnâme yazarının tespitinde Akbıyık'a yaklaştıran bir özellik arz etmektedir. Hacı Bayram ve halifeleriyle ortak bir irfânî geleneği paylaşan Akbıyık'ın¹⁰⁶ eserleri incelendiğinde ise Ru'yetullah gibi, dönemin sufilerinin ortak bir meselesinin varlığı göze çarpmaktadır. Ancak Akbıyık'ın *Hikayet-i Şemseddin* mesnevisinde geçen aşağıdaki beyitler Vuslatnâme ile mukayese edildiğinde Ru'yetullah'a dair önemli bir nüansı bize haber vermekte ve nazarımızda Akbıyık'ın Vuslatnâme'yi yazma ihtimalini neredeyse ortadan kaldırmaktadır:

92a Her maḳâm Ṭūr kıl münâcât iy Kelîm

Ol yed-i beyzâ sen olasın 'alîm

Ru'yeti kıılma taleb dîdâr-ı yâr

Sendedür ol istedüğüñ ihtiyâr

Hicridür vaşlı anuñ bil iy delü

Her ḫaḳîr şüretde oldur ol ulu¹⁰⁷

¹⁰⁵ Ahmed-i Dâ'î, *Çengname –İnceleme, Tenkidli Metin-*, haz. Gönül A. Tekin, Harvard Üni. 1992, s. 21.

¹⁰⁶ Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan: Hayatı, Eserleri ve Hikâyât-ı Nây Mesnevisi", *Sûfi Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 11, Kış 2015, s. 65.

¹⁰⁷ Gürol Pehlivan, "Akbıyık Sultan'ın Bilinmeyen Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Şemseddîn", *Sûfi Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 13, Kış 2016, s. 121.

Bu beyitler Vuslatnâme'ye göre oldukça farklı şekilde seyreden bir ruhî tecrübeye işaret etmektedir. *Ru'yeti talep etme/ o irade sendedir* diyen ses, Vuslatnâme'de sürekli aranmakta olan ruyetin bir aşama sonrasına aittir. Bu sesin sahibinden zaten aşmış, özünü idrak etmiş olduğu ruyeti daha sonraki zamanda talep eden bir mesnevi yazması herhalde beklenemez.

Akbıyık'ın, Mevlana Alaaddin Ali'den¹⁰⁸ tahsil gören bir oğlu olduğunu kaynaklar bildirmektedir. Tahsili hakkında bilgi sahibi olduğumuz bu kişi eğer Akbıyık'ın oğullarından adı Habibullah olan ise, adının Habîbî mahlasını andırmasından dolayı araştırmamız için dikkat çekici hale gelmektedir. Ancak gerek Akbıyık ve gerekse oğlu Habibullah'ın Vuslatnâme'yi yazma ihtimali iki sebepten mümkün görünmemektedir. Birincisi, '*ru'yeti kılma talep, sendedir ol ihtiyar*' şeklinde konuyu vecizleştiren bir babanın, hem kendisinin hem de oğlunun bu söze uyması beklenir. İkincisi de, Akbıyık ve oğlu Habibullah'ın 'destemaz' kelimesini 'abdest' yerine kullanmasını sağlayacak bir etkileşim içinde bulunduğu dair bilgimiz yoktur. Hemen akla gelen bu iki sebepten dolayı Akbıyık ve oğlu Habibullah'la ilgili soruşturmayı burada tamamlıyor ve tahayyül ettiğimiz Akşemseddin evreni içinden ihtimalleri araştırmaya devam ediyoruz.

1.2.3 Vuslatnâme Yazarının Kimliğinin Tespiti: Habîb-i Karamânî

Vuslatnâme yazarını Akşemseddin etrafındaki sûfiler arasında ararken Akbıyık'tan sonra Habîb-i Karamânî'yi incelemeye almamızın sebebi, Akşemseddin'le sohbet arkadaşlığı ve adının Habîb olması gibi iki özelliği kendinde toplamasıdır.

Akşemseddin'le irtibatı olan bir Habîb'den Yazmalar Daire Başkanlığı uzmanı, Türk-İslam Edebiyatı alanında doktorasını yapan Göker İnan daha önce beni haberdar etmişti. Habîbiler hakkında araştırma yaptığımı duyunca, 18. yy şairlerinden Ahmed Hasîb'in *Silkü'l-Leâl-i Âl-i Osmân*¹⁰⁹ adlı eseri üzerine yaptığı tez çalışmasında Habîb

¹⁰⁸ Mevlana Alaaddin Ali Arabi hakkında bkz. Mecdi Mehmed Efendi, **a.g.e.**, s. 171-176.

¹⁰⁹ *Silkü'l-Leâl-i Âl-i Osmân* adını taşıyan bu eser baştan sona kadar manzumdur ve Osmanlı sahasında yazılmış en uzun manzum tarih olma özelliğini taşımaktadır. Eser boyunca aruzun "Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün" kalıbı kullanılmıştır. Eser toplamda 18.000 beyte ulaşmaktadır. Eserin tespit edilen üç nüshası bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet

ve Habîbî isimlerinin geçtiğini haber vererek, söz konusu bölümü benimle paylaşmıştı. *Silkü'l-Leâl*'deki beyitlerde Habîb şöyle anlatılmaktaydı:

[İ, 338a]

1. *Ola hem-vâre kabr-i Rüşenî envâr-ı rahmetle
Riyâz-ı cennetiñ rüşen-terîni huld-i bünyânı*

eş-Şeyh Habîb el-‘Ömerî ve ‘l-Bekrî rahimehu ‘llâh

2. *Kibâr-ı Halvetî’den biri daği ‘ahd-i Fâtih’de
Cenâb-ı Şeyh Habîb olmuşdu ol maḥbûb-ı rabbânî*
3. *Ḳaramanî’dir ancak müntehîdir cânib-i ebden
Cenâb-ı Ḥazret-i Fârûḳ’a anıñ nesl-i zî-şânı*
4. *Cenâb-ı Ḥazret-i Şiddîḳ’a varır cânib-i ümmi
Bu minvâl üzre mervîdir ‘aziziñ nisbet-i şânı*
5. *Ḳazâ-yı Nigde ḳurbında olan şol ḳarye-i vuşâ
‘Aziziñ mesḳat-ı re’si olup der-‘ahd-i şübbânî*
6. *‘Ulûma şuḡl idüp Şerḫ-i ‘Aḳâ’id okıyup anda
O yerden ‘âzim olmuş ḥıdmet-i Yaḫyâ-yı Şirvânî*
7. *Rivâyetdir mülâḳî olmadın ol şeyḫ-i âgâha
Mürîdânından âniñ birine olduḳda lüḳyânî*
8. *Dimiş ḳâdir midir şeyḫîñ baña himmetle bir günde
Ḳerâmetle irâ’et eylemek mevlâ-yı Raḫmân’ı*
9. *Gürûh-ı şüfiyândan Ḥacı Ḥamza nâm bir sâlik
‘Azizi ḡayretiyle ol zamân ber-vech-i ḡazbânî*

Efendi Bölümü, 596 numarada kayıtlı nüshadır. Söz konusu yazmanın, eserin müellifi Ahmed Hasîb’in kendi hattı ile kaleme alınmış olması kuvvetle muhtemeldir. Diğer iki nüsha da İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi’nin Türkçe Yazmalar kısmının 104 ve 4132 numaralarında kayıtlıdır. Eser üzerine Göker İnan, İstanbul Üni. SBE’de, Türk-İslam Edebiyatı alanında doktora tezi hazırlamaktadır.

10. *Ḥabīb 'iñ vechine bir sille 'aşk itmiş ki dārbından
Yüzi üzre kapanup gelmiş añā gāşy-i sekrānī*

11. *Yatup niçe zamān dem-beste vü hayrān bī-çāre
Ramağ qalmışdı cisminden o demde uğraya cānı*

12. *Cenāb-ı şeyḫe 'aks itdikde bu te'dībi dervīşīñ
Ḥabīb 'i da'vet idüp tesliyetle şeyḫ-i rabbānī*

13. *Buyurdu sevdiğim incinme zīrā qavm-i dervīşān
'Azīzi gāyretin dā'im çeker cümle mürīdānı*

14. *Yine sen ḫātırīñ hoş tut olursun maḫlaba vāsıl
Görürsün maḫşad-ı aḫşā olan dīdār-ı cānānı*

15. *Ḥabīb 'i ḫalvete emr eyledi resm-i ḫarīḫ üzre
Niçe eyyām virdi terbiyet ol Şeyḫ-i Şirvānī*

16. *Ne ise gördüğü rü'yāları ta'bir eylerdi
Tesellisin virirdi ḫalvet içre ḫuṭb-i Yezdānī*

[H, 448b]

17. *Muḫaşşal on sene ḫalvet-nişin oldı pey-ender-pey
Riyāzetle Ḥabīb 'e tā gelince zevḫ-i rüḫānī*

18. *Yazar Taşköpri-zāde on iki yıl ḫalvete girdi
İcāzetle idince cānib-i Rüm 'a ḫadem-rānī*

19. *Ḥabīb 'iñ kendüsinden naḫl olunmuşdır Şakāyık 'da
'Azīzim mürşidim cem' eyleyüp merdān-ı meydānı*

20. *Benimçün her birine şöyle tenbīh eylemişlerdi
Ḥabīb 'e ḫor bakmañ vardır anıñ 'ilm ü 'irfānı*

21. *Ḥabīb 'iñ kendi naḳlı aşıdıḳāya şükr ile dirmiş
Kaçan kim ḥalvete iclās idince şeyḥ-i rabbānī*
22. *Tecelliyāt-ı Ḥaḳḳ günden güne artardı zātında
Bulurdum nev-be-nev feyz-i ilāhī zevḳ-i vicdānī*
23. *Fenā fi 'llāh ile dā 'im beḳā bi 'llāh olup ḥālim
On iki sāl ḳıldım ḥalvete şeyḥimle pūyānī*
24. *İcāzetle diyār-ı Rūm 'a ric' at vāḳı' olduğda
Ṭavaf itdi Anaṭolı 'da olan şehir ü büldānı*
25. *Gehī Aydın 'da sâkin olmuş idi geh Karaman 'da
Gehī Anḳara 'da olup Ḥabīb 'iñ cāy-ı iskānı*
26. *Cenāb-ı Ḥācī Bayram 'ı ziyāret eyleyüp ekşer
Geçerdi Aḳşemseddīn ile şoḥbetle aḫyānī*
27. *Gehī eylerdi İbrāhīm Tennūrī ile şoḥbet
Emīr-i Naḳşibend ile iderdi zevḳ-i rūḥānī*
28. *Cenāb-ı Şeyḥ ' Abdülmu'ṭi ile söyleşürlerdi
Açardı her biri Zeyniyye 'den ebvāb-ı ' irfānī*
- [İ, 338b]
29. *Ṭarīḳ-i Ḥalveti 'den kām-yāb olmuşdı ' irfāna
Ḥavāṭır üzre eşrāf olmuş idi aña erzānı*
30. *Anı bir kimse rāḳıd görmedi yā müstened aşlā
Firāş-ı iḥtiżār üzre ruḳūdın gördi iḫvānı*
31. *Ṭoḳuz yüz iki sālī olduğında 'ām-ı hicretten
Amāsiyye diyārından beḳāya oldı pūyānı*

32. ‘Azîziñ meşhed-i pür-nûrî ol yerde müşâheddir
Mezânn-ı isticâbetdir du‘âya kabr-i zî-şânı

33. Hudâ kabr-i Habîb ‘î ravza-i rıdvân idüp yarın
Habîb-i ekremiñ cârı ola der-bâg-ı rıdvânî

Bu beyitleri görmeme rağmen Vuslatnâme’de mahlasın Habîbî oluşu, Habîb’i hemen incelemekten beni alıkoydu. İnceleme işini Habîbîler’in; Akşemseddin ve Akbıyık’ın sonrasına bırakmışım. Nihayet Habîb’i araştırmaya sıra gelince bir şey hatırladım: Vuslatnâme’nin 41. beytinde de şair mahlas olarak Habîb kelimesini kullanmaktaydı. Mahlas kullanımında yeknesaklıktan bir kerelik sapmanın arkasında beklenmeyen bir hakikat göz kırpmıyor olabilir: Şair mahlasını kendi adından üretmiştir. Mahlas kullanımında yeknesaklıktan sapmış fakat kendisinden başkasını da işaret etmemiştir. Bu düşüncelerle beraber Vuslatnâme’nin 41. beytinde geçen Habîb mahlası beni *Silkü'l-Leâl*’de anlatılan Habîb’e –Habîb-i Karamânî’ye- yaklaştırdı.

Bu ilk temasın ardından Habîb-i Karamânî üzerine araştırmayı yoğunlaştırdık ve onun Vuslatnâme’yi yazmış olma ihtimalini irdledik. Araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz, onun Vuslatnâme yazarı olduğu düşüncesini destekleyen etmenleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Habîb-i Karamânî, Akşemseddin’in sohbet arkadaşıdır.¹¹⁰ Akşemseddin’in eserleri ve Vuslatnâme arasında tespit ettiğimiz ortak unsurlar -Hakk’a Vuslat ve Ru’yetullah- bu iki mutasavvıfın sohbetlerinde de ortak konuları teşkil etmiş olabilir.
2. Habîb-i Karamânî, Azerbaycan’da Yahya Şirvânî’nin yanında yaklaşık 12 yıl kalmıştır. Onun yıllarca Azerbaycan’daki bir ekolden beslenmesi, Vuslatnâme’de *abdest* yerine *destemaz* kelimesini kullanmasının hikmetini açıklamaktadır. Hatta Budak’ın tezinde Vuslatnâme için: *...metinde az da olsa Azerî dil özelliği görülür*¹¹¹ denmesinin sebebi de böylece açıklığa kavuşmaktadır.

¹¹⁰ Bkz. *Silkü'l-Leâl* 448-b, 26. beyit ; Bkz. Gelibolulu Mustafa ‘Âlî, *Kühü'l-ahbâr*, C. II., Haz. Hüdai Şentürk, TTK Yay. Ankara 2003, s. 245.

¹¹¹ Budak, *a.g.t.*, s. 21.

3. Habîb-i Karamânî'nin Şirvan'a gidince ilk yaptığı, Yahya Şirvânî'nin müridlerine *şeyhiniz bir günde bana Mevla'yı göstermeye kâdir midir?* sorusunu sormak olmuştur. Bu davranış, Mevlâ'yı görme arayışının yoğun biçimde dile getirildiği bir eser olarak Vuslatnâme'yi kaleme alan şairden sâdir olabilir.

4. Habîb-i Karamânî'nin mezkûr sorusu üzerine Hacı Hamza adlı derviş kendisine bir tokat vurmuştur. Vuslatnâme'de *tokat yemek* deyimini 336. ve 401. beyitlerde *tabanca yi-* şeklinde geçer. Deyimin *tokat atmak* şeklinde değil; *tokat yemek* şeklinde edilgen olarak Vuslatnâme'de kendine yer bulması Habîb-i Karamânî'nin başından geçen bu hadiseden kaynaklanıyor olabilir.

336. Mektebinden terbiyet al yi tabancasın anuñ

Gör anuñ 'ilmi katında ne kadar 'ilmüñ senüñ

337. Bu kemâller varını hîç kendüye şaymaz kemâl

Len terânî dertlüsidür 'âşık-ı ru'yet-vişâl

401. Sırları tuymağ-ıçün gör kim nice zaħmet çeker

Üc tabanca yimeyince tuymaz andan bir haber

405. 'İlm öğrenem diyen kıl darb-ı üstâdı kabül

Dögdigine şādılık it sögse olma melül

5. Şakayık'ta söz konusu tokat hadisesi: ...*Hacı Hamza nam kimesne Şeyh Habîb'in yüzine bir tabanca urdı ki...* şeklinde anlatılmaktadır.¹¹² Mecdi Efendi hadisenin Kur'an'da geçen *len terânî* mucibince gerçekleştiğini söyler. Mecdi Efendi'nin sözlerini biraz ilerletirsek diyebiliriz ki: Şeyh Habîb'in Rabbini görme talebi karşısında *len terânî* cevabı bir tokat olup yüzüne çarpılmıştır. *Len terânî* cevabını kendisine söylenmiş gibi algılayarak bunun derdini canında ve teninde hissettiğini Vuslatnâme'sinde görebildiğimiz şairin Habîb-i Karamânî olması çok anlaşılır bir durumdur.

¹¹² Bkz. Mecdi Mehmed Efendi, **a.g.e.**, s. 282.

6. Halvetilikte ve doğal olarak Yahyâ Şirvânî ekolünde Etvâr-ı Seb'a önemli bir yer tutmaktadır. Vuslatnâme'de 1312-1602 beyitleri arasında farklı ilimleri bünyesinde barındıran bir Etvâr-ı Seb'a'ya rastlarız. Şirvânî ekolünden ve ilimde ileri bir kimse olan Habîb-i Karamânî'nin, Vuslatnâme'nin yaklaşık onda birlik kısmını Etvâr-ı Seb'a'ya ayırması doğaldır.
7. Habîb adlı birinin mahlas olarak Habîbî'yi kullanması kendisinden beklenebilecek bir tercih olur.¹¹³
8. Habîb-i Karamânî'nin şeyhi Yahya Şirvanî'nin *Şifaü'l-Esrar* adlı eserinde, Vuslatnâme'de 1011-1094 ve 1122-1152 beyitleri arasında olduğu gibi; şeyhin ve müridin yirmişer vasfı sıralanmaktadır.¹¹⁴ Habîb-i Karamânî'nin halifesi Dâvûd-ı Halvetî'nin 10.378 beyitlik *Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk* adlı eserinin 7291-7493. beyitleri arasında, Vuslatnâme'nin son kısmında olduğu gibi her harf için bir gazel yer almaktadır.¹¹⁵ Bu iki durum halef-selef ilişkisinin birer işareti gibi görünmektedir.
9. Habîb-i Karamânî'ye atfedilen ve Hatice Kübra Tekdemir tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan Etvâr-ı Seb'a adlı eserde 555. beyitten itibaren Habîb-i Karamânî'den rivayetle aktarılan bir hikaye bulunmaktadır. Vuslat kavramı söz konusu hikayenin özünü teşkil etmektedir ki bu, Vuslatnâme ile paralellik arz eden bir durumdur.¹¹⁶

Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâme'yi yazma ihtimalini zayıflatan bir etmene rastlayamadık. Bütün bu sebeplere dayanarak diyoruz ki, Vuslatnâme'nin yazarı Habîb-i Karamânî olmalıdır.

¹¹³ Şairin isminden gelen mahlaslara bazı örnekler: Azîzî (Abdülaziz), Bâkî (Abdülbâkî), Azîzî (Aziz), Mesîhî (Mesih). Bu konuda bkz. Ömer Faruk Akün, **Divan Edebiyatı**, İsam Yay., İstanbul 2013, s. 49.

¹¹⁴ Seyyid Yahya Şirvanî, **Şifaü'l-Esrar**, haz. Mehmet Rıhtım, Sufi Kitap, İstanbul 2014, s. 267-271.

¹¹⁵ Abdülmecit İslamoğlu, **Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)**, Ankara Üni. SBE, Türk İslam Edebiyatı A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 864-884.

¹¹⁶ Bkz. Etvâr-ı Seb'a 583. ve 610. beyitler; Hatice Kübra Tekdemir, **Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni. SBE, İzmir 2015.

İKİNCİ BÖLÜM

2.VUSLATNÂME YAZARI HABİB-İ KARAMÂNÎ

2.1 Habîb-i Karamânî'nin Hayatı

Habîb-i Karamânî'nin adı kaynaklarda Şeyh Habîb-i Karamânî¹¹⁷ ya da Habîb-i Ömerî¹¹⁸ şeklinde geçer. Habîbî mahlasıyla eser verdiği dair bilgiye kaynaklarda rastlamadık. Niğde yakınlarındaki Ortaköy'de doğan Habîb-i Karamânî'nin babası Hz. Ömer'in, annesi de Hz. Ebubekir'in soyundan gelmektedir.¹¹⁹

Gelibolulu Âlî'nin verdiği bilgiye göre Habîb-i Karamânî, bazı ilimleri zamanının âlimlerinden tahsil ettikten sonra Şerhü'l-akâid'i okumaya başladığı sıralarda Yahyâ Şirvânî'yi görmek için Azerbaycan'a gitti. Şirvânî'nin müridlerinden bir toplulukla karşılaştı ve onlara şeyhlerinin bir günde kendisine Bârî Teâlâ'yı gösterip gösteremeyeceğini sorması karşısında Hacı Hamza isimli müridden tokat yiyerek yere düştü. Şeyh Yahyâ bu hadiseyi duyunca Habîb'i yanına getirtti. Ona: *"Süfiyyûn tâifesi gayret çekegelmiş bir kavmdür. Sen hâtırını hoş tut; yine murâd üzere kendüñi maksuda vâsıl bil."* dedi ve Habîb'i halvete soktu. On yıl kadar halvette kalan Habîb sonrasında *hüsn-i icâzetle* Anadolu'ya geldi. Karaman, Aydın ve Rûm'da dolaştı. Bir müddet Ankara'da kaldı ve Hacı Bayram'ın türbesinin yakınında bulundu. Daha sonra Akşemseddin, İbrahim Tennûrî ve Nakşibendiyye'den Emîr; Zeyniyye'den Abdülmûtî ile dostluk kurdu. Amasya'da vefat etti. Ömrü boyunca kimse onun uyuduğuna ve -ölüm döşeğindeyken birazcık yaslanması dışında- bir yere yaslanarak uyukladığına şahit olmadı.¹²⁰ Habîb-i Karamânî 1497 yılında vefat etti.

¹¹⁷ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, **Kühü'l-ahbâr**, C. II., Haz. Hüdai Şentürk, TTK Yay. Ankara 2003, s. 244.

¹¹⁸ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî Tezkire-i Meşâhî-i Osmâniyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1311, s. 109.

¹¹⁹ Mecdi Mehmed Efendi, **a.g.e.**, s. 282.

¹²⁰ Gelibolulu Âlî, **a.g.e.**, s. 245.

Halvetiyye tarikatının kurucu şeyhi Ömer el-Halvetî'dir (v. 1397). Yahyâ Şirvânî ise tarikatın ikinci kurucusu olarak bilinir. Habîb-i Karamânî'nin, Yahyâ Şirvânî halifelerinden biri olarak Halvetîliği temsil etmesi, tarikatın erken döneminde yeni şubelerin henüz oluşmaya başladığı zamana tekabül eder. Kendisi yeni bir şube oluşturmamış ancak Halvetîliğin Anadolu'da yayılmasında pay sahibi olmuştur.¹²¹

Habîb-i Karamânî'nin halifesi Dâvûd-ı Halvetî, Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk adlı eserinde 643-710. beyitler arasında Hz. Muhammed'den Habîb-i Karamânî'ye kadar gelen Halvetî Silsilesini şöyle vermektedir:¹²²

1. Hz. Muhammed (v. 632)
2. Hz. Ali (v. 661)
3. Hasan-ı Basrî (v. 728)
4. Habîb-i Acemî (v. 774)
5. Dâvûd-ı Tâ'î (v. 782)
6. Ma'rûf-ı Kerhî (v. 815)
7. Seriyî-i Sakatî (v. 867)
8. Cüneyd-i Bağdâdî (v. 910)
9. Mîmşâd-ı Dîneverî (v. 912)
10. Muhammed-i Dîneverî (v. 951)
11. Muhammed el-Bekrî (v. 990)
12. Ömer-i Bekrî (v. 1094)
13. Vahyüddîn-i Kâdî (v. 1050)
14. Ebû Necîb-i Sühreverdî (v. 1201)
15. Kutbuddîn-i Ebherî (v. 1225)
16. Muhammed-i Necâşî (v. ?)

¹²¹ Bkz. Hatice Kübra Tekdemir, **Habîb-i Karamânî ve Etvar-ı Seb'a Manzumesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni. SBE, İzmir 2015, s. 13.

¹²² Bkz. Abdülmecit İslamoğlu, **Davud-ı Halveti ve Gülşen-i Tevhid ü Tahkik'i (İnceleme-Metin)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üni. SBE, Türk İslam Edebiyatı A.B.D., Ankara 2007, s. 37.

17. Seyyid Cemâleddîn (v. 1255)¹²³
18. Şehâbeddîn-i Tebrizî (v. 1302)
19. Şeyh İbrâhîm-i Zâhid (v. 1305)
20. Şeyh Muhammed (v. 1378)
21. Pîr Ömer-i Halvetî (v. 1397)
22. Ahî Mîrem (v. 1409)
23. Hacı İzzeddîn (v. 1424)
24. Pîr Sadreddîn (v. 1455)
25. Seyyid Yahyâ (v. 1463)
26. Habîb-i Ömerî (v. 1497)

Dâvûd-ı Halvetî, Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'in 695-795 beyitleri arasında şeyhi Habîb-i Karamânî'den bahseder: Adının Mevlânâ Habîb-i Ömerî olduğunu, Yahyâ Şîrvânî'nin ona Habîb-i Sânî dediğini ve Habîbim demek suretiyle onu medh ettiğini söyler (696-697 b.). Habîb-i Karamânî'nin, âlemin kutbu olduğuna şahit çöktür (699). Silsiledeki diğey şeyhlerle beraber hepsi, *rical-i gaybın* ta kendileridir (702). Habîb-i Karamânî, gıyabında işlenen işleri ve gönüllerde yatan muradları bilen bir şeyhdir (730-734). İmtihan için gelenler daha soruyu sormadan o cevabını verir (750). İlm-i zahir ya da ilm-i batın, kendisine gelen mesele hangisi olursa olsun aciz kalmaz ve meseleyi halleder (753-755). Dâvûd-ı Halvetî bir gün bir beyt nazm eder ve onu kimseye söylemediği halde şeyhi Habîb-i Karamânî'nin huzuruna varınca Habîb-i Karamânî o beyti kendisine söyleyerek keramet gösterir (762-767).

Habîb-i Karamânî'nin Yahyâ Şîrvânî'ye gidişini Vuslatnâme'nin de katkısıyla şöyle yorumlayabiliriz. O, Mevlâ'yı görmesini sağlayacak manevi tabîbini aramaktaydı. Musa ve Hızır arasındaki ilişkinin benzerini Yahyâ Şîrvânî ile kurmayı ümit ediyordu. Habîb-i Karamânî'nin zihninin bu konuda nasıl işlediğine dair bir örnek olmak üzere Vuslatnâme'de geçen şu iki beyti gösterebiliriz:

¹²³ İslamoğlu'nun verdiği, vefat tarihlerini de kapsayan silsilede Seyyid Cemaleddin, Şehabeddin-i Tebrizi'nin arkasından geliyordu. Vefat tarihleri uyarınca Seyyid Cemaleddin'i 17. sıraya alarak bir öney geçirdik.

1322. *Len-terānī* derdinüñ derkin eyleñ iy ʔabīb
Yoqsa ʔalduq derd-ile her dü cihānda bī-naşīb

1323. Yūşa‘ vü Mūsā gibi cānlar sizi eyler ʔaleb
Bu murād hāşillığına Hızr-vār oluñ sebeb

Sadreddin Konevî'nin Miftahu'l-Gayb adlı eserinin Bursa'daki 849/1445 tarihli bir nüshasında müstensih olarak Habib b. Hamza Karamânî gözükmektedir.¹²⁴ Hamza Karamânî, Mecdi Efendi'nin bildirdiğine göre Sultan II. Murad devri alimlerindedir. Ancak Mecdi Efendi, Habîb-i Karamânî ile Hamza Karamânî arasında bir bağlantıdan bahsetmez. Hamza Karamânî, Kadı Beydâvî tefsirine haşiye yazan bir müderris olup 1468 yılında vefat etmiştir.¹²⁵ Diğer yandan, Habîb-i Karamânî'nin babasının adının Abdullah olduğunu Bağdatlı İsmail Paşa bildirmektedir.¹²⁶ Bağdatlı İsmail Paşa'nın verdiği bilgiyle çelişse de, Habîb-i Karamânî'nin Miftahu'l-Gayb'ı istinsah eden Habîb b. Hamza Karamânî ile aynı kişi çıkma ihtimali mânîdar olurdu. Zira Akşemseddin'in babasının adı da Hamza olduğu için, bu isim benzerliği, Vuslatnâme nüshasının kapağında yazan Vuslatnâme-i Akşemseddin ibaresinin sebebini "Hamza Oğlu" olmanın karışıklığa yol açma ihtimali bakımından izaha yarayabilirdi.

2.2 Habîb-i Karamânî'nin Eserleri

Kaynaklar Habîb-i Karamânî'nin Etvar-ı Seb'a ve Kitabu'n-Nesayih adlı iki eserinden bahsetmektedir. Kitabu'n-Nesayih'in nüshasına ulaşamamıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan bir Etvar-ı Seb'a , eserin başındaki kayıttan dolayı Habîb-i Karamânî'ye atfedilmiştir. Vuslatnâme adında bir eseri olduğundan kaynaklarda bahsedildiğine ise rastlayamadık.¹²⁷

¹²⁴ Habîb-i Karamânî ile ilgisi olabileceğinden şüphelendiğimiz bu istinsah kaydından İslam Felsefesi alanında çalışan Veysel Kaya sayesinde haberdar olduk. Söz konusu nüsha için bkz. Sadrüddin Konevî, **Miftahü'l-gayb**, Bursa Yazma eserler, Haraççioğlu, nr. 790, (vr. 20a-106b).

¹²⁵ Mecdi Mehmed Efendi, **a.g.e.**, s. 121.

¹²⁶ Bağdatlı İsmail Paşa, **a.g.e.**, s. 262.

¹²⁷ Habîb-i Karamânî'nin Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı mektubu doktora tezinde zikreden ve Topkapı Sarayı Arşivinde 6451. numarada yer alan söz konusu mektubu bana gösteren Hasan Karataş'a teşekkür ederim. Bkz. Hasan Karataş, **The City as a Historical Actor: The Urbanization and Ottomanization**

2.2.1 Habîb-i Karamânî'ye Atfedilen Etvâr-ı Seba (Risâle-i Makâmât-ı Sülûk)

Habîb-i Karamânî'nin Etvâr-ı Seb'a adlı bir eseri bulunduğunu Bağdatlı İsmail Paşa,¹²⁸ Hüseyin Vassaf¹²⁹ ve Bursalı Mehmed Tahir¹³⁰ haber vermektedir. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü no: 1321'de kayıtlı olan bir yazma, ilk varlığında Şeyh Habîb Ömerî'nin Etvâr-ı Seb'a'sı olduğuna dair kırmızı kalemle Arapça yazılmış bir kayıt bulunmasından dolayı Habîb-i Karamânî'ye atfedilmiştir. Bu kayıt haricinde eserde, Habîb-i Karamânî'ye aitliğine delil olabilecek bir bilgi ya da mahlas mevcut değildir.

Ali Öztürk'ün doktora tezinde bildirdiği üzere eser, muhtevâ açısından baştaki ve sondaki bazı ilaveler ve bazı beyitlerdeki değişiklikler hariç tutulursa Muhammed Erzincânî'nin *Makâmâtü'l-Ârifîn ve Maârifü's-Sâlikîn* isimli eserinin aynısıdır.¹³¹

Vuslatnâme'nin bulunmasıyla birlikte, daha önce Habîb-i Karamânî'ye atfedilen *Etvâr-ı Seb'a*'nın mukayeseli olarak incelenebileceği bir zemin ortaya çıktı. Bu iki eseri karşılaştıracamız. Mukayese imkanının yanı sıra, *Vuslatnâme*'nin bazı özellikleri sayesinde yakaladığımız perspektif, *Etvâr-ı Seb'a*'ya bakarken de yararlanabileceğimiz türdendir. *Vuslatnâme* nüshasının söz konusu özellikleri; *Habîbî* mahlasının kullanılması, hem kapakta hem de zahriyede yer alan *Vuslatnâme-i Akşemseddin* ibaresi ve Agah Sırrı Levend'in eseri Habîbî'ye ait göstermesidir. Bunlar, yazma eserlerin müellifini tespit ederken olasılıkların üzerinde daha fazla durmak gerektiği düşüncesini bize kazandırdı ve adeta bizi şüpheciliğe alıştırdı. Bu şüphecilik bakış açısıyla *Etvâr-ı Seb'a*'ya baktığımızda söyleyebiliriz ki, gerek tezkirelerde Habîb-i Karamânî'nin bu adı taşıyan bir eserinden bahsedilmesi ve

of the Halvetiye Sufi Order by the city of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries, University of California, Near Eastern Studies, Berkeley 2011. ; Bkz. Hasan Karataş, "Onbeşinci Yüzyılda Karamânî Ulemâ ve Meşayih İlişki Ağları Üzerine Tesbitler", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, Ed. Ömer Mahir Alper, Mustakim Arıcı, Klasik Yay., İstanbul 2015, s. 283-298.

¹²⁸ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâi'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, C. I. Haz. Mahmud Kemal İnal, Avni Aktunç, Maarif Basımevi, İstanbul 1995, s. 262.

¹²⁹ Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, C. 3, Kitabevi Yay., İstanbul 2006, s. 141.

¹³⁰ Bursalı Mehmed Tâhir, a.g.e., C. 1, s. 58.

¹³¹ Bkz. Ali Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üni. SBE, Ankara 2003, s. 34.

gerekse eserin ilk varlığında Şeyh Habîb Ömerî adının yazması; eser içinden devşirilecek karineler olmaksızın, *Etvâr-ı Seb'a*'nın ona aitliğini kanıtlamada yeterli delil teşkil edememektedir.

Etvâr-ı Seb'a'yı Vuslatnâme ile dil ve muhteva yönünden karşılaştırdığımızda gördüğümüz manzara şudur: İki eserde ortak kelimelere rastlanmaktadır. Ancak aynı anlama gelen bazı kelimelerin kullanımında iki eserin ayrıldığı da gözükabilmektedir:

<u>Etvâr-ı Seb'a</u>	<u>Vuslatnâme</u>
Abdest (b. 865)	Destemaz (b. 283, 284, 1042, 1044, 2303, 2306)
Seccâde (b. 100)	Kâlîçe ya da Halîce (b. 291, 356)

Etvâr-ı Seb'a, *Vuslatnâme*'ye göre daha sınırlı bir ilmî arka plana sahiptir. Gönlün yedi tavrının işleniş biçimi de *Vuslatnâme*'deki gibi değildir. Örneğin yedi tavrın gezegenlerle ilişkisi *Etvâr-ı Seb'a*'da yer almaz. Eser *Vuslatnâme*'ye nazaran daha az coşku, daha az lirizm, daha az ilim barındırmaktadır.

Ali Öztürk *Etvâr-ı Seb'a* hakkında: *Eserin geneline bakıldığında, Habîb-i Karamânî'nin adeta Pir Erzincânî'nin eserini önüne koyarak bazı ilaveler ve değiştirmelerle konu ve içerik bakımından benzer bir eser yazdığı görülmektedir.*¹³² demiştir. Ancak *Vuslatnâme* gibi ilim deryası sayılabilecek bir eser ortaya koyduğunu öne sürdüğümüz Habîb-i Karamânî'nin, *Vuslatnâme* karşısında zayıf kalan bir esere ilgi duyup onun benzerini *Vuslatnâme*'den sonraki bir tarihte kaleme alması müşkildir. Zira Ali Öztürk, Erzincânî'nin 1469 yılında eseri yazdığını, doğal olarak Habîb-i Karamânî'nin de bundan sonraki bir tarihte *Etvâr-ı Seb'a'yı* yazdığı görüşündedir.¹³³ *Vuslatnâme*'nin yazıldığı tarih için ise bizim tahminimiz 1445-1460 yılları arasındır.

¹³² Ali Öztürk, "Halvetiliğin Manzum *Etvâr-ı Seb'a* Geleneğinde Üç Müellif Bir Eser", **Uluslararası Seyyid Yahyâ Şirvânî ve Halvetilik Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Eskişehir 2013, s. 64.

¹³³ Öztürk, a.g.m., s. 66.

Etvâr-ı Seb'a'nın 1181. beytinde:

Anuñ Eflâtun olmuş hūşe-çini

Bu Hızra öğredür 'ilm-i ledünni'¹³⁴

şeklinde bir ifade mevcuttur. Hızır ve Eflatun arasındaki ilim alışverişinin beyitte ele alınış şekli, Vuslatnâme'deki Hızır tasavvurundan ciddi bir ayrılışa işaret etmektedir. *Etvâr-ı Seb'a*'da Hızır'ın ele alınış tarzının arkasında yatan bu farklılık, "İskender Efsanesi" kökenli aktarımların etkisinden kaynaklanıyor olabilir.¹³⁵

Etvâr-ı Seb'a'nın Habîb-i Karamânî'ye ait olma ihtimalini güçleştiren sebeplere ilave edebileceğimiz bir diğer özelliği, eserin 555.-622. beyitleri arasında Habîb-i Karamânî'den rivayetle verilen "hikayet-i müntesib"i içermesidir. Ali Öztürk, eserdeki bu kısmın varlığını şöyle izah eder:

Bu ifadeler, müellifin müntesiplerinden birinin, onun eserini temize çektiği ve yer yer ilavelerde bulunduğu izlenimi uyandırmaktadır. Eserin gerçek müellifi ise baba tarafından Hz. Ömer soyundan geldiği bilinen Habîb-i Karamânî olmalıdır.¹³⁶

67 Beyitlik bu hikaye, gönlün yedi tavrından dördüncüsü açıklanırken anekdot mahiyetinde anlatılır ki, bu büyüklükte bir parçanın temize çeken mürid tarafından esere adapte edilmesi zor görünmektedir. Habîb-i Karamânî'den rivayetle anlatılan anekdot, onun "vuslat" kavramına ilgisini göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu hikayede özetle bir müridin şeyhini unutması, vuslata erdiğini sanması ve şeyhinin yoldan çıkan bu dervişi tekrar yola getirmesi anlatılır. Adı verilmese de bahsi geçen şeyh Yahyâ Şirvânî olmalıdır.

Hikayeyi mealen şöyle aktarabiliriz: Şeyhin hal ehli, keramet sahibi bir müridi vardır. Pirinin bir sözünü iki etmez, ona yüz çevirmez. Ailesini görmek, memleketine gitmek için şeyhinden icazet ister. Şeyhi de izin verir. Memleketine varınca kendisi şeyhliğe başlar. Ne yaptığını çok düşünmeden, şeyhini de hatırına getirmeden günlerini geçirir. Bir gün şeyhi haber gönderir ve ona sitem eder. O da şeyhine der ki, "*Hak beni vuslata erdirdi, tarikata-pîre gerek kalmadı. Ben burada*

¹³⁴ Tekdemir, **a.g.t.**, s. 197.

¹³⁵ Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, **Hızır-İlyas Kültü**, Kabcacı Yay., İstanbul 2012, s. 52.

¹³⁶ Öztürk, **a.g.m.**, s. 63.

şeyh oldum. Muradım hasıl oldu, başka talebim de yoktur. Gölgem Tûba ağacına erişti, sekiz cennet mekanım oldu". Şeyhi ona der ki, "Sana merhaba! Gördüklerin mübarek olsun! Senin bana ihtiyacın yoksa da benim sana ihtiyacım vardır. Birlikte geçirdiğimiz acı-tatlı günler oldu. Bize de sana verilen o nimetlerden getirsen, o diyarın hediyesini biz de görsek". Hikayenin sonunda yanıldığını anlayan derviş her yaptığına pişman olur ve nedamet getirir.¹³⁷

Etvar-ı Seb'a'da bu hikaye şeyhin kudreti, müridi üzerindeki tasarrufu, şeytanın hileciliği gibi konulardaki çıkarımlara kapı aralamaktadır.

Sonuç olarak,

- i. Etvar-ı Seb'a'nın Habîb-i Karamânî'ye atfedilmesine yol açan karinelerin başında gelen ve eserin ilk varlığında kırmızı kalemle Arapça yazılmış olup Habîb-i Karamânî'yi yazar olarak işaret eden ibarenin, tasavvufî eserlerde rastlanageldiği üzere eserin atfedildiği kişinin bir takipçisi tarafından yazılmış olabileceği,
- ii. Habîb-i Karamânî'ye bu eserin daha sonra atfedilmesinde rol oynayan tezkirelerin, sadece ilk varaktaki yazıya istinaden bunu Habîb-i Karamânî'ye atfedebilecekleri ya da onun başka bir eserini kastedebilecekleri ihtimali,
- iii. Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâme'si ile karşılaştırdığımızda iki eserin aynı kişiden sâdır olamayacağına dair yukarıda öne sürdüğümüz farklılıklar,
- iv. Habîb-i Karamânî'den rivayetle aktarılan 67 beyitlik hikayenin, eserin ortasına onu temize çeken mürid tarafından ilave edilmesinin uzak bir ihtimal oluşu,
- v. Habîb-i Karamânî'nin zihin dünyasında ve tasavvuf algısında önemli yer tutan "vuslat" kavramının, kendisinden rivayetle Etvar-ı Seb'a'da aktarılan hikayede yer alması; ancak onun dışında Etvar-ı Seb'a içinde bulunmaması,

¹³⁷ Tekdemir, a.g.t., s. 137-144.

vi. Vuslatnâme sayesinde Habîb-i Karamânî'nin Habîbî mahlasını kullandığını öğrenmemiz ve bu mahlasa Etvar-ı Seb'a'da rastlanmaması.

şeklinde özetleyebileceğimiz faktörler Etvar-ı Seb'a'nın, Vuslatnâme yazarı olduğunu öne sürdüğümüz Habîb-i Karamânî tarafından yazılmış olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Etvar-ı Seb'a'nın 555.-622. beyitleri arasında yer alan hikayeyi önemine binaen, Hatice Kübra Tekdemir'in tezinden aktarıyoruz:¹³⁸

Hikâyet kıldı ol pîr-i 'azîzüm

Benüm ol-ıdı şeyhüm ehl-i rāzum 555.

Zamānuñ quḫbıdur dirlerdi aña

Güneş nūrun görüb ḳalurdı ḫaḫa 556.

İşiden va'zını varurdı vecde

Yüzün gören kişi ḳılardı secde 557.

Aña Ḥaḳ virmiş-ıdı bir kerāmet

Gözine girmez-ıdı ḫā'b-ı ḡaflet 558.

Riyāzetden ḫayāl-ıdı vücūdı

'Alīye benzerdi 'ilm ü vücūdı 559.

Vefāda yār-ı ḡar-ıdı o muḫlaḳ

'Ömer neslinden-ıdı hem muḫaḳḳaḳ 560.

Ḥayāda aña 'Oḫmānü'bnü 'Affān

Budur dirdi görüncek ehl-i 'irfān 561.

Muḫammed-ḫuluḳdı aḫḫāb içinde

Ḳamu ḫalḳ encüm ol meh-tāb içinde 562.

Didi ki var-ıdı bir ehl-i ḫālet

Civān-ı ehl-i 'ibret nīk-sīret 563.

Özüni ḳılmıḫ-ıdı Ḥaḳḳa teslim

Ḳamu ḫalḳ eyler-ıdı aña ta'zīm 564.

¹³⁸ Bkz. Tekdemir, **a.g.t.**, s. 143.

<i>Ol-ıdı gece gündüz ehl-i h̄alvet</i>	
<i>Bulurđı keşretüñ içinde vahdet</i>	565.
<i>Kerāmet zāhir olurđı özünden</i>	
<i>Ṭulū‘ iderđı Őanki gün yüzünden</i>	566.
<i>Yoğ-ıdı rengi hergiz cünbüşinüñ</i>	
<i>Severđi pīri işin bu kişinüñ</i>	567.
<i>İki itmezđi pīrūñ bir sözünü</i>	
<i>Çevürmezđi bir işinden yüzünü</i>	568.
<i>İcāzet istedi o ‘izzetiyle</i>	
<i>Vara ol vālideyni olduğ ile</i>	569.
<i>Şıla-i raħm ide ol demde ya‘nī</i>	
<i>İder isķat-ı vācib ehl-i ma‘nī</i>	570.
<i>Çü virdi gitmeğē destūr ol pīr</i>	
<i>Velī eğlenme sen gel gine tiz dir</i>	571.
<i>Bu pīrūñ sözini ol eyledi yād</i>	
<i>Revān oldu izine urmadı bād</i>	572.
<i>İrişđi aķribāya oldu a‘lām</i>	
<i>Ulu kiçi ķamu h̄alk itdi ikrām</i>	573.
<i>Çü buldı anlaruñ içinde ‘izzet</i>	
<i>Kime ol tevbe virdi kime kisvet</i>	574.
<i>Buyurđı h̄alvet[i] hem çille-h̄āne</i>	
<i>Yapıldı oldu hem āb-ı revāne</i>	575.
<i>Bu vech-ile nice māh u niçe rūz</i>	
<i>Geçirdi rūzgārın gece gündüz</i>	576.
<i>Daħı anmadı pīr-i h̄ānedānın</i>	
<i>Tefekkūr itmedi sūd u ziyānın</i>	577.
<i>Unutdı itdi ki ‘ahde vefāyı</i>	
<i>Gelüb itmedi pīre merhabāyı</i>	578.
<i>H̄aber gönderđi pīr-i ol civān-baħt</i>	
<i>Niçün eğlendi oldu ol meger saħt</i>	579.

Dedildür itdigi iş aña lâyıķ	
Nedür bâri bileydüm daħi ‘âyıķ	580.
<i>Didi ol daħi ey pîr-i ‘azîzüm</i>	
<i>Ayaġuñ tozına müştâķ yüzüm</i>	581.
<i>Kişiye iricek Hâķdan hidâyet</i>	
<i>Ne hâcet ola bu pîr-i ʔarîķat</i>	582.
Beni Hâķ vuşlata irgürdi bunda	
Rücû‘ itmeġe hâcet yoķdur anda	583.
Bu şahrâda beni şanmañ piyâde	
Nedîm-i hazret oldım bu arada	584.
Şarâbum kevşer ü cennetde yerüm	
ʔa‘âmı hür u ġilmân-ile yirüm	585.
Murâdum bu-y-ıdı irdim burada	
ʔaleb yoķdur daħi bundan ziyâde	586.
<i>Geh olur görürüm şems ü semâyem</i>	
<i>İrer ʔübâ ağacına çü sâyem</i>	587.
<i>Sekiz cennetteki ırmaķ kenârı</i>	
<i>İrem baġında olan sebze-zârı</i>	588.
<i>Nażar-gâh itdi baña Hâķ Te‘âlâ</i>	
<i>Olur her birisinde biñ tecellâ</i>	589.
<i>Didi ol şeyh-i dâna merħaban bik</i>	
<i>Saña gördüklerüñ olsun mübârek</i>	590.
<i>Senüñ yoġ-ise bana ihtiyâcuñ</i>	
<i>Benüm muhtâc u ac u hem du‘âcuñ</i>	591.
<i>Senüñle nice yıl ac u yalınca</i>	
<i>Bile geçdi ‘ömr-i âħir olunca</i>	592.
<i>Ger ariķlardıķ ger itlenirdik</i>	
<i>Çü bir külhanda bile bitlenirdik</i>	593.
<i>Bize ol ni‘met-hâ‘n-ı keremden</i>	
<i>Veya bir bâġ tere bâġ-ı İremden</i>	594.
<i>Getürseñ ola-y-ıdı yâdigâruñ</i>	
<i>Göreydin tuħfesini ol diyâruñ</i>	595.

<i>Dimişler olcağız ālün işide</i>	
<i>Elüñ işüñde olsun gözün işde</i>	596.
<i>Didi ‘ahd eyle olsun ğam yime hiç</i>	
<i>İre ol tuħfe saña er eger geç</i>	597.
<i>Kaçan ol ‘āleme idem sülüki</i>	
<i>Tuṭarıyla çekile tuħfe yüki</i>	598.
<i>O meclisden alam saña nevāle</i>	
<i>Olasın sen daħi şāhid bu ħāle</i>	599.
<i>Saña ħā^vn-ı sa‘ādet çün irişe</i>	
<i>Bize ‘ādet budur bilüñ hemişe</i>	600.
<i>Velī olmaz bu işler bana her gāh</i>	
<i>Nebī dirdi anuñ-çün lī-me‘a’llāh</i>	601.
<i>Çü ħalvet vaqtine irişdi derviş</i>	
<i>Varub ol ni‘mete urmağ diler diş</i>	602.
<i>Ḳanadın Ḳağdı itdi çünki pervāz</i>	
<i>Tecerrüd ‘ālemine itdi āğāz</i>	603.
<i>İrişdi gördi gine sebze-zāri</i>	
<i>Ṭoludur ni‘metiyle her kenāri</i>	604.
<i>Yidi vü icdi çok sürdi şafāyı</i>	
<i>Diledi ide ol ‘ahde vefāyı</i>	605.
<i>Çü vağt irişdi kendü ‘ālemine</i>	
<i>Gele biñ şükür ide her demine</i>	606.
<i>Didi vardur benüm pīr-ile va‘dem</i>	
<i>Ne lāyığdur ki anı ben unudam</i>	607.
<i>Benüm mürşidim oldur daħi pīrüm</i>	
<i>‘Azizüm şeyħüm ü hem dest-girüm</i>	608.
<i>Hidāyet irdi Ḳağdan bana bu dem</i>	
<i>Ḳoparur himmetiyle ṭağı ādem</i>	609.
<i>Kimesne olmadı ħālümden āğāh</i>	
<i>Beni kim vuşlata irgü[r]di Allāh</i>	610.
<i>Bu meclisden gerekdür pīre tuħfe</i>	
<i>Beni ħaml itmeye lāf-ı güzāfa</i>	611.
<i>Hemān kim şeyħi adın āndı ol er</i>	
<i>Olur bir mezbele ögdügi yerler</i>	612.

<i>Görür yidügi ters ü işi telbīs</i>	
<i>Önüde zāhir olur anuñ iblīs</i>	613.
<i>Peşimān oldı ol kamu işine</i>	
<i>Nedāmet tobrağın koydı başına</i>	614.
<i>Kişinüñ şeyhi oluncağ dürüst er</i>	
<i>Eli hem şarka vü hem ğarba irer</i>	615.
<i>Getürür yola yoldan çıkşa tālīb</i>	
<i>Olur şeytāna vü hem nefse ğālib</i>	616.
<i>Eridür tuz gibi şeytān ismi</i>	
<i>Yoğ olur ad-ile resmi tılısmı</i>	617.
<i>Mürdüñ çünkü oldı şeyhi ‘ārif</i>	
<i>Olur kınde ise işine vākıf</i>	618.
<i>Ķatında belki anuñ ey birāder</i>	
<i>Ķarīb-ile ba‘īd olur berāber</i>	619.
<i>Ķazer kıl burada şeytān-ı mekkār</i>	
<i>Saña yol gösterür kıor şoñra nā-çār</i>	620.
<i>Şu kim şābir-ķadem olur burada</i>	
<i>İrişen oldurur ancağ murāda</i>	621.
<i>Burada itmez-ise mekri Şeytān</i>	
<i>Selāmet mülkine iriše insān</i>	622.

Yukarıdaki beyitlerde anlatılan hikaye tasavvufun ortak konularından birini teşkil etmektedir. Annemarie Schimmel de *İslam'ın Mistik Boyutları* adlı kitabında, Habīb-i Karamānî'den rivayetle aktarılan yukarıdaki beyitleri okumuşçasına hikayenin özünü satırlara yansıtır:

Şeytan'ın tuzakları çeşit çeşittir. Hatta mürid belirli deneyimlerle yüceltilip teselli edildiğini sanabilir, oysa ki bu deneyimler gerçekte nefsinin veya yoldan çıkarıcı bir gücün tuzaklarıdır. Bu yüzden şeyh, müridini denetlemek ve doğru yola döndürmek zorundadır.¹³⁹

¹³⁹ Bkz. Annemarie Schimmel, **İslamın Mistik Boyutları**, Çev. Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yay., İstanbul 2004, s. 120.

2.2.2 Vuslatnâme

Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâme isimli mesnevisi sonraki bölümde detaylı olarak işlenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VUSLATNÂME

3.1. *Vuslat* Kavramı: Teorik Arka Plan ve Eserde İşlenişi

Vuslat, Arapça’da ulaşma, kavuşma, erişme anlamına gelen “v-s-l” kökünden türemiştir. *Vasl*, *vüsûl*, *visâl*, *ittisâl* kelimeleri de aynı kökten gelir. “Vasl” kavramının tanımlanmasıyla ilgili ilk girişimlerden biri erken dönem tasavvuf tarihinin önemli müelliflerinden Ebû Nasr es-Serrâc et-Tûsî’ye aittir.¹⁴⁰ Serrâc, *el-Lüma’* adlı eserinde *vasl*, “gâib olana ulaşmak” şeklinde tanımlar.¹⁴¹ Kendisinden önceki tasavvufî geleneği şerh ve tasnif eden bir mutasavvıf olarak Serrâc bu tanımda *vasl*’ın sözlük anlamına “gâib olana” kısmını ekleyerek, tasavvufta *vasl*’dan maksadın “Hakk’a ulaşmak” olduğuna işaret eder. Dolayısıyla bu tanım dikkate alındığında *vuslat* terimi, bir bütün olarak tasavvufî eğitim sürecinin en mühim aşamalarından birine tekabül eder. *Seyr ü sülûk*, sâlikin nefsî arzu ve ilgilerinden soyutlanarak bütün iradesini Hakk’a bağlamasını hedefler. Bu sürecin nihai aşaması, sâlikin Hakk’ın varlığında silinmesini ifade eden “fenâ” halidir. Fenâ hali, kulun Hakk’ın varlığında “yok olarak var olmasını” gerektirir ve bu halin tecrübesini dile getirmek de aynı oranda paradoks içerir. Böylece tasavvuf tarihinde sûfilere yönelik eleştirilerin temel sebeplerinden birisi de fenâ tecrübesinin ifade edilmesinde yaşanan sorunlara dayanır. Söz gelimi Hallâc-ı Mansûr’un idam edilmesi, bu sorunun en önemli örneklerinden biridir. Binaenaleyh *vuslat* terimi, içerdiği “kavuşma” anlamıyla bir tür “iki öznel” ilişki biçimini anlatır ve böylece *fenâ* kavramının kapsamındaki paradoksal karmaşıklığı giderir. Erken dönemde mutasavvıfların fenâ tecrübesini ifade etmek için zaman zaman *vasl* kavramını kullanmış olmalarının bir sebebi de bu olabilir. Nitekim *vuslat* ve karşıt anlamlısı *firkat*, zamanla tasavvuf literatürünün ve sûfî yaşamının iki temel kavramı haline gelmiştir.¹⁴² Daha doğrusu sûfilere göre Allah ile kul

¹⁴⁰ Semih Ceyhan, “Vüsûl”, *TDVİA*, C. 43, s. 144.

¹⁴¹ Ebu Nasr Serrâc Tûsî, *el-Lüma’*: **İslam Tasavvufu**, haz. H. Kamil Yılmaz, Erkam Yay., İstanbul 2016, s. 419.

¹⁴² Kadir Özköse, “Mevlana Düşüncesinde Firkat ve *Vuslat*”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi**, Ankara 2005, s. 234.

arasında temelde “yakınlık” ve “uzaklık” olmak üzere iki hâl vardır ve tasavvuftaki hâller ve makamlar hep bu iki anlam etrafında şekillenir. Söz gelimi sâlikin *kabz* hâli bir firkat halidir, *bast* hâli ise bir vuslat hâlidir. Aynı şekilde *cem*‘ hâli bir vuslat hâli iken, *tefrika* hâli bir firkat halidir. Dolayısıyla *vuslat* terimi hem fenâ tecrübesinin hem de Allah-insan ilişkisinin çeşitli aşamalarını ya da durumlarını anlatmada sağladığı imkân sayesinde tasavvuf düşüncesinin en merkezî kavramlarından biridir.

Edebiyat açısından “vuslat” kavramını ele alırken, divan şiirinde “vuslat”ı konumlandıran Cemal Kurnaz’ın şu ifadelerine değinmek gerekir: “*Divan şiiri, vuslat yolculuğunu anlatır. Bundan dolayı şiirlerde ayrılık konusu çok yer tutar. Vuslat ise sözün bittiği yerdir. Onun için şiire konu olmamıştır.*”¹⁴³ Kurnaz’ın bu yorumu, aslında tasavvufî eğitimin nihai aşaması olan *fenâ* ile *vuslat* halini özdeş gördüğüne işaret etmektedir. Fenâ tecrübesi yaşayan sâlik için sûfilere öne çıkardıkları en önemli nitelikler *samt* ve *hayret* halleridir. Sâlik fenâ tecrübesi sırasında tamamen *susar* ve *şaşkınlık* yaşar. Bu suskunluk ve şaşkınlık hali, bazı mutasavvıflara göre insanın Hakk’a yolculuğunun son noktasını teşkil eder. Sûfilere göre dil ve anlatım imkânlarının yetersiz kalması sebebiyle fenâ tecrübesi açık seçik ifade edilemez ve bunun yerine sâlikler, içinde buldukları durumdan ziyade ulaşmayı hedefledikleri makam hakkında konuşurlar. Diğer bir deyişle, sürekli *vuslat* halinden bahsetmek, mutasavvıfın Hakk’a yönelik seyrinin hâlâ devam ettiğinin ve onun “Hakk ile vuslat” hâline özlem duyduğunun göstergelerinden biridir. Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin *Âriflerin Menkıbeleri*’nde aktarılan sözleri hem sâlikin bu durumuna, hem de *vuslat* ve edebiyat arasındaki ilişkiye işaret eder:

Mevlânâ bir gün zamanın allâmesi olan Sirâceddin Tatarî’nin hücreğine giderek orada mânâlarla meşgul oldu. Buyurdu ki, “İlahi Hakîm Hoca Senâ’î ve Ferideddin Attâr hazretleri, dinin ulularından oldukları halde çoğu kez ayrılıktan dem vurdular. Biz ise hep vuslattan bahsettik.”¹⁴⁴

Bu pasajda Mevlânâ iki karşıt kavram arasından “vuslat”ı tercih ettiğini ve eserlerinde ön plana aldığını belirtmiştir. Mevlânâ’nın bu tercihini iki açıdan değerlendirmek mümkündür. Birincisi, Mevlânâ’nın burada “vuslat ve firkat” şeklinde iki seçenek

¹⁴³ Cemal Kurnaz, “Vuslat Yolculuğu”, *Turkish Studies*, 5/3 Summer 2010, s. 447.

¹⁴⁴ Ahmed Eflâkî, *Menâkıbu’l-Ârifin*, çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yay., İstanbul 2012, s. 214.

halinde bahsettiği ikilem, İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsu'l-Hikem*'de dile getirdiği “teşbih ve tenzih” ikilemini¹⁴⁵ çağrıştıran bir mahiyettedir. İbnü'l-Arabî tenzih ve teşbih ikiliği ile insanların Allah'a *vâsıl* olma yolunda uyacakları iki ayrı yöntemi ele alır. Bunlardan tenzih, Allah'ın selbî niteliklerini öne çıkararak insanları irşad etmek; teşbih ise Allah'ın insanlarla olan yakınlığını dikkate alarak irşad etmek anlamlarını içerir. İbnü'l-Arabî'ye göre ideal olan tasavvufî eğitim biçimi, her iki ilkenin de dikkate alınmasını gerektirir. Bu çerçevede tasavvufta *vuslat* anlatmak Hakk'ın teşbih niteliklerinin; *firkatı* anlatmak ise tenzih niteliklerinin vurgulanması anlamına gelir. Dolayısıyla Mevlana, tasavvufî gelenekteki bazı “büyük” otoritelerin irşad yöntemlerini eleştirirken İbnü'l-Arabî'nin dikkat çektiği dengeyi tesis etmeyi hedeflemiş sayılabilir. İkincisi ise bu iki ilkenin toplumsal hayattaki karşılıklarına dairdir. İslam toplumunda hiçbir zaman, Hıristiyanlardaki gibi bir “ruhban” sınıfı teşekkül etmemiştir, fakat din ilimlerinin teşekkülünden sonra oldukça erken dönemlerden itibaren insanlara dinî konularda yön veren çeşitli “âlim” tipleri ortaya çıkmıştır. Haddizatında tasavvufun teşekkülü de fıkıh, kelam gibi din ilimlerinde uzmanlaşmış âlimlerin katı-kuralcı ve donuk dindarlık anlayışlarına bir tepkinin neticesidir. Bu bağlamda sûfiler, İbnü'l-Arabî'nin terimleştirmelerinden hareket edersek, din ilimlerinin “tenzih” ilkesini öne çıkardıklarını; oysa tasavvufun bu yönelimi “teşbih” ilkesini de hesaba katarak dengelemeye çalıştığını öne sürmüşlerdir. Kısacası insanları Hakk'a *vâsıl* olmaya yöneltirken uygulanacak yöntemin mahiyeti sorunu, *vuslat* ve *firkat* kavramları hesaba katıldığında aynı zamanda iki ayrı âlim ya da bilgin türüne de işaret eder. Bu bakımdan Mevlânâ'nın “vuslat ve firkat” diyerek aslında birbirinden ayırdığı şeyler klasik âlim tipi ile sûfi ve sûfinin şahsında tasavvuf ve edebiyat olarak vaz edilebilir.

Bu durum bize şunu göstermektedir: Tasavvufî düşüncenin imkânları dışarıda tutulduğu sürece özelde divan edebiyatının genelde ise herhangi bir anlatı biçiminin “vuslat”ı anlatması mümkün değildir. Vuslat düşüncesi ve bu düşünce etrafında teşekkül etmiş herhangi bir literatür geleneği, ancak edebî ürünü ortaya çıkaran teorik arka planın hesaba katılmasıyla anlaşılabilir. Yukarıdaki iktibasları bu çerçevede

¹⁴⁵ İbnü'l-Arabî, **Fusûsu'l-Hikem**, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yay., İstanbul 2006, s. 62.

tekrar değerlendirdiğimizde Cemal Kurnaz'ın görüşünü ilerletirsek “Tasavvufun imkânları dışarıda tutulursa dîvan edebiyatının vuslatı anlatamayacağı”; Mevlana'nın görüşünü ilerletirsek de “Tenzihin bulunup teşbihin (edebiyatın) bulunmadığı bir din anlatısının vuslatı anlatamayacağı” sonuçlarına ulaşabiliriz. Diğer deyişle, tasavvuf edebiyatının divan edebiyatından ve tenzih yollu din anlatımından farkı, “vuslat”ı kendisine konu edinebilme ayrıcalığına sahip oluşudur. “Mecâzî aşkın vuslatı” Cemal Kurnaz'ın deyişleriyle şiire konu olmamıştır belki ama, Mevlânâ ya da Habîb-i Karamânî örneğindeki “gerçek aşkın vuslatı” şiire konu olabilmıştır. Habîb-i Karamânî de *Vuslatnâme*'sinde bu imkânı kullanmış ve mesnevisini “vuslat” temelinde inşa ederek, “gerçek aşkın vuslatı”nı eserine konu edinmiştir.

Tasavvuf edebiyatının “vuslat”ı kendine konu edinebilme ayrıcalığının arkasında, yukarıda da vurguladığımız gibi tasavvuf düşüncesinin “İlahi Vuslat” konusu üzerinde fazlasıyla durmuş olması yatmaktadır. Öyle ki, edebiyat geleneğinde *vuslat* düşüncesini işleyen sayısız literatürden bahsedilebilir ve bu literatürün belli başlı örnekleri Habîb-i Karamânî'nin *Vuslatnâme*'sine de etki etmiştir. Söz gelimi bunların en önemlilerinden birisi Mahmûd-ı Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ıdır. Bu klasik eserde cevap aranan on beş sorudan biri “vuslat” hakkındadır.¹⁴⁶ Bu eserdeki bazı deyişlerin Habîb-i Karamânî tarafından *Vuslatnâme*'ye nasıl yerleştirildiğini ilgili başlık altında inceleyeceğiz. Ayrıca yine *Vuslatnâme*'de Habîb-i Karamânî'nin 1421. beyitte adını anarak bir sözünü naklettiği Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envar* adlı eserinde “Vuslat”ın mahiyetini incelemektedir.¹⁴⁷ Dolayısıyla Habîb-i Karamânî'nin yaptığı atıflardan bazılarının vuslat konusunu inceleyen mutasavvıflara yönelik olduğu, onların eserlerini okuduğu *Vuslatnâme*'den anlaşılmaktadır.

Habîb-i Karamânî'nin *Vuslatnâme*'de Hakk'a vuslat için kapısını çaldığı ve bu yolda kendilerini aracı gösterdiği Rical-i Gayb, İbn Arabî'nin *Fütühât*'ında sistemleştirdiği bir nazariyedir. Onun düşüncesinde *rical*, Hakk'a vuslat etmiş ideal kişileri anlatır. Öte taraftan İbnü'l-Arabî *ricalden* bahsederken tasavvufî hayat ve gerçeklik arasındaki ilişkiye de dikkat çeker. *Rical*, tasavvufî haller ve makamları

¹⁴⁶ Mahmûd-ı Şebüsterî, *Gülşen-i Râz* (Metni ve Şerhi), çev. Abdülbâki Gölpinarlı, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2011, s. 113.

¹⁴⁷ İmam-ı Gazali, *Mişkâtü'l-Envar: Nurlar Âlemi*, çev. Şadi Eren, DİB Yay. İstanbul 2014.

geçerek seyr ü sülûkunu tamamlamış kişileri anlatır ve tasavvufta her bir halin kendisinde tecessüm ettiği *adamlar* vardır. Başka bir deyişle İbnü'l-Arabî örneğin *bast* halinden bahsetmez; *bast* halini yaşamış bir bireyi anlatır. Bu bakımdan İbnü'l-Arabî'nin düşüncesinde gerçek hayatta karşılığı olmayan hiçbir tasavvufî duygudan bahsedilmez. Bu çerçevede *vuslat* İbnü'l-Arabî'nin teorisine göre ancak bu hayatta “Hakk’a vâsıl olmuş kişilerin varlığı” ile anlamını bulur. İbnü'l-Arabî'nin düşüncesinde Hakk’a vuslat, kişinin tenzih ve teşbih ilkesini gözeterek ilahi ahlakla ahlaklanması yoluyla gerçekleşir. İlahi ahlakla ahlaklanmak ise “Allah’ın isimlerinin” bilinmesini gerektirir. Onun düşüncesine göre insan, ilahi isimlerden devşireceği ahlâkî niteliklerle Hakk’a vâsıl olabilir. Bu bakımdan İbn Arabî, hem *Fusûs*’undaki Nuh Fassi’nda işlediği “tenzih ve teşbih” bahsi ve geliştirdiği “ilahi isimler teorisi”¹⁴⁸ sayesinde, hem de *ricâl-i gayb* düşüncesi sayesinde Hakk’a vuslatın sufilerce ele alınmasına giden yolda yapı taşlarını döşeyen öncü mutasavvıflardandır. O halde Habîb-i Karamânî’nin *Vuslatnâme*’si ve bu eserde dile getirdiği düşünceler, ancak İbnü'l-Arabî’nin nazariyeleri çerçevesinde anlam zemini kazanabilir.

Bu bağlamda *Vuslatnâme*’de vuslat düşüncesinin nasıl işlendiğine yönelik bazı mukayeseler yapmak mümkün görünmektedir. “Her şey zıddıyla kaimdir, karşıt kavramla açıklanabilir” sözünü hatırlatırcasına “*Mevlana mesnevisine ayrılıklardan şikâyetle başlar, ayrı düşmenin ıstırabını yaşarken hisseder, ruhun bedene hapsedilişinin sıkıntısını dile getirir. Ayrılığın erdirici yönüne dikkat çektikten sonra ise kayıtlardan kurtulma çabasına bürünür.*”¹⁴⁹ Orhan Kemal Tavukçu, İslam edebiyatında teşekkül eden “firâk-nâme” geleneği içinde andığı Mesnevî’nin ilk on sekiz beytini de bir “firâk-nâme” örneği kabul etmiştir.¹⁵⁰ Bununla birlikte Mesnevî’nin bütünü Mevlana’nın “Biz hep vuslattan bahsettik” cümlesini doğrular bir nitelik taşır. Buna benzer şekilde Habîb-i Karamânî de *Vuslatnâme*’de, ayrılık acısıyla söylediği gazellerle ve ayrılığı anlatan hikayelerle aslında *Vuslat*’a giden yolda yürümektedir. Zira sâlik, az önce de vurguladığımız üzere, ulaşmak istediği halden söz

¹⁴⁸ William Chittick, **Hayal Âlemleri: İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi**, çev. Mehmet Demirkaya, Kaknüs Yay., İstanbul 2003, s. 35.

¹⁴⁹ Özköse, **a.g.m.**, s. 234.

¹⁵⁰ Orhan Kemal Tavukçu, “Ayrılığın Terennümü: Eski Türk Edebiyatında Firâk-nâmeler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 198.

eden kişidir. İnsanın Allah'a ulaşabilmesinin ilk yolu ölüm; ikincisi ise bir mürşid-i kâmilin vuslatı sağlamasıdır.¹⁵¹ Öngörülen bu ikinci yol, az önce de bahsettiğimiz gibi genelde tasavvuf düşüncesinin bütününe daha özeldir ise İbn Arabî'nin nazariyelerine dayanır. Buna göre Hakk'a vuslat için bir vesilenin gerekliliği mutasavvıfların altını çizdiği temel hususlardan birisidir. Bu düşüncenin en özlü ifadelerinden birisine İbnü'l-Arabî'de rastlarız. William Chittick, İbnü'l-Arabî'nin düşüncelerinden beslenerek şu ifadeyi kullanır: “*Mutlak vücud olan Allah'ın Zât'ı görünemez olsa da, insan-ı kâmil ile Hakk görünür.*”¹⁵² Bu durum, az önce vurguladığımız üzere, rical ve gerçek hayat arasındaki ilişkiyi izhar eder. Buna göre ilahi isimleri gereği Hakk hem zâhir hem de bâttır. Hakk kendi zatından bâttır iken, ilahi ahlakla donanmış bir ârifin ya da mürşidin şahsında ise zâhirdir. Dinî geleneğimizde bu durumu anlatan pek çok deyimden bahsedilebilir. Söz gelişi hadis kaynaklarında aktarıldığına göre Hz. Peygamber, yanındakilere “*Size en hayırlılarınızı haber vermeme ister misiniz?*” diye sormuş ve şöyle devam etmiştir: “*Sizin en hayırlılarınız, görüldükleri zaman aziz ve celil olan Allah Teâlâ'yı hatırlatan kimselerdir.*”¹⁵³ Bu rivayetin içerdiği anlamdan hareket edersek, Hz. Peygamber'in bazı insanların ahlâkî nitelikleri sebebiyle diğer insanlara Allah'ı hatırlatmasını; başka bir ifadeyle Hakk'ın zikrine *vesile* olmalarını yücelttiğini söyleyebiliriz.

Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâme'si mesnevî türünde bir eserdir. Çağdaş edebiyat araştırmalarında mesnevîler konu yönünden dört grup altında incelenmiştir.¹⁵⁴ Derya Örs, konularına göre mesnevîleri şöyle tasnif eder:

1. Hamasî konuların işlendiği tarihî ve efsanevî mesnevîler,
2. Aşk konusunun işlendiği lirik ve romantik mesnevîler,
3. Dinî ve tasavvufî konuların işlendiği irfânî mesnevîler,

¹⁵¹ Özköse, **a.g.m.**, s. 242.

¹⁵² Chittick, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁵³ İbn Mâce, *Sünen*, Zühd: 4119.

¹⁵⁴ Bkz. Ahmet Kartal, **Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevî**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2014, s. 147.

4. Ahlakî, felsefî ve hikemî konuların işlendiği öğretici-öğüt verici mesneviler.¹⁵⁵

Vuslatnâme'nin yukarıdaki tasnif sisteminin neresinde yer aldığını incelemeye geçmeden önce Henry Corbin'in, "Bir'le Bir Olmak" isimli kitabının "Hakk'ın Sureti" başlıklı bölümünde sorduğu bir soruyu hatırlamak gerektiğini düşünüyoruz. Corbin şöyle sorar:

Her durumda Âşık ve Mâşuk arasındaki samimi muhavere olarak tecrübe edilen mistik tecrübe her durumda Zata içkin ve bütünlüğüne eş bir bireyleşme öngördüğünde, tek yönlü tektanrıcılık modeli kesin bir değişime uğramaz mı? Son tahlilde, Peygamberin ru'yeti ve İbn Arabî'ninki Sühreverdî'nin (karşılıklı tam bireyleşmelerinde, onu doğuran ve aynı zamanda onun doğurduğu) Kâmil tabiatına seslendiği bir duasında ifade ettiği arzunun ikmâlidir: "Kendini bana tecellilerin en güzelinde göster."¹⁵⁶

Corbin'in sorusunu edebiyatımıza uyarlayarak herhalde şu şekilde dönüştürebiliriz: "Âşık ve Mâşuk arasındaki muhavere olarak tecrübe edilen mistik tecrübe her durumda Zata içkin ve bütünlüğüne eş bir bireyleşme öngörerek mesnevi suretinde bir edebiyat eserine dönüştüğünde, tek yönlü bir tasavvuf mesnevisi kesin bir değişime uğrayarak iki taraflı bir aşk mesnevisine dönüşmez mi?" Biz bu sorunun cevabının "evet" olduğu kanaatindeyiz. O sebeptendir ki, mesnevi türüne ilişkin yukarıdaki tasnifte Vuslatnâme'yi konumlandıracağımız yer hem 2, hem 3, ve hem de 4 numaralı başlıkların altı olmalıdır. Diğer deyişle Vuslatnâme,

- i. İki taraflı lirik bir aşk mesnevisidir (mecaz içermeyen, gerçek aşkın mesnevisi),
- ii. Dinî ve tasavvufî konuların işlendiği irfânî bir mesnevîdir,
- iii. Ahlakî, felsefî ve hikemî konuların işlendiği öğretici bir mesnevîdir.

¹⁵⁵ Derya Örs, "Bir Anlatım Şekli Olarak Klasik Türk ve İran Edebiyatında Mesnevi", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevi: Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 40.

¹⁵⁶ Henry Corbin, **Bir'le Bir Olmak: İbn Arabî Tasavvufunda Yaratıcı Muhayyile**, çev. Zeynep Oktay, Pinhan Yay., İstanbul 2013, s. 293.

3.2 Vuslatnâme Adını Taşıyan Diğer Eserler

İsmi veya konusu benzer yahut aynı olan eserler değerlendirilirken karşılaştırmalı edebiyat biliminin sunduğu imkânlardan faydalanmak araştırmacının hem daha doğru ve sağlıklı neticelere ulaşmasına hem de araştırma sahasını genişleterek araştırılan konu veya disiplinde yeni meselelerin bulunmasına vesile olacaktır.¹⁵⁷ Biz de bu amaçla edebiyatımızda ya da komşu edebiyatlarda adı Vuslatnâme olan başka eserler olup olmadığını araştırdık. Neticede Habîbî'nin Vuslatnâme'si dışında Vuslatnâme adını taşıyan sadece iki eser tespit edebildik.

3.2.1 Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın (d.1703/ ö.1780) Vuslatnâmesi

İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları no. 563/5'te kayıtlı olan bu eser manzum bir mektup niteliğindedir. Dört varaktan oluşan eser, 12b-15a varaklarındadır. Harekesiz nesihle yazılmış olan eserin başlığı kırmızı mürekkeple “hâzâ vuslatnâme li'l-Hakkî el-fakîrî ruhime, veznihâ fe'ûlun erba'a merrât” şeklindedir. İbrâhim Hakkı, kendisine ulaşan bir mektuptaki soruya cevaben yazdığı bu manzum mektupta muhatap kişinin Allah'a ulaşabilmesi için sakınması gereken on şeyi ve yapması gereken on şeyi sıralamıştır. Eser böyle bir başlık taşısa da vuslatnâme türleri içerisine dâhil edebileceğimiz bir eser olmayıp bir soru üzerine dînî-tasavvufî öğütler içeren bir nasihatnâme gibi görünmektedir.

Hak ismiyle bu nâmeye başladım
Ve hamdıyla cân cânâ bağışladım

beytiyle başlayan eser, şairin belirttiğine göre 116 beyitten oluşmakta ve

Bunu yazdı Hakkî be-taklîd u kâl
Ana olmadıysa sana ola hâl

¹⁵⁷ Derya Örs, 'Bir Anlatım Şekli Olarak Klasik Türk ve İnan Edebiyatında Mesnevi', **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevi: Hikayenin Şiiri**, s. 44.

Yüz on altı beyit içre buldı hitâm
Temâm oldı mektubumuz ve's-selâm

beyitlerinden sonra “beyt fî icmâli'l-mektûb” başlığından sonra

Teveccüh birle tevhîd ü tevekkül kıl da tefviz et
Ve sabr u zell u teslîm u rızâ fakr u fenaya yet

beytiyle sona ermektedir.

3.2.2 Behlül'ün (d.? / ö.?) Vuslatnâmesi

Bu eser bazı yazma eser kütüphanelerinde¹⁵⁸ Attar'a nisbetle kayıtlıdır. Ancak Attar'ın bu adla bir eser vermediği bilinmektedir. İran kaynaklarında da Attar'a nisbet edilen bu eserin aslında Behlül'e ait olduğunu eserden çıkarmak mümkündür.

Behlül'ün Vuslatnâme'sinde mensur kısım yoktur. 37 bölümden oluşan eserin vezni: *failatün failatün failün* şeklindedir. Başlıkların Türkçe karşılıkları ise şunlardır:

1. İbtida
2. Tevhid remizleri hakkında Şeyh Behlul makalâtından Vuslatnâme
3. Kitabın başlangıcı
4. Hak Teala'nın hakiki remizler için Adem'i cennetten çıkarmasının hikmeti
5. Remizler hikayesi, bir adamın Şâh-ı Evliya'dan (Hz. Ali) cennette gündüz ve gece hakkında sorusu
6. Şerh-i Bilal'de vuslat hikayesi
7. Remizler hikayesi, bilge ve şaşı adamın hikayesi
8. Vahdet ve kesret hakkında
9. Kıssaya rücu
10. Akıl ve aşk beyanında
11. Salikin tergîb ve tenbîhi babında

¹⁵⁸ Söz konusu nüshalardan bazıları için bkz. Süleymaniye Ktp. Ayasofya nr. 2153; Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi nr. 3718.

12. Vahdet hakkında
13. Sultan Mahmut ile Şeyh Lokman Serahsi hikayesinin şerhi
14. İlahi âşıkların sıfatları
15. Hikayetler ve remizler; bir sâlikin Behlul isimli bir ârife aşk remzini sorması
16. Burhânü'l-Muhakkikîn makalesi
17. Aynı kişiden (Şeyh Lokman) Münacât
18. Aşk yolu ve sâliki terğîb etmek babında sual
19. Şeyh Mansur Hallac'ın makalesi ve o değerli insanın şehit düşmesinin şerhi
20. Şeyh Mansur'un hapiste münâcâtı hakkında
21. Bağdad halkının Şeyh Mansur'a serzenişi ve şeyhlerin ona öğüt vermesi
22. Tevhid ve aşk remizleri hakkında
23. Mekâtib ve Rumuz; Sultan Mahmud'un Sumenât'a gitmesi ve orayı feth etmesi hakkında
24. Şeyhin müritleri irşat etme makalesi
25. Hikaye ve Remizler; Kabeye gitmeye azmeden gencin hikayesi
26. Hikaye: Mefâti hü'l-kulûb
27. Hikaye: Hz. İsa'nın Hz. Yahyâ ile görüşmesi
28. Nişansızlık hakkında
29. Cenâb-ı Hak ile üns makamı hakkında gazel
30. Kıssaya rücu
31. Hikaye: Kutbu'l-Evliya Sultan Bayezid
32. Hikaye: Yolcu Derviş
33. Cenâb-ı Allah'ın cemal ve celal sıfatları hakkında
34. Hikaye ve Remizler: Şeyh Lokman'ın ahvâlinde bir başka bölüm ve Buhara'dan bir şeyhin onu ziyaret etmek için gelmesi
35. Sâliki sülûka terğîb etmek babında
36. Şeyh Behlul'un münâcâtı ve hâtîme-i kitab
37. Âşıkın fena hâli hakkında rubailer

Bu eserle Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâmesi arasında bir ortak nokta olup olmadığı, Farsça'dan Türkçe'ye bir tercüme niteliği taşıyıp taşımadığı hususunun aydınlatılması önem arz etmektedir. Başlıkları Türkçe'ye tercüme edince Habîb-i Karamânî'nin eserinin Farsça'da aynı adla yer alan bu eserden bağımsız, orijinal bir eser olduğu netlik kazanmıştır.

3.3 Vuslatnâme Karşısında Firaknâmeler

“Vuslatnâmeler” adı altında bir türden edebiyat tarihimizde bahsedilmemektedir. Buna mukabil “vuslat”ın karşıt kavramı olan “firak”, “Firaknâmeler” çatısı altında bir türe kaynak teşkil etmiştir.

Edebiyatımızdaki ilk firaknâmeyi Fırkatnâme isimli bir mesnevî ile Âşık Çelebi yazmıştır. Klasik Türk Edebiyatının ilk dönemlerinden itibaren tesbit edilen 24 firaknâmenin hepsi de ayrılık fikrine hasredilmemiştir.¹⁵⁹ Bunlardan en meşhuru ve başka firaknâmelerin de yazılmasına sebep olanı Halîlî'nin Fırkatnâme adlı mesnevîsidir.¹⁶⁰ Halîlî bu eserinde beşerî aşkı anlatırken tasavvufî sembollerden öylesine yararlanır ki, eserde kendisine aşık olunan kişinin bir mürşid yahut Hz. Muhammed olabileceği izlenimi uyandırır.¹⁶¹ Halîlî'nin Fırkatnâmesi'nde gönül ve göz arasında 189-232. beyitlerde geçen diyalogun¹⁶² bir benzeri de Vuslatname'de 2410-2440. beyitler arasında yer almaktadır.

Firaknâmelerin konusu olan ayrılık çeşitleri, bir insan, bir belde, ya da Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin ilk 18 beytinde olduğu gibi “kamışlık” ile sembolize edilen ehadiyyet makamı olabilir.¹⁶³

¹⁵⁹ Orhan Kemal Tavukçu, “Ayrılığın Terennümü: Eski Türk Edebiyatında Firaknâmeler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 201.

¹⁶⁰ **Halîlî ve Fırkat-nâmesi: Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım**, haz. Orhan Kemal Tavukçu, Harvard Üni. 2008.

¹⁶¹ Orhan Kemal Tavukçu, **a.g.m.**, s. 206.

¹⁶² Tavukçu, **a.g.e.**, s. 104-108.

¹⁶³ Orhan Kemal Tavukçu, **a.g.m.**, s. 198.

Fars Edebiyatında da firaknâmeler bilhassa sevgiliden ayrılığı konu edinmiş, klasik örneklerinde tasavvufî aşka fazlaca yer verilmemiştir. İran Edebiyatında ilk firaknâmeysi Enverî (ö.1187) yazmıştır.¹⁶⁴

Firaknâmelerin hepsi vuslatı içermeyebilir fakat Vuslatnâme içeriğinde firak kavramının bir şekilde yer alması beklenir. Zira bir “vuslat”tan bahsedilmesi ancak “firak”ın varlığında mümkündür. Tezimizin konusunu oluşturan Vuslatnâme isimli mesnevîde de çeşitli suretlerde “firak”ı anlatan parçalar vardır.

3.4 Vuslatnâme'nin Temel Meselelerinden Ricâl-i Gayb'ı Anlatan Diğer Edebî Eserler

Rical, sözlüklerde “erkek, yiğit” manası ile karşılanılan racül kelimesinin çoğuludur. Ricâl-i gayb tabiri Türkçe’de üçler, yediler, kırklar veya gayb erenleri diye de ifade edilir. Rical-i gayb için Arapça’da mesturûn (örtülüler), mektumûn (gizliler) ve ahfiyâ (saklı olanlar) isimleri de verilir. Tasavvufî eserlerde karşılaşılan “Ricâlullah” kavramı ise, rical-i gaybden daha geniş bir anlama sahip olmakla beraber, ricâl-i gayb için de kullanılır.¹⁶⁵

Tasavvuf henüz teşekkül aşamasındayken rical-i gayb konusu bu dönemin büyük mutasavvıflarınca üzerinde fazla durulmayan bir konu idi. Bunun sebebi mutasavvıfların tasavvufun şer’i bir ilim olup olmadığının tartışıldığı bir muhitte, ricâl-i gayb gibi anlaşılması güç bir konunun eserlerde anlatmayı uygun görmemeleri olabilir. Fakat bu durum o dönemde Ricâl-i gayb’in tasavvuf ilminin konusu olmadığı anlamına gelmez. Ricâl-i gayb konusu mutasavvıflarca kabul görmekle beraber mezkur sebepten dolayı eserlerde yerini almamış olabilir.¹⁶⁶

3.4.1 Risâletü Ricâli'l-Gayb

Sarı Abdullah’ın olduğu belirtilen bu mensur eserin iki yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde Hacı Mahmud Efendi 2487 ve 3227 numaralarında

¹⁶⁴ Orhan Kemal Tavukçu, **a.g.m.**, s. 199.

¹⁶⁵ Süleyman Uludağ, “Ricâlu'l-Gayb”, **TDVİA**, C. 35, s. 82.

¹⁶⁶ Ahmet Ögke, “Bir Tasavvuf Terimi Olarak Ricâl-i Gayb –İbn Arabî’nin Görüşleri-”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, S. 5, Ankara 2001, s.168.

kayıtlıdır. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde *Sarı Abdullah* maddesini yazan Nihat Azamat, eserin Sarı Abdullah'a ait olmadığını söylemektedir.¹⁶⁷ Eser, Rical-i Gayb ile iletişim kurabilmek ve onlardan yardım isteyebilmek için bazı dualar ve zikirler barındırmaktadır.

3.4.2 Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullâhi Te'âlâ

İbnü'l-Arabî'nin Rical-i Gayb telakkisinin manzum bir çevirisi mahiyetindeki eser, mesnevî tarzında yazılmıştır. Savaşkan Cem Bahadır tarafından *İyilerin Halleri ve Makamları* adıyla yayına hazırlanmıştır.¹⁶⁸ Yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde 6647 numarada kayıtlı olan eserin müellifi belirtilmemiştir. İstinsahını ise Sunullah bin Ahmed, hicrî 906/1500 yılında yapmıştır. 44. Beyitten itibaren yazılanlara göre eser, Şeyh Muslihiddin Vefâ'nın teşvikiyle muhtemelen onun yakınındaki biri tarafından nazmedilmiştir. Şeyh Muslihiddin Vefâ'dan, kaynaklarda Vefâ Oğlu ya da İbn-i Vefâ diye de bahsedilir. Hatta, Dâvûd-ı Halvetî, Gülşen-i Tevhid'inde Habîb-i Karamânî'yi anlattığı kısımda, Vefâ Oğlu'nun Habîb-i Karamânî için 'tarikatta emîn odur' dediğini aktarır:¹⁶⁹

Vefâ Oğlu ki kâmil server idi
Ṭarîkatda emîn ol-dur dir idi (742. b.)

Dâvûd-ı Halvetî'ye ait bu beyit, Makâmât'ın nazmedilmesini teşvik eden Vefâ Oğlu'nun, Habîb-i Karamânî ekolü ile olan ünsiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullâhi Te'âlâ ile *Vuslatnâme*'yi şöyle karşılaştırabiliriz:

1. (M.) Ricâl-i Gayb nazariyesine bilimsel yaklaşır; Evtâd'ı, Recebiyyûn'u tanıtır.

(V.) Ricâl-i Gayb nazariyesini fazla irdelemez, işleve yoğunlaşır.

¹⁶⁷ Nihat Azamat, "Sarı Abdullah Efendi", *TDVİA*, Yıl 2009, C. 36, s. 147.

¹⁶⁸ *Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullâhi Te'âlâ*, haz. Savaşkan Cem Bahadır, Büyüyenay Yay., İstanbul 2014.

¹⁶⁹ İslamoğlu, *a.g.t.*, s. 245.

2. (M.) Fütühat'ı referans gösterir (39. Beyit)
(V.) Cevâmî'yi referans gösterir.
3. (M.) Ricâl-i Gayb konusunun dışına çıkılmaz.
(V.) Ricâl-i Gayb dışındaki tasavvufî konuları da ele alır.
4. (M.) Etvâr-ı Seb'a eserde yer almaz.
(V.) Eserde Etvâr-ı Seb'a yer almaktadır.
5. (M.) Şeyh Muhiddin'in Ricâl-i Gayb ile mülakatından bahseder. Geçmiş zamana dairdir.
(V.) Ricâl-i Gayb'ı çağırmak için dua barındırır. Şimdiki zamana ve gelecek zamana dairdir.
6. (M.) Rical'in isimlerini verir.
(V.) Rical'in isimlerini vermez.
7. (M.) Deli-velî temalı 13 hikaye barındırır.
(V.) Çeşitli konularda tasavvufî hikayeler barındırır.
8. (M.) Allah'ı görmek bahsi 956-962 beyitleri arasında yer alır.
(V.) Allah'ı görmek, Vuslatnâme'de dengeli biçimde dağılmıştır ve yaklaşık 60 yerde geçmektedir.
9. (M.) Sınırlı ve yüzeysel bir edebî eserdir.
(V.) Geniş ve derin bir yapısı vardır.

3.5 Vuslatnâme'nin Kaynakları

Vuslatnâme ilmî muhteva açısından tasavvuftan kozmolojiye, tefsirden biyolojiye, hadisten kelâma klâsik dünyanın pek çok ilmini içinde barındırmasıyla zengin bir içerik arz etmektedir. Bundan dolayı Vuslatnâme müellifi Habîb-i Karamânî'nin, zamanındaki tedavülde olan ilmî eserleri tedkik ettiği anlaşılmaktadır.

İlmî eserler dışında edebî eserlerin de (Farsça ya da Türkçe) Habîb-i Karamânî tarafından okunduğunu Vuslatnâme'de görmekteyiz. 1723 numaralı beytin ilk mısraı ile Divan-ı Kebir'den bir gazelin ilk mısraı birbirine benzemektedir.¹⁷⁰

Habîb-i Karamânî'nin eserde adını andığı ilmî kaynaklar ile beraber andını anmadan atıflarda bulunduğu kaynaklar da vardır. Vuslatnâme'de pek çok eserden yararlanılmış olmasına rağmen İhyâu Ulûmi'd-Dîn ve özellikle Cevâmiu'l-Ulûm adlı bir eserden sıklıkla söz edilmektedir.

Vuslatnâme'de adı zikredilen Cevâmiu'l-Ulûm ve İhyâu Ulûmi'd-Dîn dışında bazı beyitlerin kendisinden tercüme edilerek alındığını düşündüğümüz Gülşen-i Râz da Vuslatnâme'nin kaynakları arasında sayılabilir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şerifler ise Vuslatnâme'nin bel kemiğini oluşturmaktadır. Metinde iktibas ve telmih yoluyla sıklıkla âyet ve hadisler müracaat edilmektedir. Ayrıca Vuslatnâme'de, insan vücudundaki sıvılar örneğinde İbn Sînâ tıbbının ve gezegenler anlatılırken de Babil kozmolojisinin izlerine rastlanır. Biz bu başlık altında, Vuslatnâme'de çokça atıf yapılan Cevâmiu'l-Ulûm ve ismi zikredilen İhyâu Ulûmü'd-Dîn ile birlikte Fütühat-ı Mekkiye ve Gülşen-i Râz'dan bahsedeceğiz.

3.5.1 Fütühat-ı Mekkiye

İbn Arabî'nin tasavvufî görüşlerini en geniş şekilde anlattığı ve kısaca *Futûhât* olarak bilinen eserin tam adı *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî Ma'rifeti'l-Esrâri'l-Mâlikiyye ve'l-Mülkiyye'dir*. İbn Arabî Fütühat'ında Ricâl-i Gayb nazariyesini sistemleştirir.

¹⁷⁰ Bkz. <http://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2781/>

3.5.2 İhyau Ulumi'd-din

İslâmî ilimler sahasının en önemli eserlerinden biri kabul edilen *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Ebû Hâmid el-Gazzâlî'nin inziva döneminde yazdığı eserlerden biridir. Gazzâlî Bağdat Nizamiye Medresesi'nde baş müderris iken girdiği bir rûhî bunalım onun inzivaya çekilmesine sebep olmuş, yaklaşık on bir yıl süren inziva döneminde başta *İhyâ* olmak üzere pek çok eseri telif etmiştir.¹⁷¹

Gazzâlî'nin *İhyâ*'yı yazma amacının İslâmî ilimlerin ıslahı olduğu söylenebilir. Eserde pek çok âyet, hadis ve sahabe sözünün yanı sıra, büyük mutasavvıfların sözlerine de yer verilmiştir. İsimleri zikredilmese de İhvân-ı Safâ'dan ve İbn Sînâ gibi İslâm filozoflarından yararlanılmıştır.¹⁷²

Vuslatnâme'nin mensur girişinde *İhyâ*'dan bir alıntı bulunmaktadır.¹⁷³ 1421. beyitte de Gazzâlî, “Şeyh Gazzâlî” olarak anılır.

3.5.3 Cevâmiü'l-Ulûm

Eser boyunca çeşitli şekillerde kendisinden bahsedilen *Cevâmiü'l-Ulûm*, *Câmiü'l-Ulûm* veya *Cevâmi* şeklinde kısaltılarak pek çok yerde anılmakta ve ricâl-i gayble ilgili bilgiler bu esere dayandırılmaktadır. Bu özellikleri doğrultusunda, *Cevâmi*‘, *câm*‘i gibi isimlendirmelerin, söz konusu eseri nitelermeye yönelik bir isimlendirme olduğu düşüncesi bizde hâsıl oldu ve tasavvufun ansiklopedik eserlerinden biri olan *Fütuhât-ı Mekkiye*'nin, *Vuslatnâme*'de *Cevâmi* diye anılan eser olup olamayacağını inceledik. Ancak *Vuslatnâme*'de *Cevâmi*'nin referans verildiği anlatımların benzerlerine *Fütuhât*'ta rastlayamadık. O yüzden diyebiliriz ki, *Câmiü'l-Ulûm* ile *Fütuhât*'ın kastedilmesi gibi bir durum *Vuslatnâme* için söz konusu olamamaktadır. *Câmiü'l-Ulûm* adını taşıyan hadis kitapları ya da İbn Ferigûn'un 10. yy'da yazdığı *Cevâmiü'l-Ulûm* adlı ilimler tasnifi sadedindeki eseri¹⁷⁴ aradığımız

¹⁷¹ Sezai Küçük, “İhyâu Ulûmi'd-Dîn”, **Tasavvuf Klasikleri**, ed. Ethem Cebecioğlu, İstanbul 2010, s. 164-165.

¹⁷² Mustafa Çağrırcı, “İhyâu Ulûmi'd-Dîn”, **TDVİA**, C. 22, s.10.

¹⁷³ vr. nr. 3-B.

¹⁷⁴ Cengiz Kallek, “Cevâmiü'l-Ulûm”, **TDVİA**, C. 7, s 440-442.

Cevâmi değildir. *Keşfü’z-Zünûn*’da ya da yazma eserlerin yer aldığı kütüphanelerde de aradığımız *Cevâmi*’yi bulamadık.

3.5.4 Gülşen-i Râz

Mahmûd-ı Şebüsterî diye anılan Sadeddin Mahmûd b. Emîneddin Abdülkerim b. Yahya (ö.1318 veya 1325) tarafından yazılan eser, 1317 yılında Emîr Hüseyinî’nin Şebüsterîye gönderdiği on beş manzum soruya verilen cevaplardan oluşmaktadır. Manzum olan eser, ilmî derinliği haizdir. Şebüsterî’ye en çok Mevlânâ ve Attâr etki etmiştir; İbn Arabî’yi okuduğu da anlaşılmaktadır.¹⁷⁵ Hatta Schimmel’e göre Gülşen-i Râz, Abdülkerim el-Cîlî’nin *İnsan-ı Kâmil* eseriyle birlikte İbn Arabî’nin belli başlı düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırmak açısından önemli bir işlev görmüştür.¹⁷⁶

Emîr Hüseyinî’nin on beş sorudan sekizincisi şudur: “Yaratılmış olan hakikat yolcusuna neden vasıl olmuş derler? Onun bu yol alması, bu erişmesi nasıl olur? Nasıl yol alır da ulaşır?” Görüldüğü üzere de bu soru *Vuslatnâme*’nin de temel meselesi olan *vuslat* kavramı ile ilgilidir. Şebüsterî *vuslatın* halktan ayrılmakla başlayacağını söyler: *Vuslat*, kendine yabancı olmak; Hakk’a aşına olmaktır.¹⁷⁷

Emîr Hüseyinî’nin ikinci sorusu olan “*Yolumuzda şart olan hangi düşüncedir? Neden düşünce bazen ibadettir, bazen günah?*” sorusuna cevap verirken Şebüsterî şu beyti söyler:

“*Varlık dağın yerinde durdukça ‘Rabbim, bana görün’ sözünün cevabı*

‘Sen beni göremezsın’ sözüdür.”¹⁷⁸

¹⁷⁵ Mahmûd-ı Şebüsterî, **Gülşen-i Râz Metni ve Şerhi**, çev. Abdülbâkî Gülpınarlı, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011. s. ix.

¹⁷⁶ Annemarie Schimmel, **İslam’ın Mistik Boyutları**, çev. Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yay., İstanbul 2004.

¹⁷⁷ Şebüsterî, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁷⁸ Şebüsterî, **a.g.e.**, s. 40.

Vuslatnâme'nin 394. beyti, Şebüsterî'ye ait bu beytin tekrarı gibidir:

Pâre pâre eylemezsen sen de benlik dağını

Göremezsün hüsn-i dostun nice nefsün bağını

İki eser arasındaki ortak bir meselenin yanı sıra benzer ifade tarzının da varlığını gösteren Vuslatnâme'deki beyitler, *Gülşen-i Râz*'ı Vuslatnâme kaynakları arasında zikretmemize sebep teşkil etmiştir. Ayrıca Habîb-i Karamânî'nin şeyhi olan Yahyâ Şirvânî'nin, Gülşen-i Râz'a şerh mahiyetinde yazdığı *Şerh-i Su'âlât-ı Gülşen-i Esrâr* adlı bir eseri mevcuttur (Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi nr. 1044/5).

Vuslatnâme'de *len terânî* izah edilir:

2242. Hâk didi kim senligünle göremezsün sen beni
Senligün maḥv eylegil hiç komağıl sende seni

2243. Ger tecellî eyledikde ʔâğ katlanmaz bana
Ger tecellî saña itsem kâla mı senlik saña

2244. Seni baña gösterivir dimegi ʔo iy Kelîm
İstegün bul senligünden benligünden ol selim

2245. Yılduzuñ haqqı gurûbdur güneş eylese ʔulû^ç
Zulmete destûr olur bedr itse ʔoğmağa şurû^ç

2246. Diler-iseñ olasın dîzârûm-ile sen lezîz
Senligi[nî] benligiñi maḥv eyle iy ^ç azîz

2247. Benligün maḥv olmayınca itmeyince üç fenâ
Len terânî işidürsin isteme vaşl-ı beḳâ

3.6 Vuslatnâme'nin Nüshası

Vuslatnâme'nin bulabildiğimiz tek nüshası, Ankara Türk Dil Kurumu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Bu nüshadan haberdar olmamızı sağlayan kaynak Agah Sırrı Levend'in Türk Edebiyatı Tarihi'dir. Levend, Vuslatnâme'yi kitabının dördüncü bölümünü teşkil eden 'Edebiyat Tarihimizin Başlıca Kaynakları' adı altında ve Tarikat Ulularının Menâkıbı > Evliya Tezkireleri başlığında şu şekilde zikreder:

*Vuslat-nâme (manzum), yazarı: Habîbî. Eserde ricâlü'l-gayb, bunlarla ilgili kıssalar, sonunda ayın her günü için her harften bir münacat yer almaktadır. Eserin yazma nüshası: Ankara, TDK Ktp., No. A/372.*¹⁷⁹

Böylece Levend, Vuslatnâme'nin kütüphanedeki kayıttan sonra Habîbî ile birlikte anılmasını perçinlemiş, ancak edebiyat tarihimizdeki Habîbîler'den hangisini kastettiğini belirtmemiştir. Eserin kapağında ve zahriyesinde 'Akşemseddin'in Vuslatnâmesi' ibaresinin yer alması Levend'i Vuslatnâme yazarını belirtirken temkinli hale getirmiş olabilir.

Yazmanın son sayfasında "Nukile an Mahmud Efendi Üsküdârî" ibaresi yer alır. Bu ibarenin hemen üst kısmında cetvelle çerçevelenmiş bir beyit vardır:

Oı ħabîbüñ Muştafa yüzi şuyı ħürmeti

Ur günâhum zaĥmına merhem ki bîmâr aĥlaram (b. 2839)

Bu beyite Aziz Mahmud Hüdâyî külliyyatı içinde rastlayamadığımız için diyebiliriz ki, "Nukile an Mahmud Efendi Üsküdârî" ifadesinde kastedilen şey mezkur beyit değil; Vuslatnâme'nin kendisidir. Diğer bir deyişle Vuslatnâme'nin istinsahı Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından yaptırılmış olmalıdır.

¹⁷⁹ Agah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK, C.1, s.441.

Hız. Hüdâyî'nin kitaplarının bulunduğu Selimağa Kütüphanesi'nde Vuslatnâme'nin muhtemel bir nüshası için araştırma yaptık, Devr-i Hamidî mecmualarını inceledik. Ne yazık ki Vuslatnâme'nin başka bir nüshasına rastlayamadık. Vuslatnâme'yi istinsah ettirmesi Hz. Hüdâyî'nin herhalde eseri önemsedini gösterir. Ancak Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından istinsah ettirilmiş önemli bir eserin başka nüshasını bulamayışımız düşündürücüdür.

Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Hz. Hüdâyî, yedi padişah tarafından eli öpülmüş bir mürşid idi. Devlet-i Âl-i Osmanî nezdinde her zaman saygındı. Osmanlı Devleti'nin tedip etmek ya da ortadan kaldırmak istediğı zararlı bir dinî oluşum varsa Aziz Mahmud Hüdâyî'nin raporu ya da fetvasına başvurulmaktaydı.¹⁸⁰ Aziz Mahmud Hüdâyî'nin din ve tasavvuf alanında üstlendiğı bu işlevi hesaba kattığımız zaman zihnimizde Vuslatnâme'ye dair bir soru belirlemektedir. Vuslatnâme, içerdiği ilm-i ahkam-ı nücum¹⁸¹ gibi avamın imânı için tehlikeli görülebilecek¹⁸² bir unsur barındırmasından dolayı Hz. Hüdâyî onun avam tarafından görülmesini istememiş ve eseri istinsah ettirmek suretiyle tekel altına almış olabilir mi? Böylece Vuslatnâme'nin -deyim yerindeyse- kaderini tayin etme sürecini yönetmiş olabilir mi? Düşük de olsa böyle bir ihtimalin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak Hz. Hüdâyî'nin eseri önemsedini söylerken kanaatimiz, eserin onun tarafından tekel altına alınması ihtimalini de içermektedir.

Elimizdeki nüshanın harekeli oluşu, okunması kolay bir nüsha olduğu intibainı uyandırmaktadır. Ancak nüsha hareketlere uyarak okunduğunda, telif edilen Vuslatnâme'den bizi uzaklaştıracak kelimelerin sayısı hayli fazla olacaktır. Örneğin

¹⁸⁰ Bkz. Baki Öz, **Alevilik ile İlgili Osmanlı Belgeleri**, Can Yay., İstanbul 1997, Belge nr: 114 ve 115, s. 141.

¹⁸¹ Bu konuda Bkz. Ahmet Tunç Şen, "Rasattan Takvime: XV/XVI. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Astrolojinin Yeri Üzerine Bazı Gözlemler", **Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası: İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar**, Ed. Ömer Mahir Alper, Mustakim Arıcı, Klasik Yay., İstanbul 2015, s. 227-249.

¹⁸² 'Fenn-i nücumun ibtâli ve edillesinin za'fi ve gâyetinin fesâdı' hakkında Bkz. İbn Haldûn, **Mukaddime: Osmanlı Tercümesi**, çev. Ahmet Cevdet Paşa, C. 3, haz. Yavuz Yıldırım vd., Klasik Yay., İstanbul 2008, s. 187-192.

“eydür” kelimesi “ider” şeklinde harekelenmiştir. Bu durum metnin anlaşılmasında bir engel teşkil etmektedir. Nitekim Budak, okuyuşunda harekelere uyduğu için onun transkribe edip ortaya koyduğu metin bu tip sorunlar içermektedir. Örneğin, 1370. beyitteki “vasf-ı keler ü vasf-ı meymûn” Budak tarafından “vasf-ı gülrû vasf-ı meymûn” şeklinde okunmuştur. Harekeler gerçekten de “vasf-ı gülrû” şeklindedir ancak Habîb-i Karamânî'nin burada keler ve maymuna ait vasıflardan söz ettiğini siyâk-sibaktan anlayabilmekteyiz.

Nüshada, harflerin takdim-tehirinden kaynaklanan yer değiştirmeler, Arapça bir kelime için söz konusu olduğunda yanlış okumalara yol açabilmektedir. Bu yüzden, örneğin 103. beyitteki “başsa” kelimesi Budak tarafından “başat” şeklinde okunmuştur.

Bazı durumlarda ise harekelerin yanlış yönlendirmesi yanında, arkaik kelimelerin fark edilememesi de yanlış okumalara yol açabilmektedir. Örneğin Budak tarafından 2087. beyitte “öñinüñ” okunan kelime aslında “öygenüñ”dür. Organların anlatıldığı bölümde yer aldığı için siyâk-sibaktan ulaşılması gereken kelimelerdendir.

Bu sebeplerle, metni doğru biçimde ortaya koyma yolunda, harflerin dizilişinin ve harekelerin bizi yanıltabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmaya çalıştık.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ

4.1 Şekil İncelemesi

4.1.1 Mesnevide Konular

Elimizdeki *Vuslatnâme* nüshasında başlıkların yazılacağı boşluklar doldurulmamıştır. Nüshada başlık için boş bırakılmış olan 67 başlık yeri, aşağıda numaraları verilmiş olan beyitlerin başında bulunmaktadır:

1., 49., 81., 94., 120., 127., 147., 155., 183., 193., 240., 256., 316., 325., 337., 414., 462., 545., 556., 598., 633., 643., 662., 697., 720., 751., 761., 785., 803., 884., 894., 902., 909., 936., 952., 1000., 1106., 1122., 1138., 1161., 1183., 1305., 1350., 1370., 1383., 1438., 1602., 1627., 1665., 1760., 1792., 1873., 1945., 1982., 2002., 2039., 2131., 2326., 2354., 2458., 2465., 2665., 2739., 2784., 2806., 2818., 2828.

Bu başlık yerlerine baktığımızda; hikayenin konusundaki değişimleri, araya giren gazelleri ve diyaloglardaki hitap başlangıçlarını belirtmek üzere konulacak başlıklar için boş bırakıldığını söyleyebiliriz.

Vuslatnâme'yi içeriği doğrultusunda şu şekilde bölümlendirmek mümkündür:

i. Tevhid	(1-11.b.)
ii. Hamdele	(12-23.b.)
iii. Mu'cizât	(24-31.b.)
iv. Na't	(32-41.b.)
v. Padişahlara övgü	(42-48.b.)

vi. Sebeb-i Telif giriş ve Ashaba-Dört halifeye ve övgü	(49-58.b.)
vii. Sebeb-i Telif	(59-80.b.)
viii. ‘Ağlamak’ redifli gazel	(81-86.b.)
ix. Sebeb-i telif devam	(87-93.b.)
x. Padişahla diyalog	(94-139.b.)
xi. Dört Halifeden bahis	(140-141.b.)
xii. Rical-i Gayb, Vesile, Vuslat Konularına Giriş	(240.b.)
xiii. Üçyüzler	(984.b.)
xiv. Kırklar	(991.b.)
xv. Yediler	(1312.b.)
xvi. Etvâr-ı Seb’a	(1438-1601.b.)
xvii. Birinci Tavır	(1438-1452.b.)
xviii. İkinci Tavır	(1453-1466.b.)
xix. Üçüncü Tavır	(1467-1478.b.)
xx. Dördüncü Tavır	(1478-1492.b.)
xxi. Beşinci Tavır	(1493-1512.b.)
xxii. Altıncı Tavır	(1513-1525.b.)
xxiii. Yedinci Tavır	(1526-1553.b.)
xxiv. Gözgü: Evliya Gönlü	(1554-1601.b.)
xxv. Dörtler	(1602-1767.b.)
xxvi. Üçler	(1768-1903.b.)
xxvii. Kutb’a Hitap	(1904-1916.b.)
xxviii. Kutb’un Cevabı	(1917-1944.b.)
xxix. Tevhid	(1945-1959.b.)
xxx. Nûr-ı Muhammedî	(1960-2040.b.)
xxxi. Otuz Harfin Üstüne Birer Münâcât	(2506-2827.b.)
xxxii. Dua	(2828-2839.b.)

i. *Tevhidde* (1-11. b.) Allah'ın celal, cemal ve kemal sahibi oluşundan bahsedilir (2-3). Esmâ-i Hüsna'dan isimler zikredilerek Allah'ın yüceliği anlatılır.

ii. *Hamdelede* (12-23. b.) Allah'ın yüz binlerce nimeti için hamd etmek-şükretmek gerektiğine değinilir. Nefes alıp vermek de nimetlerinden biridir. Bir nefeste; hem alındığı için hem de verildiği için iki şükür, hem bilindiği hem görüldüğü için de iki şükür gerekir. Bir nefesin toplam dört şükürü gerektirdiği ortadayken, bunu bile yapamayacağımız için aciz ve kusurlu olduğumuz anlatılır.

iii. *Mu'cizâta* (24-31. b.), Hz. Peygamberin makamına selam verildikten sonra onun mucizelerinden bahsedilir. “*Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım*” kudsî hadisinin Hz. Peygamber hakkında oluşu, Hz. Musa asası ile denizi ikiye bölerken onun ayı eliyle ikiye ayırması, Hz. Musa Tur dağına çıkarken onun cismiyle miraca çıkması karşılaştırma yoluyla anlatılarak Hz. Muhammed'in üstünlüğü vurgulanır.

iv. *Na't* ile birlikte (32-41. b.) gazel formuna geçilir. Burada şair Habîb mahlasını kullanır. Hz. Peygamber'in hoş mizacı, cömertliği, adaleti vurgulanır. Onu rehber ve ışık kılan Allah'a şükredilir. Habîb o Peygamberin eşiğine yüz sürmektedir.

v. *Padişahlara övgü kısmında* (42-48. b.), adil olan padişah yer yüzünde Allah'ın gölgesidir hadis-i şerifi hatırlatılır. Halkın birbirine zulm etmesini önleyen, gerekirse şeriat kılıcını gösteren kişi bu padişahlardır. Onlar dünyada düzenin sağlanmasına, halkın hayat bulmasına vesile teşkil etmektedirler.

vi. *Sebeb-i Telif giriş ve Ashaba-Dört halifeye övgü* (49-58. b.): Hz. Peygamber'e Allah üç vasıf hediye etmiştir: Hilm, ilm ve ıstifâ. Bu üç vasıf ile halk düzene kavuşur ve Allah'ın halka nimeti de bu üç vasıfla tamamlanır. İlim alimlere, hüküm padişahlara, ıstıfa vasfı ise evliyalara miras kalmıştır. Bir kişi bu üç vasfı kendinde

toplarsa o kişi kemal sahibi olur ve üç yönden de Peygamberin mirasçısı olur. Nitekim Ashab ve Dört Halife, bu üçüne varis oldular ve hem dünyanın hem de dinin şahı oldular. 49. Beyitten itibaren anlatılan üç vasıf, Ashab'da ve Dört Halife'de bunların bulunduğunu bildiren 58. beyitle tamamlanır.

vii. *Sebeb-i Telif* (59-80. b.): Bahsedilen üç vasıftan birinin eksikliği alemin düzen bulmasına hanel getirecektir. Bu üç vasfı taşıyan üç zümre, sadece kendi vasıflarının sonucu olan işte ilerlediler; diğere vasıflardan ayrıldılar. Toplumdan ayrılarak zühdle ilgilenen veliler, birbirlerinden yana da ayrılığa düştüler. Hakimler hüküm verirken ilimden; alimler ilim yaparken hükümden habersiz hale geldiler. Halkın içinde zulüm ve günah arttı. Alem içinde üç bölüğe ihtiyaç vardır. Bunlar üç vasıfla Hakka ulaştılar. O kemal ile nimetlendirmeleri, ayrı kalmışları vuslata eriştirmeleri için bunlardan vesile olmalarını istemek gerekmektedir.

viii. *Ağlamak redifli gazelin* (81-86. b.) konusunu ayrılık acısıyla ağlamak teşkil etmektedir.

ix. *Sebeb-i Telif devam* (87-93. b.): Vuslata erenlerin ayağına yüz sürüp onları vesile kılmak gerektiği anlatılır. Onların kapısı Hakkın dergahıdır. Önce Ulü'l-emrin kapısına gidilmelidir zira bunlar hakîmdir ve tasarrufa mazhar olmuşlardır.

x. *Padişahla diyalog*: 94-139. beyitleri boyunca padişaha hitab edilir. Fırkat içinde kalanları vuslata ulaştırması, *len terani* derdine çare bulması padişahtan istenir. Padişahın bu talebe cevabı 110-126. beyitleri arasında yer alır. Padişah, dünya işinde aslan gibi kudretli olduğunu ancak bu iş için bir tedbirin Hak tarafından kendisine verilmediğini söyler. “*İrfan ehli bize lütfedip nasihatte bulundular da fetihler gerçekteşi*” der. Bunların sözlerinden başka söz bilmediğini, bildiğini de gizlemeyeceğini söyler. 126-139. beyitler arasında padişaha verilen cevap yer alır.

Padişaha dua edilir, bazı temennilerde bulunulur. Tahtın Süleyman tahtı olduğu hatırlatılır.

xi. *Dört halifeden bahis* (140-141. b.): Taht Süleyman tahtı, baht Muhammed bahtıdır. Sıddık tahtıdır, bunda oturan Ebu Bekir gibi sıddık olmalı; Ömer tahtıdır, oturan Ömer gibi adil olmalı; Osman tahtıdır, oturan Osman gibi hilm ve haya sahibi olmalı; Ali tahtıdır, oturanı Ali gibi cömert ve kerem sahibi olmalıdır.

4.1.2 Diğer Nazım Şekilleri

Gazeller bir mesnevînin içinde yer almak suretiyle biçim kaynaklı yeknesaklıktan eseri kurtarmaktadır.¹⁸³ Vuslatnâme’de yer alan 40 gazelin beyit numaraları aşağıda gösterilmektedir:

I. 81-86.b., **II.** 147-154.b., **III.** 170-182.b., **IV.** 308-315.b., **V.** 662-673.b., **VI.** 674-681.b., **VII.** 685-696.b., **VIII.** 1106-1113.b., **IX.** 1114-1121.b., **X.** 1700-1705.b., **XI.** 1739-1746.b., **XII.** 1747-1759.b., **XIII.** 1885-1897.b., **XIV.** 1994-2001.b., **XV.** 2131-2140.b., **XVI.** 2354-2361.b., **XVII.** 2506-2538.b., **XVIII.** 2539-2543.b., **XIX.** 2541-2545.b., **XX.** 2573-2579.b., **XXI.** 2580-2592.b., **XXII.** 2593-2604.b., **XXIII.** 2605-2619.b., **XXIV.** 2620-2626.b., **XXV.** 2646-2655.b., **XXVI.** 2656-2666.b., **XXVII.** 2667-2680.b., **XXVIII.** 2688-2695.b., **XXIX.** 2696-2705.b., **XXX.** 2706-2713.b., **XXXI.** 2719-2730.b., **XXXII.** 2731-2740.b., **XXXIII.** 2741-2758.b., **XXXIV.** 2759-2771.b., **XXXV.** 2772-2785.b., **XXXVI.** 2786-2796.b., **XXXVII.** 2797-2807.b., **XXXVIII.** 2808-2819.b., **XXXIX.** 2820-2829.b., **XL.** 682-684.b.

4.1.3. Vezinler

Vezin hatalarının sıklıkla görüldüğü eser, “fâilâtun fâilâtun fâilâtun fâilun” vezniyle yazılmıştır. Eserin asıl vezni dışında sadece gazellerde üç farklı vezin

¹⁸³ Selim. S. Kuru, “Anadolu’da Mesnevînin Hikayesini Yazmak”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevî: Hikayenin Şiiri*, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 19.

kullanılmıştır. “mefâîlun mefâîlun feûlun” vezniyle 4 gazel, “mefâîlun mefâîlun mefâîlun feûlun” vezniyle 2 gazel, “müstef’ ilun müstef’ ilun müstef’ ilun müstef’ ilun” vezniyle de 1 gazel yazılmıştır. Eserde imâle ve zihâf kusurlarının yanı sıra hiçbir vezne uymayan, mısralar arası vezin uyumu bulunmayan beyitlere rastlanmaktadır.

4.1.4. Kafiye ve Redif

Eserde kafiye her çeşidi ve yer yer redif kullanıldığı gibi kafiye düzeninin bozulduğu beyitlere de rastlanmaktadır.

4.1.5 Dil Özellikleri

Vuslatnâme, Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış bir eserdir. *Destemaz* kelimesi gibi Azerî sahasına ait bir kelimeyi barındırmakta, bu kelime bazen eserde *destnemaz* şeklinde yer almaktadır.

Sıra sayı sıfatları; örneğin Arapça *sâniye* [2.] (1129. beyit), Türkçe *on tokuzuncu* [19.] (1151. beyit), Farsça [20.] *bistem* (1152. beyit) olarak üç dilin kullanımıyla yazılabilmektedir.

Aşağıdaki beyitlerde yer alan iki atasözü, Budak tarafından da tezinde belirtildiği üzere Vuslatnâme’de geçmektedir¹⁸⁴:

1158. Ger emi olsa kelüñ başına ideydi emi

Sürter-idi kendünüñ başına evvel merhemi

¹⁸⁴ Budak, a.g.t., s. 19.

1895. Şoñ peşimānlık kim itmez her işde fā'ide
Pes peşimān olmadın dut hıdmet-ile ülfeti¹⁸⁵

“Ağlamayan çocuğa meme vermezler” atasözü Vuslatnâme’de şu şekilde ifade edilir:

2348. Ana dönmez bişik içre ağlamayan oğlana
Ağlayıcağ virür iki gögsini tā avuna

“Hayvan ahırını gözler, âhirini gözlemez” anlamında, bugün kullanılmayan bir atasözü olabileceğini düşündüğümüz bir söz de Vuslatnâme’de yer almaktadır:

533. Āhırın gözler bugün hayvān gözetmez āhire
Göre kim şınuğ-durur gāşıb alıban getmeye

4.1.6 Hikaye Etme

Vuslatname’de gazellerle olduğu kadar hikayeler yoluyla da Vuslat-Firkat ayrımına değinilmektedir. 70-75. Beyitlerde dile getirilen İblis’in hikayesi, Vuslatname’deki ilk ayrılık hikayesi olduğu gibi, semavî dinlerin anlatılarına göre de bilinen ilk ayrılık hikayesi durumundadır. 658-660. Beyitlerde Hızr ve Musa’nın yolları, Musa’nın yaptığı üçüncü itirazdan sonra ayrılmaktadır. Kur’an’daki bir

¹⁸⁵ “Son pişmanlık fayda etmez” atasözü, Habîb-i Karamânî’nin halifesi Dâvûd-ı Halvetî’nin 1508 yılında kaleme aldığı eseri *Güşen-i Tevhîd ü Tahkik*’de şu şekilde yer alacaktır: *Soñ peşimānlık assı kılmağ bilesin / Fursat eldeyken yarağûñ kılasın* (837.b.) Bkz. İslamoğlu, **a.g.t.**, s.253.

Bu atasözüne Habîb-i Karamânî bağlamında rastladığımız bir diğer kaynak da, Mehmet Sait Toprak’ın neşrettiği *Risâle Fî Etvâri’s-sülûk* adlı eserdir. Mehmet Sait Toprak, eserin müellifi Cemâlî’nin, Habîb-i Karâmânî’nin halifesi olduğunu söyler (s. XXVII) ve divanından yaptığı alıntıda söz konusu atasözüne yer verir: ‘*Yumrı taşı baş idemez yassı / Son peşimānlığ eylemez ıssı*’ Bkz. Cemâlî el-Karamânî, **Risâle Fî Etvâri’s-sülûk**, haz. Mehmet Sait Toprak, Okuyan Us Yay., İstanbul 2013, s. XXIX. Ne var ki biz, divanın sahibi söz konusu Cemâlî’nin, Habîb-i Karamânî’nin halifesi olduğunu teyit edecek başka bir bilgiye rastlayamadık. Mehmet Sait Toprak, alıntının kaynağını göstermediği için de alıntılıdığı beytin divanın neresinde geçtiğini göremedik.

hikayenin anlatılarak şerhedilmesinin sonucunda Vuslatname’de söz böylece yine ayrılık bahsine getirilmektedir.

Mesnevîler, *gösterilenleri bir gösterene zahiren bağlı olmayan, çoğul gösterenli metinlerdir.*¹⁸⁶ Buna göre örneğin Vuslatname’de Hz. Musa hem ‘akl’ın¹⁸⁷, hem ‘aşk’ın¹⁸⁸ ve hem de ‘nefs-i nâtıkâ’nın¹⁸⁹ gösterileni durumundadır. Hz. Musa’nın durumu böyle olunca, aynı hikayedeki Hızır ve Yuşa da Vuslatname’de birden fazla göstereni olan iki karakter durumundadırlar.

Mesnevîler, karşılıklı konuşma ve diyalog tarzı için de elverişli bir türdür.¹⁹⁰ Nitekim Vuslatname’de karşılıklı diyaloglara fazlaca yer verilmiştir. Örneğin 2363. beyit ile 2496. beyitler arasında göz yaşı, derd, sâlik, gönül, göz, şahitler, aşk, arif, bülbül, gül arasında geçen diyaloglar buna örnektir.

Vuslatname’de ana hikayeyi tamamlayan ara hikayeler yer almaktadır. Örneğin şirk konusu Hızır-Musa hikayesi bağlamında anlatılırken, Bayezid’in “içtiğim süt karnımı ağrıttı” cümlesinde bulunan şirk unsuru 599-607. Beyitler arasında anlatılmakta ve hikayenin ortasına yerleştirilen bir başka hikaye durumuna gelmektedir.

4.2. Muhteva İncelemesi

4.2.1. Din

Vuslatnâme dinî bir mesnevidir ve dinî muhteva eserde ön plandadır. Dinî unsurlar tezimizde; itikâdî unsurlar, ibadet unsurları, eserde yer alan ayet-hadisler ve diğer dinî kavramlar olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir.

¹⁸⁶ Dursun Ali Tökel, “Kurmacadan Anlatıya: Kendisi İçin Olmayan Bir Metin Olarak Mesnevî”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevî: Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 189. (Not: Alıntılanmak istediğim cümle kitapta: ‘...*gösterenleri bir gösterene bağlı olmayan, çoğul gösterenli metinlerdir*’ şeklinde yer almaktadır. Cümledeki hatayı farkederek kendisiyle iletişim kurduğum Dursun Ali Tökel, cümleyi ‘Mesnevîler, *gösterilenleri bir gösterene zahiren bağlı olmayan, çoğul gösterenli metinlerdir.*’ şeklinde tashih etti.)

¹⁸⁷ Bkz. beyit nr.: 591.

¹⁸⁸ Bkz. beyit nr.: 556.

¹⁸⁹ Bkz. beyit nr.: 346.

¹⁹⁰ Derya Örs, **a.g.m.**, s. 46.

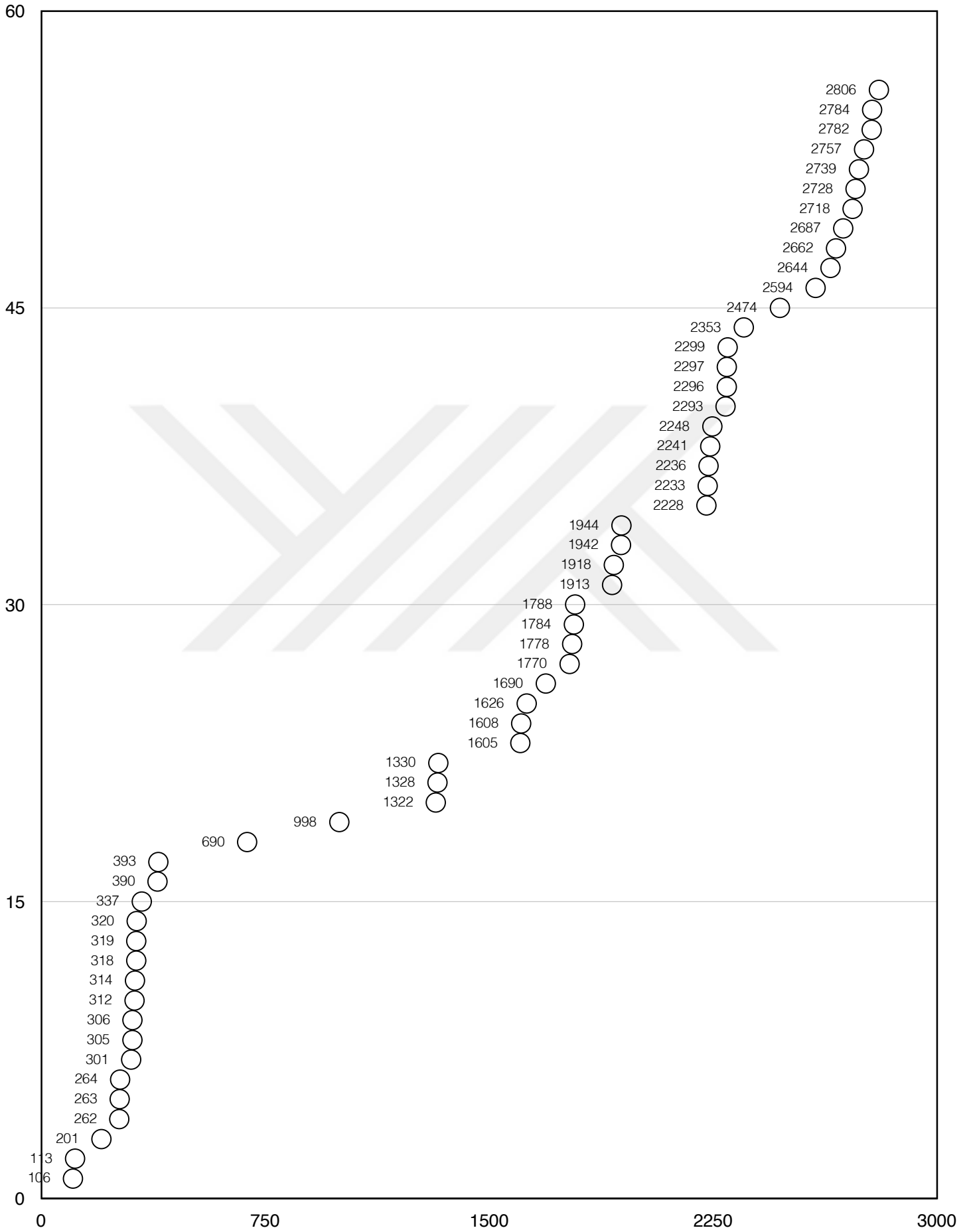
4.2.1.1. İtikad

4.2.1.1.1 Allah

Habîb-i Karamânî, ilâhî aşk doğrultusunda kaleme aldığı Vuslatnâme'yi, dönemin sûfî çevrelerinin de üzerine eğildiği konular olan Ru'yetullah ve Hakk'a vuslat konularının üzerine inşa etmiştir. Hz. Musa'nın Allah'tan kendisine görünmesini talep ettiğinde aldığı cevap olan Len-terânî, eserde 56 yerde geçmekte ve homojen bir dağılım göstermektedir.

○ len-terâni

Vuslatnâme’de Hak kelimesi 200 beyitte geçmektedir.

Hudâ; 36., 37., 72., 80., 102., 107., 132., 279., 321., 334., 451., 497., 560., 632., 721., 729., 776., 804., 833., 837., 1051., 1121., 1160., 1277., 1291., 1306., 1336., 1559., 1626.,

Rab 205., 224., 225., 229., 453., 459., 584., 636., 865., 868., 1377., 2400., 2514., 2538., 2589., 2655., 2685., 2691., 2777., 2789., 2799.

Mevlâ; 905., 1830., 1794., 1795., 1796., 1798., 1829., 1830., 1831., 1869., 2780.,

Tengri; 182., 290., 332., 1245., 1416., 1803., 2271., 2398., 2399.,

Allah 553., 780., 781., 813., 1445., 2134., 2551., 2557.,

Bârihudâ; 599., 804. beyitlerde geçmektedir.

Vuslatnâme’de yer alan pek çok ayet ve hadis Allah’ın sözlerini ya da onunla ilgileri bilgileri içermektedir. Vuslatnâme’de Allah’ın nasıl anlatıldığını göstermek için şu beyitleri örnek olarak verebiliriz: Allah, kırık gönüllerin yanında olduğunu söylemiş, “Nerede bir dertli varsa beni orada arayın” demiştir (521). Dertlilere dermanın ve hastalara şifanın erişmesi Allah’ın rahmetinin sonucudur (522). El-Ganî, Allah’ın güzel isimlerinden biridir. Vuslatnâme’de kudsî hadise atfen, Allah’ın kendini zengin gören, ey Ganî esması ile kendisine yalvarmayan kişiyi sevmediği anlatılır (525). Bu yalvarışta fakirliğin ve acizliğin itirafı ile beraber Allah’ın zengin ve güçlü olduğu dile getirilmelidir. Zira güneş ışığının eriştiği yerde yarasanın duyuları işlemez (526). Allah, kimine bin verir kimine yüz yüz bin, kimini zengin eder ki sayısız ve hesapsız biçimde (554). O bağışlarda bulunmaz ki gözler öylesini görmüş olsun, kulaklar duyup gönülden o geçmiş olsun (555).

Allah’a münacât ile başlayan Vuslatnâme, son kısmında yer alan otuz harf için birer münacât ile sona ermektedir.

4.2.1.1.2 Melekler

Vuslatnâme’de insanın üzerinde yazıcı iki melek -kirâmen kâtibin- bulunduğu bilincinin, onu edebe aykırı davranmaktan alıkoyması gerektiği anlatılır (1083-1085). Yine insanla beraber bulunan görevli bir melek, o kişi iyilik için elini açtığına ona gece-gündüz dua etmektedir (1376). Dört büyük melek de Vuslatnâme’de anılmaktadır (2186). Cebrail’den Rûhu’l-emîn diye bahsedilir:

1859. Ol Hâbibe vâsıtayla olduğı evvel yakîn
Ortalıkda vâsıta oldu aña *rûhu’l-emîn*

4.2.1.1.3 Kitaplar

Vuslatnâme’de Kur’an’ın Furkan oluşu, yani hakkı batıldan onunla ayırd etmenin mümkün olduğu anlatılır. Kur’an’ın her bir ayeti Kevser ırmağından bir ferahlık sunmakta, her harfi aşk ehline şevk ve zevk vermektedir. Kur’an-ı Kerim’in Kadir gecesinde indirildiğinden bahsedilir (2285-2290).

Vuslatnâme’ye göre Hz. Musa, Tevrat-ı on iki tefsir ile ezberleyip öğrenmiştir (273-275, 332).

Vuslatnâme’de Hz. Davud’un muhayyel bir günahının sonucu olarak gönlünden Zebur’un gitmesi anlatılır:

2332. Gönl içinden geçdüğü-çün hayf-ı zulmün niyyeti
Kaçdı gönlinden ol çadem ‘ilm ü hikmet hil’ati

2333. Çıkdı gönlinden Zebûr gitdi ol âvâz-ı hûb
Diyemez idi hâlini kimseye halkdan utanub

4.2.1.1.4 Peygamberler

4.2.1.1.4.1 Hz. Adem

Hz. Adem, Vuslatnâme’de daha ziyade yaratılışı itibariyle anlatılmaktadır. Adem’in balçığını Hakk kırk günde yoğurmuştur (1173). İblis, Adem’in yaratılışı karşısında “ben ondan hayırlıyım; o topraktır, bense ateştenim” demiştir. Adem, işlediği günahıktan sonra günahını itiraf ederek Emmare’den kurtuluş için bu itirafın ilaç mahiyetinde olduğunu anlamıştır (515-519).

Allah Adem’e isimleri öğretmiş ancak melekler bundan mahrum kalmıştır (1514). Adem, günahından dolayı yıllarca ağlamıştır (2329).

4.2.1.1.4.2 Hz. Davud

Hz. Davud ilmini bizzat Allah’tan, vasıtasız olarak tahsil etmiştir ki, bu durum Kur’an-ı Kerim’de Neml suresinin 15. ayetinde anlatılmaktadır. Vuslatnâme’de bu hususa telmihte bulunulur (1855). Vuslatnâme’de anlatılana göre kırk yıl boyunca çektiği dert ve döktüğü gözyaşı sayesinde Hz. Davud korkudan emin olmuş ve makbul bir kul olmuştur (2370).

Vuslatnâme’ye göre Hz. Davud Allah’ın adını terennüm ederken içinde cehennem korkusu vardır. Bunun temelinde de Hz. Davud’a atfedilen bir günah mevcuttur. İsrailiyyat’tan nakledildiğine göre, bir gün Hz. Davud, yıkanmakta olan bir kadını görür ve onunla evlenmek ister. Lakin kadın evlidir ve kocası da Hz. Davud’un ordusunda bir askerdir. Hz. Davud, öldürüleceğini bile bile askerî bir göreve yollar. Neticede gönderdiği asker öldürülür ve Hz. Davud’da onun dul kalan karısı ile evlenir. Bu hikayeyi bu şekliyle anlatmak İslam dininde Hz. Ali tarafından yasaklanmış ve anlatanlar da 160 sopa ile cezalandırılmıştır.¹⁹¹ Zira İslam dininde peygamberlerin büyük günahlar işlemekten uzak olduklarına inanılır. Bu onlardaki ‘ismet’ sıfatının bir

¹⁹¹ Aydemir, a.g.e., s. 163.

neticesidir. İslâmî eserlerde anlatılan Hz. Davud'un muhayyel günahı kökenini İsrailiyyat'tan almıştır.¹⁹²

Vuslatnâme'de mahiyet belirtilmeksizin Hz. Davud'un gönlünden geçirdiği bir günah yüzünden korkuya kapıldığına değinilir:

2331. Hâzret-i Dâvudı gör kim eyler idi nâleler
Korkar idi beni âhir şamuya mı şalalar
2332. Göñül içinden geçdügi-çün hayf-ı zulmüñ niyyeti
Kaçdı göñlinden ol kadem 'ilm ü hikmet hil'ati
2333. Çıkdı göñlinden Zebür gıtdı ol âvâz-ı hûb
Diyemez idi hâlini kimseye halkdan utanub
2334. Almaz oldu kimseler âvâzı zevkından anuñ
Tırmaz oldu çok kuşlar başı üstinde anuñ

4.2.1.1.4.3 Hz. Eyyûb

Adı sabır ile birlikte anılan bir peygamberdir. Derde müptela olmuş ve hastalanmıştır. Hastalığının derecesini anlatmak için vücudundan kurtların döküldüğü söylenir. Vuslatnâme'ye göre Eyyûb'un çektiği gibi sevdiği için dert çekmeyen kişi, şükreden bir kul sayılmayacaktır:

430. Her ki Eyyûbuñ belâsın sevdüğinden çekmedi
Dost elinden hil'at-i 'abden şekûrı geymedi

¹⁹² Aydemir, a.g.e., s. 177.

Eyyûb hastalık içinde kıvranırken Allah tarafından ona ayağını yere vurması emredilir. Ayağını yere vurmuş, yerden bir pınar çıkmış, o pınarda Eyyûb gusletmiş ve hastalığından şifa bulmuştur. Döktüğü gözyaşı sayesinde Eyyûb'a hayat suyu verildiği Vuslatnâme'de şöyle dile getirilir:

2369. Senden ol Eyyûbuñ irdi cismine âb-ı hayât

Ġusl idüp şağaldı ol dem çıkdı ayağ-ile furât

4.2.1.1.4.4 Hz. Hızır

Vuslatnâme için Hızır kilit bir mevkededir. Hakk'a vuslat ve buna vesile olması beklenen Rical-i Gayb (240), Üçyüzler (257), Hz. Musa'ya söylenen *len terânî* (262) ve hemen arkasından Hızır bahsi açılır (265). Musa'ya *len terânî* denmesinden sonra, olumlu bir cevaba dönüşebilmesi ve vuslata erişebilmesi için Hz. Musa, Hızır'a ihtiyaç duymaktadır. Vesile tâlibi Musa sıfatlı olmalı ki Hızır sıfatlı biri tarafından terbiye edilebilsin (267-269). Bu beyitlerden itibaren şeyhin ve müridin yirmişer vasfının Hızır-Musa ilişkisi ekseninde izah edildiği 1122. beyte kadar Hızır-Musa arasında geçenler, Kur'an'da Kehf Suresi'nde anlatılan Hızır-Musa birlikteliğinin tefsiri biçiminde Vuslatnâme'de yer alır. Araya başka hikayeler ya da gazeller ilave edilerek konu uzatılmıştır.

Vuslatnâme'ye göre Hak Teala Hızır'ın üç vasfını beyan eylemiştir (1790). Bu vasıflardan ilki onun kul oluşudur (1792). İkincisi, Kehf Suresi 65. Ayetten iktibasla *-Rahmeten min indinâ* – Allah katından kendisine bir rahmet verilmesidir (1801). Üçüncüsü ise Hakk'ın kendisine verdiğini aynı ayette beyan ettiği *min ledün* ilmidir (1843-1884). Böylece 1790-1884 beyitleri boyunca Habîb-i Karamânî aslında Kehf Suresi 65. Ayetinin tefsirini yapmaktadır.

4.2.1.1.4.5 Hz. İbrahim

Hz. İbrahim, Kur'an'da adı sıkça geçen bir peygamberdir. Kral Nemrud zamanında yaşamıştır. Allah ona Halîl'im diyerek nezdindeki yerini bildirmiştir. Hz.

İbrahim, Nemrud'un isteğini geri çevirerek putlara tapmayı reddeder. Bunun üzerine Nemrud büyük bir ateş yakarak Hz. İbrahim'i mancınıkla ateşe atar. Ateş de Allah'ın emriyle bir gül bahçesine dönüşür ve Hz. İbrahim'i yakmaz. Nemrud bu mucizeyi gözleriyle görmesine rağmen Allah'tan kendisine hidayet verilmediği için iman etmez. Beyitlerde İblis'in kibirlenmesi ve zelil olmasına karşılık Hz. İbrahim'e ateşin zarar vermemesi hadisesi dile getirilir. Bu durum Hz. İbrahim'deki tevazunun bir neticesidir:

76. Bir tekebbürlük ucından ħor olub oldı zelil
Bir tevāzı' dan ' ināyet buldı Ħağdan ol Ħalil

77. Ol Ħaliline yanar nārı aña nūr eyledi
Ol birine la'net idüb nürdan dūr eyledi

Hz. İbrahim, Allah'tan ölüleri nasıl dirilteceğini gözleriyle görmek talebinde bulunur. Kur'an'da Bakara suresinin 260. ayetinde anlatılan bu hadiseye göre Allah, Hz. İbrahim'den dört kuş almasını ve bunları parçalayarak dört dağın üzerine koymasını ister. Hz. İbrahim'de kendisinden istenileni yapar. Neticede Hz. İbrahim, dört kuşun tam ve sağlıklı bir biçimde canlandığını görmüştür. Bu dört kuşun hangi cins kanatlı hayvan olduğu konusunda kaynaklarda ihtilaf vardır. Dört kuş kaynaklarda genellikle şu şekilde ismen anılmaktadır:

1. Güvercin, horoz, tavus ve turna.
2. Tavus, horoz, hindi ve kaz.
3. Tavus, doğan, karga ve horoz.
4. Horoz, tavus, karga ve güvercin.
5. Horoz, karga, ördek ve tavus.
6. Horoz, ördek, karga ve güvercin.¹⁹³

¹⁹³ Abdullah Aydemir, **a.g.e.**, s. 60.

Bu hadise Vuslatnâme’de kendine yer bulmuştur:

1682. O Hâlîle dört kuş kim Hağ didi kes başların
Bu zemîme vaşfların bir bir işit sen evlerin

1683. Mürğ-i tāvus oldu hākî yitredür tizesin var
Çün ğurāb oldu hevāyî her dem ol murdār yir

1684. Kibr ü şehvet şāhibidür ol ħorūs-ı âteşî
Çaz-ı mâ’î dūn-himmet sifle gitmekdür işi

4.2.1.1.4.6 Hz. İdris

Kur’an’da adı anılan peygamberlerdendir. Meryem Suresi 56-57’de İdris’in yüce bir makama yükseltildiğinden bahsedilir. İslam inancına göre Hz. İdris göğün tabakalarından birindedir. Vuslatnâme’de onun gökte oluşu ve İblis’in gökten yere indirilişi birlikte anılır:

473. ‘Arşdaki İblîsi ferşe indürürem qahr-ile
Ferşdeki İdrîsi ‘arşa çıkaruram luğf-ile

Vuslatnâme’de kendisi hürmetine bağışlanma dilenilen peygamberlerdendir:

2604. Bu Hābîbinūñ suçı çokdur velî ‘afvuñ umar
Hürmet-i Mūsā vü ‘İsā hürmet-i İdrîs Şîş

4.2.1.1.4.7 Hz. İsa

Hz. İsa, kendisine kitap verilen dört peygamberden biridir. Körleri ve cüzzamlıları iyileştirmek, ölüyü diriltmek gibi mucizeler göstermiştir. İsa ve Musa peygamberler gibi şöhret kaygısını terketmek gerektiği Vuslatnâme’de öğütlenir:

693. Eger ‘İsâ eger Mūsâ kıoma-ğıl nāmı nāmūsı

Ne ditrer bunuñ üzreye ‘arzı yâ semâdur bu

Vuslatnâme’de Hz. İsa hastaları iyileştirici yönüyle anılır:

1115. Yine teşne-cânlara şundi Hızır âb-ı hayât

Yine haste-dillere irişdi ‘İsiden şifâ

Hz. İsa’nın gömleğinin üç yüz parçadan oluştuğunu da Vuslatnâme’de görürüz.

987. Geydiler ‘İsâ gibi tonların üç yüz pâreden

Bunları kılmış muraqqa‘-püş her dem yaradan

4.2.1.1.4.8 Hz. Musa

Hz. Musa, Vuslatnâme’nin kurgusundaki en önemli kişidir. Hz. Musa’ya söylenmiş olan *len terânî* Vuslatnâme’de çözümünü aranan başlıca problemdir. Habîb-i Karamânî’nin *len terani* sanki kendisine söylenmişçesine dertlenmesi, Hz. Musa ile kendisini özdeşleştirilmesi ile ilgilidir. Nasıl ki Hz. Musa Hızır’ın ilminden öğrendiyse, Habîb-i Karamânî de benzer bir terbiyetin ve sonucunda da Hakk’a vuslatın özlemindedir.

Kehf Suresi'nde anlatılan Hızır-Musa kıssasının tefsiri Vuslatnâme'nin ilk üçte birlik kısmında geniş yer tutmaktadır:

...Musa-yı aşık kıssasına dönelim, Hızır ile sohbetlerinden hissemizi duyalım (556). Geminin yanından ayrıldılar, bunlara yol açıldı. Gide gide bir ada içinde konakladılar (557). Ay gibi güzel yüzlü bir oğlan gördüler. Güzelliğine şaştular, sözleri şeker gibiydi (558). Hızır onu dağın arkasına, ırmağın yanına götürür. Başını kesip atar, gövdesi ortada yatmaktadır (559). Musa onu görünce bir eyvah etti. Bu işin nasıldır gör kardeş, Allah biliyor, dedi (560). Nasıl öldürdün günahsız bir canı? Onu yaratan Allah, sorunca ne deriz? (561). Hızır der ki: Senin sabrın yok demedim mi? Ki benim işlerime canın-tenin katlanabilsin (562). Görünen durumdan kesin bilgiye ulaşamazsın dedim sana. Geçseydin sana ayırt edici çok keşfler açılırdı (563). Gördüğünde 'nasıl' deyip bana sormasan, itiraz etmesen, o kadar türlü hal görürdün (564). Musa: 'affet' dedi. Bu sefer amacını sormayayım. İtiraz edersem karşılığı ayrılık olsun (565). Hızır der ki: 'Bu yaratmalardaki sanatları sana anlatayım. Hikmetlerini duy ki mesele teşkil etmesin' (566). O delikanlıyı öldürdüm ben, onun kanını akıttım. Anne ve babası seçkin kullardandı, o ise gerçekten kafirdi (567). Ben onu öldürmeseydim ve dünyada bir geleceği olsaydı, sonunda anne-babasının üzerine şerri ulaşacaktı (568). Öldürdüm ki kendisi şirkten uzak olsun; anne-babası da onun şerrinden korunsun (569). ...

4.2.1.1.4.9 Hz. Nuh

Hz. Nuh, kavmini putlara tapmaktan alıkoyup tek olan Allah'a kulluk etmeye çağıran bir peygamberdir. Bu yüzden kavminden gelen her türlü eziyet ve belaya maruz kalıyordu. Gece gündüz dayak yediği, yine de Allah'a çağırırmaktan vazgeçmediği Vuslatnâme'de şu şekilde ifade edilir:

2329. Nūhı gör kim gice gündüz nice dögerler idi

Dönmez idi emr-i Hâkdan Hâk sözi söyler idi

Hz. Nuh kendisine yoldaş olarak gözyaşını seçmesiyle birlikte kurtuluşa giden yola girmiş bulunmaktadır. Dünya tûfân ile birlikte su altında kalırken gemisi adeta bir at gibi Nûh'un üzerinde yol aldığı bir bineğe dönüşmüştür:

2368. Nûha yoldâş olduğından buldı düşmendân necât

‘Âlemi tûfân tûtıcağ gemi oldu aña at

Gezegeni Mirrîh olan gönül tavrı âfetlerle ilişkili olduğundan, Nuh kavmi ve Nuh tufanı Vuslatnâme’de bu gönül tavrı ile birlikte anılmaktadır (1504).

Hz. Nuh’un oğlu, babasına isyan etmiş ve gemiye binmek yerine tufan ile helak edilenlerden olmuştur. Vuslatnâme’de ebeveyni bulunan akıl ve ruha uymayan söz, Nuh’un isyancı oğluna benzetilir:

573. Ol kelâma atadur hem anadur ‘aql-ıla rûh

Bu oğuldur ‘âkğ oldu nitekim ferzend-i Nûh

4.2.1.1.4.10 Hz. Süleyman

Davud peygamberin oğludur. Hristiyan-Yahudi inancında bir kral iken Müslüman inancında krallığının yanısıra peygamberdir. Allah tarafından kendisine rüzgâra hükmetme gücü verilmiştir. Ordusunu rüzgârla bir yerden bir yere taşıyabilmekteydi. Saba melikesi Belkıs’ın tahtını nakletme hadisesi meşhurdur ve ilm-i ledün’ün anlaşılması için hikaye olarak anlatılagelmiştir (635). Buna göre Hz. Süleyman’ın yanında biri, Belkıs’ın tahtını göz açıp kapayana kadar nakledebileceğini söyler. Vuslatnâme’de bu hadiseye yer verilmiştir:

633. Ol Süleymān yoldaşı kim *'indehu 'ilmü'l-kitāb*

Evliyādandur ki kıldı ol Süleymāna hıṭāb

634. Didi saña getüreyim Belķısı taḥtı-y-ıla

Göz açub yumıncaya dek dükeli raḥtı-y-ıla

861. Hālik-i Sübhānı kim āsān insāna kemāl

Şad hezārān yıllık işe sâ'ate virür vişāl

862. Göz açub yumıncaya dek Belķısı taḥtı-y-ıla

Ol Süleymān ḥāzretine ir-gürür raḥtı-y-ıla

Vuslatnâme'de padişahlık makamı anlatılırken söz Süleyman Peygamber'e ve onun sultanlığına getirilerek makamın önemi vurgulanır. Bu işin nasıl başarılacağına ve başarının neticesinde cennete varılacağına değinilir (132-134). Hz. Süleyman'ın 300 hanımı olduğu yönünde rivayetler vardır. Hz. Süleyman, aşağıdaki beyitte de verileceği üzere, Allah'tan, kendisinden başka kimseye verilmeyecek olan bir 'mülk ve saltanat' talebinde bulunmuştur. Bu talebi kabul edilmiştir. Bu talebi ifade eden ayeti müteakip ayetlerde Hz. Süleyman'a bahşedilenler zikredilir. Sonrasında da Allah: *'Bu, bizim vergimizdir. Artık dilediğine hesapsız ver yahut tut.'* buyurur. Daha sonra da Hz. Süleyman'ın Allah katında nasıl makbul bir durumda olduğu ve hayırla neticelenen akıbeti anlatılır. Hz. Süleyman'a verildiği söylenen şehvet ve erkeklik gücüne ayetlerde rastlanmamaktadır¹⁹⁴ Vuslatnâme'de Hz. Süleyman konuşturulur ve söylediği sözler Kur'an'daki Süleyman imajının bir yansımasıdır:

¹⁹⁴ Abdullah Aydemir, **a.g.e.**, s. 188.

135. Pes Süleymān anuñ-çün oқudı *lā yenbağī*
Virme benden şoñralara çün baña virdüğini
136. Ben Süleymānem velākin dīv çıқdı tahtuma
Hiç inanmaқ olmazımış devletüme bahtuma
137. Қаşd-ı şehvet ‘azm-i şöhret itmedüm ben қurı lāf
Kendü kesbümден yiyüben zenbül-i yāf
138. Şoñ uci şaқlayımadum dīv elinden tahtumı
Bir nefesde yile virdi bahtumı vü rahtumı

Rivayetlere göre Hz. Süleyman’ın ahşaptan bir tahtı vardı. Bir yere gitmek istediği zaman, ihtiyaç duyacağı şeyler buna yüklenirdi. Yükleme işi bitince rüzgara emreder, rüzgar da onu havaya kaldırıp götürürdü.¹⁹⁵ Vuslatnâme’de tahtın yel üzerinde durduğundan bahsedilir (2043). Hızır ile Musa’nın bindiği gemi Süleyman tahtına benzetilir (465-466).

Literatürde örneğine rastlayamadığımız bir hikaye de Hz. Süleyman’la ilgili olarak Vuslatnâme’de anlatılmaktadır. Buna göre, pîşeler Hz. Süleyman’a kendilerini dağıtan rüzgardan şikayette bulunurlar (2262-2271).

¹⁹⁵ Abdullah Aydemir, **a.g.e.**, s. 195.

4.2.1.1.4.11 Hz Şit

Hz. Adem'in üçüncü oğludur. Bazı kaynaklarda adı Şîs diye geçer. Vuslatnâme'de Habîb-i Karamânî; Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. İdris ile birlikte Hz. Şit'i de anarak bu peygamberlerin hürmeti için Allah'tan bağışlanma diler (2604).

4.2.1.1.4.12 Hz. Şuayb

Medyen'de yaşamış bir peygamberdir. Hz. Musa'nın yolu Medyen'e düştüğü zaman Şuayb Peygamber'in kızlarına kuyudan su çekme hadisesinde yardımı dokunmuştur. Hz. Şuayb bunu duyunca Hz. Musa ile tanışmak istemiştir. Onu kızlarından biri ile evlendirmiş ve çoban olarak istihdam etmiştir. Bu süreçte de Hz. Musa'ya şeriat eğitimi verme fırsatı bulmuştur. Vuslatnâme'de Şuayb Peygamber, Hz. Musa'ya şeriat ilmi aktarması yönünden anılır:

330. Evvelâ Mūsā Şu'aybuñ mektebin görmiş-idi

Her ne kim âdâb-ı şer'î andan öğrenmiş-idi

4.2.1.1.4.13 Hz. Yakub

Hz. Yakub Vuslatnâme'de oğlu Hz. Yusuf'a duyduğu hasret dolayısıyla anılmaktadır. Hz. Yakub için hasretle dolu bir süreç başlatan hadise oğlu Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması idi. Bu süre zarfında Hz. Yakub'un kederden gözleri görmez hale geldi:

413. Fırkat-i Yūsufdan irdi çeşm-i Ya'kūba 'amā

Būy-ı vuşlat iricek açıldı çün nūr-ı semā

Yusuf babasına bir müjde olsun diye sağlığının habercisi olarak gömleğini gönderir. Babası daha gömlek yanına yaklaşmakta iken onun kokusunu duymuş ve müjdeyi almıştır. Vuslatnâme’de bu husus kendine yer bulmuştur:

1109. Yâ beşâret haberin vire mi Ya‘kûba beşîr

Yâ sa‘âdet irişüb Yūsufı gözi göre mi

Hz. Yakub, gözyaşına yoldaş olduğu için safâ bulmuştur:

2371. Saña yoldâş olduğundan irdi Ya‘kûba şafâ

Yūsufa kıldı nazar irişdi gözine şifâ

4.2.1.1.4.14 Hz. Yusuf

Hz. Yakub’un oğludur. Çocukken babalarının Yusuf’a ilgisini kıskanan kardeşleri tarafından kuyuya atıldı. Köle olarak Mısır’da bir aziz tarafından satın alındı. Yusuf o kadar güzeldi ki, Aziz’in karısı Züleyha Yusuf’a aşık oldu ve ona sahip olmak istedi. Yusuf ise iffetini korudu. Atılan iftiranın neticesinde hapiste yattı. Firavunun rüyasını yorumlamaktaki isabetliliği sayesinde Mısır’da sultanlığa kadar yükselecek bir yola girmiş oldu. Vuslatnâme’de güzellikle ilgili bir mazmun olarak Yusuf zikredilir:

311. Cemâliñ Yūsufına müşteriyem

Elüme cân alub bāzāra geldüm

4.2.1.1.4.15 Hz. Yuşa

Vuslatnâme'de Yuşa, Hz. Musa'nın yanındaki arkadaşıdır. Birlikte iki denizin birleştiği yere, Hızır'ı aramak üzere yola koyulurlar. Yuşa yanında yol azığı bulundurmaktadır. Ölü bir balık mahiyetindeki bu azık iki denizin birleştiği yere geldiklerinde canlanır. Habîb-i Karamânî, bütün bu adı anılan, azık, balık, deniz gibi kavramların bâtinî yönden neye karşılık geldiğini izah etmektedir:

347. 'Akl-ı Yūşa' dur kim itdi hâzreti Mūsā refîk
Götürüb 'ilm ü 'amel azığı tutdı tarîk

4.2.1.1.4.16 Hz. Muhammed

Vuslatnâme'de Hz. Muhammed çeşitli vesilelerle anılmakta, Habîb-i Karamânî'nin pekçok tasvirinin ve yaptığı iktibasların kaynağını teşkil etmektedir:

2206. Pes bu büyük 'âlemün gözi-durur insânlar
Kalanı a'zâ-durur câmid eger hayvânlar

2207. Göz içinde ol bebedür Hâzret-i Faḥr-i cihân
Ol bebek içinde daḥı var-durur nūr-ı nihân

2208. Nitekim gözüyle işler cümle insânlar işi
Ol bebedür gideren gözler içinden teşvîşi

2209. Hâzret-i Faḥr-ı cihânsuz ḥalka yoğ-idi kıyâm
Kim şerî' at olmasa tutmaz-idi 'âlem nizâm

Kur'an'daki harf-i mukattalardan "Tâ Hâ", "tâhir vücud"u (423); "Hâ Mim" ise "Habîb-i muhterem"i işaret etmektedir (917).

4.2.1.1.4.16.1 Dört Halife

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra sırasıyla halifelik makamına geçen dört sahabe olan Hiz. Ebu Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman, Hiz. Ali; '*doğru yolda olan halifeler*' anlamına gelen Hulefâ-yı Râşidîn ismi ile anılır.¹⁹⁶ Vuslatnâme'de dört halifeden her biri en bilinen özellikleri ya da sıfatları ile birlikte zikredilir. Buna göre 'Sıddık' oluşuyla Hiz. Ebu Bekir, adalet duygusuyla Hiz. Ömer, hayâ duygusuyla Hiz. Osman, cömertlik duygusuyla Hiz. Ali'den bahsedilmektedir:

140. Taht-ı Şıddîkdur gerek bunda ola şıdkı tamâm
Hem 'Ömer tahtı-durur gerek ola 'adl-i nizâm

141. Taht-ı 'Oşmândur anda ola hilm ü hayâ
Ol 'Alî tahtı-durur gerek kerem luğf-ı seğâ

4.2.1.1.4.16.2 Ashab-ı Kiram

Sohbet kökünden türemiş bir kelime olup '*sâhib*'in çoğuludur. Hiz. Muhammed'in arkadaşlarını ifade eden bu kelime ile beraber '*sahâbe*' kelimesi de kullanılmaktadır. Ashab'ın tanımları ve buna bağlı olarak kapsamı İslam Alimlerince çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Vuslatnâme'de Ashab'dan Ehl-i Beyt ile birlikte insanların hayırlıları olarak bahsedilmektedir (253). Ashab, Hiz. Peygamber'e bahşedilmiş üç vasıf olan ilim, hilim ve ıstıfâ vasıflarının vârisi durumundadırlar:

¹⁹⁶ Mustafa Fayda, "Hulefâ-yı Râşidîn", TDVİA, yıl: 1998, C. 18, s. 324-338

58. Nitekim Aşhâb cümle hem Halîfe²-i Râşidîn
Bu üçine vâriş olub şâh-ı dünyâ şâh-ı dîn

Vuslatnâme'de Ashab, Hz. Muhammed ile diyaloga girerler ve onun çektiği zahmetlerin büyüklüğü karşısındaki taaccüplerini dile getirirler:

421. Gördi Aşhâb kim çeker Faḥr-ı cihân çok zaḥmeti
Didiler kim saña Ḥaḳḳuñ oldu çok çok raḥmeti

422. *Mā-teḳaddem mā-te`aḥḥar* zenbüñi afv eyledi
Ḳābe ḳavseyñ ni`meti-y-le oḳuyuben toyladı

423. Didi *Ṭā hā* ya`ni direm saña iy ṭāhir vücūd
Olmadı saña meşakḳat çekmek-içün luṭf-ı cūd

Hz. Peygamber, Ashab'ına cevap verir:

428. Ḥazret-i Faḥr-ı cihân eyledi Aşhāba nazār
Maḥzen-i Ḥaḳdan bularuñ üstine saçdı güher
429. Didi āḥir olmam mı ben daḥı `abd-i şekūr
Kim baña `izzetler eyledi ol Ḥaḳḳ-ı ḡafūr

4.2.1.1.4.16.3 Ashab-ı Suffa

Hz. Muhammed'in ashâbından olup, kendilerini mescide adayan ve İslam'ı derinlemesine öğrenip yaşamayı amaçlayan bir gruptur.¹⁹⁷ Yaşantılarıyla tasavvuf düşüncesinin oluşumu için temel teşkil etmişlerdir. Bu duruma Vuslatnâme'de değinilmektedir:

1178. Nitekim Aşhâb-ı şuffa çeker-idi *erba'ın*

Akıdırdı dillerinden çeşme-i hikmetlerin

1179. Pes meşâyihler kamu tutdı tarîkin bunlaruñ

*Erba'ın*ler giderür benligin hod-bînleruñ

4.2.1.1.4.16.4 Ehl-i Beyt

Hz. Muhammed'in ev halkı anlamına gelen bir tâbirdir. Tek tek kimlerin Ehl-i Beyt kapsamına girdiği hususu İslam alimlerinin ihtilafa düştükleri bir konudur. Vuslatnâme'de aile anlamındaki 'Âl' kelimesiyle ifade edilen Ehl-i Beyt, Peygamber'in Ashabı ile birlikte anılmaktadır:

253. Efdalü'n-nās ekmelü'n-nās oldılar Aşhâb u Âl

İttibâc u iktidâsı oldığı-çün ber-kemâl

¹⁹⁷ H. Kâmil Yılmaz, "Tasavvufî Açıdan Ashâb-ı Suffa", **Tasavvuf Dergisi**, S. 7, Ankara 2001, s. 9-31.

4.2.1.1.4.16.5 Hz. Ali

Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olup ona ilk inananlardandır. Canı pahasına Hz. Peygamber ve İslam Dini için mücadele etmiştir. Savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bedir savaşında ölen müşriklerin yaklaşık yarısı bizzat Hz. Ali tarafından öldürülmüştür. Savaşlarda döne döne savaştığı için ona Haydar-ı Kerrar adı verilmiştir. Hz. Ali, Allah'ın arslanı ismiyle de anılır. Vuslatnâme'de de ondan kılıcı Zülfikar ile birlikte Şîr-i Hudâ (Allah'ın arslanı) olarak bahsedilmektedir:

1050. Ejdehâdur yidi başlu nefsi mekkâre 'azîm
Olmaz ol tâ olmayınca başları varın dü nîm
1051. Aña qarşu varmağa kârûñ durur Şîr-i Hudâ
Zü'l-fikârın eline alub kıla başın cüdâ

4.2.1.3 Ayet ve Hadisler

4.2.1.3.1 Ayetler

Vuslatnâme'de yer alan âyetler şunlardır:

Kâbe kavseyn: "Kâbe Kavseyn ev ednâ" İki yay aralığı kadar yâhut daha az.

(53.Necm:9)

28. Ol ki kıldı cism-ile *kâbe kavseyne* 'urûc
Ol Kelîm mi' râc idicek küh-ı Tûradır fûrûh
922. Cebrâ 'îl eydür yanaram görünür benüm-ile
Oradan geçdi Habîb *kavseyne* irdi cism-ile

924. Ol maḳāmdan yuḳaru geçdi hezārān baḫr-ı nūr
İrdi *ev ednā* maḳāma ‘arş-ı kürsī ḳaldı Tūr

1137. Pes yedinci vaşfi ol-dur ‘ālī himmetlü ola
Ne ḳadar ā‘lā maḳāma irse *ednā*dan bile

‘Alā hulukın ‘azîm: “Ve inneke le‘alâ hulkın ‘azîm” Sen elbette yüce bir ahlâk
üzeresin. (68.Kalem:4)

29. Buña çağrıldı Ḥabīb aña çağrıldı Ḥalîl
Ana rā‘î diyicek buña ‘*alā hulukın ‘azîm*

Elem tera: “Elem tera” Görmedin mi? (İfâde bu şekilde 25 ayette geçmektedir. Fil
Sûresinin ilk ayeti bu ifade ile başlar)

30. Çün *elem tera* âyet-ile Ḥaḳ buña ḳıldı ḫiṭâb
Ḳad raeytü ḳad raeytü diyüben itdi cevâb

Mâ rameyte iz rameyte: “Mâ rameyte iz rameyte velâkinnellâhe ramâ” Attığın
zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (8.Enfâl:17)

31. *Mâ rameyte iz rameyte* didi Ḥaḳ buña ‘ayân
Men reânî ḳad real-Ḥaḳ didigine nişân

2545. Vücūdın her ki şarf itdi Ḥaḳuñ ‘ilm-i ledüninde
Derûnı zevḳ-ile ṭoldı ḫayât buldı memâtında

Lâ yenbağî: “Ve heb lî mülken lâ yenbağî li ehaden” Bana, benden sonra kimseye lâyük olmayacak bir mülk bahşet. (35.S‘ad:35)

135. Pes Süleymân anuñ-çün oğudı *lâ yenbağî*
Virme benden şoñralara çün baña virdüğini

Min ledün: “Ve ‘allemnâhu min ledünnâ ‘ilmen” Biz ona katımızdan bir ilim öğretmiştik. (18.Kehf:65) Ayrıca ifâde, Kur’ân-ı Kerimde *min ledün* veya *min ledünnâ* şeklinde 25 yerde geçer.

205. *Men ‘arefe nefsehu* olıcağ *feğad ‘arefe Rabbehu* olur
Rabbini bilen-durur kim *min ledün* ‘ilmin bilür

995. Cân u dilde seyr idersiz iy *cevâlîsü’l-ğulûb*
Göñlüñüze âşikâre *min ledün* ‘ilme’l-ğuyûb

1003. Kırk hamîde vaşfi gerek kim min ledün hâşıl ola
Min ledün ‘ilmini ma’lûm itmege kâ’il ola

1004. *Min ledünne* yitmeyen kaçan vesîle olısar
Oluram dise yakîn bil halkları aldayısar

1092. Bilmeyen *‘ilm-i ledünni* ne bilür bu hikmeti
İ’tirâz itmek diler çünkim yetişmez kudreti

1855. Vāsıtasız gerçi ta‘ līm itdi Dāvūda Hudā
‘İlm ü şan‘ atdan *min ledün* dime añā

1856. ‘İlm-i zāt u yā şıfāt ‘ilmi-durur ‘*ilm-i ledün*
Kendü nefsinden tanıyıcak fetḥ olur külli fünūn

Merace’l-bahreyn: “Merace’l-bahreyni yeltefiyân” İki denizi salıvermiştir, birbirine kavuşuyorlar.

276. Vaḥy kıldı Ḥaḳ te‘ ālā *mecma‘ul-bahreyn*e var
Senden a‘ lem olanı tā bilesin kim nice var

Len terânî: “Beni (asla) göremezsın” (7.A’râf: 143).

305. *Len terânî* dineliden yüregümde yā Vedūd
Bilmezem kim nireden irer ziyān ve baña sūd

306. Bilmezem nedür ḥicābum *len terânî* dinile
Daḫı şuḡlı nice itsün göñül ḥüzn-ile

314. Nebīler ortasında *len terânî*
Baña dinildügi-çün ‘āre geldüm

318. *Len terânî*nüñ ḥicābın bilmek isterseñ velī
İ‘tirāzdan pāk kılsañ n’ola sen cān u dili

319. *Len terānīsine* sebeb sālîkdeki benlik-durur
İ'tirāz itmek hemîn nefis içre hod-binlik-durur
320. Benligüñ hod-binligüñ tâ gitmeyince ortadan
Len terānī işidürsin pāk olımaz cān u ten
337. Bu kemāller varını hîç kendüye şaymaz kemāl
Len terānī dertlüsidür 'āşık-ı ru' yet-vişāl
390. Sırları sen bilmemeñdür *len terānīye* sebeb
Len terānī dinmemek isterseñ it sırrı taleb
393. *Len terānī* nidür cevābuñ terk olunca benligi
Pāre pāre eyleyince tağ gibi zūr-benligi
998. *Len-terānī* işidelden cān u dil mecrūh-durur
Çāresi āvāzesine gūşları meftūh-dur[ur]
1322. *Len-terānī* derdinüñ derkin eyleñ iy taḫīb
Yoksa ḳalduḳ derd-ile her dü cihānda bī-naşīb
1328. *Len-terānī* derdine sen bulmayınca çāreler
İtmeyince benligüñ tağını pāre pāreler

1330. Päre päre eyledi benlik tağını *len-terān*
Ba‘ dezān Hāqdan irişdi sem‘ ine *sevfe terān*
1605. *Len terānī* ma‘ nīsi gönlümüze kār eyledi
Cānımızu dü cihāndan külli bīzār eyledi
1608. Leşker-i nefis dört mekāna gālib ola iy cüvān
Len terānī işidür Hāqdan qulağūñ bī-gümān
1626. Bu-durur bize Hūdādan *len-terānī* didiren
Bunu bildüren kişidür bize Hāqqı bildüren
1690. Bu sebebden işidürsin *len-terānī*den cevāb
Olmasa *sevfe terānī* saña olurdu hitāb
1770. *Len terānī* derdine dermān bulalar bī-gümān
Fūrkatinden qurtıla dil vuşlata irişe cān
1778. Dertlü olduq işidelden *len-terānī* lafzını
İy tabībler bildüñüz derdinüñ dermānını
1788. *Len terānī* derdine Mūsā gibi em bulasın
Mektebinden Hızruñ ol yaraña merhem bulasın
1918. *Len-terānī* ma‘ nīsi-y-le göñlin eyleyen hārāb
İşbu derde kim devā irgüre yā şāfī cevāb

1942. Oğugıl *yuḥbibkumullāh* āyetin kı1 ittibā‘
Len-terānī derdinüñ dermānına kı1 ittılā‘
1944. *Len terānī* derdine daḥı sebep olur ‘ayān
Ḥubbunı vü ‘aşqını eyleyicek cān içre cān
2227. *Len terānī* ma‘nisinden ḥaste oldı cān u dil
Sen ṭabīb-i cān u dilsin ḥoş ‘ilācın eylegil
2232. *Len terānī* işidüben derd-mend olanlarum
Ḳapuma gelüp anuñ dermānını şoranlarum
2235. Dirseñüz kim *len terānī* derdine nedür devā
Ḥastası bunuñ nice şerbet içe bula şıfā
2240. Bu şıfātdan *len terānī* geldi Mūsāya cevāb
İtdigi dem Ḥaḳḳa *erinī* lafz-ı emri-y-le ḥiṭāb
2247. Benligüñ maḥv olmayınca itmeyince üç fenā
Len terānī işidürsin isteme vaşl-ı beḳā
2292. Bundan uludur ola mı *len terānī* dinile
‘Āşıḳa ma‘şūḳından aña nice dinile
2295. *Len terānī* derdine dermān gerek diyen kişi
Buradandur cigerümüñ ḳanı bağrumuñ başı

2296. Gel saña yol göstereyim tüt anı var Hâzrete
Len terānī dimeyeler irişesin vuşlata
2298. Sen muṭahhar olmayıcağ baña yunmağ neden
Len terānī işidürsin olmasa adı cān u ten
2352. *Len terānī* derdine göz yaşıdur dermān olan
Bunñ-ile bulur imiş vuşlatı cānān olan
2473. *Len terānī* derdine ola mı hergiz çāreden
Çurtula mı bu yüregim böyle zaḥm-ı yaradan
2592. *Len terānī* dime-gil ‘ aşıklaruna luṭf kııl
Kııl tecellī ṭağa diyüb külli eşyā hālikāt
2642. *Len terānī* derdine dermān rūzī eylegil
Bizi lāyık itmege sensin ḳadīr sensin cedīr
2660. *Len terānī* dertliyüz eyle dermānın ‘ aṭā
Ger devāsın eylemezseñ boğazından ilet as
2685. *Len terānī* yarasına çāre kııl yā Rabbenā
Hâzretüñe ḳaldurup el gözümüz oldu şühüş
2716. *Len terānī* diyü kıılma bizi mağbūn zelīl
Cānumuza vir liyāḳat gönümüzü eyle şāf

2726. Gelicek senden aña tãc u ‘ ilm hülle Burâk
Len terânî dimek-ile yüzümüz kılma siyâh
2737. *Len terânî* derdinüñ dermânın eylegil hemîn
‘ Âşık-ı dîzâr olana ğayrı olmasa
2755. Benligümüz kühını kılub tecellî pâre kıl
Len-terânîmüñ le ’in hâzfe eylegil Mûsâ gibi
2780. Hâzret-i Mevlâ senüñ ol hod-binliginüñ tağını
Pâreleyüp *len-terânî* eyledüñ *savfe terân*
2782. Katlanımaz *len terânî* derdine ‘ âşıkларуñ
Dertlerinüñ çâresini luţf idüp eyle revân
2804. *Len-terânî*dür cevâbuñ diyene *unzur ileyk*
Kıl ‘ inâyet olmayalum ehl-i gâh ehl-i giyâh

İnneke len testatî: “İnneke len tastatî ‘ me‘anî sabran” Doğrusu sen benimle birlikte olmaya güç yetiremezsin (17.Kehf: 67, 72, 75).

402. *İnneke len testatî*‘ didi aña ol gözin
Kuvvetüñ yitmez ki yoğdur şabruñ iy yâr-ı güzîn
540. Hızrı rûhuñ *inneke len testatî*‘ uñ baltasın
Aldı eline eyledi delük delük ne disin

Küllî men yercû lika 'en: “Fe men kâne yercû likâe rabbihi felya‘mel amelen salihan...” Her kim rabbine ulaşmayı umarsa salih bir amelde bulunsun. (17.Kehf:110)
“Men kâne yercû likâellâh” Her kim Allah’a ulaşmayı umarsa (29Ankebut:5)

407. Nişe katlanan kişidür içen ol nüş-ı ‘asel
Küllî men yercû lika 'en eylesün şâlih ‘amel

Mâ tekaddem ve mâ teahhar: “Li yagfire lekallâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhare...” Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın... (48.Fetih:2)

422. *Mâ-tekaddem mâ-te 'ahhar* zenbüñi afv eyledi
Ûâbe kavseyñ ni‘meti-y-le okuyuben toyladı

830. Rek‘at-i şânîyi dañı çünki böyle idesin
Ûâbe kavseyñüñ ‘urücün anda hâzır göresin

‘Abden şekûra: “İnehû kâne ‘abden şekûrâ” Gerçek şu ki o, çok şükreden bir kuldu. (17İsrâ:3)

Her ki Eyyübuñ belâsın sevdüğinden çekmedi
Dost elinden hil‘at-i ‘*abden şekûri* geymedi (430)

Fe emmâ: “Fe emmâ men sekulet mevâzînuhû” İşte o vakit kimin tartıları ağır gelmişse. (101.Kâria:6)

508. Cehd kıılır kim gönile hiç ‘amel itdürmeye
Özden çün yüzmeye bārī *fe-emmâ* pür-riyâ

Rabbenâ zalemnâ: “Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ” Rabbimiz biz kendimize zulmettik.
(7.A‘râf:23)

517. *Rabbenâ zalemnâ* dise yigdi ol zemân
Ol *ene hayr* diyüb mel‘ün olmağdan ‘ayân

519. *Rabbenâ zalemnâ* didi Ādem ol demde lâ-cerem
Bildi kim emmâreden kırtulmağa bu-durur em

2448. *Rabbenâ zalemnâ* diyüben çok yalvardum Hâkka
Bende çok vaşf-1 fenâ vü sende çok vaşf-1 beğâ

‘İndehû ‘ilmü’l-Kitâb: “Kefâ billâhi şehîden beynî ve beyneküm ve men ‘indehû
‘ilmü’l-Kitâb” Benimle sizing aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap
(Kur’an) bilgisi bulunanlar yeter. (13.R‘ad:43)

633. Ol Süleymân yoldaşı kim *‘indehu ‘ilmü’l-kitâb*
Evliyâdandur ki kıldı ol Süleymâna hıtâb

Firâku beyneke ve beynî: “Hâzâ firâku beynî ve beynik” İşte bu birbirimizden
ayrılmamız demektir. (18.Kehf:78)

686. Firâk-1 *beyneke vü beyni* şığışmaz bunda
İkilikden cüdâ olmağ firâk dime liğâdur bu

Sübhaneker duası: “Sübhaneker allahümme ve bi hamdik, ve tebâreke ismük, ve te‘alâ
ceddük, ve lâ ilahe gayruk.” Allahım! Sen bütün kusurlardan pak ve uzaksın. Seni
daima böyle kusursuz kabul eder ve yüceliğini her zaman dile getiririm. Senin adın

mübarektir. Varlığın her şeyden üstündür. Senden başka tanrı yoktur. (Sübhâneke duası ayet değil, Hz. Muhammed'in öğrettiği bir duadır.)

814. Oķı *sübhâneke bi-ħamdik* keşf ola nūr-ı celāl
Di *tebāreke ismüke* tā görine nūr-ı cemāl

815. *Lā ilāhe ğayruke* di keşf ola tevħīd-i zāt
Di *te'ālā ceddüke* kıl keşf-i envār-ı şifāt

Fâtiha Sûresi: “Bismillahirrahmanirrahim. Elhamdü lillâhi Rabbîl ‘âlemîn, er-Rahmâni’r-Rahîm, Mâliki yemi’d-Dîn, iyyâke na‘büdü ve iyyâke nesta‘în, ihdina’s-sırâte’l-müstakîm, sırâtellezîne en‘amte ‘aleyhim, ğayru’l-ma‘dubi ‘aleyhim, vele’d-dallîn.” Bismillahirrahmânirrahîm. Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur. (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil. (Fâtiha Sûresi)

818. Ħamdeleden karşıasına bāb-ı şükr ide zuhūr
Ķalbe *rahmānu’r-rahîm* bāb-ı recā vire sürür

819. *Mâlik-i yevm* âyet-ile bāb-ı ħavf ola ‘ayān
Āyet-i *ıyyâke na‘büdü* bāb-ı ihlâşı beyān

820. *İhdinā* didükde saña açıla bāb-ı du‘ā
Diseñ *en‘amte ‘aleyhim* keşf ola bāb-ı iķtidā

2693. Bu Hâbîbîyi İlähî kıılma *mağdûb-ı ‘aleyh*
Vehdinâ vağfirlenâ vec‘al min ehli’l-‘uşûz

2833. Yâ İlähî sâbit eyle ber-*şirâta’l-müstakîm*
Ol şirâţ üzre kim aña gitdi ehl-i na‘îm

2834. Kııl bizi ehl-i hidâyet kııl bizi ehl-i cinân
Kıılma *mağdûb-ı ‘aleyh* ehl-i *đall* ehl-i ziyân

Leyletü’l-Kadr: “İnnâ enzelnâhu fi leyleti’l-Kadr” (Şüphesiz, biz Kur’ân’ı Kadir gecesinde indirdik.) (97.Kadir:1)

910. ‘Âşık-ısañ *leyletü’l-kadre* irişmege ‘ayân
Leyl-ile bilgil nehârı bulasın andan nişân

911. *Leyletü’l-kadr* ol gicedür eyledi Kıur’ân nüzül
Pes nüzülinden şeref ‘izzet buña buldı vuşül

913. Ehl-i zâhir giceye dir *leyletü’l-kadr* iy refîk
Ehl-i işâret ol Hâbîbüñ cismine tutar tarîk

914. Çünkü Kıur’ân ol Hâbîbüñ şahşına kııldı nüzül
Leyletü’l-kadr oldu şahşî kadri anda iste bul

916. *Leyletü’l-kadr* okıdı Kıur’ân Hâbîbüñ cismine
Ve’đ-duhâ vechine vü *ve’l-leyli* anuñ zülfine

934. Dost dosta iricek olur taḥiyyāt selām
Yevm-i 'ıyd ol dem-durur hem leyletü 'l-ḳadr ü berāt
946. Her kimüñ ki cānı göñli ṭoldı bu Ḳur'ān-ile
Leyletü 'l-ḳadr oldı cismi zıkr olan burhān-ile
947. *Leyletü 'l-ḳadre* irişmek isteseñ ḳıl ittibā'
Ḥazret-i Peygambere tā ḥāşıl ola irtifā'
948. İttibā' -ile *leyletü 'l-ḳadr* ola cismüñ küllisi
Çünki ṭola pür vücūduñ nūr-ı Ḳur'ān cümlesi
952. İttibā' iden aña çünkim olur maḥbüb-ı Ḥaḳ
Leyletü 'l-ḳadre irer maḥbüb-ı Ḥaḳ maṭlüb-ı Ḥaḳ
956. Enbiyāya evliyāya her ki ḳılır ittibā'
Anlaruñ-la *ḳadre* irer anlaruñ-la irtifā'
957. Anları her kim ḳılır gice gündüz hem-demi
Leyletü 'l-ḳadr olur anuñ anlaruñ-la her demi
958. *Leyletü 'l-ḳadr* ol zamāndur ḥāşıl ola vaşl-ı yār
Vaşl-ı yār olmağ-ıla bir sâ'at olur şad hezār

2289. *Leyletü'l-kadr* ola ol şeb ki eyledüñ anda nüzül
İsm-i a'zam sende gizlü kamu esmâya uşul

2832. Pâdişahuñ devletin Hâk hazreti itsün mezîd
Her gicesi *leyletü'l-kadr* ve günü *yevm-i 'ıyd*

Ved'Duhâ: “Ved'Duhâ, ve'l-Leyli izâ secâ.” Kuşluk vaktine andolsu, karanlığı
çöktüğü vakit geceye andolsun. (93.Duha:1,2)

916. *Leyletü'l-kadr* okıdı Kur'an Habîbüñ cismine
Ve'd-duhâ vechine vü *ve'l-leyli* anuñ zülfine

Sâd, Kâf, Hâ-Mîm: Bazı sûrelerin başında bulunan mukattâ harfleri. (38 Sâd, 50 Kâf,
40 Mu'min, 41 Fussilet, 42 Şûrâ, 43 Zuhrûf, 44 Duhân, 45 Câsiye, 46 Ahkâf Sûreleri)

917. Şüretine *şâd* geldi *kâf* kalbine kâsem
Süre-i *hâ-mîm* ya'nî iy Habîb-i muhterem

Fezkürallahe kesîran: “Vezkürallahe kes'iran le'alleküm tuflihûn” Allah'ı çok anın
ki kurtuluşa eresiniz. (8.Enfâl:45)

1229. *Fezkurullâhe kesîrân* pes işâretdür buna
Zî beşâret kim bunuñ-la girü yetişe aña

Kullü şeyin hâlikun illâ vechehu: Onun zâtından başka her şey yok olacaktır.
(28.Kasas:88)

1252. Ol fenā-yı zāt olan her dem anuñ fikrindedür
Küllî şey'in hālikuñ illā vecchehu zıkrindedür

1834. Zāhir olur küllî şey'in hālîkun illā vecchehu
Leyse ma' bûde sivāhu lā ilāhe ğayruhu

Lâ uhibbu'l-gâfilîn: Ben öyle batanları sevmem. (6.Enâm:76)

1271. Lâ ilāhe lafz-ı illallāh çün sen diyesin
Lâ uhibbu'l-âfilîn demek-durur añlayasın

Kad kezzebe: “Ve le kad kezzebe” Andolsun ki yalanlamışlardı. (15.Hicr:80)

Belâ: “E lestü bi Rabbükim? Kâlû, belâ” Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Evet, Rabbimizsin. (7.Arâf:172)

1273. Kad kezzebe 'abdî diyü kudret dilinden çağrıla
Hep melâ'ikler anı işidüben diye belâ

Kad sadaka: “Lekad sadaka” Doğruladı. (48.Fetih:27)

1275. Yoğ eger girçek olursa kad sadak gelür hıfâb
Dir melâikler şadîkdür yazılır yüz biñ sevâb

Sevfe terân: “ Ve lâkin'inzur ile'l-cebeli feini'stekarra mekânehû fesevfe terânî” Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin. (7.Arâf:143)

1330. Pâre pâre eyledi benlik tağını len-terân
Ba' dezân Hâkdan irişdi sem' ine sevfe terân

2780. Hâzret-i Mevlâ senüñ ol hûd-binliginüñ tağını
Pâreleyüp *len-terânî* eyledüñ *savfe terân*

2781. Luţf kıl hûd-binliğimiz pâre pâre eylegil
Di bize *sevfe terânî* yâ *Mu‘în ü müstegâs*

‘Alleme’l-esmâ: “‘Alleme Âdeme’l-esmâe küllehâ” Adem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. (2.Bakara:31)

1514. ‘*Alleme’l-esmâ*’ı *Âdem* hâşıl itdi buradan
Kim melâ’ik kaldı maħrûm ism-i varın bilmedin

Mâ zâğâ’l-besar: Göz, gördüğünden şaşmadı. (53.Necm:17)

1528. Budur ol Hâk tâlîbi kim ğayrıya kılmaz nazar
Budur ol memdûh-ı Hâk kim didi *mâ-zâğâ’l-başar*

2835. Gözümüzde ehl-i ‘irfân kuħlını eyle naşîb
Kuħl-i *mâ zâğâ’l-başar* vir kıretü’l-‘ayn-ı Hâbîb

Vedhulî fî cenneti: Cennetime gir. (89.Fecr:30)

1696. Râzî marziyye olan bu-durur memdûh olan
Fedhulî fî cenneti in‘âmına mazhar olan

İrci': Rabbine dön. (89.Fecr:28)

1698. Budur ol şahbâz-ı Hâk kim *irci'* geldi hîṭâb
Cân u bâşa kâlmayub maṭlûbına ider ŧitâb

Yevme tebyazzu vucûhun ve tesveddü vüçühün: O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. (3.Âl-i İmrân:106)

1731. *Yevme tesveddü vüçühun* didigi ḥalkuñ budur
Yevme tebyazzu vüçühun didigi bil kim ne-durur

Rahmeten 'indînâ: "Âteynâhu rahmeten min 'indînâ" Katımızdan bir rahmet verdik. (18.Kehf:65, 21.Enbiyâ:84)

1801. *Rahmeten min'indînâyı* Hızra maḥşûş itdi Hâk
Reh-nümâ-yı ḥalk olandur bu kemâle müsteḥâk

1805. *Rahmeten min'indînâdur* rahmet-i bî-vâsıṭa
Ḥâşş-ı ḥâşlar ḥâşşasıdur olmaz ol her ḥâşa

1828. *Rahmeten min indinâdur* rahmet-i bî-vâsıṭa
Kim virildi Ḥâzret-i Mûsâ oldı râbıṭa

Fa'budûh: "Öyleyse (Allah'a) ibadet edin." (3.Âl-i İmrân:51)

1825. Şâhib-i â' mâl-i ŧer olanlara olur 'adû
Dost olurlar her ki kıldı imtişâl-i *fâ'budû*

Mâlike'l-mülki: Mülkün sahibi. (3.Âl-i İmrân:26)

Ve yebkâ vechu Rabbik: Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır. (55.Rahmân:27)

1833. *Mâlike'l-mülki* âyeti kıılır tecellî ol zamân

Pes ve yebkâ vecḥuhu Rabbük zâhir olur bî-gümân

Erhamü'r-Râhimîn: “Ve ente erhamü'r-râhimîn” Sen merhametlilerin en merhametlisin. (7.Arâf:151, 12.Yûsuf:64,92, 21.Enbiyâ:83)

1840. *Erḥamu'r-râḥimîn* anıñçün Haḫḫa dinildi hemîn

Kim bilinür anda bu raḫmetlerüñ varı yaḫîn

'Alleme'l-Kur'ân: “Er-Rahmân, 'alleme'l-Kur'ân” Rahmân Kur'ân'ı öğretti. (55.Rahmân:1,2)

1863. 'Alleme'l-Kur'ân dimekle kııldı ta' lîmin beyân

Vâsıtasuz olmasını kııldı bu âyet ' ayân

Sekâhum rabbehum: “Sekâhum rabbehum şerâben tahûrâ” Rableri onlara temiz bir içecek içirecektir (76.İnsân:21)

1890. Cân u dilden ola görğil âb-ı ' ışḫuñ teşnesi

Tâ seḫâhum rabbühüm sâḫîsi şuna şerbeti

Yuhbibkum'ullâh: Allah sizi sever. (3.Âl-i İmrân:31)

1942. Oḫuğıl yuhbibkumullâh âyetin kııl ittibâ'

Len-terânî derdinüñ dermânına kııl ittîlâ'

‘İlliyyîn: “Kellâ inne kitâbe’l-ebrâri lefî ‘illiyyîn” Hayır (sandıkları gibi değil), iyilerin yazısı illiyyûndadır. (83.Mutaffifn:18)

2144. İdüñ ol a‘lâ-yı ‘illiyyîne bunı nerdübân
Ayak ayak kaç‘ idüñ menzillerini pâ-yi cân

Lâ havfe ‘aleyh: “Lâ havfün ‘aleyhim ve lâ hüm yahzenûn” Bilesiniz ki Allah dostlarına hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de. (2.Bakara:262, 10.Yûnus:62)

Fî cîdihâ hablun min mesed: Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir). (111.Tebbet:4)

2225. Dostlarıñ hakkında nâzil oldı lā havfun ‘aleyh
Düşmenüñ hakkında dur fî cîdihâ hablun min mesed

Erinî: “Kâle Rabbî, erinî” Rabbim bana (kendini) göster. (7.Arâf:143)

2240. Bu şifâtdan len terânî geldi Mûsâya cevâb
İtdigi dem Hâkka erinî lafz-ı emri-y-le hitâb

Et-tayyibâtu li’t-tayyibîne: Temiz kadınlar temiz erkeklere ... layıktır. (24.Nûr:26)

2297. Lâ yime âyetin oğı bulagör sen ma‘nîsin
Et-tayyibâtu li’t-tayyibüñ ma‘nîsin añlayasın

İhbitû: (İkiniz) inin. (2.Bakara:36, 38, 61)

2338. Hâzret-i Hâkdan irişdi ol dem emr-i ihbitû
Ya‘ni kim cennet içinde aşğaya in diyü

Ve'l-yebkû kesîran: Çok ağlasınlar (9.Tevbe:82)

2345. Anîñ-içün didi *felyebku lillah* ol Hâbîr
Gülmeği az eyleñüz ağlamağı eyleñ keşîr

Fezkurûnî ezkurkum: Yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. (2.Bakara:152)

2349. *Fezkurûnî* tâ ki *ezkurkum* dimegüñ ma' nîsin
Eylemiş tefsîr idenler işbu vech-ile

2350. *Fezkurûnî*
Tâ ki *ezkurkum kesîran bi'l-ulûmi nâfi'a*

Lâ Taknatu: Ümit kesmeyin. (39.Zümer:53)

Lâ yestevî: Bir, eşit değildir. (59.Haşr:20)

2517. Âyet-i *lâ taknatû* âgeh idüb nazâr kılduğ recâ
Yoksa kendü cürmümüze baqsavuz yok ilticâ

2587. Dilimizde *lâ taknatû*dan özge dağı nesne yok
Elümüzde âyet-i *lâ tey'esû* mihr-i berât

Vağfu 'annâ vağfirlenâ: Bizi affet, bizi bağışla. (2.Bakara:286)

2526. Bendeyüz müznib-i muğaşşir *ente Mevlânâ kerîm*
Vâ' fu ' annâ vağfirlenâ yâ men-lehu rûhî fidâ

Yakbelu't-tevbete: "Hüvallahu yakbelu't-tevbete" Tevbeleri kabul eden Allah'tır.
(9.Tevbe:104)

2588. *Yağbel et-tevbete* kelāmuñ armağan itdük saña
Āyet-i ya'fūke kılduğ çāre-i her seyyāt

Ente hayru'l-vârisîn: "Sen, vârislerin en hayırlısısın." (21.Enbiyâ:89)

2600. Ferd kıoma vir bize evlād-ı vü aḥbâb-ı celīs
Ente ḥayru'l-vârisîne yā men hüve ḥayru'l-vâris

Fe firrû ilâllâh: "O hâlde Allah'a koşun" (51.Zâriyât:50)

2632. Yedi başlu ejdehâ-yı nefis bize kaçd ider
Çün didük *fe-firrû ilallâh* saña şığındıq yā Me'âz

Vallâhü'l-ganiyyü ve entümü'l-fukarâ': Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, siz ise fakirsiniz. (47.Muhammed:38)

2754. Çün *hüvallahü'l-ğani ve entüm fuğara* didüñ bize
Vir zekatı bu fağır olanlara *fî külli ḥâl*

Yâ eyyühe'n-nâsü'budu: "Yâ eyyühe'n-nâsü'budû Rabbekum" Ey insanlar,
Rabbinize kulluk edin. (2.Bakara:21)

2786. Kullaruñ yād eyleyüb kılduñ müşerref emrilen
Luğf idüb itdükde *yā eyyühe'n-nâsu'budu*

2787. ullaruñ yā *Hū* didiler sen didüñ yā *eyyühe*
Orta yirde ‘āşıkāne opdı bir hoş Hāy u Hū

Yā ‘ibādi fettekūn: Ey kullarım, bana karşı gelmekten sakının. (39.Zümer:16)

2788. azretüñ eyler nidā kim yā ‘*ibādī fettaķūn*
ullaruñ eyler du‘ā kim *leyse minke irhamū*

2789. azretüñden yā ‘*ibādī* rahmetüme gel dimek
ullaruñ yā Rabbī ya‘ni ki rahmet ıl diyu

‘Allāmu’l-guyūb: “Ente ‘allāmu’l-guyūb” Gaybleri bilen yalnız sensin. (5.Mâide:109,
116, 9.Tevbe:78, 34.Sebe:48)

2799. ağırur gök ehli kim *sübhāne ‘allāmu’l-guyūb*
ağırur yir ehli kim yā Rabbi yā Hāķ yā İlāh

Unzur ileyk: Sana bakayım. (7.Arâf:143)

2804. *Len-terānīdūr* cevābuñ diyene *unzur ileyk*
ıl ‘ināyet olmayalum ehl-i gāh ehl-i giyāh

4.2.1.3.2 Hadisler

Vuslatnāme’de yer alan hadisler şunlardır:

Fakrı fahrī: “Yoksulluğum övüncümdür.”

23. ‘Aczimüzdür udretümüz naķşımız oldı kemāl
Bilmemekdür bilmegümüz *faķrı fahrī* ıl hayāl

870. İşbu mâlı bil kim ol *el-fakru fahrî* mâlıdur
Bu fakırlık dü cihānuñ serveridür hālidür

2751. ‘İlm ü hikmet ma‘ rifet mâlından eylegil ğanı
Fahr-ı hāl itmek harāmdur *fakr fahrı*dur hilāl

Levlāke: “Lev lâ ke lev lâk, ve mâ halaktu eflāk” Eğer sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.

26. Ol ki *levlāke* anuñ haqqında aydıldı hemİN
Olmaz-ıdı hilkat-i eflāk olmasa yağİN

1943. Hağ didi *levlāke* ya‘ ni ‘āleme sensin sebeb
Kim vücūda geldi ‘ālem hem ‘Acem yāhud ‘Arab

2213. Diñle imdi Hağ te‘ ālā kıldı *levlāk* hiğāb
Mā ħalaqtu’l-ħalka diyü bize bildürdi kitāb

Men arafe nefsehû fekad arafe rabbehû: Nefsini bilen rabbini bilir.

205. *Men ‘arefe nefsehu* olıcağ *fekad ‘arefe Rabbehu* olur
Rabbini bilen-durur kim *min ledün* ‘ilmin bilür

‘Abden şekûrî: “Efelâ ekünü ‘abden şekûrâ” Allah’a çokça şükreden bir kul olmayayım mı?”

430. Her ki Eyyūbuñ belāsin sevdüğinden çekmedi
Dost elinden hil‘at-i ‘abden şekūrı geymedi

Es-salātu mi‘rācu’l-mü’min: Namaz, mü’minin mirâcıdır.

825. Çünkü havfuñ olmadı vü gelmedi saña huşū‘
Eş-şalātu mi‘rācu mü’min güneşi itmez tülū‘

835. Eyleseñ bu vech-ilen beş vaqt namāzuñı ‘ayān
Eş-şalātu mi‘rācu mü’minden bilürsin bir nişān

Tahiyât: Namazların ilk ve son oturuşlarında okunan duadır, selâmlama manasına gelir.

831. Hâzret-i hayru’l-beşer gibi tahiyât eylegil
Rūh ol dem hâzır olur tîz kelâmın söylegil

832. Pes ‘aleynā diyiben alur selām hayru’l-beşer
Ne vesîle tutunub geldüñ diyü şorar haber

833. Sen di gel ki eşhedü kavlin vesîle eyledüm
Yâ Hudā şalli ‘aleyh aña hediye eyledüm

925. Çün tahiyât okudu işitdi Hâkdan es-selām
Hayr-ı maqdem yâ Habīb ü yâ Nebī hayri’l-enām

933. *Eşhedü* kavlin okıdı müntehâdan Cebrâ 'îl

Pes şalât içre taḥiyyât okumağ oldu sebîl

934. Dost dosta iricek olur taḥiyyât selâm

Yevm-i 'ıyd ol dem-durur hem *leyletü 'l-ıadr* ü *berât*

Sübhâne'l-'azîm, Sübhâne'l-'alâ: “Sübhâne Rabbiye'l-'azîm” ve “Sübhâne Rabbiye'l-'alâ” Ey büyük Rabbim seni bütün noksan sofatlardan tenzih ederim, ve Ey yüce Rabbim seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim.

856. Bir katınuñ râki' olmuş dir ki *sübhâne 'l-a 'zîm*

Bir katınuñ sâcid olmuş dir ki *sübhâne 'l-a 'lîm*

Beyne cenbeyk: “A'dâ aduvvüke nefsükelletî beyne cenbeyk” En büyük düşmanın kendi içindeki nefsidir.

1616. Lakin ekşer zâhir olan iki yan ortasıdur

Beyne cenbeyk diyen ol enbiyâlar ḥâşıdur

Küntü kenz: “Küntü kenzen mahfiyyen feahbebtu en u'rafe ve halaktu halka liya'rifûnî” Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi muhabbet ettim ve beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.

1949. *Küntü kenzen fi'l-ezel* diyü işâret eyledi

Şoñradan ḥalğ eyledüm diyü cihânı söyledi

El-vuzû: “El-vuzû nûrun ‘alâ nûr” Temziken abdest almak nur üstüne nurdur.

2149. *El vuzû‘u nûru’n-‘alâ-nûrın* didi Faḥr-i cihân
Ya‘ni a‘zâ varımı nûr eyler ol âb-ı revân

Lem yezel: Yüzlerce hadiste geçen ifade yok olmayan, kalıcı manasına gelmektedir.

2275. *Lem yezelden* toğa güneş *lâ yezâlî* bitmeye
Karşusunda zerre-vâr olup kılasın hareketi

2635. Pâdişâh-ı *lem yezelsin* Mâlikü’l-mülk-i ezel
Kibriyânuñ ışiginde bende sulṭân u emîr

Kalbi mü‘min beyti rahmân: Müninin kalbi Rahmân’ın evidir.

2712. Gönlümüz şirk-i hafîden şakla koma şîn kâf
Kalb-i mü‘min beyt-i Raḥman diyü buyurdı Ḥabîb

Kana‘at kenzi lâ yefnâ: “El-kana‘atü kenzin lâ-yefnâ” Kanaat tükenmez bir hazinedir.

2752. Çün *kanâ‘at kenz-i lâ-yefnâ*dur anı vir bize
Râḥatı degmez gamına bâkî olmaduḡda mâl

Lâ ilâhe gayruhû: Ondan başka ilah yoktur.

2785. Zerre zerre küll-i ‘âlem zâkiridür şâkirüñ
Her biri tehlîlüñ eyler *lâ ilâhe gayrihû*

Rabbenâ neccinâ mimmâ nehâf: “Rabbimiz bizi korkularımızdan emin kıl” anlamına gelen dua cümlesi.

132. Kim Süleymân tahtıdır şanmasın güzâf
Diyersiz bâri Hudâyâ *neccinâ mimmâ nehâf*

1912. Anca ser-gerdân olıben kapular itdün tavâf
Anca didün *Rabbenâ neccinâ mimmâ nehâf*

Lev keşefe'l gıtû: “Lev keşefe'l-gıtâi mâ ezdet yakîne” Eğer perdeler kaldırılsaydı, yakînim artmazdı manasındaki Hz. Ali'ye nispet edilen söz.

411. Keşf olur müşkülleri hep şekk-i şübhe maḥv olur
Lev keşefe'l-gıtâ'ü ma'nîsi anda ḥüb olur

Mâ 'abdenâk: “Sübhâneke mâ 'abdenâk hakka ibâdetike yâ ma'bûd” Ey en güzel ibadetlere layık olan Allah'ın, sana hakkıyla ibadet edemedim anlamına gelen bir dua cümlesidir.

2541. Ehl-i 'irfân i'tirâf-ı *mâ-'abdenâk* itdiler
Bildiler 'acz u kuşûrın oldılar ehl-i şavâb

Ente Mevlânâ ilâhî 'abdüke'l-'asî etâk: İlahi, asi kulun yine kapına geldi, sen bizim mevlâmızsın anlamındaki İbrahim b. Edhem'in duası.

2735. Şuçluyuz kapuña geldik eyderüz bî-çâreler
Ente mevlânâ ilâhî 'abdüke'l-'âşî etâk

Keyfe yerham min sivak: Sendan başkası nasıl rahmet edebilir manasındadır.

2736. Sen eger raḥmet iderseñ saña lâyıķ merḥamet
Sen eger ḥıřm ideriseñ *keyfe yerham min sivāk*

Lâ sivâhâ matlubu: Ondan gayrısını istemedik anlamındadır.

2791. Orta yirde raḥmetüñden özge maḥlûb olmadı
Raḥmetüñ maḥlûbumuzdur *lâ sivâhâ maḥlabû*

Kâdiye'l-hacât: İhtiyaçları gideren anlamına gelmektedir.

2800. *Ķâdiye'l-ḥacât* sensin kıl revâ ḥacâtumuz
Ķıl 'inâyet rû-sepîd olsun olanlar rû-siyâh

Li'n-nebiyyi'l-mustafa: Seçilmiş nebin için manasındadır.

2830. Şükr Ḥaḳḳa virdi çün ni' met tamâm virdi tamâm
Li'n-nebiyyi'l-Muştafâ olsun şalât u vesselâm

4.2.2 Tasavvuf

4.2.2.1 Tasavvufi Şahsiyetler

4.2.2.1.1 Bayezid

Tam adı, Ebû Yezîd Tayfûr b. İsa Şurûşân'dır (ö. 234/848 veya 261/874). İran'ın kuzey doğusundaki Şahrûd vilayetine bağlı küçük bir kasaba olan Bistâm'a nisbetle ona Bistâmî denilmiştir. Bâyezîd-i Bistâmî, doğuş dönemindeki tasavvuf hareketinin en büyük temsilcisi olmuştur ve onun bu vasfı müteakip dönemlerde de devam etmiştir.¹⁹⁸ Bâyezîd'in tasavvuf anlayışı coşku, his, heyecan temelli olup; aşka şevke ve muhabbete dayanır.¹⁹⁹ Tasavvufu 'sahv' ve 'sekr' olmak üzere iki anlayış ve yaklaşım tarzı olarak ayırıp formülize edersek 'sahv' Cüneyd-i Bağdâdî ile, 'sekr' de Bâyezîd-i Bistâmî ile anılır.

Allah'tan başka fâil ve sebep görmemek gerektiği, Vuslatnâme'de Bayezid'e ait bir kıssa ile anlatılır. Attar'ın Tezkiretül Evliya'da naklettiğine göre²⁰⁰, Bayezid'e ruhunu teslim ettiği gece hitap gelir. Ona: '*Ne getirdin?*' diye sorulur. O da: '*Hiçbir şey... Ancak şirk de getirmedim.*' diye cevap verir. Buna karşılık: '*Yalnız, süt gecesini hatırla!*' denilir. Bir gece içtiği süttten sonra karnı ağrıyınca: '*İçtiğim süt karnımı ağrıttı.*' demesi, kendisine böylece hatırlatılır. Bu ifadesi yüzünden onun 'şirksizlik' iddiası havada kalan bir söyleme dönüşmektedir. Attar'ın naklettiği bu menkıbe, Vuslatnâme'de bazı nüans farklılıklarıyla kendine yer bulmuştur (598-605.b.)

602. Didi yâ şeyh Hâk unutduñ sen meger sūd gicesin

Şordılar çün yüregüñ ağrısından nicesin

¹⁹⁸ Süleyman Uludağ, **Bâyezid-i Bistâmî –Hayatı-Menkıbeleri-Fikirleri-**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1994, s. 1.

¹⁹⁹ Uludağ, **a.g.e.**, s. 2.

²⁰⁰ Ferîdüddîn Attâr, **Evliya Tezkireleri**, çev. Süleyman Uludağ, Kabalcı Yay., İstanbul 2005., s. 208.

603. Sen didûn sd icdgim kıldı ziyāde āgrumı
Yregmi pāre pāre eyledi hem baġrumı

604. Şirk degül mi sde yapduñ benden olan āġrıñı
Sd elinden ne gelür kim pāre kıla baġruñı

4.2.2.2 Tasavvufi Tipler

4.2.2.2.1 Alim

Vuslatnāme’de alimler, Hakk’a vuslata vesile olmaları iin kendilerinden ilk talepte bulunulan kesimdir. 183. Beyitten itibaren ālimlere hitap edilerek “*Bize vesile olun Musa’ya Hızr’ın vesile olduġu gibi; len terani denildiġinden beri fiġan ederiz*” denilerek talepte bulunulur. Vuslatnāme’de alimler bir hadis-i Őerife atfen İsrailoġullarının peygamberlerine, deryaya ve yaġmura benzetilir:

189. mmetmñ ehl-i ‘ilmidr ‘imādı ‘ālemüñ
Enbiyāsı gibidür bunlar Benī İsrā’ilñ

190. Bunlar ol deryā gibidür Őāġib-i luġf-ı Őeġā
Bunlar ol Şems-i amudur Őāġib-i nr-ı zıyā

191. ‘Ālem ire bunlaruñ yaġmur gibidür yiri
Her ne yire yaġar-ısa ılur ol yiri diri

Alimler ise bu talebe 202. beyitten itibaren karşılık verir. Vesile olmaları iin evliyaya gitmeyi tavsiye eder alimler (223). “Sen Şeriat yolunu bul, evliyayı bulamasan da evliya seni bulur” diyerek Őeriatın emirlerini yerine getirmeyi de nemli bir yol

olarak alimler tavsiye ederler (235). Böylece alimler, vuslat yüzünün açılmasına vesile olmaları için talibi rical-i gayb'a yönlendirir:

240. Çün ricālũñ ğayblarına Şaldı 'alimler bizi
Tā vesile tutunavuz açıla vuslat yüzi

4.2.2.2.2 Arif

Vuslatnâme'de arif ve alim arasındaki fark veciz bir ifade ile anlatılır:

869. 'Alim ol-durur tutalar 'ilminden anuñ menfa'at
'Arif oldur kim alalar Şihhatinden ma'rifet

Ehl-i irfan sözünü çalan kişi hırsız, sağlığından bir Şeyler öğrenilecek kişi ise ariftir:

1162. Uğrılar vardır uğurlar ehl-i 'irfān sözini
Gösterür kendüyi 'arif izle anuñ izini

Vuslatnâme'de lirik bir anlatımla arifin içindeki Hak aşkından bahsedilir:

1748. Ne Őatlu 'arifũñ Hũ Hũ dimesi
Ne Őatlu 'āŐıka Hāy Hāy-ı ma' Őũğ
1751. Ne Őatlu 'arifũñ ezkārı ma' Őũğ
Göñülde nağŐ olan efkārı ma' Őũğ

4.2.2.2.3 Evliya

Vuslatnâme'de alimlerin tavsiyesi ile vesile olmaları için müracaat edilen zümre evliyalardır. İnsanın nefsini bilmesi ve dolayısıyla Rabbini tanınması ancak

evliyaya varmak suretiyle gerçekleşir (224). Zira evliya nefsinı tanıyıp Rabbini bilendir (225). Onların dostluğu ve düşmanlığı Hak içindir; onlar için dünyanın yokluğu-varlığı birdir (237). Onların ağzı âb-ı hayat çeşmesidir; içen kişi Hızır gibi ölüm yüzü görmez. Evliya insana nefsinı bildirip imanı öğretmese insan bedeni bir kafir yurduna dönüşür (226.) Evliya bizim gözümüzden saklı olsa da biz onların gözünden saklı değilizdir (241). Eğer şeriat yolunu tutarsak bizi bir gün onlar bulur (235). Zira insanı onlar kokusundan tanırlar; suretinden değil (246-247). Lalenin sureti güzeldir ancak kokusu olmadığından itibar etmezler (249). Peygamber'e tabi olan ve ona uyan kişi gül gibi kokar ve (evliya tarafından derilecek kesim arasında yer alır.)

251. İttibā' u iktidāsı yig olan peygambere
Kokusu gül gibi oldu beñzedi ol ' anbere

Evliyalar daima gönlü tavaf ederler (969). O yüzden halk bunlara hayran olur (971). Bakıra iksir erişince altın olur; toprağa gül değerse güzel kokar. O sebeple evliya durmadan tavaf edilmesi gereken bir zümredir:

973. Bakıra iksir irişse ol dem ol altın olur
Büyü hoş düter kaçan kim hāke gül maqrün olur

974. Turmadın sen evliyâyı her zamān eyle tavāf
Göñliñi tā kim mücellā ide zengden hayy u qāf

975. Kim göñüldeñ göñle Hāq feth ider bir revzene
Kim senüñ göñlüñe toğar toğan anlar göñline

4.2.2.2.4 Mürid

Vuslatnâme’de 1011-1094 beyitleri arasında müridin yirmi vasfı sayılmaktadır. Ardından bunu şeyhin yirmi vasfı takip edecektir. Bu vasıfların toplamı kırk eder ve kırk hamide vasfı oluştururlar. ‘Şeyh ve mürid’e dair 20+20=40 vasıf sisteminin Halvetilikte yeri olduğunu anlaşılmaktadır.²⁰¹ Zira Habîb-i Karamânî’nin vefatından 35 yıl sonra dünyaya gelen Halvetî şeyhi Şâh Velî Ayıntâbî de, Risâletü’l-Bedriyye adlı eserinde yirmişer vasıflık sistemi ele almaktadır; ancak onun eserinde vasıflar Vuslatnâme’ye göre değişiklik arz etmektedir.²⁰²

Vuslatnâme’ye göre kırk vasıf, ilm-i ledünne ulaşmak için gereken vasıflardır. Hızır ile Musa’da söz konusu vasıfların kırkı da mevcuttur (1002,1008).

1009. Sen dahı anlar gibi evşâfiñi maḥmūd kıł
Evvelā evşâf-ı Mūsā kim müriddür anı bil
1010. İşid imdi ol mürîdüñ sen yigirmi vaşfını
Tā ki şeyḫ aña vesīle ola göre kaydını

Şeyh-mürid ilişkisinde müridin, Mecnun’un Leyla’ya bağlandığı gibi şeyhine gönülden bağlanması gerektiği anlatılır:

1102. Şeyhini Leylî bile vü kendüzin Mecnûn ola
Görmese dîzârını maḥrûm ola maḥzûn ola

²⁰¹ Habîb-i Karamânî’nin şeyhi Yahya Şirvânî de şeyhin ve müridin yirmişer vasfını eserinde saymaktadır. Bkz. Seyyid Yahya Şirvanî, **Şifau’l-Esrar**, haz. Mehmet Rıhtım, Sufi Kitap, İstanbul 2014, s. 267-271.

²⁰² Raşit Çavuşoğlu, **Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şâh Velî Ayıntâbî ve Risâletü’l-Bedriyye’si**, Okur-Akademi, İstanbul 2016, s. 33.

4.2.2.2.5 Şeyh

Vuslatnâme'ye göre şeyhler zengindir, mürid ise onlardan talep edendir:

884. Ağniyâ şeyhler-durur tâlibleri oğlanları

Pes mevâlî anlaruñ şevki dili gâlibleri

Vuslatnâme'de 1122-1152. beyitler arasında şeyhin yirmi vasfi sayılmaktadır.

1153. Heybetinden şeyhüñ ola bu mü'eddib her zaman

Kim mü'eddib olmayan bulmaz naşibi bî-gümân

1154. Pes bu evşâf-ı hamîde olıcağ olur tabîb

Ne kadar hasta gele gider katından şağalub

4.2.2.2.6 Rical-i Gayb

Vuslatname'nin temel konularından birini teşkil eden Rical-i Gayb, Hakk'a vuslat için vesile edinilmesi tavsiye edilen zümreyi ifade eder.²⁰³

Vuslatname'de;

984. beyitten itibaren 300'ler,

991. beyitten itibaren 40'lar,

1312. beyitten itibaren 7'ler,

²⁰³ Vuslatname'de Rical-i Gayb ile ilgili verilen bilgilerden sonra kaynak olarak *Cevâmiu'l-Ulûm* adlı eser işaret edilmektedir. Vuslatname'nin mensur girişinde Rical-i Gayb hakkında '*altı bölüktür; üçü âşıkân, üçü mâşukân sıfattır.*' şeklinde yapılan tanımın kaynağı olarak da yine aynı eser zikredilmektedir.

1602. beyitten itibaren 4'ler,

1768. beyitten itibaren 3'ler,

1773. beyitte ise 2'ler anlatılmakta; söz daha sonra Kutb'a getirilmektedir.

4.2.2.3 Tasavvufi Kavramlar

4.2.2.3.1 Etvâr-ı Seb'a

Halvetilik'teki Etvâr-ı Seb'a yazma geleneğine²⁰⁴ Habîb-i Karamânî de Vuslatnâme'de uymuştur. Vuslatnâme'de 1438-1601. beyitler arasında yer alan Etvâr-ı Seb'a'yı, 2057-2089. beyitler arasında gezegen evlerinin anlatıldığı kısımla bir arada tablolatırmak suretiyle aşığıdaki gibi verebiliriz. Tablonun ikinci yarısında *italik* yazılan kısım söz konusu gezegen evlerine aittir:

²⁰⁴ Bkz. Ramazan Muslu, "Halvetiyye'de Atvâr-ı Seb'a Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâli'nin Atvâr-ı Seb'a Risalesi", **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, Yıl:8, S. 18, 2007, s. 43-63.

Gönül Tavırları	1. Tavır	2. Tavır	3. Tavır	4. Tavır	5. Tavır	6. Tavır	7. Tavır
Gezegen	Mâh	Utarit	Zühre	Şems	Mirrih	Müşteri	Zuhal
Organ	El	Deri	Boğaz	Ağız	Burun	Kulak	Göz
Vasf	Batş	Lems	Savt	Nutk	Şemme	Sem‘	Basar
Makam	Sadr	Kalb	Şıfaf	Fuad	Habbetü'l-Kalb	Süveydâ-yı Gönül	Mu‘cizu'l-Kalb
Ma'den	Ma‘rifet Nuru	İman	Aşk u Muhabbet			Keşf-i ‘Ayân	
Menba‘	İn‘âm	‘Ulûm	Cûd u Sehavet				
Mevzi‘	İslâm		Merhamet Şefkat	Ru‘yet Keşf		Esrâr-ı Hakk	
Peygamber			Yûsuf				
Renk							Siyah
Etki			Musıki				
<i>Ev</i>	<i>7.Mâh</i>	<i>6.Utarid</i>	<i>5.Zühre</i>	<i>4.Şems</i>	<i>3.Mirrih</i>	<i>2.Müşteri</i>	<i>1.Zuhal</i>
<i>Tip</i>		<i>Tavus kuşunda oturan taç giymiş biri</i>	<i>Kürsü üstünde güzel bir kadın</i>	<i>Başında taç, nurdan taht üstünde padişah</i>	<i>At üstünde bir yiğit</i>	<i>Jengârî giymiş, kürsüde oturmuş, âlim ve münevver</i>	<i>Yaşlı biri</i>
<i>Eldeki Nesne</i>	<i>Taze yapraklı dal ve inciler ve eğri çevgan</i>	<i>Levha ve zehirli yılan</i>	<i>Saçlar ve ayna</i>		<i>Kesik baş ve kılıç</i>	<i>Sağ elde kitap, sol elde tesbih</i>	<i>Taç, ateş, kilit, fare</i>
<i>Hamîde Vasf</i>	<i>İlm-i bahr u kimyâ</i>	<i>Sâhib-i ilm, fesahât, hendese, ilm-i nücûm</i>		<i>Adalet, ihsan, dostluk</i>		<i>Salah, hayr, saâdet, adalet</i>	<i>Sebât ve sükûn</i>
<i>Zemîme Vasf</i>							<i>Mekr ü hile</i>
<i>Organ</i>	<i>Öygen</i>	<i>Dimağ</i>	<i>Gönül</i>	<i>Yürek</i>	<i>Öd</i>	<i>Ciğer</i>	<i>Dalâk</i>

4.2.3 Kozmoloji

Vuslatnâme'de küçük âlem olarak insan, büyük âlem olarak kozmos ele alınmaktadır.

571. Her ne kim âfâkda vardur çünkim enfüsde vār

Ol birinden hikmet al ol birinden i'tibār

Beytine yakın anlamlar Vuslatname'de 345., 481., 960., 1453., 1466., 1478., 2183. beyitlerde yer almaktadır.²⁰⁵

4.2.3.1 Gezegenler

Etvâr-ı Seb'a'nın ve Rical-i Gayb nazariyesinin unsurlarından olan Yediler'in Vuslatnâme'de önemli yer tutması, bunlarla ilişkilendirilecek olan yedi gezegen bahsine de kapı aralamıştır. Burada yedi gezegenden kasıt: Güneş (Şems), Ay (Mâh), Mars (Mirrîh), Jüpiter (Müşteri), Merkür (Utarid), Satürn (Zuhâl), Venüs (Zühre) dir.

Gezegenlerin *ilm-i ahkâm-ı nücum* nazariyesi uyarınca ve Babil Kozmolojisinin tesiriyle Vuslatnâme'de ele alınmış olduğu görülmektedir. Örneğin Zuhâl gezegeni anlatılırken dört kollu bir adam şeklinde tasvir edilir. Her bir elinde tutmakta olduğu nesnelere vardır. Bunlar taç, kilid, ateş ve faredir. Metin And'ın *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitolojyası* kitabında Falnâme'den aldığı ve Zuhâl'in betimlendiği minyatürde bunu görmek mümkündür.²⁰⁶ Zuhâl'in insana tesiri ellerindeki nesnelere hangisinin yanından baktığına göre değişiklik arz eder. Bu

²⁰⁵ Âfâk ve enfüs kavramlarının birlikte kullanımına bir başka örnek de Hasan Karataş'ın doktora tezinde, Habîb-i Karamânî'nin Sultan II. Mehmed'e mektubu olarak tanıttığı Topkapı Sarayı Arşivinde 6451. numaradaki mektupta yer almaktadır: '...sultânîma mâlumdur ki bu vakıaların âfâkîsi ve enfüsîsi vardır.' Söz konusu doktora tezi için Bkz. Hasan Karataş, **The City as a Historical Actor: The Urbanization and Ottomanization of the Halvetiye Sufi Order by the city of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries**, University of California, Near Eastern Studies, Berkeley 2011, s. 108.

²⁰⁶ Metin And, **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitolojyası**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015, s. 351.

durum, Vuslatnâme'nin ilm-i nücum'un sınırları dışına çıkararak²⁰⁷, ilm-i ahkam-ı nücum (astroloji) sahasına girdiğini gösterir.²⁰⁸

Vuslatnâme'de gezegenlerin ele alınış şeklinin bir benzerine ne Sabahat Deniz'in²⁰⁹ ne de Atilla Şentürk'ün²¹⁰ doktora tezlerinde rastlayamadık. Dolayısıyla, edebiyatımız açısından Vuslatnâme'deki gezegen tasvirlerinin özgünlüğünden bahsedebiliriz. Böylece Habîb-i Karamânî'nin kaynaklarda çok ilimler tahsil ettiğinden bahsedilirken kastedilene dair zihnimize uyanan fikirler çeşitlenmektedir.

4.2.3.1.1 Mirrih

Beşinci feleğe ait, uğursuz kabul edilmiş bir gezegendir. Savaş, yıkım, kin ve zulmü temsil ettiğinden *Cellâd-ı Felek* de denilmiştir. Yunanlılar'da savaş tanrısı Ares'e, Romalılar'da ise Mars'a karşılık gelir. Mirrih, insanlığın yaşadığı âfetlerde fail durumunda algılanır.²¹¹ Vuslatnâme'de, Evliyaullah'ın gönülleri gezegenlere göre kategorize edildiğinde, Mirrih ile eşleşen gönül bu gezegenin özelliklerini taşır:

1503. Kâfirün kanı dökülse gâziler hayrı mezîd

Mü'minün kanı dökülse Hağ-ıçün oldı şehîd

1504. Bu gönülden nefis-i emmâre ehline irer hurûc

Çavm-i Nûh üzre nitekim kopdı ol tûfân-ı Nûh

²⁰⁷ İlm-i Nücum ve İlm-i Ahkâm-ı Nücum'un birbirinden farkının daha iyi anlaşılması için bkz. Tevfik Fehd, "İlm-i Ahkâm-ı Nücum", **TDVİA**, C. 22, Yıl 2000, s. 124-126.

²⁰⁸ 'Fenn-i nücumun ibtâli ve edillesinin za'fi ve gâyetinin fesâdı' hakkında Bkz. İbn Haldûn, **Mukaddime: Osmanlı Tercümesi**, çev. Ahmet Cevdet Paşa, C. 3, haz. Yavuz Yıldırım vd., Klasik Yay., İstanbul 2008, s. 187-192.

²⁰⁹ Sabahat Deniz, **16. Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî-Fuzûlî-Hayâlî Beğ- Nev'î-Yahyâ Beğ)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üni, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Danışman: Nejat Sefercioğlu, İstanbul 1992.

²¹⁰ Ahmet Atilla Şentürk, **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Edebî Tasvirler**, Kitabevi Yay., İstanbul 2002.

²¹¹ Ahmet Çaycı, **Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 85.

1505. Bu gönülden leşker-i Fir'avn ğarķ oldu helāk
Bu gönülden ķavm-i 'Ād u ķavm-i Nemrūd oldu ħāk

İkinci iklim, salı günü, cumartesi gecesi, bakır madeni, koklama hissi, kızıl yüzlü insan, dil, siyah kan damarı bu yıldıza mensuptur. *Vuslat-name*'de *Mirrîh*'e ait olan koklama hissi dile getirilir:

1499. Bu burun ħāşıyyetidür Merrîhüñ ħāşıyyeti
Bilünür bunlardan ol tavr-ı dilüñ mâhiyyeti
1500. İşbu gönülün ħıdmetindedür burun Merrîh-ile
Birisi āfākda ħādım birisi nefsün-ile

Mirrîh'in uğursuzluğu *Zuhal*'inkinden daha az olduğundan dolayı *Nahs-ı Asgar* diye isimlendirilir.²¹² *Vuslat-name*'de uğursuzluğun Allah'a atfedilemeyeceği *Mirrîh* vasıtası ile dile getirilir:

1508. Fi'l-i Ħaķķuñ naĥsı yoķdur cümle sa' ddu iy 'azîz
Bilmemekden ħikmetin yoĥsa şayavuz sa' dı biz

Mirrîh, bir elinde kılıç, bir elinde kesik baş bulunan bir delikanlı olarak tasavvur edilir.²¹³ Bu tasvir Babil'in savaş tanrısı *Nergal*'e karşılık gelir. Köken itibariyle Babil ve Asur dönemi tanrılar panteonu üyesi olan *Mirrîh*, geçirdiği

²¹² Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015., s. 353.

²¹³ A. Atilla Şentürk, "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare, Sabiteler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, nr. 90, Haziran 1994, s. 162.

İskenderiyen-Hermetik dönüşümden sonra Roma dönemindeki adı ve işleviyle günümüze kadar ulaşmıştır.²¹⁴ Vuslatnâme'deki betimlenişi de bu minval üzeredir. Vuslatnâme'de Mirrîh evinden sonra Güneş evine geçilir (2069-2072.b.).

4.2.3.1.2 Müşteri

Altıncı feleğe aittir. Zühre'den sonraki en parlak gezegendir. Uğurlulukta ise Zühre'yi geçmiştir. Zühre'ye küçük uğurluluk anlamına gelen Sa'd-ı Asgar; Müşteri'ye ise büyük uğurluluk anlamına gelen Sa'd-ı Ekber denilir.²¹⁵ İşitme duyusu Müşteri ile ilişkilendirilir. Vuslatnâme'de bu durum Müşteri'nin uğurluluğu ile birlikte ele alınır:

1517. Bil kulağ kim şüretünde vaşf-ı sem' edür maḥal
Müşteriye mazhar oldu ma' nîsin eyledi ḥal

1518. Sem' i-durur düşürür her yirde var ḥikmetleri
Ḥazne kıılır bu gönülde göz ' aceb şıfatları

1520. İkisi de sa' d-ı ekber ḥâdimidür gönülün
Birisi âfâkda ḥâdim biri nefsünde senün

Müşteri gezegeni barışı, dinginliği, hakkı, adaleti, ahlakı, sevgiyi ve merhameti simgeler. Bilginler, kadılar ve vezirler bu gezegene ilişkindir.²¹⁶ Taht üzerinde bağdaş kurup oturan çok kollu figür hem elinde kitap tutar, hem de tespih çeker. Vuslatnâme'de yar alan ve aşağıda verilen tasvir Acaibü'l-Mahlukat'ta ve Dakaikü'l-Hakaik adlı eserde de bu şekildedir:²¹⁷

²¹⁴ Çaycı, a.g.e., s. 83.

²¹⁵ Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015, s. 353.

²¹⁶ And, a.g.e., s. 353.

²¹⁷ Çaycı, a.g.e., s. 95.

2065. Vaşflar-ıla vaşflanup alup ʔalaḫ ḫāşıyyetin
Şād u ḫurrem Müşterī beyninde ʔıtdı ʕ işretin
2066. Gördi bir şahs-ı münevver şāḫib-i ʕ ilm ü hüner
Kürsi üstinde oturmuş jengārī geymiş meğer
2067. Şağ eli ʔıtmış kitābı şol eli tesbīḫ ider
Heb şalāḫ ḫayr işler ʔatına gelür gider
2068. Zāhir elinde saʕ ādet hem ʕ adālet sīreti
Ḥaḫ ʕ aṭā ḫılmış aña ḫulḫ-ı ḫasen ḫoş devleti
2069. Vaşfları-y-la vaşflanup aldı ciger ḫāşıyyetin
Şād u ḫürrem beyt-i Merrīḫe irdi dutdı ḫürmetin

4.2.3.1.3. Utarid

İkinci feleğ'e ait bir gezegendir. Dostu Kamer, düşmanı ise Güneş'tir. Uğurluluk ve uğursuzluk arasındaki değışken yönü ikiyüzlülük gibi olumsuz bir özelliğı çağrıştırmaktadır.²¹⁸ Her yıldızla uyuşabildiğı için ona *mümtezic* denir. Organlardan dil, bilgilerden mantık ve belâğât bu gezegene mensuptur.²¹⁹

Vuslatnâme'de bu durum dile getirilir:

1460. Ol ʕ Uṭārid yıldızı kim vaşf-ı lemsedür bedel
Bu vücūduñ üzre pūst olmuşdur aña maḫal

²¹⁸ And, a.g.e., s. 359.

²¹⁹ Şentürk, a.g.m., s.152.

1461. Çün ‘ Uṭārid mūmtezidür bu sitāre varına
Lems-i ḥiss daḥı bu pūstuñ vezīrinde bulına

Merkür dört kollu tasvir edildiği ve çok sayıda mesleği ilgilendirdiği için elinde tuttuğu nesnelere eserlerde çeşitlilik arz etmektedir.²²⁰ Doğu minyatürlerinde tavus kuşuna binmiş sağ elinde bir yılan, sol elinde ise yuvarlak bir tahta levha bulunan güzel bir genç olarak tasvir edilir.²²¹ Merkür’le ilişkilendirilen özellikler zekilik, uysallık ve sanata yatkınlıktır. Vuslatnâme’deki Merkür tasviri de bu şekildedir:

2079. Vaşfları-y-la bu gönül ḥāşıyyetin aldı zamān
Şād u ḥürrem pes ‘ Uṭārid evine geldi ‘ ayān

2080. Gördi bir ṭāvus kuşunuñ üstine kılmış ku‘ūd
Tāc urunmuş āğ geymiş şāḥib-i elṭāf-ı vücūd

2081. Bir elinde levḥ dutmuş aña nāzır dem-be-dem
Bir eline bir yılan dutmuş anuñ ağızında sem

2082. Şāḥib-i ‘ ilm ü feşāḥat hendese ‘ ilm-i nücūm
Māyil-i cümle ṭabāyi‘ zeyrek ü şāḥib-ruḳūm

Vuslatnâme’de Utarid evinden sonra Māh evine geçilmektedir:

2083. Vaşfları-y-la ol dimāğ ḥāşıyyetin aldı revān
Şād u ḥürrem beyt-i Māh’a ṭıtdı yüzünü ‘ ayān

²²⁰ Çaycı, a.g.e., s. 94.

²²¹ Ahmed-i Dâî, **Çengnâme (İnceleme, Tenkidli Metin)**, haz. Gönül A. Tekin, Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1992, s. 434.

4.2.3.1.4. Zuhâl

Yedinci feleğe ait olup dünyaya en uzak gezegendir. Arapçada yüksek ve uzak anlamlarına gelen *zâhil* kelimesinden türemiştir.²²² Rengi siyahtır ve yedinci iklime egemendir. Uğursuz kabul edildiğinden *Nahs-ı Ekber* diye anılır.²²³

Memleketlerden Hindistan, Zenzibar, Mısır, Habeşistan, Yemen, Arabistan Zuhâl gezegeninin etkisi altındadır.²²⁴

1533. Āsumān hefteminden ol Zuhâl te'sîri var
Nitekim yedi t̄abaqdan göz daħı t̄aşra baqar

1534. Yedi yıldan hemi vardur yedi iqlîme 'ayān
Ol Zuhâl iqlîmidür külli Ĥabeş Hindūstān

1535. 'Ālem içre heb siyāh olan Zuhâl iqlîmidür
Tā gözün içindeki bebek anuñ ta'limidür

Doğu minyatürlerinde Zuhâl'in çok eli olan ihtiyar bir adam şeklinde temsil edilme geleneğine *Vuslatnâme*'de de uyulur. Bir elinde taç, bir elinde ateş, bir elinde kilit ve diğer elinde ise fare tutmaktadır. Tutmakta olduğu bu dört şeyden her biri, Zuhâl'in o nesnenin olduğu yönden insana nazar etmesi suretiyle farklı etkilere yol açar:

2059. Evvel Zuhâl beytine girdi gördi kim bir şahs-ı pîr
Kürsî üstinde oturmuş dört eli var destigîr

²²² Şentürk, a.g.e., s. 169.

²²³ And, a.g.e., s. 352.

²²⁴ Tekin, a.g.e., s. 440.

2060. Bir elinde t̄ac dutar bir eli āteř ıtar
Bir elinde var kilid vü bir elinde mūř ıtar
2061. Bir kişiye eylerse t̄ac yañasından naşar
Anuñ işi lehv ü lu' b h̄ānesinde olur mu' teber
2062. Od yañadan kim naşar eylerse h̄āk eyler anı
Od kilidden yañadan ikinci ider heb göreni
2063. Ol saçın ıtduğı elden yañadan kılsa naşar
Ol kişi lehv ü lu' b ertesinde olur mu' teber
2064. Var h̄amīde vaşflarından hem řebāt u hem sükün
Var zemīme vařflarından mekr ü h̄ile ' azm-i dūn

İnsan bedenindeki kemiklere, ciğere ve dalağa egemendir.²²⁵ Vuslatnâme'de Zuhâl evinden sonra Müşteri evine geçilir:

2065. Vaşflar-ıla vaşflanup alup şalağ h̄aşıyyetin
řād u h̄urrem Müşteri beyninde ıtıdı ' işretin

4.2.3.1.5. Zühre

Üçüncü feleğe ait bir gezegendir. Uğurluluk derecesi Müşteri'nin altında olduğundan Müşteri'ye Sa'd-i Ekber denilirken Zühre'ye Sa'd-i Asgar denilir. Müzisyenler ve hānendeler bu gezegenle ilişkilidir. Münyatürlerde elinde müzik

²²⁵ And, a.g.e., s. 352.

aletiyle tasvir edilmesinden dolayı eğlence meclisleri söz konusu olunca elinde saz tutar biçimde düşünülür.²²⁶

1473. Bu vücūduñda boğaz kim vaşf-ı şavtadur mağal
Mazhārıdur Zührenüñ âşārın eyler saña ħal

1474. Zemzeme vü nağmeler taħrīrhā-yı her mağām
Sazlaruñ ozalar heb buradan tutar niğām

1475. Zühredür āfākda ħādım bu boğaz nefsuñde bil
Ĥıdmet-i insān iderler ya‘nī kim bu şavr-ı dil

Zühre, deveye binmiş ud çalan bir kadındır veya sağ elinde bir ayna tutmakta ve sol eliyle de saçlarının bükümlerini açmaya çalışmaktadır.²²⁷ Zühre'nin Vuslatnâme'deki tasviri de yaklaşık bu şekildedir:

2076. Gördi bir zen şūretinde bū-yı ħūb u ħūb-rūy
Kürsi üstinde oturmuş virür alur rūya rūy

2077. Bir elinde saçınuñ bölüklerin almış dutar
Bir eline āyine almış aña karşı bağar

2078. Elinde sāzları ‘ışğ-bāzılık işi
Karşusunda tırmış anuñ ħūb şūretlü bir kişi

²²⁶ Şentürk, a.g.m., s. 157.

²²⁷ Tekin, a.g.e., s. 434.

Vuslatnâme’de Zühre evinden sonra Utarid evine geçilir:

2079. Vaşfları-y-la bu gönül hâşşiyetin aldı zamân
Şād u hürrem pes ‘Uṭarid evine geldi ‘ayân

4.2.4 Sayılar

Vuslatnâme’de konuların anlatımında sayılardan sıklıkla yararlanılmaktadır.²²⁸ Sayılarla birlikte eserin Garibnâme’deki gibi oranlı bir yapıya büründüğünden belki Rical-i Gayb nazariyesi ve Etvar-ı Seb’a bağlamında kısmî olarak bahsedilebilir.²²⁹ Garibnâme’nin sayılarla elde edilen kendine özgü oranlı yapısı ise aynı zamanda biçim kaygısının da bir dışavurumudur.²³⁰ Vuslatname’de geçen sayılar aşağıda sıralanmıştır.

4.2.4.1 Bir

Ḥudānuñ birliḡi	(36.b.)
Birlik içre her ne ḡācet diler-iseñ ben idem	(372.b)
İkisi birlik iderler nitekim cevher ‘araz	(1456.b.)
‘Ömr içinde bir kezin baḡmaz bize n’itdük günāh	(1561.b.)

²²⁸ Vuslatnâme’deki anlatım tarzında sayılar ve *vuslat-firkat*, *akl-ı meaş-akl-ı mead*, *ruh-ten gibi* birbirinin karşıtı olan unsurlar önemli yer tutmaktadır. Her iki konu, sayılar ve karşıtlar, Pisagor’cu düşünce tarzını çağrıştırmaktadır. Dahası, Rical-i Gayb sistemindeki 300’ler, Pisagor’un örgütlediği 300’ler meclisini; Rical-i Gayb’daki 40’lar da yine Pisagor yakılarak öldürülürken onunla beraber olan 40 lider öğrencisini anımsatmaktadır. Bkz. Eduard Schure, **İnsanlıḡı Aydınlatan Büyük İnisyeler**, Ruh ve Madde Yay., İstanbul 2005, s. 383; 386. Pisagorcu düşünceye göre doğadaki karşıtlar tek ve çift’in çeşitlemelerinden ibarettir. Bkz. Derman Bayladı, **Pythagoras Bir Gizem Peygamberi**, Say Yay., İstanbul 2008, s. 82. Vuslatname’de yer alan karşıtlara şu beyitler örnek olarak verilebilir: Hayat-memat (1335.b.), gün-akşam (1368.b.), cemal-celal (1557.b.), fûrkat-vuslat (1580.b.), ruh askeri-nefs askeri (1612.b.), ak don-kara don (1661.b.), bahr-ı fena-bahr-ı beka (2035.b.), bende-padişah; kûh-kâh (2180.b.), kesir-kalil (2181.b.), yer ehli-gök ehli (2799.b.).

²²⁹ Âşık Paşa, **Garibnâme**, haz. Kemal Yavuz, TDK Yay., İstanbul 2000.

²³⁰ Selim S. Kuru, “Destâni Mesnevîde Anlatmak: Gülşehrî, Âşık Paşa ve Mes’ûd’un Eserleri Hakkında Gözlemler”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevî: Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., s. 214.

Eylemez bir kez nazar yüz virsevüz cān-ı cihān	(1562.b.)
Bir zaman geçmez kim anuñ sen çatında varasın	(1572.b.)
Seyr ider bir dem içinde her ne varsa ferşdekin	(1584.b.)
Bir oldur kim yoğ-iken var ola hem bula beķā	(1709.b.)
Bir rızāsını anuñ her dü cihāna viremez	(1794.b.)
Bir nefesde şad hezārān ‘ ilm aña hāzır gelür	(1850.b.)
Bir göñül kaçan olıser iki hubba müsteħaķ	(1875.b.)
Medh-i hāķ u zemm-i hāķ ola katına yek cihet	(1062.b.)
Ol nizām-ı evveliñden daħı evlā yek nizām	(1220.b.)
Ma‘ rifetden dem mi urur yek dü se kaçır saķaķ	(2695.b.)

4.2.4.2 İki

Hāķ içinde iki olmaz sözüñüz maķbül olur	101.
‘ İlmiñüz yetişdügi yerde kılı iki yarar	196.
İki yoldur biri ma‘ şūķ biridür ‘ aşıķān	243
Çekdi Mūsāyı beri öpdı iki gözlerin	316
İkisinden daħı zevķ eyleyiben iķer şarāb	361.
Kaçmayıcaķ ol silāh ıssı anı iki biçer	1189.
Ol hayāyı bu tama‘ kaçmayıcaķ iki biçer	1659.
Ŧoğdı ikiz birisi kız gibi birisi zūķür	1672.
Kim hāmirin iki elimle yoğurdum didi Hāķ	1715.
Çünkü hayvān balçığı yoğrulmadı iki el-ile	1724.
Ağlayıcaķ virür iki gögsini tā avuna	2348
Eger tevħid eger taħķiķ ikilikde-durur bunlar	2564.
İkilikden geķen buldı çü vaħdet vaşl-ı ‘ idini	2565.
İkisine müstaħiķdur hem günāhkār hem ucāc	2615.

dü cihân: 65., 196., 338., 425., 813., 870., 901., 905., 999., 1073., 1138., 1160.,
1296., 1322., 1388., 1501., 1679., 1741., 1794., 1932., 1940., 1965., 1978., 1980.,
2221., 2229., 2294., 2324., 2501., 2597., 2675., 2748., 2753., 2810., 2813., 2814.,
2817., 2824., 2827.

dü ‘âlem: 1743., 1756., 1835., 1841., 1907., 2133.

dü şaqq: 27.; dü şehâdet: 726.; dü serây: 2819.

4.2.4.3 Üç

Hâzret-i Peygâmbere üç kıldı vaşfi Hâk ‘atâ	49.
Cümle evşâf-ı hamîde ortasında bu üçü	50.
Bu üç-ile tıtdılar bu ‘âlemüñ halkı nizâm	51.
Bir kişide olsa üçü olur ol şâhib-kemâl	57.
Nitekim şimdi zamânda üçü oldu üç bölük	60.
‘Âlem içre üç bölük üç dağı üç sirâc	64.
Bir vilâyetde kim üç devletlü ola lâ-cerem	65.
Oldılar üç kez fenâ vü pes beğâyı buldılar	231.
Ya ‘ni hikmet ni ‘meti-y-le üç kez anı toyladı	395.
Üç tabanca yimeyince tuymaz andan bir haber	401.
Pes Hızr didi kim bu üçüncide olsun firâk	658.
Ṭahâret dağı üç nev ‘üzredür ehl-i şinâs	763.
Pes oruc tıtmak dağı üç nev ‘dir ehl-i şinâs	894.
‘Âmmı imsâk eylemeñdür gözünü üç nesneden	895.
Terkine üç nesnenüñ eylesin hem i ‘tibâr	900.
Ol dem aña luṭf bağışladı üç hulkını	927.
Enbiyâ vü evliyâyâ hil ‘atüñ üçün dağı	928.

İmdi bunuñ ma' n̄si üç vech-iledür iy ' azîz	1237.
Böyle gidenlere üç kez fenâ olmak gerek	1238.
Pes üçünci tavrına ad virilür gönülün şifâf	1467.
Bu vesîle olur aña ücleri tâ bulalar	1769.
Meclisinden üclerün maqşûda vâsıl olalar	1769.
İy ricâl-i ğayb kim ücler adın adlanduñuz	1771.
Üç şifât-ile cihân içinde şöhret buldıñuz	1771.
Haq te' âlâ Hızruñ üç vaşfinı eyledi beyân	1790.
Kim kalan evşâfi üzre bu üçü çün rûh-ı cân	1790.
Bu üçün her birisidür şart-ı rûkn-i muqtedâ	1791.
Bil üçüncü vaşfi Hızruñ Haq didi virdük aña	1843.
Tâlib-i Haq olana üç nesne vardur nişân	1879.
Şöyle bil kim bu üçün içindedür cümle maqâm	1884.
Tutar-iseñ bu üçüni olasin merd-i tamâm	1884.
Ol sebebden bunlara ücler dinildi iy cüvân	1898.
Dağı seyrân itdiler her günde üç kez ' âlemi	1900.
Urdılar üç nerdübânı şeş cihetden çıkdılar	1901.
Lâ cerem üç mescide bunları kıldılar imâm	1902.
Benligün maḥv olmayınca itmeyince üç fenâ	2247.

4.2.4.4 Dört

Bir nefesde dört şükürün vâcibin bilmek gerek	16.
İy ricâl-i ğayb kim dörd-ile ma' dūd oldunuz	1602.
Dört ismün mazharısız cümle esmâya uşul	1603.
Dört melek size mu' âvin dört şahâbe hem-nişin	1604.
Dört kitâbuñ ḥâfızısız fehm idersiz ma' n̄sin	1604.

Tiz yitişe geldi Hâkdan dört melek şâhib-cemâl	1634.
Od u şu toprağ u yilden çünki terkib oldı ten	1666.
Cümle evşâf-ı kemâlâtı işbu dört içindedür	1677.
Ol sebebden dörtler ismin bunlara ad itdiler	1760.
Kim bular dört ismi dâ'im kâmil evrâd itdiler	1760.
Çâr tabâyi' den kıopan evşâf-ı zemmi kıodılar	1761.
‘ Âlemün dört köşesinde halka irşâd itdiler	1762.
Tezkiye-yi nefis için dört nesneyi vird itdiler	1763.
Dört nesneden dağı hem eylediler ihtirâz	1765.
Dört melekdür dört hasen bâşında çün sem' ü başar	2186.
Dört fi' lin ' âlemün bu dört tab' a kııl kııyâs	2189.
Dört ' uzvuñ dört yili var her biri bir işdedür	2190.
Dört kuvve bu vücūduñ içinde cünbüşdedür	2190.
‘ Âlem içre dört şu vardır biri acı biri şūr	2193.
Bunlaruñ gönlinde kıodı ' âlemün dörd fazlını	2647.

4.2.4.5 Beş

Bu havâs-ı hamse mellâh oldılar bu gemiye	489.
Bu havâs-ı hamsenün lezzetini terk eyleye	1187.
Biş vakıdde hâzır olur her biri mescidine	1903.
Beş vaqtde iki menzil varını heb kıağ' ider	2154.
Bu havâs-ı hamseden kıopar kıamu vaşf-ı kemâl	2251.

4.2.4.6 Altı

Cevāmi‘u’l-‘Ulūm adlu kitābda beyān itdūgi ūzre

bu ricāl-i ğayb altı bölükdür

üçi ‘āşikān-şifatdur ve üçi ma‘şūkān şifatdur

(Varak 5-A)

‘Ām u ħāş ħāşu’l-ħavāş oldı ol ikinüñ biri

Altı bölük oldı olan bu ikinüñ her biri

244.

4.2.4.7 Yedi

Yidi bölük ħalka yārın luţf-ı şefkat olısar

46.

Nitekim ol ‘arş muĥiţ oldı yedi kat gökleri

220.

‘Arş u kürsī yedi kat gökler daĥı eyler kıyām

842.

Eydür ol Ĥayru’l-beşer kim yidi kat gökde melek

853.

Yedi kat gök ‘arş-ı kürsī ay güneş mäh-ı sāl

968.

Kim kalem olsa ağaclar yedi deryālar midād

983.

Ejdehādur yidi başlu nefsi mekkāre ‘azīm

1050.

Olalar aña vesīle yidileri bulalar

1312.

İy ricāl-i ğayb kim yidi-y-ile ma‘dūd oldılar

1313.

Seyr idersin yedi günde yedi iqlimi temām

1314.

Yedi kat gök yedi deryā seyriñüzdedür kalem

1314

Yedi ismüñ mazharısız cümle esmā anda cem‘

1315.

Yidi yıldız meclisüñ pervānesi siz anda şeme

1315

Yedi peygāberlerüñ qalbi üstinedür qalbüñüz

1316.

Nitekim gök yedi katdur yedi iqlimdür zemin

1423.

Ol yedi göke dirler lā-mekān abdalları

1529.

Bu yedi yıldıza dirler āsumān abdālları	1529.
Ol yedi a‘ zāya ad abdāl-ı ḥāki vü teni	1530.
Bu yediler böligine evliyā-yı rüşenī	1530.
Daḥı ol yediye dinür evliyā-yı lā-mekān	1531.
Bu yediye daḥı dinür evliyā-yı āsımān	1531.
Yedi a‘ zāya dinür evliyā-yı ḥākiyān	1532.
Ol yedi bölige dinür evliyā-yı nūriyān	1532.
Āsumān hefteminden ol Zuḥal te‘şiri var	1533.
Nitekim yedi ṭabaḳdan göz daḥı ṭaşra baḳar	1533.
Yedi yıldan hemi vardur yedi iḳlime ‘ ayān	1534.
Ol Zuḥal iḳlimidür külli Ḥabeş Hindūstān	1534.
Yediler gönli-durur sulṭān-ı heft iḳlim iy cān	1545.
Heft-i eflāk-i sitāre heft-i deryā-yı cihān	1545.
Kim bunun ol yedi ṭavrı daḥı olsa pür-şafā	1582.
Jeng ü pasdan her biri gözgü gibi bulsa cilā	1582.
Ol sebebden yidiler adın bulara didiler	1595.
Kim bular gönlüñ yedi ṭavrını ḥāşıl kıldılar	1595.
Yedi ṭavrıñ her birisi yedi ismüñ maḫarı	1596.
Kim aña dirler e‘imme seb‘a esmā serveri	1596.
Yedi günde yedi şuḥfı vird idindiler tamām	1597.
Gündüzün şā‘im oluben gice itdiler ḳiyām	1597.
Ol yedi esmāyı tesbīḥ eyleyüb vird itdiler	1598.
Fātihānuñ sūresin hem ol yediye ḳatdılar	1598.
Yedi peygamberlerüñ hem ṭutdılar ḥāşıyyetin	1599.
Anlaruñ gönline vāşıl itdiler māhiyyetin	1599.
İy Ḥabībī ṭālib-i maḥbūb olanlar şöyle bil	1705.

Yedi ʔamudan giçer sekiz cinān olmaz ʔicāb	1705.
Kim bu yedi iḥtişāşı ʔoḳıyubdur cānına	1737.
Üc yüz altmış kez nazār olmışdur ʔoprağına	1737.
Bu vücūduñda başuñ göklere beñzer yidi ʔat	2184.
Yidi yılduz yidi ʔuvvet gibi oldı seyيارāt	2184.
Yidi ʔat gök ʔ arş u kürsī ay u güneş heb nihān	2201.
Yidi deryā ʔāhir itmez şuları olur ʔ abes	2309.
Yedi deryā idemez bir ʔatre göz yaş itdigüñ	2311.
ʔicāb olmaz aña hergiz yedi ʔat yir yedi ʔat gök	2552.
Yedi baʔn eylemiş Allāh bu ādem şūretin zāhir	2557.
Yedi başlu ejdehā-yı nefis bize ʔaşd ider	2632.

4.2.4.8 Sekiz

Ba ʔ dezān bir bir keşf olur ʔarşuña sekiz ʔapu	816.
Yedi ʔamudan giçer sekiz cinān olmaz ʔicāb	1705.
Raḥmetüñden heşt cennet virdüñ uş mü ʔminlere	2622.
Raḥmetüñden heşt cennet ʔoldı ni ʔ met bī-ḥisāb	2667.
Rūzi ʔıl heşt-şifātı kim odur bāb-ı cinān	2708.

4.2.4.9 Dokuz

Mu ʔ cizāt-ı tis ʔ ayı aña Tengri virmiş-idi	332.
--	------

4.2.4.10 Oniki

On iki tefsīr-ilen taḥḳīḳ idiben söyledi	273.
--	------

On iki tefsir-len Tevriti hıfz itmiş-idi 332.

4.2.4.11 Yirmi

İşid imdi ol mürīdūñ sen yigirmi vaşfını 1010.

İşid imdi hāzreti şeyhūñ yigirmi evşāfını 1122.

Pes rükū‘ ı farzlaruñ beş vaqtde yigirmi aded 2153.

4.2.4.12 Kırk

Biriñüzde kırkıñuzdur kırkıñuzda biriñüz 994.

Kırk hamīde vaşfi gerek kim min ledün hāşıl ola 1003.

Erba ‘in hālvēt çeken kişi olur şāhib-kemāl 1168.

Kırk gün ide i‘tikāf gözleri kan yaş dōke 1169.

4.2.4.13 Üç Yüz

İy vilāyet isleri üç yüz-ile meşhūr olan 257.

Terbiyet hikmet-durur tālīblere üç yüzlerūñ 984.

Kim şalātda bunlar üç yüz āyeti vird eylenür 985.

Dört rek‘at içre şalātda tesbīh üç yüzdür tamām 986.

Geydiler ‘İsā gibi tonların üç yüz pāreden 987.

Günde üç yüz hikmetedür muṭṭali‘ gönülleri 988.

Gicelerde üç yüz esmā oқumakdur yolları 988.

4.2.4.14 Üç Yüz Altmış

Üç yüz altmış kez nazardan olan ‘aceb bulur mı fenā 1718.

4.2.4.15 Beş Yüz

Rûh hod beş yüz yıl evvel yaradıldı qamudan 1986.

4.2.4.16 Altı Yüz

Gördi bir hâdim ki altı yüz var tab^c -ı seyl 2102.

4.2.4.17 Yetmiş Bin

Yetmişer biñ yetmişer biñ eyledi aña 'aṭā 931.

Ol qadar eyledi kim yetmiş biñe yitdi bu da 931.

SONUÇ

Habîb-i Karamânî'nin *Vuslatnâme* Adlı Mesnevisi (Metin-Muhteva-Tahlil) isimli bu çalışmada yapılan tespitler ve ulaşılan sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır:

1. Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-nezâir* adlı mecmuasında yer alan ve Habîbî mahlasının kullanıldığı eserlerin birden fazla Habîbî mahlaslı şaire ait olma ihtimali belirmiştir.
2. Âzerî Habîbî'nin gerek Türkiye'ye geliş tarihini ve gerekse şairin kişiliğini *Câmiu'n-nezâir*'deki şiirlerinden yola çıkarak tespit etmeye çalışan Fuad Köprülü, söz konusu mecmuadaki 50 Habîbî şiirinden 11 tanesini görememiştir. Bu durumun, Köprülü'nün şiirleri talep ettiği talebesinin ihmalden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.
3. *Vuslatnâme*'yi doktora tezinde inceleyen Budak, Köprülü'nün neşrettiği Habîbî şiirleri ile *Vuslatnâme* arasında büyük bir fark göremediğini söylese de, Köprülü'nün neşrettiği şiirlerin şairi ve *Vuslatnâme* şairinin aynı kişi olamayacağı ortadadır.
4. *Vuslatnâme*'nin yazarı Budak'ın iddia ettiği gibi Âzerî Habîbî değil; Habîb-i Karamânî'dir.
5. Kemal Eraslan'ın neşrettiği ve '*Akşemseddin'e aitliğinde şüphe yoktur*' dediği 38 şiirden dört tanesinin Akbıyık Şemseddin'e ait olma ihtimali halen mevcuttur.
6. Habîb-i Karamânî'nin tezkirelerde anlatılan yaşamı ile *Vuslatnâme* örtüşmektedir.
7. Habîb-i Karamânî'ye atfedilmiş olan *Etvâr-ı Seb'a*, gerçekte onun eseri olmasa gerektir.
8. Habîb-i Karamânî'nin 'Habîbî' mahlası ile eser verdiği anlaşılmış olmaktadır.
9. Sadreddin Konevî'nin *Miftâhu'l-Gayb* adlı eserinin Bursa'da bulunan 1445 tarihli bir nüshasında müstensih olarak Habîb b. Hamza Karamânî gözükmektedir. Bu müstensihin Habîb-i Karamânî olma ihtimali mevcuttur.

10. Habîb-i Karamânî'nin müridleri arasından büyük şeyhler çıkmıştır. Bu şeyhler tasavvuf tarihi ve Halvetiyye açısından önemli eserler vermişlerdir. Habîb-i Karamânî'nin Vuslatnâme'sinin bulunmasıyla birlikte zincirdeki bir halka gün yüzüne çıkmış olmaktadır. Habîb-i Karamânî'nin şeyhinin eserleri mevcuttu, müridlerinin eserleri mevcuttu; Vuslatnâme, iki jenerasyon arasındaki boşluğu dolduracak bir eserdir.

11. Vuslatnâme nüshasındaki harekeler, azımsanamayacak sayıda kelimenin yanlış okunmasına yol açmaktadır.

12. Eserin Aziz Mahmud Hüdayî tarafından istinsah ettirildiği anlaşılmaktadır.

13. Hazırladığımız metnin beyit sayısı 2839'dur.

14. Eserde sıklıkla *Cevâmiu'l-Ulûm* adlı bir kaynak referans gösterilmekte; eserin adı bazen *Cevâmî*, bazen de *Câmiu'l-Ulûm* şeklinde yazılmaktadır. Söz konusu eser Ricâl-i Gayb konusunda referans gösterilmektedir. Bu isimdeki eserleri araştırdığımız gibi ilimleri toplayan fakat adı başka olan *Fütühat* ve *İhyâ* gibi eserleri de incelememize rağmen, *Cevâmiu'l-Ulûm* ile kastedilen eseri tespit edemedik.

15. Mesnevî nazım şekliyle yazılan eserde gazellere, hikayelere, diyalog tarzına yer verilmiştir.

16. Eserin sonunda her harf için birer tane olmak üzere 30 münacât yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Câmî: **Nefehâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds**, (çev. ve şerh eden) Lâmi'î Çelebi, Fatih Kitabevi, İstanbul.
- Ahmed Eflâkî: **Menâkıbu'l-Ârifin**, çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yay., İstanbul 2012.
- Ahmed-i Dâ'î: **Çengname –İnceleme, Tenkidli Metin-**, haz. Gönül A. Tekin, Harvard Üniversitesi 1992.
- Ahmed Hasîb: **Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân**, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Bölümü, nr. 596.
- Aksoyak, İsmail Hakkı: “HABİBÎ (HASİBÎ), Habîb Dede”, (Çevrimiçi) <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1036> [E.T. 27.11.2013]
- Akşemseddin b. Hamza: **Makâmât-ı Evliyâ**, haz. Metin Çelik, Özgü Yay., İstanbul 2013.
- And, Metin: **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2015.
- Âşık Çelebi: **Meşâirü's-Şuarâ**, haz. Filiz Kılıç, C. 2, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2010.
- Âşık Paşa: **Garibnâme**, haz. Kemal Yavuz, TDK Yay., İstanbul 2000.
- Âşık Paşazâde: **Tevârîh-i Âl-i Osmân**, haz. Kemal Yavuz - Yekta Saraç, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2010.
- Aydemir, Abdullah: **İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- Babacan, İsrâfil: “HABİBÎ, Acem Habîbî, Habîbî-i Azerbaycânî, Habîbî-i Bergüşâdî, Habîbî Çelebi”, (Çevrimiçi) <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3876> [E.T. 21.12.2015]
- Bağdatlı İsmail Paşa: **Hediyetü'l-Ârifin Esmâi'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin**, haz. Mahmud Kemal İnal - Avni Aktunç, C. I, Maarif Basımevi, İstanbul 1995.
- (haz.) Bahadır, Savaşkan Cem: **Makâmâtü Hâlât-ı Evliyâ'ullahi Te'âlâ**, Büyüyenay Yay., İstanbul 2014.

- Bayladı, Derman: **Pythagoras Bir Gizem Peygamberi**, Say Yay., İstanbul 2008.
- Bayramoğlu, Fuat: **Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı**, C. 1, TTK Yay., Ankara 1989.
- Budak, Dilek Akan: **Habîbî Vuslatnâme (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)**, Atatürk Üni. SBE, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014.
- Bursalı Mehmed Tâhir: **Osmanlı Müellifleri I-II-III**, haz. Mustafa Tatcı - Cemal Kurnaz, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009.
- Latîfî: **Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)**, haz. Rıdvan Canım, AKM Yay., Ankara 2000.
- Cebecioğlu, Ethem: "Akşemseddin'de Bazı Tasavvufî Kavramlar-I", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XLII, s. 77-95.
- Cemâlî el-Karamânî: **Risâle Fî Etvârî's-sülûk**, haz. Mehmet Sait Toprak, Okuyan Us Yay., İstanbul 2013.
- Ceyhan, Semih: "Vüsûl", **TDVİA**, C.43, İstanbul 2013, s.143-145.
- Chittick, William: **Hayal Âlemleri İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi**, çev. Mehmet Demirkaya, Kaknüs Yay., İstanbul 2003.
- Corbin, Henry: **Bir'le Bir Olmak İbn Arabî Tasavvufunda Yaratıcı Muhayyile**, çev. Zeynep Oktay, Pinhan Yay., İstanbul 2013.
- Çavuşoğlu, Raşit: **Gaziantep'te Bir Halvetî Şeyhi Şâh Velî Ayıntâbî ve Risâletü'l-Bedriyye'si**, Okur Akademi, İstanbul 2016.
- Çaycı, Ahmet: **Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- Çelebioğlu, Amil: **Türk Edebiyatında Mesnevi**, Kitabevi Yay., İstanbul 1999.
- Demirli, Ekrem: **İbnü'l-Arabî Metafizigi**, Sufi Kitap, İstanbul 2013.

- Demirli, Ekrem: **Sadreddin Konevi’de Bilgi ve Varlık**, İz Yay., İstanbul 2011.
- Demirli, Ekrem: **Şair Sûfiler**, Sufi Kitap, İstanbul 2015.
- Deniz, Sabahat: **16. Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî – Fuzûlî - Hayâlî Beğ - Nev’î - Yahyâ Beğ)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üni., Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul 1992.
- Ebu Nasr Serrâc Tûsî: **el-Lüma’ İslam Tasavvufu**, haz. H. Kamil Yılmaz, Erkam Yay., İstanbul 2016.
- Eraslan, Kemal: “Ak Şemseddin’in Dinî-Tasavvufî Şiirleri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1984, s. 11-85.
- Eraslan, Kemal: “Akşemseddin’in Dinî-Tasavvufî Şiirleri”, **Türk Dili**, C. XLVIII, S. 394, Ankara 1984, s. 411-417.
- Erbay, Ömür: **Şeyh Muhyiddin Akbıyık Divanı ve Hikayat-ı Nayı (Metin-İnceleme)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Erzurum 2013.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet: **Türk Şairleri**, C. 1.
- Ertaylan, İsmail Hikmet: “Habîbî”, **Hayat Mecmuası**, C. 3, S. 64, Ankara 16 Şubat 1928, s. 224-225.
- Esrar Dede: **Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye**, haz. İlhan Genç, AKM Yay., Ankara 2000.
- Evliya Çelebi: **Evliya Çelebi Seyahatnamesi I. Kitap**, haz. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- Ferîdüddîn Attâr: **Evliya Tezkireleri**, çev. Süleyman Uludağ, Kabcacı Yay., İstanbul 2005.
- Gelibolulu Mustafa Âlî: **Kühü’l-Ahbâr, Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481**, C. II, haz. M. Hüdâyî Şentürk, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2003.

- Gülçiçek, Akçay: “Habîbî”, (Çevrimiçi) <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4278> [E.T. 01.09.2014]
- Halîfî: **Halîfî ve Fûrkat-nâmesi Giriş-İnceleme-Tenkitledir Metin-Tıpkıbasım**, haz. Orhan Kemal Tavukçu, Harvard Üni. 2008.
- İbn Haldûn: **Mukaddime Osmanlı Tercümesi**, çev. Ahmet Cevdet Paşa, haz. Yavuz Yıldırım vd., C. 3, Klasik Yay., İstanbul 2008.
- İbnü’l-Arabî: **Fusûsu’l-Hikem**, çev. Ekrem Demirli, İstanbul, Kabalcı Yay., 2006.
- İmam-ı Gazalî: **Mişkatu’l-Envar Nurlar Âlemi**, çev. Şadi Eren, DİB Yay., İstanbul 2014.
- İslamoğlu, Abdülmecit: **Davud-ı Halveti ve Gülşen-i Tevhid ü Tahkik’i (İnceleme-Metin)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üni. SBE, Türk İslam Edebiyatı A.B.D., Ankara 2007.
- Kallek, Cengiz: “Cevâmîu’l- Ulûm”, **TDVİA**, C. 7, İstanbul 1993, s. 440-442.
- Karataş, Hasan: **The City as a Historical Actor The Urbanization and Ottomanization of the Halvetiye Sufi Order by the city of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of California, Near Eastern Studies, Berkeley 2011.
- Karataş, Hasan: “Onbeşinci Yüzyılda Karamânî Ulemâ ve Meşayih İlişki Ağları Üzerine Tesbitler”, **Osmanlı’da İlim ve Fikir Dünyası İstanbul’un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar**, Ed. Ömer Mahir Alper vd., Klasik Yay., İstanbul 2015, s. 283-298.
- Kartal, Ahmet: **Doğu’nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî**, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2014.
- Kâtip Çelebi: **Mîzânü’l-Hakk Fî İhtiyâri’l-ehakk**, çev. Orhan Şaik Gökyay ve Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008.

- Kesik, Beyhan: “Şeyh Seyyid Habîbî İsmail Efendi”, (Çevrimiçi) <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3131> [E.T. 13.06.2014]
- Keskin, Abdülbaki: **A Critical Edition of Enîsî’s “Menâkib-i Ak Sems’ed-Dîn” with an Account of Ak Sems’ed-Dîn’s Political and Religious Influence as Revealed in This Work**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Victoria University of Manchester, Philosophy, Manchester 1977.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi: **Tezkiretü’ş-Şu’arâ**, haz. İbrahim Kutluk, C. 1, TTK Yay. Ankara 1989.
- Köprülü, M. Fuad: **Edebiyat Araştırmaları II**, haz. Orhan F. Köprülü, Ötüken Yay., İstanbul 1989.
- Köprülü, M. Fuad: “Habîbî”, **Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, C. 8, S. 5, İstanbul, Eylül 1932, s. 86-133.
- Kurnaz, Cemal: “Vuslat Yolculuğu”, **Turkish Studies**, 5/3 Summer, 2010, s. 447-461.
- Kuru, Selim S.: “Anadolu’da Mesnevînin Hikâyesini Yazmak”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevî Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 15-22.
- Kuru, Selim S.: “Destânı Mesnevîde Anlatmak Gülşehrî, Âşık Paşa ve Mes’ûd’un Eserleri Hakkında Gözlemler”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevî Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 195-216.
- Küçük, Sezai: “İhyâu Ulûmi’-d-Dîn”, **Tasavvuf Klasikleri**, ed. Ethem Cebecioğlu, İstanbul 2010, s. 164-165.
- Levend, Agah Sırrı: **Türk Edebiyatı Tarihi**, C. 1, TTK Yay., Ankara 2008.
- Macit, Muhsin: “Mesneviler”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed. Talat Sait Halman, C. 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2007, s. 55-72.

- Macit, Muhsin: “Şiir”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed. Talat Sait Halman, C. 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2007, s. 29-54.
- Mahmûd-ı Şebüsterî: **Gülşen-i Râz (Metni ve Şerhi)**, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2011.
- Mecdi Mehmed Efendi: **Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri**, haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989.
- Memmedov, Ezizağa: **Şeirler Hebibi**, Milli Kitabxana, Bakü 2006.
- Morkoç, Yasemin Ertek: **Eğridirli Hacı Kemal’in Câmîü’n-nezâiri (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üni. SBE, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., İzmir 2003.
- Muslu, Ramazan: “Halvetiyye’de Atvâr-ı Seb’a Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâlî’nin Atvâr-ı Seb’a Risalesi”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, Yıl 8, S. 18, Ankara 2007.
- Mümtaz, Salman: **Sultanoş-şüera Hebibi**, Azerbaycan Edebiyatının Kaynakları, Milli Kitabhane, Bakü 2006.
- Ocak, Ahmet Yaşar: **Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yay., İstanbul 2012.
- Ögke, Ahmet: “Bir Tasavvuf Terimi Olarak Ricâl-i Gayb –İbn Arabî’nin Görüşleri-”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, S. 5, Ankara 2001, s. 161-201.
- Öngören, Reşat: **Osmanlılarda Tasavvuf**, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Örs, Derya: “Bir Anlatım Şekli Olarak Klasik Türk ve İran Edebiyatında Mesnevi”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevi Hikayenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 37-46.
- Öz, Baki: **Alevilik ile İlgili Osmanlı Belgeleri**, Can Yay., İstanbul 1997.
- Özköse, Kadir: “Mevlana Düşüncesinde Firkat ve Vuslat”, **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi**, Ankara 2005, s. 233-249.

- Öztürk, Ali: “Halvetiliğin Manzum Etvar-ı Seb’a Geleneğinde Üç Müellif Bir Eser”, **Uluslararası Seyyid Yahya Şirvani ve Halvetilik Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Eskişehir 2013.
- Öztürk, Ali: **XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üni. SBE, Ankara 2003.
- Pehlivan, Gürol: “Akbiyık Sultan Hayatı, Eserleri ve Hikâyât-ı Nây Mesnevisi”, **Sûfi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 11, 2015, s. 31-72.
- Pehlivan, Gürol: “Akbiyık Sultan’ın Bilinmeyen Bir Mesnevisi Hikâyet-i Şemseddîn”, **Sûfi Araştırmaları Dergisi**, C. 7, S. 13, 2016, s. 97-124.
- Sadıkoğlu, Sasani Çingiz: “Habîbî”, **TDVİA**, C. 14, İstanbul 1996, s. 374-375.
- Sam Mirza Safevî: **Tezkire-i Tuhfe-i Sâmi**, Tashih ve Mukaddime, Rüküddin Hümayun Ferruh, Şirket-i Sâmi.
- Savalan, H.M.: **XV-ci Esrin Qudretli Şairi Hebibi**, Âtûrpât Kitabevi, 1981.
- Schure, Eduard: **İnsanlığı Aydınlatan Büyük İnisyeler**, Ruh ve Madde Yay., İstanbul 2005.
- Seferli, Eliyar G., Xelil H. Yusifli: **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım)**, C. 2, Kültür Bakanlığı Yay.
- Seyyid Yahya Şirvanî: **Şifaü’l-Esrar**, haz. Mehmet Rıhtım, Sufi Kitap, İstanbul 2014.
- Schimmel, Annemarie: **İslamın Mistik Boyutları**, çev. Ergun Kocabiyyık, Kabalcı Yay., İstanbul 2004.
- Süreyya, Mehmed: **Sicill-i Osmânî Tezkire-i Meşâhî-i Osmâniyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1311.
- Şahin, Davut: “Hikâyât-ı Nây Mesnevisine Ait İmla ve Dil Özellikleri Üzerine”, **Sûfi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 11, 2015, s. 73-120.

- Şen, Ahmet Tunç: “Rasattan Takvime XV/XVI. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Astrolojinin Yeri Üzerine Bazı Gözlemler”, **Osmanlı’da İlim ve Fikir Dünyası İstanbul’un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar**, Ed. Ömer Mahir Alper vd., Klasik Yay., İstanbul 2015, s. 227-249.
- Şentürk, Ahmet Atillâ: **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Edebî Tasvirler**, Kitabevi Yay., İstanbul 2002.
- Şentürk, Ahmet Atillâ: “Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 90, Haziran 1994, s. 131-179.
- Tavukçu, Orhan Kemal: “Ayrılığın Terennümü Eski Türk Edebiyatında Firaknâmeler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 197-220.
- Tekdemir, Hatice Kübra: **Habîb-i Karamânî ve Etvar-ı Seb’a Manzumesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üni. SBE, İzmir 2015.
- İpekten, Haluk, Mustafa İsen vd.: **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.
- Tökel, Dursun Ali: “Kurmacadan Anlatıya Kendisi İçin Olmayan Bir Metin Olarak Mesnevi”, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI Mesnevi Hikâyenin Şiiri**, haz. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yay., İstanbul 2011, s. 167-193.
- Uludağ, Süleyman: **Bâyezid-i Bistâmî –Hayatı-Menkıbeleri-Fikirleri-**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1994.
- Uludağ, Süleyman: “Ricâlu’l-Gayb”, **TDVİA**, C. 35, İstanbul 2008, s. 81-83.
- Ünver, İsmail: “Mesnevî”, **Türk Dili**, C. LII, 1986, s.430-563.
- Vassaf, Osmanzade Hüseyin: **Sefîne-i Evliyâ**, haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz, C. 3, Kitabevi Yay., İstanbul 2006.
- Yavuz, Kemal: “Süleyman Çelebi’nin Yaşadığı Zamanda Türk Edebiyatı”, **Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi**, ed. Bilal Kemikli - Osman Çetin, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2010.

Yurt, Ali İhsan, Mustafa Kaçalın:

Akşemseddin Hayatı ve Eserleri, Marmara
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul
1994.

EK: Transkripsiyonlu Metin

Metnin transkripsiyonunda aşağıdaki sistem takip edilmiştir:

آ	a, ā
أ	a, e, ı, i, u, ü
ب	b
ت	t
ث	ṣ
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ħ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ẓ, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f
ق	k
ك	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, u, ū, ü, o, ö
ه	h, a, e
لا	la, lā
ی	y, ı, i, ī
ء	

NOT:

Aşağıdaki metinde yer alan dipnotlar, Dilek Akan Budak'ın tezinde ilgili yerin okunuşunun, bizim okuyuşumuzdan farklı olduğuna işaret etmekte; dipnotlar sadece Budak'ın okuyuşunu göstermektedir. Onun dışında biz dipnotta bir şey söyleyecek olduğumuzda, bunu parantez içine almak suretiyle belirttik. Okuyamadığımız yerleri '.....' ile boş bırakarak gösterdik.

3-B

Kitāb-ı Vuşlatnāme

Ba‘ de ḥamd-i Z̄ü’l-celāl²³¹ ve’l-cemāl z̄i’l-‘ulā ve’ş-şalātu ve’s-selāmu ‘alen-
nebiyyi’l-Muṣṭafā. Qāle Resūl-ullahi ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem
‘an ‘azze ve celle izā rafea‘ ‘abdi yedehu ileyye ṭāliben minni ḥāceten festeḥyi
minhu en eruddehu ḥāliyyeten ‘an ḥācetihi

kaçan kullarum ellerin kaldursa benüm ḥazretümden ḥācet dileseler anlaruñ ellerin
boş döndürmege utanuram

ḥācetlerin qabūl eylerem ve du‘āların red eylemezem
pes

Kerem-bīn luṭf-i²³² Hudāvendigār güneh-bende kerde est o şermesār

gör nice²³³ luṭf issidür ol pādīşāh

kullar günāh işler kendü utanur

Ḥaḳ sübhānehu ve te‘ālā kendünüñ kemāl-i luṭfından kullarınıñ du‘ālarını qabūl ve
ḥācetlerin revā eyler

taḳşirlik ve eksiklik kullarından ki ol ḥācet dilemenüñ şerāyiṭini ve edebini yirine
getürmezler

İḥyā-yı ‘Ulūmda eydür

ḥācet dilemenüñ edebi ve şerāyiṭi şalātdur ve ābdest almaḳdur ve qıbleye yönelmek
ve niyyet

4-A

²³¹ ḥamdī z̄ü’l-celāl

²³² Kerem bin Lütfi

²³³ görünce

eylemekdür ... şerâyihi vesîle tutunmağdur

liqavlihi te' âlâ inna'l-lâhe ... ya' nî Allâh te' âlâ hâzretine vesîle taleb eyleñüz

Allah te' âlânuñ muqarreb kullarını şeffi' tutuñ

nitekim fâtiha tefsîrinde eydür ... demekligi cem' lafz-ıla kullarına ta' lîm eyledi hikmet oldur kim cemâ' ati vesîle tutuñuz kim ol cemâ' atuñ içinde benüm hâşu'l-havâş kullarum vardur

anlaruñ dilegi benüm qatumda redd olunmaz

anları dağı siz du' añuzda bile qatuñ

anlaruñ du' âsı sebebi-y-le du' añuz qabûl olur aşlâ redd olunmaz ve hem peygamberler ve evliyâlar bu cemâ' atden hâric degüllerdür

pes vesîle tutunmaq bunları şart-ı vâcibdür

imdi ol hâşu'l-hâş kulları kim vesîle tutunmaq lâyıqdı

anlar bu ' avâm halkınuñ içinde gizlüdür ...

'an Rabbihi 'azze ve celle evliyâ'î tahte qabâbî lâ ya'rifuhum ğayrî ... dostlarum vardur cesed qubbesinde anları benden ğayrı kimse bilmez²³⁴ ... inne evliyâ'allâhi aḥfiyâu

ya' nî Allâhuñ dostları gizlüdür ...

aḥfâ'llâhu ḥamseten fi ḥamsetin ...

aḥfâ leylete'l-qadri fi-ramazâne ve aḥfe'l-isme'l-a'zâme fi'l-Ḳur'âni ve aḥfâ evliyâ'ehu fi'l-'avâmi ve aḥfâ yevme'l-eceli fi'l-eyyâmi ve aḥfâ yevme'l-qiyâmeti fi'l-a'vâmi

Allah te' âlâ²³⁵ bunları gizledüğine hikmet oldur kim isteyenler zahmet çekdükde bulıcaq qadriñ eyü bilürler ve hem cemî' ramağân giceleri kim vardur

4-B

vardur ol bir gece sebebine ihyâ ideler ve cemî' -i Ḳur'ân ol ism-i â' zam sebebine hâşıl ideler ve cemî' i günleri ğâfil olmayalar

şan kim ecel günidür ve cemî' i mü'minler birbirine muḥabbet ideler ve cemî' isi i' tiqâd-ile nazar ideler

bil kim Allâhuñ gizlü velîsi bu ola diyesin

²³⁴ ğayrı bilmez

²³⁵ ' avâmillahi te' âlâ

bunu sevmemekden baña ziyān gele diyü şevk-ile muḥabbet ide ve bunlar bu zamānda yokdur dimek ḥaḫādur ve hem ‘aqla muḥālifdür ammā naḫle muḥālif olduğı budur kim ḥadīs-i şerīfde²³⁶ gelmişdür ki ... bu ḥadīs tamām aşağada zıkr olına ammā ‘aqla muḥālif olduğı oldur kim Ḥaḫ te‘ālā bu ‘ālemi bunlaruñ için yaratdı ve bunları kendü ḫıdmeti-çün yaratdı

nite ki²³⁷ buyurur ... ‘ārif-i Ḥaḫ bunlardur pes

bunlar aşldur girü ḫalanı fer‘dür

hīç şığar mı kim aşl olanı Ḥaḫ te‘ālā gidere dağı fer‘ olanı ‘ālemde ḫoya

... nesli ‘ālemde tükenmedi evliyālar cümlesi tükene

‘ālemi ‘ārifleriçün ḫıdmetkār eyledi ḫādimler mevcūd ola ḫıdmet eyleyeler maḫdūmlar ma‘dūmlar ola ḫāşā ve kellā

ḫıket’ullāhdan kim bu iş ‘ağıldan muḥāldür pes

dā‘ī olan kimesne dağı ol ḫāş ḫulları vesīle tutmağ-ıçün birkaç beyt nazm getürdi

Cevāmi‘u’l-‘Ulūm adlu kitābda beyān itdüğü üzere bu ricāl-i ḡayb altı bölükdür

üçü ‘āşıḫān-şıfatdur²³⁸

‘ām [ḫāş] ḫāşü’-ḫavāş

ve üçü ma‘şūḫān

5-A

şıfatdur ‘ām [ḫāş] ḫāşü’l-ḫavāş her birinün ḫāli ve evşāfi beyān itdüğü üzere ḫaleme geldi

ola kim bu ricāl-i ḡaybları vesīle ideler

Vuşlat-ı Ḥaḫ ḫāşıl ola

ol sebebden bu kitāba Vuşlat-nāme diyü ad virildi

İnşā’allāhu te‘ālā gele göresiz

²³⁶ şerīfede

²³⁷ nitekim

²³⁸ şıfatdur

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Pâdişâh-ı lem-yezel kim hükmine yoçdur zevâl
Mâlike’l-mülk-i ezel kim milkine yoç intikâl
2. Zü’l-celâldür kim anuñ irmez celâline celâl
Zü’l-kemâldür kim anuñ irmez kemâline kemâl
3. Her cemâl ehli anuñ baħr-i cemâli kaçresi
Her kemâl ehli anuñ şems-i kemâli zeresi
4. Evvelinüñ evveli yoç âħirinüñ âħiri
Bî-bidâyet bî-nihâyet bâtını vü zâhiri
5. Kudret ü kuvvet anuñdur heybet ü hem kibriyâ
‘İzzet ü şevket anuñ vaşf-ı kıdem²³⁹ vaşf-ı beķâ
6. Ĥayy u kayyüm ol-durur kim Ĥâkim-i muṭlaķ-durur
Ehl-i ‘âlem ni‘meti baħrinde müstağraķ-durur
7. Ol Raħim ki anuñ merħūmidur her Ĥâş u ‘âm
Ol Kerim kim kerem ehli aña bende her ġulâm

²³⁹ şevket ü vaşf-ı kaçdem

8. İsm-i Raḥmānına tutdı heb günāh ehli recā
Raḥmetinden ḳalmadı kimesne maḥrūm cā-be-cā
9. Hem yaḳıřmaz ol Cenāba cüz' ü küllī hem ' araz
Hem yetişmez vaşf-ı naşş vaşf-ı ğam ḥācet ğaraş
10. Küllī ḳavli bī-ğaraşdur küllī fi' li bī-' ilel
Yok kemāline zevāl milkine yokdur ḥalel
11. Ol ḳadīm evřāfını ḥādiř ḳaçan ḳılur tamām
Kim anuñ vaşfında cümle ' āciz ü ḳāřır kelām
- 5-B
12. Ḥamd idelüm virdüği ni' metlerine şad hezār
şükr idelüm dem-be-dem ḥikmetlerine bī-řümār
13. şad hezār ni' metlerinden birisidür bu nefes
Virmesinden def' olur ğuşşa gelür ğöñle sürür
14. Bir nefesde aña ni' met virmesi vü alması
Bir nefesde iki ni' met görmesi vü bilmesi
15. Ni' metüñ her birine vācib-durur şükr eylemek
Bir nefesde iki ni' met iki şükr itmek gerek

16. Şükr hod ni^ç met-durur aña da şükr itmek gerek
Bir nefesde dört şükürüñ vâcibin bilmek gerek
17. Her nefesde dört şükür kim kılabılür edâ
Bir nefes şükürinde kalduğ ^ç âciz-i kışır gedâ
18. Şad hezârân ni^ç metüñüñ şükürini kim yitürür
Yâ hayâle binde birin fikr idüb kim getürür
19. ^ç Âcizüz biz ni^ç metüñ hem şükürini itmeklige²⁴⁰
Kâşırüz hem ni^ç metlerini ^ç add idüb bilmeklige
20. Anuñ içün didi Hâk nitmeklige [...]
Hâk te^ç âlâ eydür²⁴¹ zikr²⁴² eden zâkir kulum
21. ^ç Aczimüzi bilmek bize ancağ şükürümüz
İ^ç tirâf itmek kuşür-i²⁴³ hâlimüze zikrimüz
22. Hiç bitürmez ^ç aczimüzden özge gül boştânumuz
Bülbül efgânından özge dağı yoğ destânumuz

²⁴⁰ eylemeklige

²⁴¹ eydüğine

²⁴² fikr

²⁴³ kuşürü

23. ‘Aczimüzdür kudretümüz naķşımız oldu kemāl
Bilmemekdür bilmegümüz *faķrı faķrī*²⁴⁴ kıl hayāl
24. Ravzasına Hāzret-i Peyğamberüñ olsun selām
Enbiyālar serveri Faķr-i cihān hayrū’l-enām
25. Ol çerāğ-ı āsumān ol şadr-ı bedr-i kāyināt
Ol meh-i rüy-i zemīn ol şāh-ı ehl-i mu‘ cizāt
26. Ol ki *levlāke* anuñ haķķında eydildi hemīn
Olmaz-ıdı hilķat-i eflāk olmasa yaķīn
- 6-A
27. Ol ki elin göke işāret itdi māh oldu dü şaķķ
Ol Kelīm yirde ‘aşā-y-ıla kılur baķrı felāķ
28. Ol ki kıldı cism-ile *ķābe kavseyne* ‘urūc
Ol Kelīm mi‘rāc idicek kūh-ı Tūradır fūrūh²⁴⁵
29. Buña çağrıldı Hābīb²⁴⁶ aña çağrıldı Hālil
Ana rā‘ī diyicek buña ‘*alā hulķın ‘azīm*

²⁴⁴ faķr faķrī

²⁴⁵ göreķura dir fūrūc

²⁴⁶ [ü]

30. Çün *elem tera* āyet-ile Hāḡ buña kıldı hıḡāb
Ḳad raeytū Ḳad raeytū²⁴⁷ diyüben itdi cevāb
31. *Mā rameyte iz rameyte* didi Hāḡ buña ‘ ayān
*Men reānī Ḳad real-Hāḡ*²⁴⁸ didigine nişān
32. Ey Hābīb-i şāḡib-i ḡulḡ-i ‘ azīm u ḡoş-mizāc
Menşe ‘-i her iftirāḡ u mebdē ‘-i her imtizāc
33. Menba ‘-ı luḡf u seḡā vü maḡrem-i esrār-ı rāz
Şāḡib-i ḡamd-i livā²⁴⁹ şāḡib-i ḡulle vü tāc
34. ‘ Adliñ-ile zūlm elinden bu cihān buldu emān
Şer‘ iñ-ile ḡonanur ḡoyar ḡamu ‘ üryān u ‘ āc
35. Ger cihāna başmasaydı luḡf-ı in‘ amuñ ḡadem
ḡalḡ-ı ‘ ālem bunlara secde idüb öpeydi ḡāç²⁵⁰
36. Bilmeyeydiler ḡudānuñ birliḡin vü ḡulluḡın
Bulmayaydılar marāzlar ḡalblerine hiç ‘ ilāc

²⁴⁷ Ḳadreāyet ḡadreāyet

²⁴⁸ Mezerānī ḡadraye’l Hāḡḡ

²⁴⁹ ḡamd u velevi

²⁵⁰ tāc

37. Şükr ü minnet bu Hüdā kim virdi bize reh-nümā

Zulmetin küfrüñ götürdüñ ‘ āleme olduñ sirāc

38. Çün ṭabīb-i cān [u] dilsin çāre kıl dertlülere

Ağlamağdan uşşı gitdi yüregine bir şu şac

39. Cān u dilden ḳapuña ḳul oldılar ‘ aşıqlaruñ

Ḳalmadı aḳçe virüb ḳul olmağa hīç ihtiyāc

40. Vāy aña kim şer‘ üñe yidilmeyüb ḳıldı fuzül

Ḳaşr olıncaḳ ḳasretinden yolısar şaḳal şac²⁵¹

41. Bu Ḳabīb ‘ aşilerle geldüñ uş desti²⁵² tehī

Bu şefā‘ at işigine yüz sürerler ḳapu ac

6-B

42. Ol Ḳabīb²⁵³ didi anıñ-çün ‘ ādil olan pādişāh

Zıll-ı Ḳakdur yir yüzinde ḳalḳa olmışdur penāh

43. Kim ḳomazlar ḳalḳa ire birbirinden ḳayf [u] zülm

Ḳılmayana şer‘ a itā‘ at gösterürler sehm u seyf

²⁵¹ bulsar şayḳal [u] şac

²⁵² dest-i

²⁵³ ḳabīb

44. Bunlar olmasa cihān tutmazdı hergiz nizām
Bunlaruñla zindegānī irişür halka tamām
45. Hem buyurdı pādişāhlar sâ' ate ' adl eylemek
İns ü cinnüñ kulluğundan yig-durur haq söylemek
46. Yidi bölük halka yarın luft u şefkat olısar
Ġāyet ıssı olıcaq ol zıll-ı ' arşda turısar
47. Pes ol ' ādil imāmdur²⁵⁴ ' adl ide halka tamām
Sāyesinde tā ki ' ālem diñlene tuta nizām
48. Hem bize vācib-durur her dem du' ālar idevüz
Hem bulardan isti' ānet dem-be-dem isteyevüz
49. Hāzret-i Peygāmbere üç kıldı vaşfi Haq²⁵⁵ ' atā
Biri hilm [ü] biri ' ilm ü biri vaşf-ı ıştıfā
50. Cümle evşāf-ı hamīde ortasında bu üçi
Eşref oldı bergüzīde²⁵⁶ kalanı bundan giçi

²⁵⁴ ' ādil [ü] imāmdur

²⁵⁵ vaşf-ı Haq

²⁵⁶ bir güzīde

51. Bu üç-ile tıtdılar bu ‘ālemüñ halkı nizām
Ni‘ met-i Haq bunlaruñ-la oldı halk üzre tamām
52. Hükmi-y-ile cümle halkı şer‘ a maḥkūm eyleyen
Tıtmayanı seyf-ile maḥtūl ü maḥrūm eyleyen
53. ‘İlmi-y-ile cümle müşkil olanı ḥall eyledi
Her mesā’ilde niçe vech-i delā’il söyledi
54. İştıfā vaşf-ile halkuñ gönline oldı tabīb
Ḥastaya virdi şifā şıḥhat yolını gösterüb
55. Vāriş oldılar kamu ‘ālimler anuñ ‘ilmine
Pādişāhlar seyfi tıtdı vāriş oldı ḥükmine
- 7-A
56. Evliyālar ıştıfā vaşfını mīrāş aldılar
Lā-cerem şāḥib-velāyet hem kerāmet oldılar
57. Bir kişide olsa üçü olur ol şāḥib-kemāl
Vāriş-i Faḥr-ı cihān üç vech-ile olur lā-maḥāl
58. Nitekim Aşḥāb cümle hem Ḥalīfe’-i Rāşidīn
Bu üçine vāriş olub şāḥ-ı dünyā şāḥ-ı dīn

59. Ger biri eksük olursa ‘adl olmaz ber-tamām
İrişür halka hālel²⁵⁷ bu ‘āleme olmaz nizām
60. Nitekim şimdi zamānda üçü oldu üç bölük
Her birisi kendü kendü işine oldu dümük
61. ‘İlme meşgūl oldu ‘ālimler hükümden bī-haber
Hükme meşgūl oldu hākimler ‘ilimden bī-haber
62. Pes velīler zühde meşgūl ehl-i ‘uzlet oldılar
Birbirin yoqlamayub iftirāka düşdiler
63. Lā-cerem halkun içinde zulm artdı ‘adl yok
Zālīm ü fāsıķ münāfiķ ehl-i şehvet artdı çok
64. ‘Ālem içre üç bölük üç daħı üç sirāc
İşbu ‘ālem hālķınuñ üçinde vardur ihtiyāc
65. Bir vilāyetde kim üç devletlü ola lā-cerem
Dü cihān ma‘mūr olur anda bulunmaz bir kem
66. Kim bular ol vaşf-ile çün Haķķa vāşıl oldılar
‘Adl ü ‘ilm ü ıstıfā vaşf-ile kāmil oldılar

²⁵⁷ hilāl

67. Pes talep kılmak gerek bunlar vesile olmasın
Bunlara virileni bilmek gerek Hâk virmesin
68. Ol kemâlden bize dağı ideler in'âm-ı 'âmm
İrişevüz devlete noqşânumuz ola tamâm
69. Fırkat içre kalmışi yetiştürürler vuşlata
Kim olar gibi bular da yitişeler devlete
70. Fırkate düşmekden özge yoq 'azâb-ender-'azâb
Dost ırak olsun dimekden yoq 'itâb-ender-'itâb
- 7-B
71. Hâkdan ırak düşdügidür la'net-i İblis hemîn
*Lâ 'azâbe saña â' lā 'âşık olana yaqîn*²⁵⁸
72. Hâzret-i Hâkdan muqarreb olmuş-iken muqtedâ
Oldı mel'ün-ı ebed merdûd u maqrûd-ı Hudâ
73. Hâk Te'âlâ dostlarından tâ ebed düşdi ırak
Mevt yigdür olmasından işbunuñ gibi firâk
74. Evliyâlar enbiyâlar şoşbetinden oldı dūr
Ol melâikler muqarreb katlarında oldı ğor

²⁵⁸ *Lâ 'azâb seme a' lā 'âşık olana yaqîn*

75. Dost kurbından ırak düşene di rûzı cüzâm²⁵⁹
Evliyâ vü enbiyâ ol kişiden kaçar müdâm
76. Bir tekebbürlük ucından ħor olub oldı²⁶⁰ zelîl
Bir tevâzu⁶ dan ⁶ inâyet buldı Hâkdan ol Hâlîl²⁶¹
77. Ol Hâlîline²⁶² yanar nârı aña nûr eyledi
Ol birine la⁶ net idüb nûrdan dūr eyledi
78. Vay aña kim zerrece Hâkdan ⁶ inâyet olmadı
Mu⁶ cizâtı görmek-ile hiç hidâyet bulmadı
79. Aşlı aķ olan ŧonuñ şâbûn-ılan gerdi²⁶³ gider
Gerçi aşlı siyâh olan aña şâbûn nider
80. Ey Hudâ saña şıgınduk eyleme ehl-i firâķ
Eyleme aşlı siyâhdan²⁶⁴ yüzümüzi eyle aķ
81. Fürķat elinden yine geldi gözümdeñ ağlamak
Yiñülür mi çünki cûş itdi ciğerden ağlamak

²⁵⁹ düşen adı rûz-ı cüzâm

²⁶⁰ ħor u ol oldı

²⁶¹ ħâlîl

²⁶² ħâlîline

²⁶³ şâbûnı kederi

²⁶⁴ aşl-ı siyâhdan

82. Fūrkat ucından zemīn-i çeşminden aqđı çeşmeler²⁶⁵
Āsumāndan qara bulut tañ mı andan aqlamaq
83. Ol hazān yapraqları gibi şarardı cān [u] dil
Ditremekdür bād-ı fūrkat qorqusından aqlamaq
84. Çünki bülbül gördi gülüñ hem-nişīni hārdur
Bu qazādan tutdı zārı bu qaderden aqlamaq
- 8-A
85. Ey muşībet irişenler aqlamañ meyyitlere
Aqlañ anın kim naşīb oldı firāqdan aqlamaq
86. Ey Habībī Haqdan olur fūrkat [u] vuşlat naşīb
Bilme gülmeklik qarlıdan ya felekden aqlamaq
87. Çün yetişmez kudretümüz olavuz dosta yakın
Pes vesīle dutmaq oldı bizüm işümüz hemīn
88. Vācib oldu kim vesīle olanı isteyevüz
Vuşlata irenlerüñ pāyine yüzler sürevüz
89. Vuşlatı bulmağ-ıçün şıdqa bulara varalum
FūrKate düşmemeg-ıçün dostlara yalvaralum

²⁶⁵ çeşmeler

90. Dost kıtına varmağa bize vesîle olalar
Fırkate düşmeñ diyüben elimüzi alalar
91. Kim *şırâtü'l-müstakîm* in'âm olanlar rāhıdur
Anlaruñ ıapasını bil kim Hıkuñ dergāhıdur
92. Pes Ulü'l-emrūñ ıapasın evvel idelüm tavāf
Kim bular hākīm ü taşarruf mazharıdur bī-hilāf
93. Hıı bulara 'ālemūñ halkını maħkūm eyledi
Bunlara luıf itdūgin var halka ma' lūm eyledi
94. Ey vilāyet pādīşāhı devletūñ olsun müdām
Hükümüñ olsun ber-devām vü 'ömrüñ olsun müstedām
95. Hıı Te'ālā çün size virdi vilāyet mertebet
Halk içinde 'izzet ü devlet kerāmet maıderet
96. Karşınuзда cümle 'ālem halkı olmuş bendeñüz
Luıf u şefkat tapuñuzdan her biri cüyendeñüz
97. 'Ām u hışlar her cenābdan ıapuñuz muıtıadır
Ni' metüñüzle diler kim toya her kim acdur

98. Bu kerāmet pes-durur kim oldı heb teşhīrūñüz

Ḥalk-ı ‘ālem üzerine ne-y-ise tedbīrīñüz

8-B

99. Yolıñuzda ḥānumān terkin iderler cān [u] baş

Ḳancaru buyruğ olursa hīç dimezler tağ [u] taş

100. Ḥalk içinde Ḥaḳ sizi çün²⁶⁶ eylemişdür ihtiyār

Salṭanat hükm-i hümāyūn virmek-ile baḥtiyār

101. Ḥalk içinde iki olmaz sözüñüz²⁶⁷ maḳbūl olur

Ger ḳabūl eyleseñüz ḥalk-ı cihān heb ḳul olur

102. Sizde ḳomışdur Ḥudā elbette bir ḥāşiyyeti

Kim ḳılır her ḳişinūñ sizde hem²⁶⁸ rühāniyyeti

103. Himmet eyleñ fūrḳat-ile gecdi bizüm ‘ömrümüz

Vuşlat-ile yitişe baṭşa²⁶⁹ bād-ı āḥir emrimüz

104. Ḥaḳḳa ḡurbet bulmağ-içün geldi bunda cānımız

Nefs ucından bende düşüb bulmaduğ cānānumuz

²⁶⁶ çok

²⁶⁷ sūduñuz

²⁶⁸ hem sizde

²⁶⁹ başat

105. Umaruz sizden vesîle olisar ulaşmağa
Fürkat içinde kalanlar vuşlata qavuşmağa
106. *Len terānī* derdine ola bulavuz çäreler
Diñe²⁷⁰ gözlerüñ yaşı bite²⁷¹ yürekde yäreler
107. Devletüñüz qapusından budur ey cānum recā
Diyesiz ihlāş-ıla maqşūda irgürsin Hudā
108. Zīre hāşıyyet qoyubdur sözüñüzde Hāq sizüñ
Her nefes kim siz idersiz hāli vardur ol sizüñ
109. Cānı olmayan sözüñ te'siri olmaz key²⁷² gümān
Qālīb-ı²⁷³ bī-cāna beñzer pīr olsun ya cüvān
110. Ey vesîle isteyen bizi cenāb-ı Hāzrete
Biz de isterüz vesîle ol kemāl-i devlete
111. Ğ Ālem-i²⁷⁴ āfāqda virdi Hāq taşarruf idevüz
Virdügi yirde taşarruf idüb anı²⁷⁵ gidevüz

²⁷⁰ Di-ki

²⁷¹ nite

²⁷² ki

²⁷³ Qālībı

²⁷⁴ Ğ Ālem ü

²⁷⁵ idübeni

112. Ol taşarruf kim gönüller ‘ālemin pāk eyleye
‘Ālem-i hāk[i] kıoya pervāz-ı eflāk eyleye

113. *Len terānī* derdine iriše andan çāreler
Göreler dīdār-ı dostı oñula heb yāreler

9-A

114. Anı bize virmedi Hāķ niçe tedbīr idelüm
Bilmezüz anuñ țarīķin ķançeruya gidelüm

115. Düşmişüz şuğl-ı cihāna gāh hayr u gāh şer
Gice gündüz dost u düşmān gözlemek oldu hüner

116. Gözedürüz çarķ-ı eyinüñ²⁷⁶ sa‘ dını vü naħsını
Çok getürür çarķ-ı ğaddār oñadından ‘ aksini

117. Tālğası çok baħr içine şalmışuz geştümüzi
Bilmezüz ğarķ eyleyüb ķanca döne raħtumuzı

118. İ‘ tikād itmek bu çarķa şuya țayanmaķ-durur
Yāhū yil üzre sarāy u köşk yapmaķ-durur

119. İşbu işde cem‘ olursa ger hezār üstādlar
Şu-y-ıla yil üzre kimse ide mi bünyādlar

²⁷⁶ çarķ ayınıñ

120. Çün giriftāruz bu çarḥa bize gerek destigīr
İsterüz bir destigīr kim diyevüz dest-i kebīr

121. İsterüz çün destigīri olmazuz dest-i gīr
Dünyā işin iste bizden kim olavuz anda şīr

122. Ḥaḳḳa gerek āşinā kim ḥalḳa ola ḳulavuz
Başlaya girdügi yola tā murāda irevüz

123. Uyanıḳ gerekdür²⁷⁷ kim uyuyanı uyara
Yoḥsa²⁷⁸ uyur uyurı ḳaçan uyarmaḡa vara

124. Ehl-i ‘ irfān luṭf idüben oldılar bize naşūḥ
Şad hezārān ol naşāyiḥden gönül buldı fütūḥ

125. Bunlaruñ sözinden özge daḫı nesne bilmezüz
Bildügümüz size daḫı diyelüm gizlemezüz

126. Sözlerin²⁷⁹ bize naşīḥat eyleyüb pend²⁸⁰ i[t]diler
Siz daḫı işitdüñüz kim ne didiler gitdiler

9-B

²⁷⁷ gerek-durur

²⁷⁸ Nice

²⁷⁹ Sözleri

²⁸⁰ yandadılar

127. Ey cihān iḳlīmine şāh olan artsun devletüñ
Hāḳ ziyāde eylesün bu ḥalkā her dem şefḳatüñ
128. Pādişāhlık vaşf-ile²⁸¹ sizi mevşūf kıldı Hāḳ
Şad hezārān ni‘ mete hem sizi kıldı müsteḥāḳ
129. Tā ki siz de ni‘ metine şükr idüb ‘adl idesiz
Hāḳ yolında cān [u] baş mālīñuz bezl idesiz
130. Her zemānda gösteresiz ḥalkā şefḳat merḥamet
Pīrlere i‘ zāz u ḥürmet nev-cüvāna terbiyet
131. Gösteresiz ḥalk içinde def‘ -i zulm u ma‘ delet
Hem emānet hem diyānet lutf u iḥsān merḥamet
132. Kim Süleymān taḥtıdur²⁸² şanmasın güzāf
Diyesiz Bāri Ḥudāyā²⁸³ *neccinā mimmā neḥāf*
133. Key²⁸⁴ bahādırlık gerekdür bu işi başarmaḡa
Pehlevān olmaḡ gerek tā Hāḳ yirine varmaḡa

²⁸¹ vaşfi-yıla

²⁸² taḥtı-dur[ur]

²⁸³ bār-i Ḥudāya

²⁸⁴ Ki

134. Bir iş-ile yüzi ağ u cennetü'l-me'vâ yeri
Bir sebebden qaradur ehl-i cehennemden yeri²⁸⁵
135. Pes Süleymân anuñ-çün oğudı *lā yenbegī*²⁸⁶
Virme benden soñralara çün baña virdüğini²⁸⁷
136. Ben Süleymānem velākin dīv²⁸⁸ çıqdı tahtuma
Hiç inanmaq olmazımış devletüme bahtuma
137. Kaşd-ı şehvet 'azm-i şöhet²⁸⁹ itmedüm²⁹⁰ ben qurı lāf
Kendü kesbümnden yiyüben zenbül-i yāf
138. Şoñ uci şaqlayımadum dīv²⁹¹ elinden²⁹² tahtumı
Bir nefesde yile virdi bahtumı vü rahtumı
139. Bu Süleymān tahtıdur buña çıkan gerek kerīm
Bu Muhammed bahtıdur bunda gerek hulq-ı 'azīm
140. Taht-ı Şiddīqdur gerek bunda ola şıdķı²⁹³ tamām
Hem 'Ömer tahtı-durur gerek ola 'adl u nizām

²⁸⁵ biri

²⁸⁶ *yenbegī*

²⁸⁷ virdükleri

²⁸⁸ diyü

²⁸⁹ şehvet

²⁹⁰ oğudum

²⁹¹ diyü

²⁹² altundan

²⁹³ şıdķ-ı

141. Taht-ı ‘Oşmāndur²⁹⁴ anda ola hilm ü hayā
Ol ‘Alī tahtı-durur gerek kerem luṭf u seḥā
- 10-A
142. Çün fenādur yoḡ beḡāsı kimseye ḡalmaz ‘ayān
Bāri birḡaç gün içinde olmaya ehl-i ziyan
143. Çarḡ elinden bunlaruñ aḡvāllerine ḡıl naḡar
Yaḡşı adlarından özge ḡalmamış hergiz eṣer
144. Yaḡşı adı ḡalan ammā diridür hiç ölmedi
Kim cihānda yaḡşı addan özge maḡşūd olmadı
145. Yaḡşı ad ḡazanıḡör kim añılasın her zamān
Sen gidicek ḡala aduñ diyeler devletlü cān
146. Yaḡşı addan niçeler ḡör raḡmetullāh²⁹⁵ oldılar
Yaramazdan niçeler kim tūr-ı raḡmet oldılar
147. Ey ḡöñül vīrān²⁹⁶ cihāna eyleme çoḡ çoḡ heves
Kim fenādur yoḡ beḡāsı tükenür bir gün nefes

²⁹⁴ ‘Oşmān-durur

²⁹⁵ raḡmet-ullāh

²⁹⁶ viren

148. Yil Şu üzere yapıldı çün bināsi ādemüñ
Pāyidār ola mı hergiz bu cihānda hīç kes
149. Bağlusın Őaff-ı kıtālde aç gözüñ cellād-ı ecel
Seyf-i kātī²⁹⁷ vurur boynunı ħalkuñ pīŐ ü pes
150. Kibri terk it kim kefindür geydüğüñ āħir tonuñ
Ol cenāzeñ merkebidür bindüğüñ āħir feres
151. Tevbe eyle kıl yarağıñ ħāzır ol-ğıl vaqtüñe
Bir gün añsuz çağırılar çeker ya řās u ceres
152. Bu vücūduñ Őehrine nefis uğrısı girmiş nihān
Gevher-i imāna kaşd ider koyagörgil ^ç abes
153. Zevķ u Őevķ-ile ^ç amel kıl ħāzrete lāyık ola
Yoksa ^ç ayb olur iletmeķ²⁹⁸ armağān ħ[ār u hes]²⁹⁹
154. Ey ħabībī nefis ü Őeytān düşmeninden kaç cefā
Şad hezārān düşmene bir zerre andan ^ç avn [ü] bes³⁰⁰
- 10-B

²⁹⁷ kātī^ç ile
²⁹⁸ iletmeñ
²⁹⁹ ħāŐā
³⁰⁰ ^ç avn pes

155. Bizden iy pend isteyen tütulma bend-i 'āleme
Kim vefāsı yok-durur kıllur cefā her ādeme
156. Ne kadar kim şah olasin āhirinde 'azli var
Ađniyānuñ fağrı var vü izzetinüñ zılli var
157. Ne kadar kim şah kemāl olsa soñrası zevāl
Ne kadar māh olsa³⁰¹ bedr olur soñra hilal
158. Ne kadar kim tāze³⁰² kıllursa bāđları bād-ı şabā
İrişür bād-ı ħazān bī-revnağ eyler bī-şafā
159. Ne kadar olsa vişāl anuñ soñı olur firāk
Gülmeligin³⁰³ oynamađuñ soñrası çok ağlamak
160. Gündüzüñ vardur gicesi ve her şabāđuñ ağşamı
Şiĥhatüñ var şayrulığı şādiliđüñ bir ğamı
161. Ğarre olma kim cüvānem var-durur pīr olmağı
Bađma tonuñ ağlığına var-durur kir³⁰⁴ olmağı

³⁰¹ olurisa

³⁰² Ne kadar tāze

³⁰³ Gülmek ü

³⁰⁴ kīr

162. Çarh-ı gaddāruñ hekīmi şerbetin şanma şeker
İçdüğüñ dem zehr-i mār bağıruñ ezer taşra döker
163. Tütüyāsıdur turāb u gözüñe virmez cilā
Şehdi zehr³⁰⁵ şekeri ağı-durur balı belā
164. Ne kadar dünyāñ çok olsa bir kefindür geydüğüñ
Kabr içidür menzilüñ hem taş u toprağ yaşadığıñ
165. Ne kapılırsın bunuñ gibi cihāna iy ‘ amū
Hem koyuben gideceksin her ne varsa kim kamu
166. Ne kadar uzun yol olsa soñı dönümdür dönüm
Ne kadar uzun göç olsa soñı konumdur konum
167. Ne kadar uzun ‘ ömrüñ³⁰⁶ olsa āhiri olur turāb³⁰⁷
Kahkaha idenleri gör āhiri çeşm-i pür-āb
168. ‘ Ālemi tağyīr ü³⁰⁸ tebdīle eyleme hīç i‘ timād³⁰⁹
Çün fenādur yok beğāsı bulmaz kimse murād

³⁰⁵ Şehd ü zehr ü

³⁰⁶ ‘ ömrüñ

³⁰⁷ türāb

³⁰⁸ ‘ Ālem-i tağyīre

³⁰⁹ ictihād

169. Pes bu dünyānuñ soñı āhiredür³¹⁰ āhîret
Anı ma' mūr it anuñ sermāyesin kim gör gözet

11-A

170. Dimegil çarh-ı felekde t̄ali' üm³¹¹ ola su' üd
Naḥsı sa' da sa' dı naḥsa döndürür bu çarh-ı zūd³¹²

171. İy niçe şādılığında t̄onları giyen sipîd
Şoñra gör kim çarhı kılmış yā siyāh yā kebūd

172. Mîr ü mevlālar görürsin çarhı kılmışdur zebün
Nökerine bu ruku' eyler kılma ol sücüd

173. Çarh elinden niçelerüñ yüreginde yanar od
Āh idicek ağz içinden göge çıkar kara dūd

174. Niçeler kılmış heves kim bunda ber-hürdār ola
Āhîri baş oynamış küllî ziyān itmiş ne sūd

175. İy niçe şehzādeler virmiş sarāyın külhana
İy niçe atlas giyenler ihtiyār itmiş lebūd

176. Ey niçe sultānları bende giriftār eylemiş
Çağırurlar bend içinden yā Kerîm u yā Vedūd

³¹⁰ āhîret-durur

³¹¹ t̄aliḥüm

³¹² çarh zūd

177. İy niçe atalaruñ bilini bükmişdür bu çarḥ
İy niçe analaruñ yüregi içre yanar od
178. Çarḥ elinden āh ider ʿālemde her yoḥsül [u] bay
Şāh [u] bende mü ʿmin ü kâfir Naşārā³¹³ vü Cühūd³¹⁴
179. Ḥāşşa kim āḥir zamānda ḳalmamış bir ehl-i dil
ʿĀlemi tütmiş münāfik münkir ü ehl-i Yehūd
180. Ehl-i diller ʿuzlet itmiş ḳalmamış merdāneler
Dīv tütmiş ʿālemi heb ādemī olmış ḥasūd
181. Ḥalk içinde ḳalmamış raġbet-i ehl-i hüner
Bī-hünerler ser-ver göricek söyleme yud
182. Ey Ḥabībī Tangrıdan³¹⁵ dār-ı muḥalled istegil
Bu fenādur yoḳ beḳāsı şanma-ġıl dār-ı ḥulūd
183. Çünki ʿālimler bize didi bu nefsüñ bendlerin
Bendlere tütulmañuz diyü didiler pendlerin³¹⁶

11-B

³¹³ naşārī

³¹⁴ cehūd

³¹⁵ Tañrıdan

³¹⁶ bendlerin

184. Hem didi H̄ayru'l-beşer kim ehl-i 'ilmi kıl refîk
Anları vesîle eyle öğren anlardan tarîk
185. Kim bulardur 'âlem içre enbiyâlar vârişi
Evliyâdur aşfiyâdur ma'şiyetden arısı
186. H̄ağ te'âlâ didi kim hergiz berâber ola mı
Bilen-ile bilmeyenler H̄ağ anı bir göre mi
187. Ya kaçan ola berâber gözlüler gözsüz-ile
Ya işidürle işitmez yâhūd zulmet nūr-ile
188. Bunlara H̄ayru'l-beşer didi sirâc-ı ümmeti³¹⁷
Her ne evde olsalar kalmaz ol evüñ zulmeti
189. Ümmetümüñ ehl-i 'ilmidür 'imâdi³¹⁸ 'âlemüñ
Enbiyâsı gibidür bunlar Benî İsrâ'îlüñ
190. Bunlar ol deryâ gibidür şâhib-i luğ u şehâ
Bunlar ol şems-i kâ mudur şâhib-i nūr u ziyâ
191. 'Âlem içre bunlaruñ yağmur gibidür yiri
Her ne yire yağar-ısa kılur ol yiri diri

³¹⁷ ümmeti

³¹⁸ i' mād-ı

192. Pes vesîle eyledük bunları anı işidüb
Siz dağı eyleñ vesîle nirede varsa bilüb
193. İy kemāl-i ʿilm-ilen mevşūf olan ehl-i ʿulūm
Kim sizüñ maʿlūmuñuz arz u semāvāt [u] nücūm
194. Enbiyālar vārişisiz ʿilmi mīrāş aldıñuz
Anlaruñ esrārına siz dağı hemrāz olduñuz
195. Sizde de ʿilm-i belāğat hem feşāhat bī-gümān
ʿİlm ü hikmet maʿrifet sizden zuhūr olur ʿayān
- 12-A
196. Ğall idersiz müşkilātı dü cihānda her ne var
ʿİlmiñüz yetişdügi yerde kılı iki yarar
- 197 Ğall idersiz қаpuñuzda ʿarz olan mesʿeleyi
Қатуñuzdan sevinüb gider қаçan [...] ³¹⁹
- 198 Luţfuñuzdan Ğall idüñüz göñlümüzüñ müşkilin
Şād kıluñ tizcegin Ğam-gīnlerüñ cān u dilin
199. Cānlarımız fūrқat-i dostdan қatı müşkildedür
Nār-ı fūrқat şevқ-i vuşlat derd-i cān u dildedür

³¹⁹ ide kileyi

200. H zret-i M s  gibi H zr  ves le isterüz
H zr olasız ola kim t  korhudan kurtarasız
201. *Len ter n * işidelden c n u dil ider fiġ n
Bild r n bu derde derm n iy  ab b-i  asteg n
202. Didiler    limler iy bizi ves le isteyen
Vuşlata irmek-içün gönlüni bize yastayan
203. H kka v şil eylemege *min ledün*   ilmi gerek
Olmayıcak aldamağdan girü durmağ yigirek
204. *Min led me* yitmeyen kaçan ves le olısar
Ol mağ m-ı H zr-ıla M s y  kaçan bulısar
205. *Men   aref nefseh*³²⁰ olıcak *feğad   aref Rabbeh*³²¹ olur
Rabbini bilen-durur kim *min ledün*   ilmin bilür
206. Dime    lim a na kim çok çok mes 'iller bile
   lim oldur kendü nefsin bile v  H kki bile
207. Hem şıf tı v  z t  H kka ma  rifet h şil k la
Benligin f n  k la v  b k ye v şil ola

³²⁰ *Men   arefe nefse*

³²¹ *f ğd   aref Rabbe*

208. Dime ‘ālim aña kim bile *yecüz lā yecüz*³²²
Hağ atında bilmeye kendü *yecüz yā ‘acüz*³²³
209. Cümle ‘ilmüñ cānı oldur kim bile kendü özin
Kimlerüñle haşr olısar yevm-i maşşerde yaın
210. Kendüzini tanımadur şöyle bil ‘ilm-i uşul
alanına ad virürler ehl-i Hağ ‘ilm-i fużul
- 12-B
211. Ehl-i inşāf olalum kim bizde yoğ bu ma‘niler
Ehl-i inşāf olmayandır bil ki mālāya‘niler
212. Ol haıat gencidür ‘ilm-i Hızr ‘ilm-i ledün
Bu şeri‘atle aña irer durişen dün ü gün
213. Hażret-i Hağdan şeri‘at raħmetüñ bārānıdur
Kim biter dürlü çiçek kim dertlerüñ dermānıdur
214. Çünki gökden yağaya yağmur yerleri ılır diri
Cennetü’l-me’vā ider her dem irişdügi yiri

³²² *yecüz u lā-yecüz*

³²³ *yecüz ‘acüz*

215. Çün naşîhat ʿilm ü hikmet³²⁴ yağmurı ire dillere
Nice yiter³²⁵ kıl nazār şavm u şalâtdan güllere
216. Dürlü dürlü maʿrifet biter gönülden merhamet
Hem biter tenden ʿibâdet ü zıkr ü tesbîh ü menfaʿat
217. Bu ʿibâdet yağmurı gör kim yağar yirden göge
Şöyle tâze cenneti kıllur ki hiç gelmez öge
218. ʿİlm-i yağmurla dile aʿzâda biter şâlihât
Şâlihât yağmurlarından cennet olur hâlidât
219. Pes gönül aʿmâleri ʿarşa yağar cennet olur
Dilimizden zıkr ü tesbîh yağmurı olsa revân
220. Nitekim ol ʿarş muhîṭ oldı yedi kat gökleri
Müʾminüñ gönli muhîṭdür gökleri vü ʿarşları
221. Pes gönül aʿmâleri ʿarşa yağar cennet olur
Nitekim yağmur yağar gökden yire niʿmet olur

³²⁴ ʿilm-i hikmet

³²⁵ biter

222. Cennetüñ ‘arşıdur ‘arşı Hâbîbüñ³²⁶ iy refîk
Pes şerî‘ at yağmurı cennetlere tutar tarîk
223. İy vesîle tälîbi var evliyâ çapusına
İste istimdâd olardan iricek çapusına
224. Evliyâyâ varmayınca bilemezsin nefsüñi
Nefsini tanımayanlar tanımaz hem Rabbini
225. Evliyâ anlar-durur kim tanıdılar nefslerin
Nefsine ‘ârif olanlar Rabbini de bildiler
- 13-A
226. Evliyâdur nefsüñi bildürüb îmân öğreden
Yoksa kâfir yurdı olur bilmeyicek bu beden
227. Evliyâ şunlar-durur kim hük-m-i şer‘ i dutdılar
Tutmağ-ıla ol haqîkat ‘ilmine yol buldılar
228. Haznesine *min ledün* ‘ilminüñ irdi elleri
İlm-i Hızra irdi Mūsā gibi anuñ yolları

³²⁶ ‘arş-ı hâbîbüñ

229. Tanıldılar nefslerin vü bildiler hem Rablerin
Māsivādan kesdiler heb umıların³²⁷ ħubların
230. Şeş cihetden çıkdılar şahrā-yı ʿ işka irdiler
Kāyinātdan fānī olub bī-nişāna vardılar
231. Oldılar üç kez fenā vü pes beķāyı buldılar
ʿ İlm-i bākī-y-ile Ĥaķķı tanıldılar bildiler
232. Bu kemāle irişenler rāh-ı şerʿ ile irer
Ĥazret-i Peyķamberüñ nūrı-ile nūrın görer
233. Olmasa nūrı anuñ yola gidilmez bir ķadem
Gözi görmez gıtdügi dem yolları olur ʿ adem
234. Ol cihetden bu şerīʿ at ʿ ilmine didi tılısm
Kim ĥaķıķat ʿ ilmine bu sözi³²⁸ virilmez ĥiç ism
235. Evliyāyı bulmaz-iseñ³²⁹ rāh-ı şerʿ i bulagör
Bunı sen bulıcağaz anlar seni ister bulur

³²⁷ umıları

³²⁸ söz

³²⁹ bulımazsañ

236. Rāh-ı şer‘i tütmasañ senden olar pinhān olur
Sen olara dost-iseñ anlar saña düşmān olur
237. Hāḡ-içündür anlaruñ düşmānlığı vü dostlığı
Ḳatlarında dünyenüñ bir yoḡlığı vü varlığı
238. Anlaruñ ağızlarından çeşme-i āb-ı ḡayāt
Hızr-veş içenlere irmez hergiz memāt
239. Pes buları isteyelüm derd-ile vü ‘aşḡ-ile
Cān u dilden varalum ḡapularına şevḡ-ile
- 13-B
240. Çün ricālüñ ḡayblarına şaldı ‘ālimler bizi
Tā vesīle tütunavuz açıla vuşlat yüzi
241. Ol erenler ḡayb-ise bu gözümüzden bizüm
Gözlerinden anlaruñ ḡayb degülüz iy gözüm
242. Ol erenler çün merātib üzerinedür varı
Mertebede her birinüñ *fevḡa ba‘zındur*³³⁰ yeri
243. Ol Cevāmī‘ içre ḡılmış bunlaruñ ḡālın beyān
İki yoldur biri ma‘şūḡ biridür ‘āşıkān

³³⁰ fevk-i ba‘zındur[ur]

244.    mm u h ş h şu'l-hav ş oldu ol ikin n biri

Altı bölük oldu olan bu ikin n³³¹ her biri

245.  nki halk içinde pinh n eyledi H k bunları

F rkat-ile istemege düşdi halku n b nleri³³²

14-A

246.  o ısı-y-la tanıldılar m şkleri v  g lleri

 o ısı-y-la tanıldılar acıdan  atluları

247.  retinden tanımazlar bir hüner ehlini hiç

Ol hünerden söylese t  bilinür ol amm  genc

248.  şlese anu n  o ısı    leme meşh r olur

O gider halk anı adı-y-ıla ister bil r³³³

249.  retinde l len n gerçi le  fet var hez r

 o ısı olmaduğı- un itmediler i  tib r

250. Misk gerçi  retinde kem-durur Hind -şıfat

 o ısı h b olduğı- un i  tib rını gözet

³³¹ ikisin n

³³² bunları

³³³ bulur

251. İttibā^ç u iktidāsı yig olan peygambere
Kokısı gül gibi oldu beñzedi ol ^ç anbere
252. İttibā^ç indan bilürler kişi[yi] ehl-i şinās
^ç Āmm u hāş hāşü'l-havāş andan eylerler³³⁴ kıyās
253. Efdalü'n-nās ekmelü'n-nās oldılar Aşhāb u Āl
İttibā^ç u iktidāsı oldığı-çün³³⁵ ber-kemāl
254. Çünkü ^ç aşıklar ^ç avām oldu üç yüzler yakīn
Evvel istimdād olardan eyleyelüm biz hemīn
255. Tā olar ola vesīle hāşlara ulaşdura
Hāşlar ol hāşü'l-havāşa ilede kavuşdura
256. İy gönüller ^ç ālemine her zamān seyrān iden
Başış-i envār diyiben cānları hayrān iden
257. İy vilāyet isleri üç yüz-ile meşhūr olan
Her zamān elṭāf u feyz-i Hāḡḡ-ıla mesrūr olan

³³⁴ iderler

³³⁵ oldığı-içün

258. Vākıf-ı esrār-ı Hākısız maṭla‘ -ı hikmetlere
Hālıkuñ şun‘ ı içinde bī-girān şan‘ atlara

259. İy ki halkı terbiyetle Hālık’a ulaşıran
Åşinā kılan Hāk’a bī-gāneler bilişdüren

14-B

260. Şevkıñuz bād-ı şabāsı cān içindedür revān
Zevkuñuz būy-ı şafāsı dil dimāğında revān

261. Cān u gönli āteş-i fürkat hemīşe yandurur
Ancağ anı āb-ı vaşl-ı yār irüb söyündürür

262. Hāzret-i Mūsāya dendi *len-terānī* āh āh
Bir günahkāra kaçan olısar ol dīdār-ı Şāh

263. İşidelden *len terānī* cān u dil giryān olur
Dost cemālin görmeyen ‘ aşık niçe kıla karar

264. *Len terānī* derdine bir çāre eyleñ iy ricāl
Yoğsa çıkmaz cān u dilden tā ebed guşşa melāl

265. Yūşa‘ Mūsā gibi canlar sizi kılar taleb
Tā ki Hızır olub olara olısar vaşla sebeb
266. Cānumuza gösteresiz Һazretüñ Һikmetlerin
Fürkatümüz ola bulavuz vuşlat-ı ni‘ metlerin
267. İy vesīle tālībi sen olagör Mūsā-şıfat
Ba‘ de-zān iste anı kim ola ol Hızrī-şıfat
268. Olmadın Mūsā-şıfat Hızır³³⁶ ide mi terbiyet
Kābiliyyet olmaduğda terbiyet bī-menfa‘at
269. Hızır-ıla Mūsānuñ ol Һālīn idelüm biz beyān
Tā ki bunlardan saña rāh-ı sülük ola ‘ ayān
270. Kim esāsı heb sülük idenlerüñ bunlar-durur
Bunlaruñ aҺvālleri saña sülükı bildürür
271. Yola giden kendüden sābıqları şormak gerek
Anlara mesbūk olub ol yol-ıla varmak gerek
272. İşid imdi anlaruñ sen zāhir olan kışşasın
Tā ki andan alasin kendü özüñüñ Һişşesin

³³⁶ Hızra

273. Çünkü ol Mūsā-yı ‘āşık hıfz-ı Tevrīt eyledi³³⁷

On iki tefsir-ilen tahkik idiben söyledi

274. Göñül içinden geçdi kim baña yiter var mı ‘aceb³³⁸

‘Ālem içre benden a‘lem kim anı kılam taleb

15-A

275. ‘İlm-i Tevrīt³³⁹ baña itdi benden a‘lem kim ola

Dileğim Hâkdan budur baña virüben bildüre

276. Vaḥy kıldı Hâk te‘ālā *mecma‘ul-baḥreyne* var

Senden a‘lem olanı tā bilesin kim nice var

277. Göresin anuñ katında çeşme-i āb-ı ḥayāt

Ḳatresi iren dirilür qalmaz ol ehl-i memāt

278. Ol ‘alāmet ola size gecmeyesiz oradan

Çekesiz çok zaḥmeti andan añaru giçmeden

279. Çünkü emr oldı Hūdādan Yūşa‘ı yoldaş olur

Nān u mähī tuzlayub zād eyleyüb yola gir

³³⁷ Hızır terbiyet eyledi

³³⁸ baña yok der mi ‘aceb

³³⁹ ‘İlm-i tevrīt

280. Yūşa‘ anı götürür zenbilūñ içine koyub
Girdiler bir niçe gün ol a‘ lemūñ ‘azmin kılub
281. Girdiler ‘ ışk-ıla yola yürüdiler bir zemān
İrdiler şahrā katında gördiler bir hoş mekān
282. Ortalıkda çeşmesi var çevresi çayır çemen
Sāye ‘-i hūb u laṭīf vü būy-i³⁴⁰ reyhān u semen
283. Destemāz³⁴¹ alub nemāz idüb oturub yetdiler
Zembül için yoqlamayub³⁴² yine turub gitdiler
284. Destemāz³⁴³ şuyından ol balığa irer kaçre āb
Dirilür deryāya gider var-iken Mūsāda h^vāb
285. Gördi Yūşa‘ balığı kim dirilür baḥre girür
Baḥr içine girdügi yir bir delük olur qalur
286. Anda Mūsā uyur-idi Yūşa‘ eyledi edeb
Uyarub³⁴⁴ vire ḥaber kim bu işi gördüm ‘aceb

³⁴⁰ buyı

³⁴¹ Dest-nemāz

³⁴² yoqlayup

³⁴³ Dest-nemāz

³⁴⁴ Uyanup

287. Didi soñra uyanıcağ gördüğüm virem haber
Virmedi virdi şeytān Yūşa‘ a³⁴⁵ nisyān meger

288. Gide gide şarb yirde çekdiler çok zaħmeti
Yūşa‘ uñ düşdi öñine didi heb ol hıkmeti

289. Gördiler zembül içinde māh getmiş nān turur
Nānı yiyüb döndiler ol yire kim balıq alur

15-B

290. Bu ‘alāmet Tangrıdan çün bunlara mev‘ūd idi³⁴⁶
Geldiler pes buldılar ol kimse kim maşūd idi

291. Baħr üzre ālīçe şalıb ılır anda şalavāt³⁴⁷
Pes selām virdi aña ol buña ıldı iltifāt

292. Pes ‘aleyk alub didi kim iy Kelīm-i zü‘l-minen³⁴⁸
Nite geldüñ ol Benī-İsrā‘li sen oyuben

293. Didi vaħy oldı baña kim seni isteyem bulam
Sen baña ta‘līm idesin bilmedüğimi bilem

³⁴⁵ Yūşa‘

³⁴⁶ mevcūdıdı

³⁴⁷ ılır hep şalavāt

³⁴⁸ iy Kelīm duyuban

294. Hızır eydür sende gâlibdür şerî'at kuvveti
Benüm-ile nice idebilesin sen şöhetü
295. Şöhetüm müşkil-durur kim şer'e şıgmaz ekşeri
Sen baña münkir olursın göstericek münkeri
296. Gel Benî-İsrâ'ile var emr-i ma'rûf eylegil
Anlara eyle naşihat Hâk kitâbın söylegil
297. Hâk te'âlâ hazretinde saña irişe şevâb
Da'vetünde bulasın ecr-i cezîl-i bî-hisâb
298. Döndi Mûsâ didi kim iy cân içinde cân olan
Gönlümüñ tahtında 'ışkuñ dem-be-dem sulţân olan
299. Her zamânda sensin³⁴⁹ ol 'âlemlere seyrân iden
Nirede bir dertlü varsa derdine dermân iden
300. Fırkate düşmişleri maşşûdına vâşıl³⁵⁰ kılan
Müşkili âsân kılub bitmezleri hâşıl³⁵¹ kılan

³⁴⁹ sensiz

³⁵⁰ vâkıf

³⁵¹ hâmil

301. Yüregüme *len terānī* okı dokundı benüm
Cigerüm toptolu kandur sağ degül cānum tenüm
302. Çün kapuña gelmişem gönderme beni bī-murād
Sürme kapuñdan meni gamgīn dilümi eyle şād
303. Halkı da‘vet eylerem ben kendüzümden bī-ḥaber
Kendüzüm bildür baña bī-çāreye eyle nazar
304. Ümmetümüñ da‘vetinden göñlüme³⁵² irer hicāb
Luṭfu³⁵³ kıl tā karşıusunda gözümüñ gide niḳāb
- 16-A
305. *Len terānī* dineliden yüregümde yā Vedūd
Bilmezem kim³⁵⁴ nireden irer ziyān u baña sūd
306. Bilmezem nedür hicābum *len terānī* dinile
Daḥı şuḡlı nice itsün göñül ḥüzn-ile
307. Baña çāre eylemezseñ ben bu dertden ölürem
İşbu derdüñ yarasına çāre senden buluram

³⁵² göñle

³⁵³ Luṭf

³⁵⁴ Bilmez kim

308. ulaġum ‘aşıkuñdı gözden öñdin
Biamdiillāh³⁵⁵ bugün dīzāre geldüm
309. Nice bīmār olayım fūrkatūñden
Viālūñden bugün tīmāre geldüm
310. Nie bir Őobet idem ġayrılar-la
Uanub Őobet-i dil-dāre geldüm
311. Cemāliñ Yūsufina müŐteriyem
Elūme cān alub bāzāra geldüm
312. İŞidelden kelām-ı *len terāñi*
Murādlardan amu bīzāre geldüm
313. abībī derdine sen āre eyle
Ki dermān isteyü bī-āre geldüm
314. Nebīler ortasında *len terāñi*
Baña dinildüġi-ün ‘āre geldüm
315. Beni oma bu derd-ile kim ölem
apuña ölmedin zinhāre geldüm

³⁵⁵ Biamdi-lillāh

316. Çünkü Mūsādan işitdi bu irādet sözlerin
Çekdi Mūsāyı beri öpdü iki gözlerin
317. Eydür iy Mūsā-yı ‘āşık iy Kelīm-i Hāq te‘ālā³⁵⁶
N’eyleyim kim himmetüñ azdur şabruña yoğdur mecāl
318. *Len terānīnūñ* hicābın bilmek isterseñ velī
İ‘tirāzdan pāk kılsañ n’ola sen cān u dili
- 16-B
319. *Len terānīsine* sebep sālīkdeki benlik-durur
İ‘tirāz itmek hemīn nefis içre ḥod-binlik-durur
320. Benligüñ ḥod-binligüñ tā gitmeyince ortadan
Len terānī işidürsin pāk³⁵⁷ olımaz cān u ten
321. Didi Mūsā kim Ḥudā yārī kıla şabr eyleyim
Çün bilürem kim³⁵⁸ işüñ ḥakdur n’içün söyleyim
322. Çün ola derdüme dermān ḥaste göñlüme şifā
Her işüñden neyiçün göñlüme gelmeye şafā

³⁵⁶ Kelīm Hāq te‘ālā (kafiye sorunu: kafiye gereği teala yerine teal okuduk)

³⁵⁷ işidürsin biñ pāk

³⁵⁸ bilürmegim

323. Çünkü gördi girçekin t̄alib-durur ş̄adık-durur
İşbu yolda mest ü şeydā vālih ü ‘āşık-durur
324. Didi aña gel berü imdi olalum yolda refîk
Cân u dil kavuşduruban gidelüm bile tarîk
325. Burada tursun bu kışşa evveline dönölüm
Z̄ikr olanda bize hışşa nedür anı bilelüm
326. Hâk didi kim kışşalarda ‘ibret ü hikmet keşîr
Var-durur ‘aql ıslarına olalar andan habîr
327. Z̄ikr olandan t̄uy ki Mūsā nicesi t̄alib-durur³⁵⁹
Ol irâdet vaşfi anda nicesi gâlib-durur
328. Kopard andan bir irâdet t̄alib oldı şöhetî
Gözüne³⁶⁰ gözümedi bunca nübüvvet şöhretî
329. Benden a‘lem var mı dirken kıldı ş̄akirdlik kabûl
Ol dağı ş̄akirdlige itmez kabûl ider melûl
330. Evvelâ Mūsā Şu‘aybuñ mektebin görmiş-idi
Her ne kim âdâb-ı şer‘î andan öğrenmiş-idi

³⁵⁹ Mūsā nebî-yi t̄alib-durur

³⁶⁰ Gözüme

331. Bu umūr-ı şer‘īyi³⁶¹ söyle ki kılmışdı temām
Kim aña bir zerre ta‘ne itmez-idi h̄aş u ‘ām

332. On iki tefsīr-ilen Tevrīti hıfz itmiş-idi³⁶²
Mu‘cizāt-ı tis‘ayı³⁶³ aña Tangrı virmiş-idi

17-A

333. Eline aldı ‘aşā Fir‘avna gösterdi hüner
Mü‘min olmayanları heb eyledi zīr ü zeber

334. Bu kadar şāhib-kemāli Hızra gönderdi Hūdā
Var ta‘allum eyle andan niçe gün olma cūdā

335. Göresin şāhib-kemāli sen seni añlayasın
Görmedüğüñ göresin her işleri tañlayasın

336. Mektebinden terbiyet al yi tabancasın³⁶⁴ anuñ
Gör anuñ ‘ilmi katında ne kadar ‘ilmüñ senüñ

337. Bu kemāller varını hīç kendüye şaymaz kemāl
Len terānī dertlüsidür ‘āşık-ı ru‘yet-vişāl

³⁶¹ şer‘īye

³⁶² Tevrīt hatā itmişidi

³⁶³ tis‘atı

³⁶⁴ tabāhāsın

338. Dü cihân gözine girmez 'âşık-ı dîzârdur
Gündüzin hıdmetde kâ'im giceler bîzârdur
339. Hışşamuz bu mekteb-i şer'î temâmet bilevüz
Buña mağrûr olmayub dîzâre 'âşık olavuz
340. Bilmeyevüz bizde hiç 'ilm ü 'amelden bir kemâl
Bizden a'lem isteyevüz idevüz andan su'âl
341. Kendümüzi aña teslîm idevüz şâkird-vâr
İtmeyevüz i'tirâzlar kim muhâlif iş var
342. Ne yaramaz nefsumüz var bizüm inşâf itmezüz
Ol kemâlden ba'zı bizde olsa Hızır istemezüz
343. Gel bil imdi nân u mâhî kim bular zâr itdiler
Zenbil içinde koyub Hızruñ katna gıtdiler
344. Nicesi zenbil-durur yâ nice mâhî nice nân
Kim azık ola bulara ola küt-i³⁶⁵ cism ü cân

³⁶⁵ bula kuvvet

345. Her ne kim āfākda vardur çünküm ol nefsinde var
‘Ālem-i enfüsde bunlar bilelüm nedür iy yār
346. Kim-durur enfüsde Mūsā ya‘ni nefsi-nāṭıka
Ṭālibedür Hızır rühı ‘āşıka vü şadıka
- 17-B
347. ‘Akl-ı Yūşa‘dur kim itdi hāzreti³⁶⁶ Mūsā refīk
Götürüb ‘ilm ü ‘amel azıgı tutdı tarīk
348. Ehl-i işāret didiler kim cismümüz zenbül bil
Nān u māhī yirine ‘ilm ü ‘amel³⁶⁷ sen anda kııl
349. Bunlaruñ tuzı nedür ihlāş-ıla olmağ-durur
Ṭuzsuz olan ni‘metüñ bil lezzeti hıç yoğ-durur
350. Nān u māhī bişmek ol tebdıl ide evşāfını
Heb hamīde vaşf ide cümle zemīme ahlākını
351. Bunları yimek nedür ‘ilm ü ‘amelden intifā‘
Ṭutuben bulmağ-durur hikmetlerine ittilā‘

³⁶⁶ Hızır

³⁶⁷ ‘ilm-i ‘amel

352. Balık ol 'ilm-i muḳayyeddür ki 'aḳıldur azıḳ
Baḫr-i keşfe³⁶⁸ iricek bulur ḫayāt olur ğarīḳ
352. Şaḫra ḫatına irişmek sālike temkīn-dur[ur]
Şaḫrāya varıncaya dek cümlesi telvīn-dur[ur]
354. 'Aḳlı buña dek gelür bundan añaru ğıçemez
Ġıçmek itse anca kim zaḫmet çeker yol bulmaz
355. Ġirü döner ol ki temkīn yiridür aña gelür
Ḫızr-ı rūḫ vü çeşme-i 'ışḳ andadır anı bilür
356. Bundadır ol baḫr-i keşf vü rūḫ Ḫızırına³⁶⁹ maḳām
Baḫr-i keşf üzre ḫalīce şalıben tutmuş nizām
357. Baḫr-i keşf üzre şalāt itmek nedür bil ma'nīsın
Ya'ni külle³⁷⁰ yitecek yitirmemekdür cüz'üsün
358. Ehl-i 'irfān menzilibdür kim yitişe külliye
Anda müstağraḳ olıben cüz'üsün yitürmeye

³⁶⁸ Baḫrı keşfe

³⁶⁹ baḫr-ı keşif vü rūḫ-ı Ḫızırına

³⁷⁰ kullehu

359. Mübtedilerdür kim anda cüz 'üsini³⁷¹ yitirür
Hayret içinde kalur kendüye mestlik getirür

360. Müntehiler anda varsa bundağı olmaz nihān
Bunda gelse andağı kendüye hem yine 'ayān

361. Vaḥdet ü keşret biri birine hīç olmaz³⁷² ḥicāb
İkisinden dahı zevk eyleyiben iĉer şarāb

18-A

362. Rūḥ-ı Hızra³⁷³ çün selām itdi bu nefis-i nāṭıka
Didi ol kim ne selām dirsın segā di lāyıka³⁷⁴

363. Kim selām virmek selāmetlikden itmekdür ḥaber
'Ālem-i nefsdēn gelēnden pes selāmetlik mi var

364. Nāṭıka dir ḳor mı ki 'ilm-i zāhirde ḳalam
Dilerem ki³⁷⁵ 'ilm-i bāṭın ḥāşıl eyleyem gelem³⁷⁶

365. Tābi' olam gösteresin baña aḥlāk-ı kemāl
'İlm-i bāṭın vaşflarından ṭutam evşāf-ı cemāl

³⁷¹ cüz 'üsin

³⁷² kılmaz

³⁷³ Rūḥ Hızra

³⁷⁴ sañadı lāyıka

³⁷⁵ Diyeler mi ki

³⁷⁶ kelām

366. Eydür ol kaçan olar kim 'ilm-i cüz'³⁷⁷-le kişi
Katlana-görirecez her 'ilm-i külliden işi
367. 'Älem-i nefse ta'alluķ 'ilm-i zulmānīdür
'Älem-i rūḫa ta'alluķ 'ilm-i nūrānīdür
368. 'Älem-i nefse ta'alluķ işbu itmez çün qabül
'Älem-i rūḫa ta'alluķ işden ol olur melül
369. Nefs-i süflī rūḫ-ı 'ulvī nicesi hem-rāḫ ola
Hallerinden birbirinüñ nicesi āgāḫ ola
370. Nefs eydür ben benüm bilmegümi çünkim qoyam
İtmeye mi beni yoldaş çünki ben rūḫa uyam
371. 'İlm-i nefsi³⁷⁷ terk idüben 'ilm-i rūḫı öğrenem
Azacuk 'ilmi qoyam çok 'ilm içinde diñlenem
372. Rūḫ eydür eyle olsa ikilik olur 'adem
Birlik içre her ne ḫācet diler-iseñ ben idem
373. Gel bil imdi bunda yine ḫıṣṣamuz nedür 'ayān
Cān qulağın aç vü diñle idelüm bir bir beyān

³⁷⁷ 'İlm-i nefsi

374. ‘İlm-ile yahşî ‘amel azuk ider yiyüb toya
Çünkü Mūsā ‘aklı yoldaş itdi ol dem kendüye
375. ‘Aql-ı reh-ber ol-durur kim āhîret derdi ola
Dünye derdi olana reh-zendür ol reh-ber dime³⁷⁸
376. Nefs-i ser-keş niçe yoldaşdur ki reh-zenlik ider
Toğru yoldan çıkarur her demde ben benlik ider
- 18-B
377. Çünkü biz yoldaşumuzu nefsi reh-zen idevüz
Fikr ider misin selāmet işbu yolda gidevüz
378. Nefs-i reh-zen azığı çün cehl ola vü bed ‘amel
Yoldaşına yidüre mi sükkeri vü helvā ‘asel
379. Āh kanı bu zamānda āhîret dertlü kişi
Kim reh-ber idevüz anı göstere bize işi
380. Yoldaşumuz ola Yūşa‘ götüre ‘ilm ü ‘amel
Yidüre ‘ilm ü ‘amelden şekkeri vü helvā ‘asel

³⁷⁸ dile

381. Şöyle gerek³⁷⁹ cismümüz zenbîl bizüm pāk ola
İçine қо ter yimekler³⁸⁰ ağuya tiryāk ola
382. Cismümüz zenbîl ola bizüm ağı bardağı
Andan içen kişiden sizer misin sen sağluğı
383. Pāk gerek levş-i³⁸¹ günāhdan el ayak göz ü kulak
Tā ola ‘ilm ü ‘amel Hāk hazretine müsteħāk
384. Ma‘şiyet murdar-ıla zenbîl-i cism³⁸² olsa ħabîş
Hākka lāyık olmaz anda zıkr ü tesbîh ü ħadîş
385. Yine vardur guşşamız ‘ilm ü ‘amel azığını
Hāk katında ħalk katında artmış anuñ ‘izzeti
386. Her biri ihlāş tuzıyla tatlulanmış³⁸³ lezzeti
Bu vücūd içinde koyub oldılar yolda ganī
387. Gel bizi gör ne ‘ilm var ne ‘amel ihlāş-ıla
Yola nice gidevüz tuzsuz yimekle aş-ıla

³⁷⁹ gelün

³⁸⁰ termikler

³⁸¹ kavş-i

³⁸² zenbîl cism

³⁸³ tatlulaşdı

388. Yā nice yola giderüz³⁸⁴ bişmemiş azığ-ıla
Olmamış tebdil-i evşāf bu zemīme hūy-ıla

389. Yimek ol azığı oldur ıtuta andan³⁸⁵ intifā‘
Bula ol ‘ilm ü ‘amel aralarına ittılā‘

390. Sırları sen bilmemeñdür *len terānīye* sebeb
Len terānī dinmemeñ³⁸⁶ isterseñ it sırrı taleb

391. Nitekim Mūsā Hızrdan oldu sırra³⁸⁷ muṭṭali‘
İttılā‘ ucından oldu mertebesi mürtefi‘

19-A

392. Sır oldur ki benligi ḥudbinligi terk idesin
Tā niḳābuñ ref‘ ola dostuñ yüzini göresin

393. *Len terānī* nidür cevābuñ terk idince³⁸⁸ benligi
Pāre pāre eyleyince tağ gibi zūr-benligi

394. Pāre pāre eylemezseñ sende benlik tağını
Göremezsın ḥüsn-i dostuñ nice nefsuñ bāğını

³⁸⁴ gidevüz

³⁸⁵ on

³⁸⁶ dinmemek

³⁸⁷ sırrı

³⁸⁸ olınca

395. Hızır dağı ol Kelīme hikmet irşād eyledi
Ya'ni hikmet ni'meti-y-le³⁸⁹ üç kez anı toyladı
396. Hikmet ol sırlar-durur kim Haq te'ālā gizlemiş
İşbu işlerde lākin 'ārif olan anlamış
397. Zāhirūñ her birisinde şad hezārān sırrı var
Sır içinde sırrı var sırrı-y-la³⁹⁰ kalma āşikār
398. Sır içinde sırrı şol tālibe olur fetḥ-i bāb
Hidmet-i 'ārifde ola gözyaşı bağı kebāb³⁹¹
399. Gözleri kan ağlaya derd-ile bişe cigeri
Böyle olmayınca bil kimsene bulmaz dilberi
400. Hazret-i Mūsā dağı nübüvvet mu'cizāt-ile gelür
Evvel aña Hızır gör kim terbiyet hikmet kıılır
401. Sırları tuymağ-içün gör kim nice zaḥmet çeker
Üc tabanca³⁹² yimeyince tuymaz andan bir haber

³⁸⁹ ni'metile

³⁹⁰ sırrıla

³⁹¹ bağı-ı kebāb

³⁹² tabābhā

402. *İnneke len testatî³⁹³* didi aña ol gözin
Kuvvetüñ yitmez ki yokdur şabruñ iy yār-ı güzīn
403. ‘İlm-i sırrı bilmek-içün niçe derhemler kıılır
Ol dağı derhemlerin derdine derhemler kıılır
404. Cāna qalmamak gerek ‘ālemde cānān isteyen
Dertleri çekmek gerek her derde dermān isteyen
405. ‘İlm öğrenem diyen kııl darb-ı üstādı qabūl
Dögdigine şādılık it sögse³⁹⁴ [hem] olma melūl
406. Genci bulmaq isteyen rencine çok zaḥmet çeker
On kez elden giçmeyince olmaz nefis kand u şeker
- 19-B
407. Nişe qatlanan kişidür içen ol nūş-ı ‘asel³⁹⁵
Kūlli men yercū liqa ’en eylesün şālih ‘amel
408. Balıg ol ‘ilm-i muqayyeddür ki ‘aqladur azuq
Baḥr-i keşfe iricek bulur ḥayāt olur gārīk

³⁹³ testetia‘

³⁹⁴ sögme

³⁹⁵ ‘amel

409. İrişür 'ilme'l-yaķın 'ayne'l-yaķīnūñ baħrine
Ėarķ olur deryāda ķatre girür anuñ ĥükmine
410. 'İlm-i 'ayna yitişecek dirilür cânlu olur
Ėuruda tırmaz daħı balıķ gibi baħrī olur
411. Keşf olur müşkülleri hep şekk ü şübhe maħv olur
Lev keşefe'l-ġıṭā'ü³⁹⁶ ma'nisi anda ĥüb olur
412. Ayrılıķları zindeleri mürde kıılır bī-gümān
Mürde-y-iken zinde olur vuşlat olduğı zamān
413. Fırķat-i Yūsufdan irdi çeşm-i Ya'ķūba 'amā
Būy-ı vuşlat iricek açıldı çün nūr-ı semā
414. BalıĖuñ yiri açuķ ķalduĖı bil ne ma'nidür
Ṭutmayan bu ma'nīyi bil ki o mālāya'nidür
415. Ya'nī kim 'ilm-i şerāyi' -çün irişe muṭlaķā
Bu muķayyed 'ilmi³⁹⁷ 'izz ola ire 'ilm-i Ėaķķa

³⁹⁶ Lev keşefe'l 'izāu

³⁹⁷ 'ilm-i

416. Yiri açuğ kalmağ oldu anı terk eylemeye
Çün irişdü m n'iderem ādāb-ı şer' i dimeye
417. Çün huđūđ-ı řer' e istiĥfāf-ile³⁹⁸ eyle nazār
Ol kemāl-i 'ilm-i muğlağ maĥv olur andan gider
418. Bu muğayyed 'ilmi yormaz 'ilm-i muğlağ řāĥibi
Kim sever mađlūb olanlar řanda bulsa řālibi
419. řālib-i mađlūb olanlardur řalebkār eyleyen
'Āřık-ı ma' řūđ olanlardur efkār eyleyen
420. Çün anuñla ĥāřıl oldu sālīke işbu kemāl
Řadrin anuñ bilmek oldu řuta anı külli ĥāl
- 20-A
421. Görđi Ařĥāb kim çeker Faĥr-ı cihān çok zaĥmeti
Didiler kim saña Ĥađđıñ oldu çok çok raĥmeti
422. *Mā-teĥaddem mā-te 'aĥĥar zenbūñi afv eyledi*
Řābe şavseyn ni' meti-y-le okuyuben şoyladı

³⁹⁸ istiĥkākıla

423. Didi *Tā hā* ya‘ni direm saña iy tāhir³⁹⁹ vücūd
Olmadı saña meşakkat çekmek-içün luṭf-ı cūd
424. Kim benüm cümle işüm varı ‘ileldür bī-garaż
Virdügüm⁴⁰⁰ şihhat degül aña yetişdürem maraż
425. Ben ganiyem dü cihāndan ummazam bir zerre nef‘
Diler-isem hıfz iderem diler-isem kim def‘
426. Bilsevüz kim çekdügüñ bunca meşakkatler neden
Kim ‘ibādet eylemekden za‘fları nāzik beden
427. Evvelīn [ü] āhirīnler itmemiş sen itdügüñ
Dīn yolında enbiyālar çekmedi sen çekdügüñ
428. Hāzret-i Faḥr-ı cihān eyledi Aşḥāba nazar
Maḥzen-i Haḫdan bularuñ⁴⁰¹ üstine şaçdı güher
429. Didi āhir olmayam mı⁴⁰² ben daḫı ‘abd-i şekūr
Kim baña ‘izzetler eyledi ol Haḫḫ-ı ğafūr

³⁹⁹ zāhir

⁴⁰⁰ Dirdügüm

⁴⁰¹ bularak

⁴⁰² olam-mı

430. Her ki Eyyūbuñ belāsın sevdüğinden çekmedi

Dost elinden hil'at-i 'abden şekūrı geymedi

431. Dost yolında çekmeyen cevri u cefā miñnetleri

Dostdan āhır göremez luṭf u kerem şefkatleri

432. Hıdmetinde nicesi çekmeyeyin zahmetleri

Kim birine biñ yitişür dem-be-dem rahmetleri

433. Hıdmet-ile çünki buldum hazrete kurbıyyeti

Nicesi terk ideyüm utanmadın ol hıdmeti

434. Çünki dost didi budur kurbıyyete budur sebep

Bunu koyub bir sebep dağı nite kılam ben taleb

435. Ger taleb kılam kabül itmeye elden ne gelür

Bende oldur ne kabül iderse şāh anı kılar

20-B

436. Bāğ-bān türvende alub pādişāha⁴⁰³ getirür

Şāha hoş gelür anı çün hazıneye gönderür

437. Kim benüm haznemden alsun her ne sever-ise ol

Virüñ aña ne alur-ise haznem içinden kabül

⁴⁰³ pādişāh

438. Bāğ-bān bir şīşe gül şuyı alur ol hazneden
Pādişāh eydür getürüñ n'ider ol şuyı beden
439. Gördiler ol ağacuñ dibine dökdi ol şuyı
Pādişāh eydür getürüñ göreyim nedür sözi
440. Ol şudan yeg bulmadum⁴⁰⁴ kurbuñda ağaç haqqına
Aldum anı döküm anuñ köklerine şaqqına
441. Tā kim anuñ haqqını yitürmeyem⁴⁰⁵ kılam edā
Kim yitişdüm ol sebebden 'izzete ben bu gedā
442. Pādişāh ol bāğ-bānı eyledi ol dem ganī
Didi bilür çün yitürmez yaqqılıguñ haqqını
443. Çün bu şer⁴⁰⁶ ādāb-ıla buldı 'āşıqlar kemāl
Terk idicek çün bilürler ol kemāl olmaz zevāl
444. Müntehī sözi degüldür mübtedīlerdür diyen
Çünki maqqşūda yite yol zaqqmetin çekmek neden

⁴⁰⁴ bulmadı

⁴⁰⁵ yimeyem

⁴⁰⁶ şer^c -i

445. Yine deryā olıcağ çeşmelere⁴⁰⁷ seyrān ider
İşbu işler ‘ākıl u ‘ārifleri hayrān ider
446. Ay güneş çünki burclarda kıla seyrin tamām
Ebsem olmaz girü devrān itmege tutar kıyām
447. Ya ‘ni güneş çün gurūb itse kıılır yine şurū‘
İrteye dek tā şabāhın eyleye girü tūlū‘
448. Ay daği olsa hilāl bedr olmağa ister sebeb
Çünki bedr ola hilāl olmağlığı kıılır taleb
449. Bedr olıcağ dimez ol kim olmazam⁴⁰⁸ ayruğ hilāl
Zīra vardur her birinde şad menāfi‘ şad kemāl
450. ‘Ālem-i cüz’ide komış Hıağ ziyāde olmağı
Çünki küllīye ire cüz’īye ister varmağı
- 21-A
451. Nitekim didi Hıabīb kim çün şehīdlere Hıudā
Enbiyālardan ziyāde ol kıadr⁴⁰⁹ kııla ‘atā

⁴⁰⁷ çeşmeler

⁴⁰⁸ ol dem

⁴⁰⁹ kıadar

452. Diye kim var mı dağı göñlüñüz içinde dilek
İsteñüz virem size bu demde her ne kim gerek
453. Eydeler⁴¹⁰ yā Rabbenā hiç alması ğayrı murād
Var murādlar hāşıl oldu cān u dil luţfuñda şād
454. aldı bir murād ancak ğirü anda varayuz
Bize biñ cān viresin yoluña urbān idevüz
455. Çünkü bir cān virmege olurmuş bunca kemāl
Yoluña biñ cān fidā itmeklik az yā Ze'l-Celāl⁴¹¹
456. Çünkü tecellī oldu Hādan 'ālem-i cüz'e⁴¹² nazār
N' için itmeye hezārān 'āleme seyr ü sefer
457. Hiç tecellīden toya mı 'āşık-ı dīzār olan
Düşdeki-le bir ola mı ğörmegi bīzār olan
458. Nitekim bu 'ālemi ehl-i sa'ādet ārzūlar
Bunda gelmeklik hem ehl-i şeāvet ārzılar

⁴¹⁰ İdeler

⁴¹¹ zü'l-celāl

⁴¹² cüz'de

459. Fāsık olduĝ-ısa yā Rab Őnra Őalıĝ olavuz
Çünki cāir⁴¹³ olduĝ evvel Őnra Őalıĝ olavuz
460. Kibriyāsında anuñ hep müntehiler mübtedā
Ol ħadem vaŐfında anuñ muĝtedālar muĝtedā
461. Ne ħadar a‘lā maĝām olsa bu Şer‘ andan yüce
Buradan gecdüim diyen yolu ħarañudur gice
462. Gel yine Mūsā-yı ‘āŐık ħıŐŐasına varalum
Neylediler Hızr-ıla zākır ħatında görelüm
463. Niĝesi ta‘līm ider Mūsāya o Őāĝib-kemāl
Kendümüzüñ ħıŐŐasını⁴¹⁴ andan idelüm ħayāl
464. Bir niĝe ĝün bile olub orada ħevrendiler
Baĝdılar deryā kıtında bir gemiyi gördiler
- 21-B
465. Kim cihānda yoĝ-idi anuñ gibi büyük gemi
Şehre beñzer ĝiñligi büyükligi vü görkemi

⁴¹³ cābir

⁴¹⁴ ħıŐŐesini

466. Yücelikde mişli yok yürüişde⁴¹⁵ bî-naẓîr
Şol Süleymân tahtı gibi şanki yil üzre ırur
467. Nāgehān Hızr ol gemiden yaña seyrān eyledi
Balta ile vardı anı deldi vîrān eyledi
468. Didi Mūsā işbu işüñ 'aql-ıla şer'e hilāf
Kim müselmānlar gemisin eyledüñ helāk güzāf
469. Hızr eydür dimedim mi yok-durur şabruñ senüñ
Kim benüm işlerüme ıratlana cānuñ senüñ
470. Her ne kim işler-ısem gerçi görünürse⁴¹⁶ harāb
Ol işüñ altında vardır niçe dürlü hem şavāb
471. Ben egerçi kıılır-ısam oduñ üstinde nişîn
Virürem ol od içinde gül ü reyhān yāsemîn
472. Mürde içinden çıkarım hem bir nefesde zindeler
Girye içinden gösterürem gül şikifte handeler

⁴¹⁵ yöreşide

⁴¹⁶ görürse

473. ‘Arşdaki İblîsi ferşe indürürem qahr-ile
Ferşdeki İdrîsi ‘arşa çıkaruram luğf-ile
474. Didi Mûsâ kim haṭâ itdüm baña ‘afv eylegil
Sehv ü nişyân-ile didüm qaşdı sözden⁴¹⁷ bilmegil
475. Luğf idüb bildürdi Mûsâ ḥazretine ḥikmeti
Kim bu ḥikmetden bulursın istedüğüñ vuşlatı
476. Ol gemiden dirülürdi nice miskîn ü faḳîr
İşledürdi bunlaruñ-çün niçe mellâḥ-ı ecîr
477. Şâh-ı kâfir alur-ıdı her bir gemiyi⁴¹⁸ ğaşb-ile
Leşkerin koyar-ıdı tâ mü’minlere ğârât ide
478. Ḥağ baña bildürdi anı pes gemiyi ben şıdum
Düşmedi kimse ziyâna bil bu sırrı kim didüm
479. Ğâşibândan şavaşıcağ şınığın berkitdiler
Ol faḳîrân ü ḥayrân yine fâйда buldılar

⁴¹⁷ qaşd-ı sözden

⁴¹⁸ gemiye

22-A

480. Ehl-i zāhirden işitdün bu geminün kışşasın

Ehl-i işāretten dağı tıy algıl özüñ hışşasın

481. Her ne kim āfākda vardur çünkim enfüsde var

Her birinden ‘ibret al vü her birinden i‘tibār

482. Bir gemidür bu gönül la‘l ü cevāhir toptolu

Ol cevāhir deñizinde *lā ilāhe ğayruhu*

483. Zıkr ü tesbīh ü tilāvet toptolu şıdk u şafā

Zevk u şevk u ihlāş-ıla niyyet dağı ‘ahde vefā

484. Didi ol Fağr-ı cihān kim yir-ile gök ortasın

Ŧoldurur *elğamdülillāhı* çünki cāndan diyesin

485. İki deryā ortasında bu gemi bil cārdur

Şanma⁴¹⁹ bağr içindeki ħavf u ħağardan ‘ārdur

486. İki deryādur biri hüdādur biri hevā

Birisi ħubb-ı beğādur birisi ħubb-ı fenā

⁴¹⁹ Şağa

487. Ger hüdā yili eserse Һazrete toğru gider
Ger hevā yili eserse bu gemiyi ğarķ ider
488. Milkidür ol nefsleruñ kim cümlesi miskinedür
Mülhimedür⁴²⁰ muṭma 'inne birisi levvāmedür
489. Bu Һavās-ı Һamse mellāh oldılar bu gemiye
Ol gemiden tā ki bunlar dağı Һazana yiye
490. Ol gemiye ṭoldururlar zıkr olan cevherleri
Қıymetini Һaķ bilür cānlar değer geğerleri
491. İletürler bu fenādan ol beķā iķlīmine
Tā ticāret ideler cevherleri ihķāķına⁴²¹
492. Bu cihānda kimse bilmez anlaruñ kıymetlerin
Birisine heb virürler bu cihān ni' metlerin
493. Nefs-i emmāre Őehi⁴²² diler ki bunu ğaşb ide
Virmeye miskīnlere itbā'ına virüb gide

⁴²⁰ MelҺamedür

⁴²¹ aĥķāķına

⁴²² Őehi

494. Zīra düşmendür şeh-i emmāre⁴²³ ol miskīnlere

Tā helāk itmek diler alub gemisin anlara

22-B

495. Tizcegin *innā zalemnā* baltasıyla vuravuz

Ol gönül gemüsini bütün-iken hem şıyavuz⁴²⁴

496. Çünkü emmāre şehi⁴²⁵ gördi ki bir şınık gemi

Ol bütünler görür-iken şınığın hiç ala mı

497. Tevbe istiğfār anuñ-içün ola maqbül-ı Hudā

Kim gönül emmāreden bunuñla olur hem cüdā

498. Bu gemiyi kesr iden balta-durur derd-ile āh

Kim diye göz-yaş-ıla *yā Rabbenā* kıldum günāh

499. Bu gemi içindeki cevher degül boncuq-durur

Heb riyādur bu ‘amel ihlāş-ıla yoqdur keder

500. İçi tolar göz-yaş-ıla āh ider ol zār u zār

Hızr-ı rūhuñ sözi-y-ile⁴²⁶ gönle irer⁴²⁷ inkisār

⁴²³ şehī emmāre

⁴²⁴ bütüniken şıyavuz

⁴²⁵ şehī

⁴²⁶ sözile

⁴²⁷ ider

501. İşbu sözi zıkr idendür Hızır-ı rûh⁴²⁸ bilme ‘aceb
‘Ucb-ile emmâreden kurtulmağa budur sebab
502. Zira nefse ‘ucb gelmişdi ki çok kıldum ‘amel
Zıkr ü tesbîh ü tilâvet hacc-ı beyt-i bî-bedel⁴²⁹
503. Kalmamış bunca ‘ulûm cem‘ itmiş bunca kitâb
Bunca mescidler medâris varını kıla hisâb
504. Bunca mâllar cem‘ idüb harc itmişem Hâk yolına
‘Âlem içre bir dağı cānum gibi az bulına
505. Dünyede işlediği a‘mâlleri kıla hisâb
Fazl-ı Hâkķı unıda⁴³⁰ gözine bu ola hisâb
506. Nefs-i emmâre buradan yol bulur ğaşb itmege
‘Ucbı şalar orta yire gemi alub gitmege
507. ‘Ucb dağı emmârenüñ bir pehlevânıdur ulu
Bunu şalar çün gönül a‘mâl-ile⁴³¹ olsa tolu

⁴²⁸ Hızır rûh

⁴²⁹ hacc beyt bî-bedel

⁴³⁰ evinde

⁴³¹ a‘mâlilleh

508. Cehd kıılır kim gönile hıç ‘amel itdürmeye
Oradan çün yüzmeğe⁴³² bārī *fe-emmā* pür-riyā⁴³³
509. Niyyet-i ihlāş dahı gelüb anı itdürmeye
Hakka lāyık işlerüñ hıç çevresine varmaya
- 23-A
510. Göre kim tıldı gönül a‘māl-i hayr-ile ‘aceb
Gönderür ‘ucbı ki kıılır maħv-i a‘māl-i taleb⁴³⁴
511. Çünki rüh diye ki hergiz i‘timādum yok-durur
Kim riyādur vārişi tezvır ü zūrı çok-durur
512. Ne ‘ilm var ne ‘amel var Hakka lāyık ne hı^vāh
Nice hazrete varam ehl-i günāh rüyı siyāh
513. Fazl-ı Hakka göz tutaram ol-durur baña ümīz
Kim anuñ çok rahmetinde her ümīz-i⁴³⁵ nā-ümīz
514. Fazl-ı Hak tevfiķ-i Hak olmaz-ise hālüm n’ola
Luṭf-ı ihsān Pādişāh itmek gerekdür kııla

⁴³² bozmaya

⁴³³ bār-i feemmāir diye

⁴³⁴ maħv a‘māl-i taleb

⁴³⁵ ümīz

515. Vay⁴³⁶ olur ol ula kim ol kendü nefsine ala
Kendünüñ a‘māline yā kendü ‘ilmine ala
516. ünkü ol İblīs özinüñ ‘ilmine dutdı ümīz
Ol ümīzden āħiri gör nice oldı nā-ümīz
517. *Rabbenā zalemnā* dise yigdi ol zemān
Ol *ene ħayr*⁴³⁷ diyüb mel‘ün olmağdan ‘ayān
518. Kendünüñ ‘ilmine bağub gördi oduñ rıf‘ati[n]
Gördi Ādem aşlınuñ toprağınunñ hem zulmetin
519. *Rabbenā zalemnā* didi Ādem ol demde lā-cerem
Bildi kim emmāreden urtulmağa bu-durur em
520. oğ-durur benüm günāhum yoğ-durur bende ‘amel
Dimek-ile irişür emmāreye ‘ucba ħalel
521. Anıñ-içün didi Ĥağ şınığlular atındayam
anda bir dertlü var-ise beni isteñ andayım
522. Dertlülere yetişür dermān-ı raħmetden vefā
Ĥastalara yetişür dārü’ş-şifādan hem şifā

⁴³⁶ Vāy

⁴³⁷ ana ħayr

523. 'Özr ü tevbe kıanda ise rahmetimi kıılır taleb
Rahmetüme kıanda ise göz-yaşı olur sebeb

524. Severem eksiklüyem diyen kişileri müdām
Kim virem eksüğini noķşānını kıılam tamām

23-B

525. Sevmezem şol kimseyi kim bile kendüyi ğanī
Ĥazretüme gelüben yalvarmaya ki yā Ğanī

526. Ben faķīrem sen ğanīsin ben za'ifem sen kıavī
Döyebilmez⁴³⁸ cism-i ĥuffāş irse güneş pertevi

527. Rūh eydür kıorķaram⁴³⁹ ol ğāşīb-ı emmāreden
'Ucb-ile ğaşb eyleye kııla anı āvareden

528. Niçeler ğemüsini toptolu ğevher eylemiş
Şad hezār şālih 'amelden taşın için bir eylemiş

529. Şoñ uci kıurtarmamış 'ucb-ile emmāreden
Ol zālim-i fettāndan ol ğāşīb-ı mekkāreden

⁴³⁸ Duyabilmez

⁴³⁹ kıorķum

530. ‘Aql eydür ğaşb iderse oda⁴⁴⁰ yanar ‘âķibet
Kendü dahı ol gemiden olısar bī-menfa‘at
531. Kim irişür ğaşb idene Hâķ te‘âlâdan ğazab
Āķirin fikr eylemez mi⁴⁴¹ nefsi emmâre ‘aceb
532. ‘Āķibet-endiş degül düşer ħarâma işbu dem
Yanar-ısa yansun oda şer işe⁴⁴² başar ķadem
533. Āķirin⁴⁴³ gözler bugün ħayvân gözetmez āķire
Göre kim şınuķ-durur ğâşıb alıban getmeye
534. Kesr olanda yok-durur emmârenüñ hergiz işi
‘Ucbı şol yire şalar kim anda yokdur göz yaşı
535. Şunda kim şınuķlık ola ‘ucb u kibr andan kaçır
Nefsi emmâre bütün olan yire leşker saçar
536. Hışşanı bu ķışşadan ey cān-ı men fehmi eylegil
Kim şınuķlu ķıldı Mūsā göñlini ol ehl-i dil

⁴⁴⁰ o da

⁴⁴¹ eyler mi

⁴⁴² şerâyişe

⁴⁴³ Āķirin

537. Kim gemisi gönlinüñ toptolu-y-ıdı 'ilm-ile
Cevher-i imân-ile şıdık u şafâ-yı hilm-ile
538. Zıkr ü tesbîh ü tilâvet niyyet-i şavm u şalât
Ma'den-i nür-ı nübüvvet luţf-ı ihşân u zekât
539. Vaşf-ı 'ucbuñ şâhı anı diler-idi ğaşb ide
Bunları şuya ata vü gemüyi ala gide
- 24-A
540. Hızr-ı rûhuñ⁴⁴⁴ inneke len testaṭi' uñ baltasın
Aldı eline eyledi delük delük ne disin
541. Virmedi gönül gemisin ne gemi içinde var
Düşmân-ı emmâreye kim delinüb oldu emîn
542. Hâk katuñda olıcağ kâr eylemez emmâre pek
Hâk aña eydür yürü git begligüñ giçmez iy seg⁴⁴⁵
543. Çünkim ola derd ü göz yaşı bî-çârelik
Şıgmaz anda vaşf-ı 'ucb [u] vaşf-ı kibr emmârelik
544. Gelmişem bütün kılam tâ eyleyem derdine em
Âhına virem 'aṭalar gözleri yaşın silem

⁴⁴⁴ Hızr rûhuñ

⁴⁴⁵ beg

545. Bu bizüm gemümüzüñ içinde yokdur ol kumâş
Olanını dağı kılmış nefs-i emmâre taraş
546. Gemümüz gaşb eylemiş kômîş metâ'ın içine
Fitne vü hıkd u had zulm u tama' kibr ü kine
547. Hubb-ı dünyâ toptolu vü hubb-ı câh u hubb-ı mâl
Hubb-ı ebnâ'-i benât zevce vü hâlât ü hâl
548. Kani 'âşık kani şâdık kim bunları tağıda
Gemi[yi] ala elinden bunları ata oda
549. Toldurur gemü içine 'ilm ü hikmet ma'rifet
Zikr ü tesbîh ü tilâvet luğf u ihsân mevhibet
550. Şıdk u ihlâş u şafâdan kıymet-i cevherleri
İlete Hızruñ kıtına diye şakla bunları
551. Ol dağı şikestelik altında nihân eyleye
Virmeye düşmen eline kırtaruben şaklaya
552. Düşmen andan şavuşıcağ şınığın berkideler
Toptolu içindeki-y-le şatmağa alub gideler

553. Bu fenādan ol beḳā iḳlīmine eylediler
Müşterisi anuñ Allāh anı Allāha şatalar
- 24-B
554. Kimine vire hezār vü kimine şad şad hezār
Kimin ḳıla ḡanī kim bī-şumār u bī-hisāb
555. Ol ‘aṭālar itmeye gözler anı görmiş ola
Yā ḳulaḳlar işidüb göñülden ol geçmiş ola
556. Gel yine Mūsā-yı ‘āşıḳ ḳışşasına varalum
Hızr-ıla şoḫbetlerinden hışşamuzı tıyalım
557. Gıtdiler gemü ḳatından bunlara açıldı yol
Gide gide bir cezīre içre ḳıldılar nüzül
558. Gördiler bir oḡlanı kim ḥüb yüzlü çün ḳamer
Ḳaldılar ḥüsniinde ḥayrān sözleridür⁴⁴⁶ çün şeker
559. Hızr anı taḡ ardına ırmaḳ ḳatına iletür
Başını kesüb atar gevdesi ortada yatur
560. Çünki Mūsā anı gördi eyledi bir niçe hāy
İşbu işüñ nice işdür gör aḫī⁴⁴⁷ ḥāzır Ḥudā

⁴⁴⁶ sözleri dürr

⁴⁴⁷ anı

561. Nite kuşte⁴⁴⁸ eyledüñ bir nefes itmedin günāh
Ne diyevüz şorıcağ anı yaradan Pādişāh
562. Hızr eydür dimedüm mi yoğ-durur şabruñ senüñ
Kim benüm işlerüme қatlana bu cān u tenüñ
563. Didüm giçemezsin sen bu zāhirden yaқın
Gicse idüñ açılurdu saña çoğ keşf-i mübīn
564. Gördüğüñce nite diyüb benden⁴⁴⁹ eylerseñ su'āl
İ'tirāz eylemeseñ⁴⁵⁰ göreydüñ anca dürlü hāl
565. Didi 'afv eyle bu kerre dağı şormayam ğarağ
İ'tirāz eylesem ola firāğ aña 'ivāz
566. Hızr eydür diyeyüm bunda hālkuñ⁴⁵¹ şan'atların
Қalmasın müşkil içre tıyasın hikmetlerin
567. Ol ğulām kim kuşte kıldum ben anuñ dökdüm қanın⁴⁵²
Vālideyni pes velīlerdendi ol kāfir yaқın

25-A

⁴⁴⁸ keşte (Metinde "keşte" şeklinde geçiyor. Sözlükteki harekelendirmeyi esas aldık.)

⁴⁴⁹ dip yenüden

⁴⁵⁰ eyleseñ

⁴⁵¹ hālūñ

⁴⁵² fikrüm қatın

568. Anı ben öldürmesem bulsa cihānda ‘ākıbet
Vālideynüñ üstine şerri irerdi ‘ākıbet
569. Kuşte kıldum tā ki şirkden kendüzi ola berī
Vālideyni қala şerri irmesinden hem arı
570. Ehl-i zāhirden işitdüñ bunlaruñ sen kışşasın
Ehl-i işāretten dağı tuy algıl özüñ hışşasın
571. Her ne kim āfākda vardur çüñkim enfüsde vār
Ol birinden hikmet al ol birinden i‘tibār
572. Ol қatıl Hızr kim Hақ аña dimişdür gūlām
Söylemekdür kişi kizb ü dağı şirk-ile kelām
573. Ol kelāma atadur hem anadur ‘aql-ıla rūh
Bu oğuldur ‘ākķ oldu nitekim ferzend-i Nūh⁴⁵³
574. Қavli⁴⁵⁴ fi‘li kişinüñ şulb-ı oğlıdur şulb-ı kız
Ata ana bunlaruñla ya zelīl ü ya ‘azīz

⁴⁵³ ferzendi Nūh

⁴⁵⁴ Қavl ü

575. Kavl-i şıdk oğlı ucından çok ata ehl-i na‘îm⁴⁵⁵
 Kavl-güzer⁴⁵⁶ oğlı ucından çok ana ehl-i cahîm
576. Sözi girçek kişileruñ yüzi ağ hükmi revân⁴⁵⁷
 Baş aşıağı yüz yukaru olur ol sözi yalan
577. Bu yalanuñ var celîsi hem hafîsi ey cüvân
 Her kişi bilür celîsin sen hafîsin kııl beyân
578. Hak te‘âlâ ol hafî kizbe gulâm ad eyledi
 Ya‘ni kim küçük yalan olmasını yâd eyledi
579. Bu hafîsi ol-durur kim kııla esbâba nazâr
 Hakka isnâd itmeye esbâba ide her ne var
580. Diye yağmurlar bitürür yirdeki bu odları
 Bu yimiş⁴⁵⁸ ağaçları virür bize ni‘metleri
581. Yimek içmekdür bizi günden güne diri kıoyan
 Kesbimüzdendür bize ni‘met degüldür gayrdan

⁴⁵⁵ ta‘lîm (yazma nüshada *ta‘lîm* şeklinde geçmekte, ancak anlam gereği *na‘îm* okuduk.)

⁴⁵⁶ Kıl güzer

⁴⁵⁷ hükmi-i revân

⁴⁵⁸ imiş

582. Ger haḳıḳat dise mü 'min kizb olur kizb-i celī

Ger mecāzī dise kizb olmaz celī olur ḥafī

25-B

583. Şunlaruñ kim muḩma' inne ola nefsi her ne var

Ḩaḳḳa isnād eyler ol 'ālemde küllī ḥayr u şer

584. Küllī fi'li Ḩaḳ ider dir gözlemez⁴⁵⁹ esbābını

Rabbü'l-erbāba nazar kıllur koyar erbābını

585. Ḩaḳḳa isnād eylemez esbāba ider her ne var

Şāḥib-i emmāreligin kıllur esbāba nazar

586. Küllī fi'li Ḩaḳḳa isnād eyledi ol ehl-i dil

Ḩalka isnād itmeyen terk anı ḳatıl⁴⁶⁰ bil

587. Kim terk itmeyen anı ḳatıl-ile⁴⁶¹ ta'bīr eyledi

Ol ḥafī kizbi ḡulām⁴⁶² adına ta' ḡyīr eyledi

588. Nefsi öldürmek odur kim terk ide sevdāsını

Terk ide evşāfını işitmeye vesvāsını

⁴⁵⁹ dirgürmez

⁴⁶⁰ ḳatlı

⁴⁶¹ ḳatıl-le

⁴⁶² kizb-i ḡulām

589. Gerçi ol kizbüñ gulāmı halka hūb-şüret gelür
Söylese şirīn-zebān kim işiden taña kalur
590. Söyleyene diñleyene yalanı şeytān la‘īn
Tatlu gösterür hemīşe söylesün diyü yakīn
591. ‘Aql-ı Mūsā i‘tirāz idüb didi kim iy zekī
Terk idüb işbu kelāmı gönle biraķduñ ğamı
592. Halka isnād itmegi terk eyledüñ sen iy refīķ
N’ola isnād-ı mecāzī⁴⁶³ eyleseñ yok mı tarīķ
593. Kim ‘avāmlar her zamān esbāba eylerler nazār
Hāşlar ola⁴⁶⁴ kim müsebbibden tuta anı meger
594. Halkda musta‘mel olan sözlere kıılır i‘tibār
Hızr-ı rūha pes didi kim işbu terküñde ne var
595. Ya‘ni nite terk idersin bu sebebler⁴⁶⁵ varlığın
Rūh eydür görem varında Hāk fa‘āllığın

⁴⁶³ isnād-ı mecāzı

⁴⁶⁴ ol

⁴⁶⁵ süker

596. Hâlik esbâba zâhir ola görmege sebeb
Bilmegil fi'li sebebden kııl müsebbibden taleb

597. Bu sebebler varını terk eyle katl itmiş gibi
Diri kılsa darrı var⁴⁶⁶ şol küfrü söylemiş gibi

26-A

598. Bir gün ol şeyh-i kebîr ol Bâyezîd hâlvet çeküb
Eyledi Hâkka münâcât ağlayub kan yaş döküb

599. Didi Hâk kim ne getürdüñ yâ Beyâzîd armağan
Eydür iy Bâr-i Hudâ yâ 'Âlim-i sırr u 'ayân

600. Ne fakîrem ne hâkîrem ne zelîlem yâ Latîf
Armağan yaraşduram sen pâdişâha ben za'îf

601. Saña lâyıķ ne 'amel var ne hû 'ilm var şarîh
Ancak ol kim birledüm getürmedüm şirk-i kabîh

602. Didi yâ şeyh Hâk unutduñ sen meger sūd⁴⁶⁷ gicesin
Şordılar çün yüregüñ ağrısından nicesin

603. Sen didüñ sūd icdügim kıldı ziyâde ağrumı
Yüregümi pâre pâre eyledi hem bağrumı

⁴⁶⁶ darr-vâr

⁴⁶⁷ sır (yazma nüshada kelime *sır* şeklinde yazılmıştır.)

604. Şirk degül mi süde yapduñ benden olan ağrıñı
Süd elinden ne gelür kim päre kıla bağıruñı
605. Didi kim estağfirullāh görmeyem ayruķ sebeb
Ba‘dezān her ne ola kılam müsebbibden taleb
606. Eylemezler ehl-i ‘irfān hergiz esbāba nazar
Heb müsebbibden görürler⁴⁶⁸ ‘ālem içre her ne var
607. Eylemeñ esbāba isnād anlaruñ katında bil
Kizb-durur şirk-i hafī şayarlar ehl-i dil
608. Hāl dili-y-le söyleşürdi bir ağac dīvār-ıla
Añladı bir ‘ārif anı gönlinüñ envār-ıla
609. Çün ağacı kaqdılar dīvāra eyledi su’āl
İy ağac nite kılursın ittişālüm infişāl
610. Birbirinden ayırırsın taşımı toprağımu
Gevşediben⁴⁶⁹ ħasta idersin nerde varsa şağımu

⁴⁶⁸ gördüler

⁴⁶⁹ Gūşte diben

611. Ağac eydür utanuram katı senden ey cidār
N'eyleyem ma'zūr tūt kim yok elümde ihtiyār
- 26-B
612. Gel su'āl toqmaqdan eyle kim toqunur başuma
Geñsüz eyler bī-terahḥum işüme yoldaşuma
613. Kāğıd eydür iy kalem ağ yüzümi kılma siyāh
Nice dürtersin yüzüme qara'ı nedür günāh
614. Pes kalem eydür bu işde sen beni afdur kıl
İhtiyārum yok benüm barmakları mes'ül kıl
615. Barmak eydür ne gelür benüm elümden iy kalem
Zūr-ı bāzūdur iden andan-durur cümle raqam
616. Bāzū eydür ne gelür benüm elümden iy refiḳ
Kātibem tadırsa⁴⁷⁰ añadır andandur tarīḳ
617. Kātib eydür ebsem ey bāzū beni söyletmegil
Kim başaran qamu işi dil-durur bu tende dil
618. Göñül eydür qalb-i mü'min ḥārdur *beyne işbe'ayn*
Ne gelür göñül elinden cān-ı men ey nūr-ı 'ayn

⁴⁷⁰ tā dirse

619. Ya' ni Raḥmin barmağınun ortasındadır gönül
Gönlümü⁴⁷¹ ol döndürür gönül kalemdür kâtib ol
620. Bu teselsül-i vâcibe⁴⁷² varmadın olmaz külli hâl
Ol cihetden vâcib eydür didiler ehl-i kemâl
621. Fikr iderseñ ki nedür alduğun bu kışşadan
Aşşın oldur kışşalardan ne alursañ hışşadan
622. Hışşan⁴⁷³ ol emmârenün kıılma gulâmına nazâr
Merḥamet göstermegil tatlu diline çün şeker
623. Ol gulâmdur şâhib-i hıkd u ḥased gâşib şakî
Ol gulâmdur söyleyen kizb-i celî kizb-i ḥafî⁴⁷⁴
624. Ol-durur gönül gemisi bütün⁴⁷⁵ olsa gâşb iden
Ol-durur kendü metâ' ın ṭoldurub alub giden
625. Ol-durur Ḥaqq'ı koyub esbâbâ ildüren⁴⁷⁶ gözin
Yüzünü ḥüb gösterüben tatlu gösteren sözün

⁴⁷¹ Gönülü

⁴⁷² teselsül vâcibe

⁴⁷³ Hışşal

⁴⁷⁴ kizb ü celî kizb ü ḥafî

⁴⁷⁵ bu ten (Yazmada hareke ve harfler böyle gösterse de kelime “bütün” okunursa anlamlı olacağından biz bu şekilde okuduk.)

⁴⁷⁶ indüren

626. N'idelim kim biz anı terk eyleyüb öldürmedük
Düşmenümüz öldürüben dostumuz güldürmedük

27-A

627. Ol bizi kul eylemişdür bize dirse varavuz
Lā-cerem Haq kullığında aña uyub qalavuz

628. Bunı gösterdi Kelīm'e ol hākīm⁴⁷⁷ ü zāt-ı pāk
Biz anı öldürmeyince ol bizi kıllur helāk

629. Bir de hıssañ⁴⁷⁸ evliyāya kılmayasın i' tirāz
Ebyazı esved kıllursa esvedı kılsa beyāz

630. Kim anlara Haq viribdür her bir işe ihtiyār
Anlara münkir olanlar olmadılar bahtiyār

631. Haqdur anlarda taşarruf eyleyen anlar degül
Cān-durur tende taşarruf eyleyen tenler degül

632. Evliyānuñ kudretidür kim Hudādan getürür
Tā kemāndan çıkmış oqı girü yoldan getürür

633. Ol Süleymān yoldaşı kim *'indehu 'ilmü'l-kitāb*
Evliyādandur ki kıldı ol Süleymāna hitāb

⁴⁷⁷ hekīm

⁴⁷⁸ hıssañ (Yazmadaki hareke böyle gösterse de kelime "hıssañ" okunursa anlamlı olmaktadır.)

634. Didi saña getüreyim Belķısı tahtı-y-ıla
Göz açub yumıncaya dek dükeli rahtı-y-ıla
635. Ol ‘ilim ‘ilm-i ledünnîdür kim Hızra virdi Hâķ
Ol ‘ilimden evliyâlar varı aldılar sebak
636. Hâzret-i Mûsâ daķı bu ‘ilm-içün kıldı taleb
Yüri var bu ‘ilmi öğren diyü vahy eyledi Rab
637. N’idelim kim evliyâya i’tirazlar eylerüz
Ger kerâmet gösterürse cādü diyü söylerüz
638. Olmışuz esbâbâ nâzır bilmezüz Hâķdan işi
Hâķdan olan işleri dirüz kim itdi ol kişi
639. Bu iş-ile eydürüz kim Hızrı bizde görsevüz
Hâzret-i Mûsâ gibi biz daķı ta‘lîm alsavuz
640. Hâzret-i Mûsâya ta‘lîm eyledügin n’eyledüñ
Varub andan evliyâya [.....] maṭlûb eyledüñ
- 27-B
641. Kâbiliyyet hâşıl idegör özüñ pâķ eylegil
Varub andan evliyâya yüzüñi hâķ eylegil

642. Kābiliyyet olıcaķ Hıaķ saña Hızrı gönderür

Kābiliyyet olmayıcaķ Hızrı girü dönderür

643. Gel yine Mūsā-yı ‘āşık kışşasına varalum

Āhirinde kışşasınıñ hışşamuzı alalum

644. Kıldılar andan sefer tā kim katı acıkdılar

Oldılar şöyle za‘if kim yürümekden kaldılar

645. Şöyle kim oldı helāl anlara heb olan harām

Ne katık var ne hod etmek kaldılar⁴⁷⁹ mālā-kelām

646. Nāgehān irişdiler gide gide bir қaryeye⁴⁸⁰

Gördiler anda cemā‘at umdılar қonuklaya

647. Didiler bunda қonuguz var mıdur bize ta‘ām

Anlar eydür yok ta‘ām bizden size budur kelām

648. Anlaruñ her yimegin yimezlerdi çün bular

İstediler balı tā kim sepedinden şağalar

649. Yāhūd çiğ yumurda ola kendüler bişüreler

Yā yemiş ola ağacdan silkeler divşüreler

⁴⁷⁹ kıldılar

⁴⁸⁰ türbeye

650. Çün bulunmadı bular istedügi anda ta‘ām
Dilediler gideler itmeyeler bunda kıyām
651. Gördiler anda sarāy-ı hūb vaşfin kim diye
Anı bünyād eylemiş şāhib-kerem anda tura
652. Ol kerīmden şoñra qalmış bir niçe⁴⁸¹ tıfl-ı yetīm⁴⁸²
Anlara mīrāş qalmış atasından⁴⁸³ zerr ü sīm
653. Sengehā-yı kıymeti şandūqa-yı pür-güher
Ol sarāy altında pinhān eylemiş anı peder
654. Ol sarāyuñ bir divārı egilib⁴⁸⁴ olmuş dütā⁴⁸⁵
Hızr anı toğrultuvirdi⁴⁸⁶ ki hayra yete

28-A

655. Toğru kıldı ol yetimler cümlesi sevündiler
Çünkü yabdı geldi Mūsā katına tezcek gide
656. Didi Mūsā yabduğıuñ ücretine kim ne var
Anlara nite dimedüñ aclıgumuzdan haber

⁴⁸¹ qalmış niçe

⁴⁸² tıflān-ı yetīm

⁴⁸³ āteşinden

⁴⁸⁴ egri

⁴⁸⁵ duta

⁴⁸⁶ toğrulta virdi

657. Kim irişdi cismümüze uş bizüm za‘f-ı zarar
Çünkü Hızruñ ol divārda işledügin gördiler

658. Pes Hızr didi kim bu üçüncide olsun firāk
Yelzemü ‘l-vaşlu firāk f‘alemin ve ‘l-ħakķu bak

659. Aramızda yok-durur fūrķatden özge daķı kār
İy Kelīm-i Ėaķ nebi-yi Ėazret-i perverdigār⁴⁸⁷

660. Kıldı Mūsā nāleler gözyařların itdi revān
Fūrķat odı řaęa řola eyledi anı revān

661. Kelīmden işbu ři‘rūñ sözleri kıldı zuhūr
Fūrķat odı-la gözyařı-la dertlü gör ne kılur

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

662. İy cān içinde cān olan gel dimegil hāzā firāk
İy derdüme dermān olan gel dimegil hāzā firāk

663. İy cānuma cānān olan cānān içinde ĥān olan
İy gönlüme sultān olan gel dimegil hāzā firāk

⁴⁸⁷ İy Kelīm Ėaķ beni ĥazret-i perverd-i kār

664. İy dilber-i dildār olan buñalduğum dem yār olan
Bīmāruma tīmār olan gel [dimegil hāzā firāk]
665. İy gönlüme merğüb olan iy gözüme merğüb olan
İy cānuma maḥbūb olan gel [dimegil hāzā firāk]
666. İy gözlerüme nūr olan firdevs içinde ḥūr olan
İy vuşlatı derde devā gel [dimegil hāzā firāk]
667. İy cānuma sensin şafā ‘āşıqlara kılan vefā
İtme bize dāimā cevr ü cefā gel [dimegil hāzā firāk]
668. İy göreni ‘uşşāk iden işideni müştāk iden
İy cinnileri ḥalk iden gel [dimegil hāzā firāk]
- 28-B
669. Aşduñ beni ‘ışk dārına kılduñ selāmet varına
Yandurma hicrūñ nārına gel [dimegil hāzā firāk]
670. ‘Ālemde meşhūr eyleduñ vaşluña mesrūr eyleduñ
Hicr-ile maḥhūr eyleduñ gel [dimegil hāzā firāk]
671. Qanı bizüm ol ‘ahdümüz ol gice gündüz ceħdimüz
Zehr eyleme ol şehdimüz⁴⁸⁸ gel [dimegil hāzā firāk]

⁴⁸⁸ şehrimüz

672. Ayırmağıl dermānumı āh ol māh-ı rumhānumı⁴⁸⁹

Yandırma oda cānımı gel [dimegil hāzā firāk]

673. Sensin Ḥabīb'e çün ḥabīb şehriñe gelmişem garīb

Sensin gül ü men 'andelīb gel [dimegil hāzā firāk]

Mefā'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

674. Şehā 'ışkuñ gönüldeñ ayrulur mı

Cemālün şevki cāndan ayrulur mı

675. Vişālüñdür vücūdumda⁴⁹⁰ ḥayātum

Geñez cān hiç bedenden ayrulur mı

676. Gözümüñ nūrısın göñlüm sürürü

Gözüm nūrı gözümdeñ ayrulur mı

677. Firākuñdan bu göñlüm itmez ārām

Dil-ārām itdüğinden ayrulur mı

678. Sorarsañ gitmezem bāğıñdan iy cān

Ki bülbül bū-yı gülden iy cān ayrulur mı

⁴⁸⁹ cāh-ı rumhānum

⁴⁹⁰ vücūduma

679. Bu derdüñ çāresin Hāḡ sende ḡomıŝ
Sen olmaduḡda benden ayrulur mı

680. Viŝālũñ ḡadrini her kim ki bilmez
Hemīŝe ol firāḡdan ayrulur mı

681. Hāyālũñi şu cān kim ŝandı vuşlat
Hemīŝe ol viŝālden ayrulur mı

682. Çü Mūsā sözleri heb ŝi're geldi
Firāḡ ma'nileri heb zikre geldi

683. İşit Hızruñ daḡı aña cevābın
Ki ŝi'r olub ḡamusı fikre geldi⁴⁹¹

29-A

684. Eger ŝi'r itmedi-y-se anlar iy cān
N'ola sözleri şimdi ŝi're geldi

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

685. Beŝāret saña ey Mūsā firāḡ-ı cān-fezādur bu
Viŝāl-i⁴⁹² vaḡdet-i Hāḡdur firāḡ-ı māsivādur bu

⁴⁹¹ gelmedi

⁴⁹² Viŝāli

686. Firāk-ı *beyneke vü beyni* şığışmaz bunda⁴⁹³
İkilikden cüdā olmak firāk dime liqādur bu
687. Dime firqat ki vuşlatdur dime zillet ki ‘izzetdür
Dime bid’at ki sünnetdür hezārān merhabādur bu
688. Vişāl-i lā-mekāndur bu ki her gönle şafādur bu
Beşāretdür beşāretdür saña Hāqdan işāretdür bu
689. Göz ü kulaq zebān olmak ya aşşı ya ziyān olmak
Ben ü senden⁴⁹⁴ nişān olmak ki sālilde belādur bu
690. Şu kimse kim mekānıdur yāhūd devr-i zamānıdur
Cevābı *len-terān*ıdür ki ru’yetden cüdādur⁴⁹⁵ bu
691. Bu hod-bīnlik hicābuñdur gözüñdeki niqābuñdur
Unutmaq anı bābuñdur ki bu derde devādur bu
692. Çü bülbüller figān eyler gözüñ yaşın revān eyler
Şağa şola revān eyler ki gamuña revān eyler

⁴⁹³ benvīt

⁴⁹⁴ Bene senden

⁴⁹⁵ cüdālīq (kafiye gereği *cüdādur* okuduk)

693. Eger 'İsā eger Mūsā omađıl nāmı nāmūsı
Ne ditrer bunuñ üzreye arzı yā semādur bu

694. Eger olmuş-iseñ haste abīb-i cān u dil iste
Şikeste dil zebān beste rāh-ı rāst-nümādur bu

695. abībī ism-i Maħmūdı dil ü cāndan mükerrer ıl
Ki her haste olur cāna şafādur bu şifādur bu

696. Kelāmın kuvvedi⁴⁹⁶ albūñde lisānıña zuhūr eyler
Eger adrini bilürseñ 'aādur bu 'aādur bu

697. Ehl-i zāhirden işitdūñ ārīnūñ sen ışşasın
Ehl-i işāretten dağı algıl özüñüñ ışşasın

29-B

698. Geldi olardan cevāb⁴⁹⁷ kim nefsi emmāre emīr
Yılduz ışığı-la ala oğmaya hi māhitāb

699. Bu ğazālar olmağa İslām adı ā'im gerek
Bu vücūd içinde imān ğüneşi dā'im gerek

⁴⁹⁶ odi

⁴⁹⁷ cevābı

700. Bu vücūduñ karyedür ya‘ni⁴⁹⁸ ki bir şehri-şagīr⁴⁹⁹
Yapmış evler⁵⁰⁰ şehir içinde çok ganī ve çok fakīr
701. Her biri ‘uzvuñ bir ev kuvvetleridür⁵⁰¹ şahibi
Küçük a‘zālar nöker büyük a‘zā nāyibi
702. Nefs-i emmāre emīr olmuş velī ‘aql-ı me‘āş
Hoş müdür⁵⁰² şehir içinde hem vezīr dārına⁵⁰³ baş
703. Karañulık şehir içinde ne güneş var ne hod ay
Şöyle ser-gerdān kıılır her ne kim yoħsul u bay
704. Nefs-i emmāre daħı ‘aql-ı me‘āş yıldız gibi
İki yıldız ayduñını⁵⁰⁴ tıtdılar gündüz gibi
705. Nāgehān uğradı bu şehre iki şahib-kemāl
Birisi ‘aql-ı me‘ād vü birisi ‘ışk-ı celāl
706. ‘ışk Kurān hāfızı ‘aql-ı me‘ād şahib-ħadīs
Çün bular bular turalar gidiser cümle ħabīs

⁴⁹⁸ yakın

⁴⁹⁹ şehre şagīr (metindeki harfler ve hareketler de bu şekilde olmasına rağmen anlamdan dolayı tamlama olacağını düşündük.)

⁵⁰⁰ Yatmış olar

⁵⁰¹ bir [silik]larıdır

⁵⁰² müdebbir

⁵⁰³ dādına

⁵⁰⁴ eydügini

707. Key ulu tāli'lü şehre bu iki olur na'ib⁵⁰⁵
Anca var şehri-î 'azîm kalmış bulardan bî-naşîb
708. İki de bu vücūduñ şehrine çün girdiler
Güneş-ile ay gibi şehri münevver kıldılar
709. Nefs-i emmāre görüb 'ışkı kamaşdı n'eyesün
Sözi giçmez oldu bu evlerde kime söylesün
710. Göricek 'aql-ı me'āş 'aql-ı me'ād oldu süst
Süstliğin⁵⁰⁶ görüb anuñ 'aql-ı me'ād oldu key süst
711. Bu vücūd şehri içinde çünki mihmān oldılar
Kendülere ol gıdā olur ta'āmdan şordılar
712. Yoğıdı a'zā varında bunlara lāyık ta'ām
Lā-cerem konuklamakda oldılar kâşır müdām
- 30-A
713. Bunlar eydür işbu evler ni'meti olmuş harāb
Kim bulunmaz hîç bularda ne ta'ām u ne şarāb
714. Olalıdandır harāb 'aql-ı me'āş aña vezîr
Nice ni'met bulasın bu şehre toğmaya āfītāb

⁵⁰⁵ (yazma nüshada kelime *naşîb* diye geçmektedir.)

⁵⁰⁶ Dostlığın

715. 'Işık-ıla 'aqla nedür olan ta'âm olan gıdâ
'İlm ü hikmet ma'rifet Kur'an ehadis-i kelâm
716. Ay güneş toğdı dem yılduzuñ hakkı gurub
Beg gelicek kethüzâ turmak gerek el bağlayub
717. Ol hakikî 'ışık gerekdür girçegin 'aql-ı me'ad
Tâ bunuñ gibi gıdâlar istiyeler ola zâd
718. 'Aql-ıla 'ışık olmayınca bu ta'âm nirden gelür
Yâhüd kim eyler gıdâ bunuñ-la yâ kim eglenür
719. Çünkü bunlar dilediler ideler bunda karar
'Işık yabdı yabısuz olmuş sarâyâ bir divâr
720. Bu vücüd şehrine virdi bir sarây hoş laţif
Anı bünyâd eylemişdi bir 'aziz zât-ı şerif
721. Ya'ni Âdem atamız kim yabdı ol dîn-i Hudâ
Öz vücüduñ hem içinde dîn-i İslâm hoş sadâ
722. Âdemüñ oğlanlarından ol sarâyı şakladı
Enbiyâlar gitmege andan yaña hiç komadı
723. Ol sarayüñ adı İslâm oldu hem imân i yâr

‘İlm-i hikmet ma‘rifet a‘zālara andan tolar

724. Cümle a‘zālar münevver olur imān olıcağ
Her bacadan güneş iner ‘āleme gün toğıcağ

725. Ol sarāyuñ dört dīvārı vardur şağf-ile penc
Ol cihetden dedi *el-İslāmu hamsun* şadr-ı genc

726. Şağfi anuñ dü şehādet oldı bir rükn-i şalāt
Rükninüñ birisi şavm birisi hac biri zeķāt

30-B

727. Ehl-i imān olanuñ a‘zālarında var varı
Heb yıkılmış ehl-i şirk olanda yoğdur hiç biri

728. Kiminüñ şağfi turur dīvārı olmuş nā-bedīd
Kimisi dīvārınuñ yirine tutmuşdur ümīd

729. Melik kıldı nefis-ile gönül gulāmına Hudā
Ellerine yabdılar olmayalar Hāğdan cüdā

730. Kim bunuñ her rükninüñ altında var genc-i ‘azīm
Her ki genci dir bulam tutsun sarāyı pes selīm

731. Kim sarāy altında komış Hāğ kamu ni‘metlerin
Bunu ma‘mūr eyleyen bulur kamu ni‘metlerin

732. Ger egilse bu sarāyuñ bir dīvārı iy refik
Hızr olan kişi anı toğrultmağa tutar tarik
733. Ya'ni kim 'ışk-ı haqıki hem dahı 'aql-ı me'ad
Kim qomazlar yıqıla ola harab u ca-yi bad
734. Nitekim küfr ehlinüñ şehrinde yoqdur bu saray
Anda yoq 'ışk-ı me'ad u hem güneş dahı ay
735. Cennetüñ dört ırmağı qopar bu dört erkandan
Nitekim altun gümüñ yāqud⁵⁰⁷ demür dört kandan
736. Her ki bu şer'üñ bināsın muhkem idüb yabdı⁵⁰⁸
Cennetüñ yolın tutub tamu yolından çıkdı
737. Bu zamān halkında azdur⁵⁰⁹ bir iki şahib-kemal
Kim bular turduğı şehr olmaq gerek cennet mişal
738. Pes gerek a'zālarumuza bunlaruñ-la dirile
Bunlaruñ-la olmasa⁵¹⁰ bī-gıdā qalib öle

⁵⁰⁷ yaqar

⁵⁰⁸ idi

⁵⁰⁹ azdı

⁵¹⁰ ölmezise

739. Tā ki a‘zā evlerinde ol iki şāhib-kemāl
Bulalar kendülere lāyık ğidālar küll-i hāl
740. Bu bizüm a‘zālarumuza dirlik-i⁵¹¹ nefsānī-y-le
Lezzet almaz yok şafāsı ol ğidā-yı rūh-ile
741. Pes bulunmaz⁵¹² anlara bu evler içinden ğidā
Bī-ğidā kaçan tırısar lā-cerem olur cüda
- 31-A
742. Ol-durur ‘ışk-ı haķīķī ola ma‘şūka maķām
Dime sen ‘ışk-ı haķīķī olsa ma‘şūka fenā
743. Ol-durur ‘aql-ı me‘ād kim āhıret derdi ola
Dünya tedbīrin kılan ‘aql-ı me‘āşdur dime
744. Sevdüğümüz⁵¹³ bu fenādur fikrimüz dā’im me‘āş
Olmışuz dünyā-perest vü tālīb-i māl-ı kumāş
745. Ol ‘ibādet zıkr ü tesbīh būsitānın ekmezüz
Mezra‘-ı tā‘at-ı Haķkuñ hırmenin⁵¹⁴ götürmezüz

⁵¹¹ dirliği

⁵¹² bulunur

⁵¹³ Sūd görmez

⁵¹⁴ Mezra‘ tā‘at Haķkuñ hizmetin

746. Bunlaruñ kūt⁵¹⁵ olduğı nefsāniyedür ya şehvet
‘Işk dizer ārzūyı ni‘mete yā ‘avrete
747. ‘Işkumuz yok ‘aqlumuz yok Hakkā lāyık iy refik
Nefs murādı yolları şanuruz Hakkā tarik
748. Gel sarāyı yabdurigör⁵¹⁶ şehrüñi ma‘mür kııl
‘İlm ü⁵¹⁷ hikmet ma‘rifetle ‘uzvlaruñ mesrür kııl
749. Tā kim anda ‘aql-ıla ‘ışk eglene bula ta‘ām
‘Işkı şāh⁵¹⁸ ‘aqluñ vezir ola tuta şehrüñ nizām
750. Yoksa kalduk nefs-i emmāre dağı ‘aql-ı me‘āş
Yılduz-ıla karañuda ne toğar ay ne güneş
751. Ol zamān kim gördi Mūsā Hızır kim kıılur şalāt
Baħr üzre kālīçe şalıben işler şālihāt
752. İşbu heybet üzre zāhir olmayanı tañladı
Ehl-i dilden kendüzine anı ta‘līm eyledi

⁵¹⁵ kūt

⁵¹⁶ yapdurdı gür

⁵¹⁷ ‘İlm-i

⁵¹⁸ ‘Işk-ı şāh

753. Ehl-i diller remz-ile ta'lim iderler her işi
Anlarıñ remzini her dem tanıyanlardır kişi
754. Ya'ni dimekdür ki Mūsā bundadır bilgil kemāl
Kim şalāt erkānlarında Hāk kıomiş yüz biñ nevāl
755. Çün şalātuñ şartların erkānların itseñ⁵¹⁹ tamām
Bahruñ üstine çıkarısın hük-m-ile tutar kıyām
- 31-B
756. Tıy şalāt erkānlarından gizlenen hikmetleri
Hasta cānlar gör nice andan tutar şıhhatleri
757. Kim bunuñ her rükninüñ⁵²⁰ tahtında gizlü şad hezār
Hikmet-i esrār-ı envār-ı me'ānī bī-şümār
758. Çün birin işleyesin açıla biñ hikmet saña
Zāhir ola ma'niler kim kıalasın anda taña
759. Kıurtılasın fūrķatiñden bulasın dost vuşlatın
Min ledün 'ilmi açıla göresin Hāk şan'atın
760. Ol şalātuñ şartlarından pes tahāretdür biri
Ya'ni kim olmaķ-durur cümle necāsetden arı

⁵¹⁹ erkānlarınsañ

⁵²⁰ bunuñ rükninüñ

761. Ehl-i zāhirden işitdũñ sen ʔahāret hālını
Ehl-i hıketden dağı ʔuy gr nedr ađvālını

762. Hığ te‘ālā ʔāhirleri didi kim ben severem
Cmle mağbblardan anı dağı birin Őayaram

763. ʔahāret dağı ç nev‘ zredr ehl-i Őinās
Biri ‘ām biri hāŐ u birisi hāŐu’l-havās

764. ‘Ām ʔahāret ol-durur kim pāk ola işbu cesed
Her necāsetden Şu-y-ıla didigi gibi eğad

765. Kim mlevveŐ olsa lāyık ıağan olur ıulluğa
Arusızlığdan eriŐir kişi her dem ĥorlıđa

766. Her bir ā‘zāyı yuduğca heb gnāhdan pāk olur
Her gnāhuñ ağusına her Şular tiryāk olur

767. Zī-bahāne pādiŐāhī yuya gnāhı Şu-y-ılan
ıulların ıomaz ki yana ol yaramaz ĥy-ılan

768. ın mlevveŐ ola a‘zā mstağıkk-i nār olur
Ol dağı Şular gibi arısız arı ıılır

769. İsteñ iy kullar benüm çün raḥmetüm esbaḳ-durur

Şu-y-ıla yuyanlara ni‘metlerüm elyaḳ-durur

32-A

770. Şu-y-ıla yursañuz sen oda hiç ḥācet degül

Ṭāhir olmaḳdur murād oddan daḫı miḥnet degül

771. Dünyāda arıduñuz a‘zāları şular-ıla

Şu-y-ılan arılmayıncaḳ arınur otlar-ıla

772. Ḥāş ṭahāret ol-durur kim tevbe idesin şıdḳ-ıla

Ḳomayasın göñlüñi kibr ü ḥasedle ḫıḳd-ıla

773. Bu şu-y-ıla nitekim a‘zālaruñ olur arı

Tevbe-y-ile göñlüñ olur bu şıfatlardan berī

774. Şad hezārān bu şu-y-ılan yur-iseñ arınmaz göñül

Tevbenüñ bir ḳaṭresi irdükde kir ḳalmaz göñül

775. Tevbe şābūnı şu-y-ılan bu vücūduñ ḫil‘atin

Ma‘şiyetden ḳomaḡıl bir zerre kirin kedretin

776. Tevbe istiḡfār anıñcün oldı maḳbūl-ı Ḥudā

Kim ḳomaz suçluları Ḥaḳdan ıraḳ ola cüdā

777. Bu şıfatlar gönlüni kabkara kılmışdur pelid
Tevbe şuyı yitmeyince pāk olub olmaz sepīd
778. Ol-durur hāşu'l-havāş⁵²¹ olan tahārāt-ı halil
Māsivā hubb-ıla gönlüñ olmaya ħor u zelil
779. Ĥubb-ı Ĥağdan özge sende [hiç] muħabbet olmaya
Māl ü milk ü ibn ü benāt sende sevgü olmaya
780. Dü cihānı arduña at iki elüñ kaldurub
Diyicek Allahu ekber ħazreti ħāzır görüb
781. Bu-durur Allahu ekber dimegüñ bil ma'nisin
Yok-durur mağsūd u maṭlūb senden özge diyesin
782. Yüzüñ elüñ tevbe-y-ile iki 'ālemden yuğıl
Ba'dezān ħazretde özüñ ol namāz içre koğıl
783. Ġusl oldur benligüñden yunasın arınasın
Şeş cihetden taşra tā⁵²² kim lāyık olub gidesin
784. Ol cenābet benligüñ 'ucb itmegüñdür yun arın
Bu necāsetden özüni pāk idüb arıdasın

⁵²¹ hāşşü'l-hāş

⁵²² ne

32-B

785. Bu vücūd içinde gönli pādişāh eyledi Hāk
Cümle a‘zā hükmine fermān u muṭī‘ u musteḥik⁵²³

786. Didi iy gönül saña a‘zāları kıldum muṭī‘
Tā gelesin ḥizmetüme bunlar vü gele serī⁵²⁴

787. Cümle a‘zāyı yaratdum ḥidmete müştāk ola
Ṭutmasına emrümi vü nehyümi ‘uşşāk ola

788. Ayaga⁵²⁵ virdüm vücūd kim döne tā Hākka gide
El yaratdum ger ḥācetin dileyüben Hākka el uzada

789. Dil yaratdum ki tā zıkr eyleye dost adını
Kulağı kıldum işide emrümi duta dīni

790. Göz yaratdum ki her dem baқа dostuñ yüzine
Gönli āyīne kıla tuş ola dostuñ gözine

791. Bu vücūd anıñ-içündür dost-içün kurbān ola
Cān u dil maḥv eyleye tā küllisi cānān ola

⁵²³ müstahak

⁵²⁴ vekile sarī‘

⁵²⁵ Yana

792. Ol ayak kim admaya dostdan yaña olsun zemîn
Kim hayâtından anuñ olması yig zîr-i zemîn
793. Dostı zîkr eylemeyen dil başa bir gavgâdur
Dosta karşı olmayan yüz yüz degül arha-durur
794. Dost sözün diñlemeyen kulağ degül şağır-durur
Dosta boyun virmeyen hayvân bigi bağır-durur
795. Dosta el uzadmayan dimeye kim dut elümi
Tâ ebed üftâdedür derdine bulmaz ol emi
796. Nice gönül diyesin vesvâs-ı şeytân olana
Dost emrin koyıban şeytâna fermân olana
797. Dost evi olmayana⁵²⁶ dime gönül dîv evidür
Dîv evine dost gele mi dost andan yavıdur
798. Gönül ol-durur kim nazar-gâhı cemâl-i dost-durur
Dosta manzûr olmayan gönül degüldür post-durur
- 33-A
799. Gönül ol âyinedür kim aña nâzır ola Hâk
Zeng ü pasdan pâk olan [aña]⁵²⁷ ola müstehâk

⁵²⁶ onların

⁵²⁷ olaña

800. Olmaya ğayra muḥabbet ancaḡ ola ḥubb-ı Ḥaḡ⁵²⁸
Ḥaḡ ola aña mu‘allim Ḥaḡdan ala ol sebaḡ
801. Dost cemāline baḡa ğayrıya nāzır olmaya
Dost adı zıkr olmayan yırd e ḡāzır olmaya
802. Çün buları ğayrıda şarf ide kim olur ğünāh
Lā-cerem yu diyü emr itdi bize ol pādışāh
803. Gel bil imdi bu şalātuñ aşlını vü faşlını
Enbiyā vü evliyānuñ bunda şevḡ ü zevḡını
804. Ol zamān kim kıldı mi‘rāc ol Ḥabīb-i muḡterem
Döndiĝi dem didi yā Bār-i Ḥudā-yı zü‘l-kerem
805. Çün müsāfirler seferler çeküb ğöre şehr-i ‘azīm
Armaĝan umarlar andan cümle aşḡāb-ı ḡadīm
806. Ḥaḡ te‘ālā didi virdüm armaĝān saña şalāt
Ümmetüñe tuḡfe ilet tuḡfe-i āb-ı ḡayāt
807. Cāmi‘ ola bu iki mi‘rācuñı ol armaĝān
Birisı revḡanī⁵²⁹ mi‘rāc biri rüḡhānī iy cān

⁵²⁸ hep Ḥaḡ

⁵²⁹ rüḡhānī

808. Cism-ile cismānī mi' rāc ideler ef'āl-ile
Rūh-ile rūhānī mi' rāc ideler ezkār-ile
809. İki rek'at çün şalāta niyyet idüb duralar
Hāşıl olur iki mi' rāc anda şöyle bileler
810. Niyyet-i mi' rāc idecek pāk gerek bu zāhirüñ
Bed şıfatlardan dağı tāhir gerek hem bātınuñ
811. Çün muşāhibdür saña şeytān melek dünyā u dīn
Hayr-ıla şer kizb-ile şıdķ u şafā hilm-ile kīn
812. Ol ki tayyībdür⁵³⁰ bulardan kıl muşāhib özüñe
Ol ki bunlardan ħabīşdür terk kıl at arduña⁵³¹
- 33-B
813. Dü cihānı selb kıl Allahu ekberdür diyüb
Rūh u sırrüñ 'aql u fehmüñ zıkr ü fikrüñ cem' idüb
814. Oķı *sübĥānek bi-ĥamdik*⁵³² keşf ola nūr-ı celāl
Di *tebārek ismüke*⁵³³ tā görine nūr-ı cemāl

⁵³⁰ tayyībdür

⁵³¹ özüñe

⁵³² ömrüñ

⁵³³ ismüñ

815. *Lā ilāhe ğayruke* di keşf ola tevĥīd-i zāt
Di *te'ālā ceddüke* kıl keşf-i envār-ı şıfāt
816. Ba' dezān bir bir keşf olur karşıña sekiz ğapu
Cennetüñ ğapularıdur şükr idüb eyle ğapu
817. Çün *te'avvuz* idesin açıla bāb-ı'l-ma'rife
Tesmiyeden bāb-ı zıkr ola görüñe mükşefe
818. Ħamdeleden karşıısına bāb-ı şükr ide zühür
Ħalbe *raĥmānu'r-raĥīm* bāb-ı recā vire sürür
819. *Mālik-i yevm* āyetiyle⁵³⁴ bāb-ı ĥavf ola 'ayān
Āyet-i *ıyyāke na'būd* bāb-ı ihlāş-ı beyān⁵³⁵
820. *İhdinā* didükde saña açıla bāb-ı du'ā
Diseñ *en'amte'aleyhim* keşf ola bāb-ı iĥtidā
821. Cennetüñ her ğapusu açıldığınca iy Kerīm
Yapılır ol dem seniñ-çün bir bir ebvāb-ı caĥīm⁵³⁶

⁵³⁴ ātiyile

⁵³⁵ ihlāş-ı beyān

⁵³⁶ ābū āb-ı caĥīm

822. Çünkü bildüñ bu-durur ol mi 'râc-ı rûhânî⁵³⁷ tamâm
Nice tutar bil şalât içinde cismânî nizâm
823. Çün kıyâma turasın ehl-i kıyâmet bil seni
Kim turlar Hâk öñinde nicesi şora beni
824. Dünyâ begleri öñinde bunca dehşet der-htaar
Pâdişâhlar pâdişâhı andan olmaz mı beter⁵³⁸
825. Çünkü havfuñ olmadı vü gelmedi saña huşu'
Eş-şalât mi 'râcu mü 'min güneşi itmez tulu'
826. Ol rükü' da tut seni od üzre yaş çubuk iy yâr
Niçesi gâh egilür gâh toğrılır itmez qarâr
827. Secde idicek senüñ-ile berâber oldı hâk
Heb günâhdan seni ol hâk gibi Hâk ide pâk
- 34-A
828. Başuñı yire koyıcağ göñlüñe 'ucb irişür
Sâcid-i şâh olmışam baña dağı kim irişür
829. Başuñı kaldurıcağ 'ucbuñı def' eyle iy cân
Dön girü düş secdeye hîç koma 'ucbuñdan nişân

⁵³⁷ mi 'râc rûhânî

⁵³⁸ teber (harfler böyle gösterse de anlam gereği 'beter' okuduk)

830. Rek‘at-i s̄anīyi dahı çünki böyle idesin
Ḳābe ḳavseynüñ ‘urūcın anda h̄azır göresin
831. H̄azret-i ḥayru’l-beşer gibi tahhiyāt eylegil
Rūh ol dem h̄azır olur t̄iz kelāmın söylegil
832. Pes ‘*aleynā* diyiben alur selām ḥayru’l-beşer
Ne vesīle tutunub geldüñ diyü şorar ḥaber
833. Sen di gel⁵³⁹ ki *eşhedü* ḳavlin vesīle eyledüm
Yā Ḥudā şalli ‘aleyh aña hediye eyledüm
834. Gördüñ anda tobtolu olmış melekler sağ u şol
Anlara virgil selāmın andan eylegil nüzül
835. Eyleseñ bu vech-ilen beş vaḳt namāzuñı ‘ayān
Eş-şalāt mi ‘rācu mü`minden bilürsin bir nişān
836. Gözüñ ac kim sen degülsin bu şalāt üzre hemīn
Cümle eşyāyı şalāt içinde kıldı Ḥaḳ yaḳīn
837. Kim Ḥudā eydür baña secde kılub heb az u çok
Yirde gökde baña tesbīh eylemez hiç kimse yok

⁵³⁹ degil

838. İşid imdi bunlaruñ nice şalâtda olduğın
Her birisi şazrete el bağlayub [hem] şurduğın
839. Bu şalât erkânların eyle bularda sen şuhûd
Kimisi şurmuş kıyâma kimi eylemiş sücûd
840. Güneşi gör her şabâh baş kâldurub eyler kıyâm
İstivâ 'ya irişüb eyler kıyâmını tamâm
841. İkindü vaştinde rükû' eyler velî aşşam sücûd
Ay-ıla yılduzları bu vech-ile eyle şuhûd
842. 'Arş u kürsî yedi şat gökler dağı eyler kıyâm
Gâhi râki' gâhi sâcid oluban şutmuş nizâm
- 34-B
843. şut ki bir dolâb-durur eyler⁵⁴⁰ kıyâm bardağları
Dönüben eyler rükû' doker sücûda şuları
844. řađlaruñ başı kıyâm içindedür dibi sücûd
Ortası eyler rükû' yazıları itmiş şu'ûd
845. Bitdiği yirde ağaclar otlar eylemiş⁵⁴¹ kıyâm
şalları kılmış rükû' vü kökleri sâcid tamâm

⁵⁴⁰ dollâbdur dolar

⁵⁴¹ eylermiş

846. Yolda⁵⁴² ıķub Şular itmiŐdőr kıyām ender hevā
Oradan iner rükū‘a secdeye ive ive
847. Tā kıyāmet secdeye dutmiŐ⁵⁴³ ne kim ĥāk-i külūĥ
Kayalar taŐlar yūzi ũstine dūŐmiŐ dil yanuĥ
848. Őuları gőr yūzi sūrūb nice eylerler sefer
Tā ki deryāya ķarıŐub ideler secde meger
849. Gőr nice secde iinde yatur ol ehl-i ķubūr
Cūmlesi ĥāmūŐ olubdur muntazır nefĥ ola Őūr
850. Őor aĥı bir gūn geerken secdede tesbıĥlerin
Yā bedel ķıl yā mūbeddel dirler aĥla dillerin
851. Bunlaruĥ daĥı Őalātı kendūler mi‘rācıdur
Anda maķŐūda irerler Ka‘be gōren ĥācıdur
852. Ol Őalāt ‘ālimleri itdi ervāĥlar nūzūl
Bu Őalāt ins-ile ķılır ‘urūc Ĥaķķa yol
853. Eydūr ol Ĥayru‘l-beŐer kim yidi ķat gōkde melek
Tōbōludur Őōyle kim aĥırlanur andan felek

⁵⁴² Bulara

⁵⁴³ dōniŐ

854. Her atınuñ şafları bir rükni⁵⁴⁴ itmişler abül
Bu şalât erkânlarından eylemiş ol Hakkıa yol
855. Bir atınuñ şafları urmuş kıyāma⁵⁴⁵ el baqlayuy
Eylemiş şuql-ı tilāvet hıdmete bil baqlayuy
856. Bir atınuñ rāki' olmuş dir ki *sübhāne'l-a'zīm*
Bir atınuñ sācid olmuş dir ki *sübhāne'l-a'līm*
857. Bir atı okur teşehhüd şaf tutub itmiş u'ūd⁵⁴⁶
Okıyub anda tahıyyāt *yā Raḥīm [u] yā Vedūd*
- 35-A
858. Pes bularuñ küllisinden ḥāşıl olur bir namāz
Ḥaql te'ālā ḥazretine her dem eylerler niyāz
859. İki rek'at ün şalātı iden insān bī-gümān
Bunlaruñ heb ḥızmetini olar avlar ol zemān
860. Cümle 'ālem nerdübānın kendüde bulmuş olar
aşr-ı şāha bir yakıncaql yoldan ol varmış olar

⁵⁴⁴ günü

⁵⁴⁵ durmuş niçeme

⁵⁴⁶ umūd

861. Hâlik-i Sübhâni kim âsân insâna kemâl
Şad hezârân yıllık işe sâ'ate virür vişâl
862. Göz açub yumıncaya dek Belkısı tahtı-y-ıla
Ol Süleymân hazretine irgürür rahtı-y-ıla
863. Ehl-i zâhirden işitdün sen zekātuñ hâlîni
Ehl-i hikmetden dañı işit anuñ aḥvâlîni
864. Mâlik olanlar nişâba aḡniyâ maḥsüb olur
Pes zekât için mesâkîn anlara maḥlûb olur
865. Ehl-i 'irfânuñ katında tanıyanlar nefsinî
Ki ġanî olur kaçan kim tanıya ol Rabbini
866. Nefsinî tanımayanlar kaldı miskîn [ü] faḡîr
Bî-nişâb ibn-i sebîl [ü] bî-naşîb olmuş ḡaḡîr
867. Ol ġanî olanlara vâcib-durur virmek zekât
Bu faḡîr olanlara tâ olmayalar bî-ḡayât
868. Tanıdalar nefsinî bilmezlere ola ġanî
Nefsinî tanıtmâğından tanıyalar Rabbini

869. ‘Ālim oldur tūtalar ‘ilminden anuñ menfa‘at
‘Ārif oldur kim alalar şihhatinden ma‘rifet
870. İşbu mālı bil kim ol *el-fakru fahrī* mālıdur
Bu fakırlık dü cihānuñ serveridür hālیدür
871. Bir kişinüñ bu kemāle fakra irişe eli
Bir ğanī olur kim aña aĝniyā kıılır belī
872. Ne fakır kim aĝniyālar kıapuşındadır fakır
Saltanat baĝışlamak kıatında bir şey-i hakır
- 35-B
873. Kendülügün terk idendür işbu māla irişen
Eli irer hazne-i Hakkā bu işe dürişen⁵⁴⁷
874. Hazne-i Hakkdan alur virür fakır olanlara
Tālib-iseñ kııl nazar virenlere alanlara
875. Sen daħı alub viregör kıalma bundan bī-naşīb
Hazne-i Hakkdan virüb almaklıĝı kıodı Habīb
876. Ger ğanī olmaz-iseñ bārī olagörgil⁵⁴⁸ fakır
Kim ğanīlerden fakır olan naşīb alur keşir

⁵⁴⁷ (yazma nüshada *dürişen irişen* şeklinde yazılmıştır.)

⁵⁴⁸ yavı ola görgil

877. Nefsini bilen odur kim kendüden ola faķır
Kim ğanılerden faķır olan naşıb alur keşır
878. ‘Aķl u fehm ü cān u dil küllī şıfāt sem‘ ü başar
Bu benüm didükleri ķalmaya kendüde bu bir
879. Şāhibine tabşurıcaķ kendüde yoķlık ķalır
Yoķlığın bilicegez nefsinı ol bilmiş olur
880. Kendünüñ faķrın bilen bilür ğanı kim-durur
Yoķlığın bilen bilür varlık⁵⁴⁹ daķı kimüñ-durur
881. Cüd-ı Hāķdan irişür yoķluğına varlık ğayāt
Kim ğanıler her fakırüñ gözleyüb virür zekāt
882. Hāzre-i Hāķdan zekāt irişen olur key ğanı
Ol daķı gözler faķiri ķıl bulardan sen seni
883. Bunlaruñ meclislerinden ķılma müstağnī seni
Alağör ma‘nīlerinden⁵⁵⁰ iy faķır olğıl ğanı
884. Ağniyā şeyħler-durur tālibleri oğlanları
Pes mevālī anlaruñ şevķi dili ğālibleri

⁵⁴⁹ darlık

⁵⁵⁰ muğnīlerinden

885. Çün mürīde yetiſe ſeyhī elinden bir naſīb
Tā niſāba mālīk ola her faķīre⁵⁵¹ ola raķīb
886. Ol mürīde yoķ-durur kim ſeyhūñ ođlanlarına
Vire mālın zekātın yā hū der ķullarına
- 36-A
887. Ma‘rifet yā terbiyet virmek bulara dem-be-dem
Bī-edeblikden bile baſmaya bu yola ķadem
888. Vāķı‘a ħall eylemek yā tevbe telķīn eylemek
ſeyhī destūr virmedin cāyız degūldür söylemek
889. ſeyhī destūr viricek kendūzini ķıla veķīl
Virnek anuñ māl anuñdur kendūzin ſaya zelīl
890. ſeyhī ođlanlarına virdūđi degūldür zekāt
Ni‘meti heb bunlaruñdur küllī baĥſiſdūr ſalāt
891. Ger vilāyet gösterüb ķılsa ‘avāmlardan mürīd
Ol zekāt mālı-durur kim açdı göñlinden kilīd
892. Evliyāya hem muĥib ol hem mürīd ol sa‘y ķıl
Tā murāduñ ħāſıl ola olalar saña delīl

⁵⁵¹ faķīr

893. Olasın ehl-i naşîb hem olasın ehl-i nişâb
Hâk vire saña ‘aâtalar bî-nihâyet bî-hisâb
894. Pes oruc tutmak dahı üç nev‘dir ehl-i şinâs
Biri ‘âmm u biri hâş u biri hâşu‘l-havâş
895. ‘Âmmı imsâk eylemeñdür⁵⁵² gözünü üç nesneden
‘Avrete yakınlığından yimeden hem içmeden
896. Hâşı oldur külli a‘zâ varını şavm idesin
Her birinden bir murâdı terkine ‘azm idesin
897. El ayak göz kulağ olmasa şâ‘im iy yâr
Bir yaluñuz boğazuñ şavmında olmağda ne var
898. Anıñ-ıçün didi ol Hâyru‘l-beşer kim açlığı
Çün kişinüñ kendüye qalır hemîn şusuzlığı
899. Kim virür nefsüñ murâdın qalanı a‘zâlara
Ad virür oruc diyü şusuz qalub acılara
900. Şavm-ı hâşu‘l-havâş ol-durur bir mişâl-i şer‘ iy yâr
Terkine üç nesnenüñ eylesin hem i‘tibâr

⁵⁵² ‘Âmm-ı imsâk eylemekdür

36-B

901. Dü cihāndur yimek içmek ‘avret ol hōd-binligin
Şavm-ı hāşu’l-hāşdur sen bunları terk itmegüñ

902. Ol ki Hāķ şavmlı⁵⁵³ didi nedür bil ma‘nisin
Benüm-içün terk idesin māsivānuñ varısın

903. Benüm-içün terk idesin anda beni bulasın
Māsivānuñ küllisin senüñ tufeylüñ bilesin

904. Her ki dünyāyı sever fevt olur anuñ ‘uķbāsı
Her ki ‘uķbāyı sever fevt olur anuñ dünyası

905. Her ki Mevlāyı sever hem dü cihānı terk ider
Dünyā vü ‘uķbā vü Mevlā cümlesin hāşıl ider

906. Māsivāya hıdmet iden kişiye kâ’im dime
Hāķdan özgeye muħabbet idene kâ’im dime

907. Āh kim biz tıtmaduķ ehl-i diller şavmını
Kendümüzde bulmaduķ zevķlerini vü şevķini

⁵⁵³ şavmuñı

908. Giceler tā şubha dek yimekten oluruz marîz
Yaturuz aḥşāma dek gāhī ṭavīl gāhī ‘arîz
909. Şanuruz kim zāhid olduk [.....]⁵⁵⁴
Adını Ḥaḳḳa ‘ibādet virürüz utanmadın
910. ‘Āşık-ısañ *leyletü’l-ḳadre* irişmege ‘ayān
Leyl-ile bilgil nehārı bulasın andan nişān
911. *Leyletü’l-ḳadr* ol gicedür eyledi Ḳur’ān nüzül
Pes nüzülinden şeref ‘izzet buña buldı vuşul
912. Hem [i]nişinden⁵⁵⁵ hem zamān hem mekān tutar şeref
Ḳıymet-i dürdāneden kıymet bulur gör kim şadef
913. Ehl-i zāhir giceye dir *leyletü’l-ḳadr* iy refîḳ
Ehl-i işāret ol Ḥabībūñ cismine tutar ṭarîḳ
- 37-A
914. Çünki Ḳur’ān ol Ḥabībūñ şahşına kıldı nüzül
Leyletü’l-ḳadr oldı şahşı ḳadri anda iste bul
915. ‘İzzet ü ḥürmet ü şeref anuñ nüzülinden irer
Cismine vü ḳalbine nūr-ı güneş gibi toğar

⁵⁵⁴ yaş ḳadem ‘ābidin

⁵⁵⁵ Hem-nişinden

916. *Leyletü 'l-kadr* okıdı *Qur'ân Habîbüñ* cismine
Ve 'd-duhâ vechine vü *ve 'l-leyli* anuñ zülfine

917. Şüretine *şād* geldi *kāf* kalbine *kašem*
Süre-i *hâ-mîm* ya'nî iy *Habîb-i* muhterem

918. İrdi şahşına şeref çün oldı *Qur'âna* *karîn*
Hâke bûy-ı hoş irişür olsa güle hem-nişîn

919. *Lâ-cerem* cismi-y-le mi'râc eyledi fevka'l-'ulâ
Enbiyâlar göñli-y-le kıldı mi'râc-ı semâ

920. Cismi anlar göñli gibi oldığı-çün *lâ-cerem*
Güneşe karşı tırıcak sâyesi olur 'adem

921. Ol maķâm-ı *Cebrâ'îl*den geçdi çün cism-i *Habîb*
Cebrâ'îl anda kalur gel dir aña ol 'andelîb

922. *Cebrâ'îl* eydür yanaram görünür benüm-ile
Oradan geçdi *Habîb kavseyne* irdi cism-ile

923. Ya 'nī bir barmaq eger yaqın varursam ben saña
Yanaram kül oluram gel diyü çağırma baña
924. Ol maqāmdan yuqaru geçdi hezārān baħr-ı nūr
İrdi *ev ednā* maqāma 'arş-ı kürsī qaldı Tūr
925. Çün *tahıyyāt* oqudu işitdi Haqdan *es-selām*
Hayr-ı maqdem yā Habīb ü yā Nebī hayri'l-enām
926. Çün Habīb Maħbūba irdi şıgmaz anda Cebrā'ıl
Lī-ma 'Allah vaqtidur ne mürselāt ne delīl
927. Ol dem aña luḫ bağışladı üç hulkını
Bir selām virmekligi bir raħmeti bir bereketi
928. Pes '*aleynā* diyiben cömerdlik eyler ol seħī
Enbiyā vü evliyāya ħil'atüñ üçün daħī
- 37-B
929. İkisinüñ ortasında şad hezār esrār-ı ħāş
Söylenildi kim anı bilmez melek ħāşu'l-ħavāş
930. Añdı anda ümmetinüñ 'aşilerin⁵⁵⁶ ol Habīb
Şad hezārān ħasteye tımār idüb oldu tabīb

⁵⁵⁶ c alillerin

931. Yetmişer biñ yetmişer biñ eyledi aña ‘aṭā
Ol kadar eyledi kim⁵⁵⁷ yetmiş biñe yitdi bu da
932. Āhîr eydür çünki sen susuz olasın sākî men
Dükene şusuzluğuñ deryā-yı rahmet bākî men
933. *Eşhedü* kavlin oқıdı müntehādan Cebrā’îl
Pes şalāt içre taḥiyyāt oқumak oldu sebtîl
934. Dost dosta iricek olur taḥiyyāt selām
*Yevm-i ‘ıyd*⁵⁵⁸ ol dem-durur hem *leyletü’l-kadr* ü *berāt*
935. Dost dosta iricek ḥācetler olur heb kabûl
Dertlüler dermān bulurlar fetḥ olur her nesne yol
936. Gel yine ol āyetüñ tefsîrine başlatalum
Kim ḥayrludur bunuñ iden didügin añlatalum
937. Çün Ḥabîbüñ cismi ola Qur’ān nüzüline gice
Pes ḥayrludur bunuñ iden didigi ya’ni nice

⁵⁵⁷ eyledigim

⁵⁵⁸ cîd

938. İşbu ma'nice kamu ecsāma⁵⁵⁹ gice di iy yār
Pes günüñ ayuñ gicelerin eyle gönülden şümār
939. Gice gündüz Haḫ ḫatnuñ⁵⁶⁰ gicesidür gündüzi
Biñ yıla bir gün dinür fehm eyle yaḫīn bu sözi
940. Haḫ ḫatındaḡı bunuñ iki gicelerin ḫıl şümār
Her giceyi bir ḫişi tut bil ḫisābmı iy yār
941. Ol ḫişiler daḫı şunlardur ola maḫbül-i Haḫ
Haḫ ḫatında olalar ḫişi dimege müsteḫaḫ
942. Enbiyā vü evliyādan ola anlara her biri
Olmayan maḫbül-i Haḫ ol ölüdür şayma diri
- 38-A
943. Pes dimekdür biñ yıl içre şāḡışınca gicenüñ
Ādemīden yiḡ-durur ḫadri⁵⁶¹ casīm cişminüñ
944. Dimek olur kāinātuñ cümlesinden yiḡ-durur
Vaşfa mazḫardur ḫamusı ilkin ol zātıñ-durur

⁵⁵⁹ aḫbāba

⁵⁶⁰ ḫatında

⁵⁶¹ ḫadr-i

945. Göñül zāta maẓhar olmağ-ıla buldı kemāl
Vaşfa maẓhar oldı cismi gösterüb Qur'ān cemāl
946. Her kimüñ ki cānı göñli ıoldı bu Qur'ān-ile
Leyletü'l-kadr oldı cismi zıkr olan burhān-ile
947. *Leyletü'l-kadre* irişmek isteseñ kııl ittibā'
Hāzret-i Peyğambere tā hāşıl ola irtifā'
948. İttibā' la *leyletü'l-kadr* ola cismüñ küllisi
Çünki ıola pür⁵⁶² vücūduñ nūr-ı Qur'ān cümlesi
949. Bu vücūduñ içine çün eyleye Qur'ān nüzül
Leyletü'l-vaşl ola küllüñ bulasın bir leyle yol
950. Bu vücūduñ maııla' olur nūr-ı Qur'ān ıoğmağa
Şad hezārān müstemi'ler ıalbin aydın olmağa
951. Ol ıulüblar 'ālemi bu nūr-ile ma'mūr ola
Zulmet-i gam guşsa gider mesrūr olur kim bile
952. İttibā' iden aña çünkim olur maııbüb-ı Hāı
Leyletü'l-kadre irer maııbüb-ı Hāı maıılüb-ı Hāı

⁵⁶² ıolayur

953. Çü seg-i Aşhâb-ı kehfe irişdi şeref
İttibâ' idegör Hâk eylemez anı telef
954. İttibâ' eyledigi-çün Hâk didi kim râbi' i
Ol velîlerden budur yâ sâdisi yâ sâmini
955. İttibâ' itmek kıılır çün kelbi insân⁵⁶³ iy cüvân
Sen kıılursañ ittibâ' dimegil eyleyem ziyân
956. Enbiyâya evliyâyâ her ki kıılır ittibâ'
Anlaruñ-la kıadre irer anlaruñ-la irtifâ'
- 38-B
957. Anları her kim kıılır gice gündüz hem-demi
Leyletü'l-kadr olur anuñ anlaruñ-la her demi
958. *Leyletü'l-kadr* ol zamândur hâşıl ola vaşl-ı yâr
Vaşl-ı yâr olmağ-ıla bir sâ'at olur şad hezâr
959. Ehl-i zâhirden işitdüñ çünki Hacc evşâfını
Ehl-i işâretten dağı tuy hikmet-i esrârını
960. Her ne kim enfüsde var âfâkıda vardur şüreti
Her ne kim âfâkıda vardur enfüsde var sîreti

⁵⁶³ kelb-i insân

961. Kalb-i mü'min beyt-i Raḥmān ol Ḥabībūñ gönüdüdür
'Arş anuñ büyüklüğü katında zerre deñlüdür
962. Tā ki farz oldu ideler ehl-i 'arz anı tavāf
Kıble ola anlara tā tutalar şaflar maşāf
963. Beyt-i ma'mūr oldu gökde şüreti o gönüñ
Dā'imā anı tavāf ider semā ehli bilüñ
964. Şüretine bunlaruñ mescidler itdiler binā
Tañrı evi didiler anda olur ḥamd ü şenā
965. Beş vaktde cümle mü'minler anı kılar tavāf
Niçeler dā'im 'ibādet idüb eylerler i'tikāf
966. Her tavāf kim şüretedür ol hemān ma'nīyedür
Kim güli koçulayanlar i'tibārı büyadur
967. Her zamān ider tavāf gönül ehli olan
Kim kemāl anı tavāf eyleyicek bulur bulan
968. Yedi kat gök 'arş u kürsī ay güneş mäh u sāl
Heb tavāf itmekden anı oldılar şāhib-kemāl

969. Evliyālar gönli dā 'im eylerler gönli tavāf
Çıkmaz ol gönlüñ içinden her dem eyler i' tikāf
970. Bu gönüldeñ lā-cerem anlarda buldılar kemāl
Lāyık oldılar anıñ-çün göreler bākī cemāl
971. Anıñ-içün halk-ı 'ālem bunları hayrān⁵⁶⁴ olur
Bunlaruñ sevdāsına düşen kişi büryān olur
- 39-A
972. Tā kim anlar dağı andan tutdılar dürlü şeref
Nitekim dürdāneden kıymet tutunur her şadef
973. Bakıra iksīr irişse ol dem ol altun olur
Būyı hoş düter⁵⁶⁵ kaçan kim hāke gül maqrūn olur
974. Turmadın sen evliyāyı her zamān eyle tavāf
Gönliñi tā kim mücellā ide zengden hayy u kāf
975. Kim gönüldeñ gönle Hāq feth ider bir revzene⁵⁶⁶
Kim senüñ gönlüñe toğar toğan anlar gönline

⁵⁶⁴ cūyān

⁵⁶⁵ Būy-ı hoş dutar

⁵⁶⁶ rūzane

976. Zî saña devlet ki toğa ol göñle toğan
Zulmeti taşra süre nūr ola külli hānedān⁵⁶⁷
977. Nitekim a'zālaruñ göñlüñe her dem çigzinür
Her ne kim göñlüñ buyursa anı dutar diñlenür
978. Evliyâyı göñül eyle seni a'zā kııl aña
Her ne kim bunlar buyursa anı iş eyle saña
979. Kim göñülden bir demin a'zā diri ayru degül
Bunlara kıılır 'aṭā eline her ne görse ol
980. Her neden şād olsa ol bunlar daḫı şādān olur
Her neden ğam-gīn ola bunlar daḫı bī-cān olur
981. Didi Haḫ hikmet virilen virilür ḫayr-ı keşīr⁵⁶⁸
Muṭṭali'ler hikmete 'ilm-i ledün olur ḫabīr
982. Külli 'ālem toḫtoludur hikmet-ile aña gör
Bilmedüğüñ hikmeti Mūsā gibi var Hızra şor

⁵⁶⁷ hānedān

⁵⁶⁸ ḫaber getir

983. Kim kalem olsa ağaclar yedi deryālar midād
Hikmet azalmaya⁵⁶⁹ bunlar dükene kalmaya zād
984. Terbiyet hikmet-durur tāliblere üç yüzlerüñ
Hızr dağı birisidür terbiyetde bunlaruñ
985. Kim şalâtda bunlar üç yüz āyeti vird eylesür
Ol sebebden bunlar üç yüz ad-ıla adlanur
986. Her gece tesbîh şalâtına bular eyles kıyām
Dört rek'at içre şalâtda tesbîh üç yüzdür tamām
- 39-B
987. Geydiler 'İsā gibi tonların üç yüz pāreden
Bunları kılmış murakka'-püş her dem yaradan⁵⁷⁰
988. Günde üç yüz hikmetedür muṭṭali' gönülleri
Gicelerde üç yüz esmā okumağdur yolları
989. Böyle şerh itmiş *Cevāmi'* içre hālın bunlaruñ
Böyle kılsun hāllerini Hāḡ kamu mü'minlerüñ

⁵⁶⁹ özlemeye

⁵⁷⁰ bādeden

990. Pes zebān-ı hāl ile bunlar bize kıılır kelām
Göstere her kim ki bu evrād u evşāfa kııyām
991. İy ricāl-i ğayb kim Hāqdan ‘ināyet bulduñuz
Hāq içinde erba‘ın adıyla meşhūr oldunuz
992. Berr ü bahrı sā’iri siz ehl-i diller zā’iri
Derd-mendler merhemi vü ‘ālem-i ğayb tã’iri
993. Hem şorarsız nirede varsa yüregi yanmışları
Yitişürsüz kıanda olursa kıatı buñalmışları
994. Biriñüzde kırkıñuzdur kırkıñuzda biriñüz
Çağırana yitişürsüz her gönülde biriñüz
995. Cān u dilde seyr idersiz iy *cevālīsü’l-kulūb*
Göñlüñüze āşikāre *min ledün ‘ilme’l-ğuyūb*
996. Firkatüñ ağısın içüb cānlar oldu mürde-dil
Yitmese tiryāk-ı vuşlat olmaz ayruk zinde-dil
997. Bize yardım olmaz-ise kıalduķ uş şahrāda biz
Kıalmışuz hayret içinde ğarķayuz⁵⁷¹ deryāda biz

⁵⁷¹ ğarķa yüz

998. *Len-terānī* işidelden cān u dil mecrūh-durur
Çāresi āvāzesine gūşları meftūh-dur[ur]

999. Kim yitişür dü cihānuñ hālkına sizden naşīb
İrişür maṭlūba ṭālib hem de maḥbūba ḥabīb

1000. İy rical-i ğayb kim Hāḫdan ‘ināyet bulduñuz
Hālk içinde *erba ‘in* adıyla meşhūr olduñuz

40-A

1001. Bunlar eydür iy bizi gelüb vesīle isteyen
Göñlüni vuşlat işinde bir cenāba yelteyen

1002. Hızr-ı Mūsā vaşfını bul anuñ-la ol muttaşif
Olasın maḫşūdiler ḥāşılığına mu‘terif

1003. Kırk ḥamīde vaşfi gerek kim min ledün ḥāşıl ola
Min ledün ‘ilmini ma‘lūm itmege kâ’il ola

1004. *Min ledünne* yitmeyen kaçan vesīle olısar
Oluram dise yakīn bil hāḫları aldayısar

1005. İş bu kırk şartuñ birisi eksük olursa hemīn
Hāşıl olmaz ol vesīle olmaḫ ortada yakīn

1006. Kırk vaşfuñ yarısı şeyh-i ‘āmil⁵⁷² haqqındadır
Yarısı aña mürīd olan kişi bābındadır
1007. N’idelüm ger bu şıfatlar bizde hāşıl kılmaduk
İllā şeyhüz yā mürīdüz diyü da‘vā eyledük
1008. Hızr ile Mūsāda vaşfuñ kırkı da mevcūd idi
Hāşıl oldı lā-cerem ol nesne kim maqşūd idi
1009. Sen dahı anlar gibi evşāfiñi maḥmūd kııl
Evvelā evşāf-ı Mūsā kim mürīddür anı bil
1010. İşid imdi ol mürīdüñ sen yigirmi vaşfını
Tā ki şeyh aña vesīle ola göre kaydını
1011. Evvelā kıpmağ gerekdür ol mürīde bir heves
Kim heves kişide tut kim bize ol yügrük feres
1012. Yūşa‘ vü Mūsā nitekim kıamusın terk itdiler
Şoḥbet-i Hızra heves eyleyibenüñ gitdiler
1013. Kim hevessiz kişi hergiz olmaz ol ehl-i kemāl
Her kemāle çok gerek heves ki göstere cemāl

⁵⁷² şeyh ‘Āmil

1014. Bî-heves kişi cihānda olmadı ehl-i hüner
Bî-hünerden yeg-durur ‘ālem içre gāv u hār⁵⁷³

1015. Kendü nefsiñ bilmege çün kopa senden bir heves
Ol heves bir mektebe iltür seni elbette pes

40-B

1016. Ol irādet şu‘lesin elüñe alub varasın
Hāzret-i şeyhüñ kemālin öz kuşurın bilesin

1017. Vaşf-ı Hākdur Hāq ‘ināyet eyleyüb kıldı ‘aṭā
Cehd kıl yitürme anı olmağıl ehl-i ḥaṭā

1018. Her kimesne kılsa ‘ināyet işbu vaşfi göndürür
Ol kişinüñ yönini kendü ḳatına döndürür

1019. Çün saña virdi bu vaşfi cehd kıl ḳadrini bil
Zāyi‘ itme kim söyünür⁵⁷⁴ üfürürse mürde-dil

1020. Mürde-diller şöḫbetünüñ yilidür söyündüren⁵⁷⁵
Şem‘üñi al ḳaç oradan saña gelmesün gören

⁵⁷³ içrege dü hār

⁵⁷⁴ sivünür

⁵⁷⁵ sevindüren

1021. Bir kığılıcımdur ki⁵⁷⁶ Hâkdan düşdi gönüñ kavına
Tutagör kibrîr-ile kaçmaya kendü evüne
1022. Çünkü gaybdan geldi girü gaybadur meyli anuñ
Degmeye dutulmaz ol pes devleti vardur tenüñ
1023. Tutmak oldur tizcek anı tabşurasın kāmile
Tā ki mişbāh gibi yağa terbiyetler mūm-ile
1024. Zāyi‘ olmaz ol irādet dem-be-dem olur mezīd
Tā murāda yitişür girçeklik-ile ol mürīd
1025. Sāniye tevbe gerekdür tevbe-i şıdk u naşūh
Zīra bundan açılır her gevdeye fetḥ ü fütūh
1026. Tövbe kıla terk ide şer‘e muḥālif⁵⁷⁷ işleri
Çıkara gönli içinden cümle yok teşvişleri
1027. Kim sülūkuñ bir şerī‘atdur esāsı hükmi
Bunu muḥkem itmeyince derde bulmazlar emi

⁵⁷⁶ kığılıcımdur ki

⁵⁷⁷ taḥallüf

1028. Her maḳāmuñ tevbesi var aña göre⁵⁷⁸ tevbe ıl
Yuaruya gzũñ aldur aağasın⁵⁷⁹ yirde bil
1029. Bir řerĩ‘atdur kim anuñ tevbesi az münkerāt⁵⁸⁰
Bir arĩatdur kim anuñ tevbesi ezyed-řıfāt⁵⁸¹
1030. Tevbe-i dil māsivāya hĩ muħabbet⁵⁸² itmeye
Tevbe-i başar gzini Hā ħazretinden ırmaya
41-A
1031. Ol ħaĩat tevbesi kim anı ‘āıllular⁵⁸³ ılur
Kendũlikden tevbedũr kim benligin her bitũrũr
1032. Fi‘li vaşfı zātı kũllĩ ũnki fānĩ ılmaya
Bir gũnāhdur kim buña yiter gũnāh hĩ olmaya
1033. Tā‘ib ol demde olur kim bunları Hāuñ bile
Kendũye almaya nesne ancağın yoklık ala
1034. Anıñ-iũn didi ol Hāyru‘l-beşer kim gũnde ben
Tevbe iderem yũze dek tā pāk ola bu cān [u] ten

⁵⁷⁸ dāruña göre

⁵⁷⁹ ařınāsın

⁵⁸⁰ an mũnkerāt

⁵⁸¹ an yed řıfāt

⁵⁸² miħnet

⁵⁸³ ‘āiller

1035. Birisi zühddür ki gönli dünyeden i' rāz ide
Ehl-i dünyādan añaru bir adım kadem gide
1036. Var-ısa vārişleri kısmet ide vire anlara
Yoğ-ısa şeyhe vire tā şarf ide yārenlere
1037. Biri tecrīd eylemekdür ya'ni 'üryan cümleden
Zevce ibn ü benātdan cümle hāl ü hāleden
1038. Biri olmak i'tikād-ı ehl-i sünnet [.....]
[.....]
1039. Terk ide teşbīh ü ta'īl i'tizālī mezhebi
Yā rafāzī olmağı yāhūd mübāhīler gibi
1040. Birisi taqvā-durur gerek ki perhīz⁵⁸⁴ eyleye
Gündüzün oruc tuta gicesi şeb hayr eyleye
1041. Yimeye her loğmayı vü her libāsı⁵⁸⁵ giymeye
İştihā itdüğünü nefsine hergiz vermeye

⁵⁸⁴ perçin

⁵⁸⁵ vü libāsı

1042. Vus⁵⁸⁶ u tākāt yitdügince destimāzsuz⁵⁸⁷ olmaya
Dünyānuñ aḥvāllerinden söyleyüben şormaya
1043. Birisi şabr eylemekdür her meşakḳat varına
Şer' içinde ḳatlana her nesnenüñ düşvārına
1044. Ğusl itmek destimāz⁵⁸⁸ almaḳ namāzın gözlemek
Mālınuñ virmek zekātın bir faḳīri izlemek
1045. İctināb itmek ḥarāmdan görmemek nā-maḥremi
Nefse bunlar key⁵⁸⁹ ḳatıdur şabrdur bunuñ emi
- 41-B
1046. Birisi olmaḳ mücāhid nefsini ḳahr eylemek
Gice gündüz nefsinüñ hergiz murādın virmemek
1047. Birisi merdāne-vār olmak bahādur nefis-ile
Sen anı başmaz-iseñ ol seni başar mekr-ile
1048. Ne ḳadar kim cinnīlerden var şeyātın iy cüvān
Şüret-i ādem olandan daḫı çoḳdur bī-gümān

⁵⁸⁶ Vas' (yazmada da bu şekilde geçmektedir)

⁵⁸⁷ destmāzsuz

⁵⁸⁸ destmāz

⁵⁸⁹ ki

1049. Bunlaruñ-çün leşkeri var key bahādur er gerek
Nefsi başmaq düşmen-i zāhirden⁵⁹⁰ oldı yigrek
1050. Ejdehādur yidi başlu nefsi mekkāre⁵⁹¹ ‘azīm
Olmaz ol tā olmayınca başları varın dü nīm
1051. Aña qarşu varmağa kārūñ-durur Şīr-i Hudā
Zū’l-fikārın eline alub kıla başın cüdā
1052. Birisi bezl eylemekdür Haq yolında kamusın
Cān u başu mālı mülkü olan hicābuñ varısın
1053. Biri oldur kim fütüvvet ya‘ni cevmerdlik gerek
Pāk-i dāmen olıben özünü tutmaqlık gerek⁵⁹²
1054. Kendüye gereklü-y-iken vire itmeye tama‘
Şer‘ ile ola müzeyyen olmaya ehl-i bida‘
1055. Birisi şıdık u şafādur işi ola bī-riyā
Haq-içün ihlāşı ola kıla kulluk Tañrıya

⁵⁹⁰ düşmanı zāhirden

⁵⁹¹ nefsi mekkāre

⁵⁹² (metne göre sonraki beytin ilk dizesiyle burada yer alan dizinin yerini değiştirdik)

1056. Tañrı-y-ıla eyleye bāzārını halkdan kese
Medhine sevinmeye düşmeye ferhinden ye'se

1057. Birisi 'ilm gerek kadr-i ferā'iz tā kim ol
'Uhdenden çıkabile tā ola ehl-i kabūl

1058. Birisi ehl-i niyāz olmak gerek ehl-i sülük
Ol kapu muhtācudur cümle 'abīd ü her mülük

1059. Ol kapuda dāimā sālīk gerek-durur fakīr
İhtiyācın gösterüb gözyaş-ılan olmak hakīr

1060. Birisi 'ayyārī-vār olmak gerek sālīk olan
Bī-tekellüflük gerek yol varmaz⁵⁹³ fikri olan

42-A

1061. Çok fikri bunda gerekmez laubālīlik gerek
'Ākıbet-endīşe şıgmaz işbu hālīlik gerek

1062. Birisi olmak melāmet ya'nī yeksānī şıfat
Medh-i halk u zemm-i halk ola katına yek cihet

1063. Redd-ile halkuñ kabūlü dostlığı düşmenliği
Nāmī bī-nāmī katında heb berāber varlığı

⁵⁹³ yol-vari her

1064. ‘Ālemüñ sultānlığın çün virseler sevinmeye
Yā elinden alsalar hergiz melāmet gelmeye
1065. Çün fenādur yok şebātı geldügi-le gitdügi
Bir ola katında anuñ bitdügi-le yitdügi
1066. Ol melāmet menzili sālîklere budur yaqın
Ol mübāhîler sözin işitmeye andan şaşın
1067. Kim olur dirler melāmet bî-şerī‘at anlara
Şer‘i⁵⁹⁴ terk eyleyiben nefse uyan kişilere
1068. Ol şeyātın yolına gidüb dālālet ehline
Anlaruñ dirler melāmet kavline⁵⁹⁵ vü fi‘line
1069. Hāşāillāh ola bu sālîkleriñ bir menzili
Bu melāmet ehlinüñ ola tarīkatda yolu
1070. Hāşāillāh kim sülük ehli ola nefse uyan
Nefsinüñ vire murādın şehvet-i hırşda⁵⁹⁶ kalan

⁵⁹⁴ Şer‘

⁵⁹⁵ kolına

⁵⁹⁶ şehveti mirşadı

1071. Bu degül 'āşık melāmet ehlidür didikleri
'Āşık adın bu melāmet ehline virdükleri
1072. 'Āşık oldur dü cihānda virmeye hergiz gönül
Bülbül olan müşk ü 'anber istemez illā ki gül
1073. Dü cihāna kalmayana halk melāmet virür ād
Halk dilinden ol selāmet oluben bulur murād
1074. Biri de aklı dürüst olmak gerekdür tālibün
Kim tuta her ne ki dirse sözlerini şeyhinün
1075. Her ki remzi⁵⁹⁷ bilmedi sözden işāret tuymadı
Muhabbet⁵⁹⁸ degüldür ol işāretten isnād eyledi
- 42-B
1076. Birisi vaşfuñ edeb ehli gerek her dem mürīd
Hāzret-i şeyhden mü'eddeb olmayınca mürīd
1077. Hāzretinden nicesi şaqlar-ise şeyhün edeb
Ġaybetinde dahı şöyle göresin kıla taleb

⁵⁹⁷ dendi
⁵⁹⁸ Hücce

1078. Muntazır ola ki şeyhden feyz ne vakt iriŝe⁵⁹⁹
Dem-be-dem gözleye anı gice gündüz düriŝe
1079. Bî-edeb kişi kaçan iriŝecekdür devlete
Bî-edeblik eyleyen elbette irer zillete
1080. Hem edebsizlikden İblîs oldu lâyıķ la'nete
Düşdi âdem hürmetinden 'izzetinden zillete
1081. Cennet içinden çıkub oldu giriftâr-ı fenâ
Bî-edeblikden cehennem içre niçeler yana
1082. Hâķ te'âlâ hâzır u nâzır-durur her zemân
Rûhına Peyğamberüñ yokdur hicâb ez cism ü cân
1083. Hem kirâmen kâtibîni Hâķ bize kômıŝ raķtîb
Ol ricâl-i ğayblaruñ ervaķları hâzır tıruv
1084. Bunları bilen kişi kaçan edebsüz tıruvsar
Bî-edeblik eyleyen elbette te'dîb olıvsar
1085. Nice mü'min diyesin bunlara inanmayana
Hiç mürîd adın dime şeyhi raķtîb bilmeyene

⁵⁹⁹ şeyhüñ feyzine vakt irişe

1086. Birisi h̄usn-i h̄ulqdur kimseyi incitmeye
Şāhib-i luţf u kerem ola vü bed-h̄üy olmaya
1087. Birisi teslīm ola her ne ki şeyḫ emr eyleye
Kendüzinden heb taşarruf varını maḥv eyleye
1088. Mürde ğassāluñ elinde nice kim teslīm-ise
Şeyḫ elinde şöyle ola kendü bilüsin⁶⁰⁰ kese
1089. Her ne kim şeyḫi dir-ise tuta aña i'tikād
Dise vardur işbu işde ḫikmet-i Ḥaḫdan murād
1090. Ger ḫilāf-ı şer'î görse i'tikādı gitmeye
Ḥızr-ıla Mūsāyı fikr ide yazuĝa batmaya
- 43-A
1091. Böyle vardur bunda ḫikmet i'tirāzlar itmeye
Gözleye anı beyān idince tizcek evmeye
1092. Bilmeyen 'ilm-i ledünni ne bilür bu ḫikmeti
İ'tirāz itmek diler çünkim yetişmez kudreti
1093. Birisi tefvīz-i emr itmekdür ya'nī Ḥaḫa
Ṭabşura her işi Ḥaḫḫa nice kılursa kıla

⁶⁰⁰ bilüben

1094. Birisi ol-durur ki müştāk ola şeyhe mürīd
İştiyākı şeyhine her dem-be-dem ola mezīd
1095. Ol zamān ider taşarruf şeyh mürīdüñ göñline
Kim bıraқа göñlin anuñ 'ışķına vü şevķine
1096. Tā murādı olmayınca şeyh mürīdüñ her zamān
Ol vilāyet būsitānı koķusın almaz bu cān
1097. Ger mürīd pīr-ise şeyhi özüne⁶⁰¹ Yūsuf bile
Şevķ-i Ya'ķūbı kıla ol vaķte degin kim bula
1098. Dā'imā Yūsuf cemāli göñül içinden çıķmaya
Aña şaķlaya gözin kim daķı yüze baķmaya
1099. Ger mürīd olsa yigit kendüzini Yūsuf tuta
Şeyhi kendü özine Ya'ķūb-vār ide ata
1100. Şeyhi dellāl gibi bile çağırur men bāyi'em
Müşterī ola mürīd tiz yitişe uş⁶⁰²

⁶⁰¹ özene (yazma nüshada harekelendirme bu şekilde olsa da anlam gereği özüne okuduk.)

⁶⁰² uş hāmi' em

1101. Kendüyi ḥaste bile vü şeyhini bile ṭabīb
Kendüyi şusuz bile vü şeyhini sākī bilib
1102. Şeyhini Leylī bile vü kendüzin Mecnūn ola
Görmese dīzārını maḥrūm ola maḥzūn ola
1103. ‘Āşık-ı dīzār ola vü ortada yoḡ intifā‘
Görmeyicek cānını kıla fidā⁶⁰³ nedür metā‘
1104. Pes mürīdüñ şeyḫ-ile böyle bāzārı olmaḡ gerek
Görmeg-içün fūrkatinden āh u zār itmek gerek
1105. Fūrkatinden ‘āşık ola yüzini görmeklige
Ḳulaḡı bir kez daḡı āvāzını işitmeklige
- 43-B
1106. ‘Acabā ṭālī‘ oñub Ḥaḡ baña yārī kıla mı
Dil ü cān baḡt bulub devlet-i yāre ire mi
1107. Giçe mi devr-i firāḡuñ ḡamı cāndan gide mi
Yine vaşlinda ḡoñül bir daḡı devrān süre mi
1108. Ḳademinde yine cān bir de müşerref ola mı
Kereminde yine dil dürlü ‘aṭalar bula mı

⁶⁰³ nidā

1109. Yā beşāret haberin vire mi Ya‘kūba beşīr
Yā sa‘ādet irişüb Yūsufi gözi göre mi
1110. Yahūd bu fūrkat içinde kala mı teşne ciğer
Ebedī hasret-ile ah-ıla günü giçe mi
1111. Yoğ-imiş çarh-ı felek işine çün hīç şebāt
Ne bilür kişi murāda irmege ‘ömr ire mi
1112. Ne kadar giçe ‘ömr bu firāk-ıla iy Ḥabībī
Sen anı şayma ‘ömrden ‘ömr öyle ola mı
1113. ‘Ömr ol-dur kim anuñ bir demi yüz biñ yıl ola
‘Aceb ol demi bilsem bu Ḥabībī bula mı
1114. Yine cān iklimine toğdı beşāretten ziyā
Yine göñül zulmetinden kırtulub buldı şafā
1115. Yine teşne cānlara şundı Ḥıızr āb-ı hayāt
Yine haste dillere irişdi ‘İsīden şifā
1116. Bū-yı gül cān bahşış itdi yine bu bülbüllere
Bāğ u bostān içi töldi nağmeler sūz-ı nevā⁶⁰⁴

⁶⁰⁴ sözü nevā

1117. Esdi cān iklīmine bād-ı şabā irdi bahār
Gitdi kış tāze çiçekler gözlere virdi cilā
1118. Yaralular yarasına buldı dürlü çāreler
Cān tabībi derd-mendler cānına kıldı deva
1119. Bendesine gör ne in‘ām eyledi şāh-ı kerem
Heb ğanī oldı gedālar⁶⁰⁵ çünkü irişdi ‘aṭā
44-A
1120. Gitdi guşsa cān içinden göñle irişdi feraḥ
Kaçdılar dīv ü perī⁶⁰⁶ gözükdi ol hūr-ı şifā
1121. Göze nūr irdi sözinden dem-be-dem göñle sürür
İy Ḥabībī şad hezārān eylegil şükr-i Ḥudā
1122. İşid imdi ḥazret-i şeyḫüñ yigirmi evşāfını
Kim anuñla Ḥızr Mūsānuñ kıılır ta‘līmını
1123. Evvelā ‘ilmi gerekdür kadri ḥācet tā kim ol
Bile gitdüğü hem göstere ol ḥalkā yolu
1124. Sünnet ü farz taṭavvu‘ bile her biri nedür
Her birinüñ vaḳtleri erkānı vü tertībi nedür

⁶⁰⁵ göreler

⁶⁰⁶ diyü perī

1125. ‘İlm ü tefsîr ü hadîs ü zühd ü taqvâ-yı tarîk
Bile ya ‘ilm ü ‘amel kendüzine ola refîk
1126. Bunlaruñ-la irişür ol *min-ledün* ‘ilmine el
Min-ledün irmeyen halka dimez ta‘lîme gel
1127. ‘İlm ü şî‘r ü reml ü cifr ü hendese ‘ilm-i nücüm
Naḥv u şarf u mantık u ‘ilm-i hisâb ‘ilm-i ruḳüm
1128. Tâlib-i Hakkuñ bular da zenleridür bî-gümân
Şeyhlere bu olmasa ḥâcet degül olmaz ziyân
1129. Sâniye şeyḥüñ gerekdür i‘tikâdı pāk ola
Bî-şerī‘at mübtedi‘ler göricek ğam-nāk ola
1130. Ehl-i sünnet i‘tikâdı üstine muḥkem gerek
Bu ‘akīdet üzerine olana hem-dem gerek
1131. Ya refâzî ya mübâḥî olanı hiç sevmeye
İ‘tizālî yâḥû cebrî ya kader hiç tutmaya
1132. Vaşf-ı çârüm key⁶⁰⁷ sehî olmak gerek eli açuḳ
Cânı merdâni virür katında dünyâ azıcuḳ

⁶⁰⁷ ki

1133. Vaşf-ı pencî⁶⁰⁸ key bahādurdan gerekdür şeyh olan

Beglere sultānlara Hāq sözini diye revān

44-B

1134. Ol-durur altıncı vaşfi nefsi ola ki ‘anīf

Bakmaya nā-maḥreme her ne kadar olsa laṭīf

1135. Tā mürīd-i mübtedī göñline düşmeye fesād

Gitmeye andan irādet olmaya bī-i‘tikād

1136. Nefs ü şehvet çokları Hāq ḥazretinden itdi yād

Nefsine meftūn olanlar bulmadı Hāqdan murād

1137. Pes yedinci vaşfi ol-dur ‘ālī himmetlü ola

Ne kadar ā‘lā maḳāma irse *ednā*dan bile

1138. Ehl-i dünyā olana hīç i‘tibārı olmaya

Ehl-i dīn olanlar-içün dü-cihāna qalmaya

1139. Sekizinci vaşfi oldur ḥalkā ola şefḳati

Bir za‘īfi göricek irişe aña himmeti

1140. Tokuzuncı ḥilm ola ya‘nī kim ola ol ḥalīm

Götüre kat kat sözi ḥalkā ola ḳalb-i selīm

⁶⁰⁸ necmī

1141. Kaķımaya tızcegin her nesneden ola řabūr
Yıkımaya gōñlin bu ĥalkuñ kılmayalar tā nūfūr
1142. Pes onuncı ol-durur kim řuĥlulardan ‘afv ide
Ger yañılıb řeyĥ işinde nāgehānī sehv ide
1143. On birinci ĥüsn-i ĥulķdur ya‘nī kim ĥoř-ĥū ola
Eyü ĥūlu ola⁶⁰⁹ ĥalk-ıla gōñüller ala
1144. On ikinci ol-durur kim řāĥib-i āřār ola
Kendüye gereklüsin vire kaçan umar ola
1145. On üçünci řāĥib-i luťf u kerem ola kerīm
Ehl-i bahşış ehl-i infāk ola olmaya le’im
1146. Vaşf-ı ĥārdeh ol-durur kıla tevekkül ber-devām
Gōñline ĥam gelmiye ĥiĥ rızķ-iĥün der-řubĥ u řām
1147. On beşinci ĥayba teslīm ola Ĥaķdan ne gele
Bilmeye ĥalkdan ne gelse küllisin Ĥaķdan bile
- 45-A
1148. Vaşf-ı řāndeh ol-durur kim gelse ķader yā ķazā
Cān u dilden gōstere Ĥaķdan gelen işe rızā

⁶⁰⁹ oluban

1149. On yedinci hem vaqār u hem sükūnetler gerek
Şabr-ile kıla teennī ivmemekdür hem yigrek
1150. Hecdeh hem oldur mürīde eyleye şeyḫ ḥürmeti
Her yañadan ortalıqda şaқınalar ‘izzeti
1151. On toқuzuncı ol ki şeyḫde hem gerekdür şebāt
İşine şābit-қadem kim yinicek bulmaz necāt
1152. Vaşf-ı bistem⁶¹⁰ ol ki şeyḫde ola heybet ber-kemāl
Tā mürīdūñ қorқusı gitmeye şeyḫden külli māl
1153. Heybetinden şeyḫūñ ola bu mü’eddib her zaman
Kim mü’eddib olmayan bulmaz naşibi bī-gümān
1154. Pes bu evşāf-ı ḥamīde olıcaқ olur ṭabīb
Ne қadar ḥasta gele gider қatından şaғalub
1155. Muttaşif olmayıcaқ ḥasta olur olmaz ṭabīb
Қақан o bīmāra tīmār eyleyiser iy ḥabīb
1156. Özini aғlamayan ğayrısın hīç aғlamaz
Ḥastanuñ fikri de ḥasta şerbeti baғlayımaz

⁶¹⁰ bitem

1157. H̄asta kaçan hastaya t̄imār idüb şağıldısar
Ger şağaldum dise anı aldayub yañıldısar
1158. Ger emi olsa kelüñ başına ideydi emi
Sürter-idi kendünüñ başına evvel merhemi
1159. Çünkü bu vaşf-ıla evşāf ola şeyh-i mürīd
Lā-cerem olur vesīle işleri olur mezīd
1160. İrişür maṭlūba ṭālib hāşıl olur her murād
Dü cihānda cān u dil olur Hudā kurbında şād
1161. Lākin iy yār-ı muvāfıq key⁶¹¹ şaḡın kendüziñi
Ṭaşra dil bāzārına bıraḡmayasın özüñi
- 45-B
1162. Uğrılar vardur uğurlar ehl-i ‘irfān sözini
Gösterür kendüyi ‘ārif izle anuñ izini
1163. Sözine aldañmağıl her kim degüldür kendüden
Kendünüñ ḡaḡkı degüldür ancak odur merd ü zen
1164. Çok-durur İblīs ādem şüretinde itmiş libās
Ṭaşrası şāhib-ḡabül iḡerisi vesvās-ı nās

⁶¹¹ ki

1165. Şüret-i rengine bakub lālenüñ aldañmağıl
Çün kim içi qaradur gül diyü koqlamağıl
1166. Bülbül ol tā tanıyasın koqusı-y-la gülleri
Gül degüldür her çiçek gerçi bir-ise renkleri
1167. Çünkü bu evşāf-ıla mevşūf ola şeyh-i mürīd
Şeyh mürīde *erba ʿın*ler çekdirüb kılur mezīd
1168. Hāzret-i Hāyru'l-beşer sözine kılub imtişāl
Erba ʿın halvet çeken kişi olur şāhib-kemāl
1169. Kim buyurur her ki ʿuzlet eyleyüb halvet çeke
Kırk gün ide iʿtikāf gözleri kan yaş döke
1170. Açar anuñ göñli içinden hikmetüñ ırmaqları
Dillerin halka kılurlar maʿrifet⁶¹²
1171. Tā Hābīb kūh-ı Hīrāda kıldı halkdan ʿuzleti
Anda geldi Cebrā ʿıl kim ol çekerdi halveti
1172. Hāzret-i Mūsā dahı kırk güne vaʿde eyledi
Baʿdezān Tūra çıkub bī-vāsıta söz söyledi

⁶¹² seflraqları

1173. Hax te'ālā dahı kırk günde yogurdu balçığın
Ādemüñ ta'zîmi-çün kırk günde şuyın toprağın
1174. Nuḫfei 'alağa kıılır kırk günde rahme varıcak
'Alağai muzğa kıılır kırkda tamāmet olıcak
1175. Çün tamāmet oldı muzğa kırkda biter üstü^vhān
Kırkda biter lahm u şahm halk-ı āhar ba'dezān
1176. Çünki kırkda Hax kodı envā'-ile hāşıyyeti
Niçe kim kırklar giçer tebdıl ola māhiyyeti
- 46-A
1177. Ol sebebden bu sülük ehli dahı halvet çeker
Bu beşerlik vaşflarını *erba'ın*lerde döker
1178. Nitekim aşhāb-ı şuffa çeker-idi⁶¹³ *erba'ın*
Akıdırdı dillerinden çeşme-i hikmetlerin
1179. Pes meşāyihler kamu tutdı tarīkin bunlaruñ
*Erba'ın*ler giderür benligin hod-bınleruñ
1180. Ger dilerseñ haz alasin bu sülük içinde sen
Şeyh katında *erba'ın* çek tā olasin zinde sen

⁶¹³ çeker yidi

1181. Ağa gönülün içinde āb-ı hayāt çeşmelerün
Gözüsi pāk ola zengden gide heb kudüretlerün
1182. *Erba ʿın* günde çıkarur kuş yumurtadan kuşu
Bundan az mı fikr idersin bu sülük içre işi
1183. Hālvētün şartı ādābı çok-durur ammā ulusu
Ona dekdür birisi gūsl ide havzuñ tolusu
1184. Niyyet-i hālvēt ide tenhā otura kıble-vār
Ġasli gūsl-i mevt şaya hālvētın kabrin iy yār
1185. Hālvētinde bakmaya illā şerīʿat fiʿline
Yā tabīʿat muḳtezāsın ide döne hāline
1186. Üzile⁶¹⁴ halkdan be-küllī Hāḳḳa tuta yüzünü
Māsivāyı terk ide tabşura Hāḳḳa özünü
1187. Bu havās-ı hāmsenün lezzetini terk eyleye
Ol teveccüh kim kıılır Hāḳdan yaña berk eyleye
1188. Şart-ı şānī ol-durur kim destemāzsuz⁶¹⁵ olmaya
Niçe kim düşmen gele bunu silaḥsuz bulmaya

⁶¹⁴ Özü-le

⁶¹⁵ dest-namāzsuz

1189. Destemāzuñ⁶¹⁶ zūlfikārın göricek şeytān kaçar
Kaçmayıcak ol silāh ıssı anı iki biçer

1190. Şart-ı şālîş ol-durur kim zıkr-i tevḥîd eyleye
Lāyı şoldan söyleyüb illāyı sağda söyleye

46-B

1191. Zıkr-i cehrî gice gündüz vird⁶¹⁷ idine ber-devām
Zıkr-i ihfâ eyleye yaturken yâ der-kıyām

1192. Hâk buyurdu zıkr-i eyleñ⁶¹⁸ her zemān zıkr-i keşîr
Aña mâni^ç olmasun dünyâ işinden hîç ne bir

1193. Aña mâni^ç olmasun ḥayz u nifās u yâ ḥabeş
Aña mâni^ç olmasun hergiz ḥabâ'îş yâ ḥadeş

1194. Nitekim şular arıdur her necāset emrini
Zıkr-i Hâk pāk ider ol dem ma^ç şiyet murdârını

1195. Zâkir-i Hâk ol diler-señ gide zengi göñlüñüñ
ç Ālem envârı ç aksi düşe içine gözgüñüñ

1196. Lâkin ol zıkrüñ gerek telkîn-ile ide mürîd
Ḥazret-i şeyḥden kim ola zıkrüñ envâr-ı mezîd

⁶¹⁶ Dest-namāzuñ

⁶¹⁷ derd

⁶¹⁸ eyle

1197. Kim anuñ telkîni zîkr içinde bir sermâyedür
Süd içinde şol tamızlık gibi nesne mâyedür
1198. Çok-durur telkîn ile zîkr itmegün hâşıyyeti
Pâdişâh mektûbunuñ hem nitekim mâhiyyeti
1199. Pâdişâh oqı-la bir olmaz yabandan dahı oq
Pâdişâhdan ğayrınıñ mektûbınıñ te'sîri yok
1200. Tuymasalar bundağı hâşıyyeti şeyh ü mürîd
Hiç biri getirmez-idi bunda Haq sa'y-ı mezîd
1201. Her ne kim hâtırdâ biter gönle ol şâğil-durur
Hâne'-i Haqdan nuqûş-ı mâsivâ bâtıldurur
1202. Nefy ü işbât ile telkîn itmege hikmet nedür
Cümle esmâ ortasından bunda hâşıyyet nedür
1203. Kim bunu tekrâr idiben vird ider dervîşler
Bunda nedür kaşdlar tâ dise hayr-endîşler
1204. Dinlegil bunuñ cevâbın cân kulağın açasın
Tâ ki ola râhat cânuñ ma' nîsin añlayasın
1205. 'Älem-i ervâhda cânlar toptolu envâr idi
Âfitâb-ı 'ışka karşı zerre-i gerdân idi

47-A

1206. Nāzır-ı manzûrdı hîç yoğ-idi yirde hicâb
Şâhid-i meşhûd idi yoğ gözine zerre niğâb
1207. Dilde zikri Hû idi ma^ç bûd-ı Hû ma^çlûb-ı Hû
Cânda fikri Hû idi ma^çsûdı Hû ma^çbûbı Hû
1208. Hûdan özge gönül içinde dağı ferd yoğ-idi
Görmesi işitmesi vü bilmesi heb Hû idi
1209. Nâgehân kıldı işâret Hâzret-i Hâk yûri var
^ç Âlem-i ğurbete fûrkat çekiben eyle qarâr
1210. Tâ ki vuşlat qâdrini hem bilesin añlayasın⁶¹⁹
Hem vefâ mı bî-vefâ mı olduğıñ tanıyasın
1211. Ger vefâ ehli oliben añar-iseñ vuşlatı
Bundağı gördüklerüñ ni^ç metler vü ^ç izzeti
1212. Âyineñ pâk oliben dîzâra lâyıq olduğıñ
Hiç nazardan toymayan girü ^ç âşık olduğıñ
1213. Dir-iseñ kim qanı ol ^ç ömr-i beqâ zevk ü şafâ
Qanı ol nûr-ı liqâ vü qanı ol ^ç ahd ü vefâ

⁶¹⁹ bilesin hem añlayasın

1214. anı ol cānuñ ğıdası anı ol bāzār-ı dost
anı ol Şevk-i muĥabbet kim dir-idüm cümle dost
1215. h ne ırāk dūŐmiŐem ben yalıñuz cān-ı ğarīb
Ayrılıdan ĥastayam mu‘in⁶²⁰ anı yāĥūd taĥīb
1216. ünkü dertlü olasın müŐtāk-ı dīzār olasın
Giceler tā Őubĥa dek bī-ĥāb-ı bīzār olasın
1217. Anı eküb ıaram ğurbet iinde omayam
VuŐlat-ıla toylayam fūrat odına yamayam
1218. Zerreñi⁶²¹ ğüneŐ ılam vü atreñi⁶²² deryā-yı nūr
Hem ılam seni muarreb itmeyem hem daĥı dūr
1219. ‘ alem-i esfelde ünkim bī-vefālık itmedüñ
‘ alem-i a‘lā daĥı ‘ iŐretleri unutmaduñ
1220. Ben daĥı unutmayam saña virem a‘lā maām
Ol nizām-ı evveliñden daĥı evlā yek⁶²³ nizām
- 47-B
1221. Ol vefā eylemeyenler ĥasret ideler aña
Kim vefā eylemedüñ ‘ ahdümüze itdüñ ĥaā

⁶²⁰ mūnis

⁶²¹ Zerre ki

⁶²² atre ki

⁶²³ evlārek (yazma nüshada da bu Şekilde gemektedir.)

1222. Çünkü geldi cānlarımız oldu bu hālka celīs
Ata ana oğul u kız kavm-ile oldu enīs
1223. Niç metine dünyenüñ zīnetlerine⁶²⁴ oldu tüş
Bir iki üç gün nefis murādın virmek-ile oldu hoş
1224. Hep untdı ol beķānuñ zevķini vü şevķini
Bu maķāmuñ tahtını ol beķānuñ fevķini
1225. Şeyh telķin itmek oldur ol maķāma añdurur
Cānımızuñ yitigüni⁶²⁵ bize girü bildürür
1226. İşbu sifliden çıkub ‘ ulvīye vardur bilün
Ol maķām-ı evveli unutmañuz yine dönün
1227. Ol maķāma irmege budur sebep kim diyiser
Lā ilāhe ğayruhū demek-ile yol bulısar
1228. Bunı tekrār itmek-ile açıla size tamām
Ol maķām-ı evvelünüzden daħı a‘ lā maķām
1229. *Fezkurullāhe keşirān* pes işāretdür buña
Zī beşāret kim bunuñ-la girü yetiše aña

⁶²⁴ zīnetlerine

⁶²⁵ yittigüni

1230. El ayak göz kulağ her birinüñ zikri var
Bu lisân hâline haşr eyleme sen anı iy yâr
1231. Zikri tekrâr eylemeklik yol-durur kim ulu yol
Bu yolu tut gide gide var yitürdüğü[ni] bul
1232. Şad hezârân böyleyle isteyenler buldılar
Ol maqâm-ı evveli bu yola girüb gördiler
1233. Bu sebebdan telkîn itmek şeyh mürîde iy cüvân
Tecrîbe çok eylemişler eyleme hergiz gümân
1234. Şor aḫî kim bu kelâmuñ çünki bu te'sîri var
Ma' nîsin bilmek gerek mi yoḫsa⁶²⁶ ma' nîsiz i yâr
1235. Ma' nîsini bilüb itmek şart-durur iy cân-ı men
Ma' nîsin fehm itmek-ile buldılar bunu bulan
- 48-A
1236. Ma' nîsidür⁶²⁷ gönle yol açan degüldür lafz-ı şavt
Lafz-ı şavtda kalanuñ 'ömri olur hiç yire fevt
1237. İmdi bunuñ ma' nîsi üç vech-iledür iy 'azîz
Bizden öñdin ululardan böyledür bu yola iz

⁶²⁶ niçe

⁶²⁷ Ma' nâsıdur

1238. Böyle gidenlere üç kez fenâ olmak gerek
Pes münāsib her fenāya zikrini itmek gerek
1239. Biri ef'âlde fenâ vü biri evşâfda fenâ
Bu ikisin idicek hâşıl olur zâtta fenâ
1240. Ol fenâ-yı evvele t̄alib olan zikri budur
Nefy ü işbât itdüğünde göñlinüñ fikri budur
1241. Pâdişâhdan özge yokdur dahı ğayrı pâdişâh
Hâlik oldur rāzık oldur andan özge *lā ilāh*
1242. Fā' il oldur yirde gökde andan özge *lā ilāh*
Melce' vü maḥfaz milād ol ğayrısıdur *lā penāh*
1243. Ğayrısı ma' būd degüldür ol-durur ma' būd hemîn
Ğayrısı maḫşüd degüldür ol-durur maḫşüd hemîn
1244. Gitsün fānī olanlar geldi çün bākī kadīm
Gitsün ol bātıl naḫışlar geldi naḫkâş-ı muḫīm
1245. Her ne ef'âl işlenürse cümle ḫalkdan ol kişi
Tengriden bile ḫamusın bile Ḥaḫdan her işi
1246. Çünki ef'âl vārını ol bile Ḥaḫdan her zamān
Cümle ef'ālī Ḥaḫa isnād ider ol bī-gümān

1247. Ol fenā-yı vaşfa t̄alib olanuñ z̄ikri budur
Nefy ü işbāt itdüğünde göñlinüñ fikri budur
1248. ̄ıudret anuñ ̄ıuvvet anuñ ‘ilm anuñdur ̄ıilm anuñ
Heybet ü ̄ıudret anuñdur emr anuñdur ̄ıükm anuñ
1249. Sem‘ anuñ ebsār anuñdur z̄ikr anuñ mezkūr ol
̄ıikmet anuñ ‘ibret anuñ şükr anuñ meşkūr ol
1250. Ğayrısı maṭlūb degüldür ol-durur maṭlūb olan
Ğayrısı maḥbūb degüldür ol-durur maḥbūb olan
- 48-B
1251. Dost Ḥaḫdur Ḥaḫdan özge yoḫdur bir daḫı dost
Menba‘ -ı luṭf u kerem cūd u seḫā cümle’-i dost
1252. Ol fenā-yı z̄āt olan her dem anuñ fikrindedür
Küllü şey ’in hālikuñ illā vechehu z̄ikrindedür
1253. *Lā ilāhe* lafz-ı *illallāh* ki vaşl eyleye
İş bu ma‘ nilerde fikr eyleyenüñ söyleye
1254. Bu fenālar ḫāşıl olur ol kişiyē nāgehān
İrişür ma‘ būdına maḫşūdına ol bī-gümān

1255. Çün dilinde zıkr ola gönlinde hîç fikr olmaya
Gitmeye gönlün kilidi hîç kapu açılmaya
1256. Hem lisân-ı kalb⁶²⁸ u a' zâ cümlesinden ittifağ
Olmayınca zâhir olmaz zevk ü neşve iştiyâğ
1257. Zîra ma' nî mağzıdur bu lafz-ı şavt aña kapuğ
Mağzı olmayıncağaz kapuğda hergiz fâ 'ide yok
1258. Ma' nî cevher lafz u şavt aña şadefdür tâ ebed
Ma' nî rûhdur lafz-ı şavt üstinde bir kâlib hâsed
1259. Cevher ucından şadef her kanda-sa kıymet bulur
Hem cesed de rûh ucından ' izzet-i hürmet bulur
1260. Çünki kul dünyâya geldi ğayrıya virdi gönül
Hağ te' âlâyı untdı ğayrıya dutdı sebîl
1261. Ğayrıya nefy itmek oldı işbu derdüñ çâresi
Ğayrıya gönül içinden *lâ* ile çıkarası⁶²⁹
1262. *Lâ* kılcı-y-la o ğayruñ başların kesmek gerek
Hağkı anuñ yirine *illâ* ile dikmek gerek

⁶²⁸ Hem-lisân kalub

⁶²⁹ lâ ilâhe çıkarası

1263. Nefy ü işbât ile tevḥîd anıñ-ıçün itdiler
Fānīyi çıķardılar vü bākīyi berkitdiler
1264. Bāğ u bostān eylemezler taş u diken çıķmadın
Gümüş altun zāhir olmaz bakır andan gitmedin
1265. Qara bulut gitmeyince eylemez güneş eşer
Ne sitāre zāhir olur gōkde ne nūr-ı kamer
- 49-A
1266. Qara bulutdan biterdür gōnlüñ içine tolan
Ḥubb-ı Ḥaķdan özge her ne varsa maḥbūb olan
1267. Lā ile anı ‘adem kııl bākī kıala ḥubb-ı Ḥaķ
Tā ki olasın luṭf-ı Ḥaķķa nūr-ı Ḥaķķa müsteḥaķ
1268. Yoķ murādlar senden özge sensin ancağın murād
Didigüñ dem var murādlardan gerekmez sende zād
1269. Tā ki řādıķ olasın kıavlüñde olmaya yalan
Olmayasın müstaḥıķķ-i kıızb ‘abīd-i fülān
1270. Çün bilür gōnlüñdekin dilüñdekin her ne var
Aña gizlü nesne yoķdur herkes aña āřikār

1271. *Lā ilāhe* lafz-ı *illallāh* çün sen diyesin
Lā uhibbu 'l-āfilīn dimek-durur anlayasın
1272. Sevmezem fānī olanı dimek olur ma' nīsi
Gönlün içinde olıcağ fānīlerün sevgisi
1273. *Ḳad kezebe* ' *abdī* diyü kudret dilinden çağrıla
Hep melā'ikler anı işidüben diye *belā*⁶³⁰
1274. Adı yalancı ola bu kişinün yüzi siyāh
Yā İlāhī sen esirge saña eyledük penāh
1275. Yoğ eger girçek olursa *Ḳad şadaḳ* gelür hiṭāb
Dir melāikler şadīḳdür yazılır yüz biñ şevāb
1276. *Şādīḳü 'l-ḳavl* ad virürler alın açuğ yüzi ağ
Çün gönül oldı muvāfiḳ diline ol kişi şağ
1277. Bu benüm ḳal' am-durur didi Ḥudā bil kim neden
Şirk ü şekkün düşmeninden ḳurtulur bunı diyen
1278. Enbiyā vü evliyālar girdiler bu hışna heb
Nefs-i şeyṭān leşkeri bozmağa ḳılurlar ṭaleb

⁶³⁰ belī

1279. Vesves idüb niçeleri al' adan ıardılar
Niçeleri al' a iinde Őaha 'āŐi itdiler
1280. al' a iinden taŐraya açdı ıub İblis la'ın
Aña tābi' olmayanlar aldı al' ada hemin
49-B
1281. al' ayı berkitmek oldur diyeler zıkr-i keşir
al' a mukem olıca dūŐmenler olur key air
1282. Ma' nīsine i' tiād itseñ girirsin al' aya
İ' tiād itmezseñ al' adan almazsın diye
1283. Ma' nisi olmayıca lafzında bil kim al' a yok
Şu dimekten kimse anmaz od dimekten hi yanu
1284. Hi kılıc demek kılıc iŐlerini iŐleye mi
Yāhu nān biryān dimekle ac kiŐiler toya mı
1285. Lafz u Şavt-ile iş olmaz ma' nisin añlayıgör
Añlayıca ma' nisin turma iş iŐleyigör
1286. Őar-ı rābi' ol-durur nefy-i avātır eyleye
ātırından her ne gicse lā ile anı yuya
1287. Her avātır kim utūr ider gōñilden a-iün
Ekşeri teŐbīh ü ta' tildür Şor ki n' iün

1288. Zira *lā* bir ejdehādur yutmaq ister her ne var
Dü cihāna açmış ağzın önüne katmış kovar
1289. Kimse kıomaz yutmaduk tā Hāzret-i Şāha irer
Görür *illā* boz toğanın tizcegin ağzın yumar
1290. Māsivānuñ sevgisinden gönlün olmayınca boş
Hubb-ı Hāķ itmez nüzül olmaz gözüne yüzi tüş
1291. Olmayınca cān u dil āgyār naķşından cüdā
Zāhir olmaz kibriyā-yı hāzret-i nūr-ı Hudā
1292. Tā muşaffā olmayınca māsivādan bu gönül
‘Ālem-i ğayba açılmaz kıpular yoķdur sebīl
1293. Tā havāss-ı zāhiriñden bulmayınca sen ferāđ
Ol havās-ı bātınuñdan nūr irib yanmaz çerāđ
1294. Gitmeyince gönlünüñ içindeki cümle hicāb
Dime keşf ola ğuyüb gide gözümdeñ niķāb
1295. Şart-ı hāmīs ol-durur göñlini hālvēt eyleye
Kıomaya göñlinde ğayrı kim muħabbet eyleye
- 50-A
1296. Dü cihānda Hāķdan özge olmaya maķşūd-ı dil
Cān u dilden Hāķ ola ancak hemīn ma‘būd-ı dil

1297. Şarḫ-ı sâdis ol-durur şâ`im gerekdür ḫalveti
Tâ behâyim vaşflarınıñ ḫalmaya ḫâşıyyeti
1298. Şarḫ-ı sâbi⁶³¹ ol-durur dünyâ sözin söylemeye
Sîm ü zerden bey⁶³¹ -i mâlden hîç kelâm eylemeye
1299. Şarḫ-ı şâmin ol-durur şeyḫe murâkıb ola ol
Göñli içinden şeyḫinüñ göñline tâ açıla yol
1300. Dâ`imâ şeyḫden tevaḫḫu⁶³¹ ide ol göñül yolın
İrişe dest-i velâyet nâgehân tuta elin
1301. Çün mürîdüñ göñli şeyḫüñ göñline meftûḫ ola
Aña rûḫ gelse buña da ol rûḫ ola
1302. Şarḫ-ı tâsi⁶³¹ ol-durur kim şeyḫinüñ sözin tuta
Yimeginde içmeginde kendü bilüsin ata
1303. Şarḫ-ı ⁶³¹âşir ol-durur ḫalvetde çoḫ uyumaya
Hem de uyḫu getürür yiyesileri yimeye
1304. Yidigince sirkeyi etmeke ḫatık eyleye
Ḳuru üzüm encîr ḫoz içi bâdem⁶³¹ fındık yiye

⁶³¹ dâyim

1305. Ol sebebden erba'ın adıyla bunlar adlanur
Kim bular kırk kerre kırk gün halveti vird eylenür
1306. Vird iderler her şalât-ı farzda kırkar âyeti
Ol cehl-i⁶³² nâm-ı Hudâdur virdlerinüñ gâyeti
1307. Hem bularuñ birisi şeyhlik kıılır kırk gün temâm
Kalanı aña mürîd olımanı kıılır kıyâm
1308. Ba' dezân biri dağı şeyh olur gayrı mürîd
Bu nizâm-ıla hemîşe şevkleri olur mezîd
1309. Hem o kırk evşâf kim şeyh ü mürîde var-durur
Kendüler vaşfi-durur kim halka dağı bildürür
- 50-B
1310. Böyle şerh itmiş *Cevâmi'* içre hâlin bunlaruñ
Böyle kılsun hâllerini Haq kamu mü'minlerüñ
1311. Pes zebân-ı hâl-ile bunlar bize kıılır kelâm
Göstere her kim ki bu evşâfi orda kıyâm
1312. Olalar aña vesîle yidileri bulalar
Meclisinde anlaruñ maşşûda vâşıl olalar

⁶³² cehil

1313. İy ricāl-i ğayb kim yidi-y-ile ma^ç dūd⁶³³ oldılar
Ehl-i diller gönlinüñ içinde meşhūd oldılar
1314. Seyr idersin yedi günde yedi iqlīmi temām
Yedi kat gök yedi deryā seyriñüzdedür qalem
1315. Yedi ismüñ mazharısız cümle esmā anda cem^ç
Yidi yıldız meclisüñ pervānesi⁶³⁴ siz anda şem^ç
1316. Yedi peygāberlerüñ qalbi üstinedür qalbüñüz
Ehl-i ^ç irfān cümlesi etbā^ç uñuz aḥbābuñuz
1317. Leşker-i Haq siz olub siz leşker-i Haqqa mu^ç ĩn
Siz gelicek leşker-i bātıl helāk olur la^ç ĩn
1318. Zulumet oldı ^ç ālem-i dil toğmadı hıç āfıtāb
Buluduñ altında qaldı nūr-ı mäh-ı mähitāb
1319. Hācetümüz bu ki gönül ola bir pāk āyine
Görine⁶³⁵ esrār-ı ^ç aynī keşf ola her kāyināt
1320. Nāgehān ire sa^ç ādet baqa bir şāhib-cemāl
Göstere anuñ cemālın kendüzine bir kemāl

⁶³³ ḥudūd

⁶³⁴ pervānesin

⁶³⁵ Gözine

1321. Tâ ki maḳbûl-i nazâr ola budur maḳşûdumuz
Yüzini şâhib-cemâl görmek-durur maḳlûbumuz

1322. *Len-terânî* derdinûñ derkin eyleñ iy ṭabîb
Yoksa ḳalduḳ derd-ile her dü cihânda bî-naşîb

1323. Yûşa^ç vü Mûsâ gibi cânlar sizi eyler ṭaleb
Bu murâd ḥâşillığına Hızır-vâr oluñ sebeb

1324. İy vesîle isteyen evşâfuñ it vaşf-ı ḥamîd
Tâ ki Mûsâ Hızır gibi gide göñlüñden kilîd

51-A

1325. Ḳılmayınca vaşflaruñ vaşf-ı Aşḫâb-ı kemâl
Anlaruñ hergiz kemâli sende göstermez cemâl

1326. Tâ silûb süpürmeyince ḡıll u ḡışş u ^ç illeti
Ḥâne-i dilde nüzûl itmez Şehinşeh ḥazreti

1327. Ḳıymayınca cânına ḡavvâş olan merdâneler
Baḫr içinde çıkarılmaz ḳıymetî dürdâneler

1328. *Len-terânî* derdine sen bulmayınca çâreler
İtmeyince benligüñ ṭâḡmı pâre pâreler

1329. Gör ki Mûsâ ḳamulardan nice ḳıldı dil berî
Ḥazret-i Hızruñ ḳatında tâ ki buldı dilberi

1330. Pāre pāre eyledi benlik ağını *len-terān*
Ba^ç dezān Hağdan irişdi sem^ç ine *sevfe terān*
1331. Tā bahādur cān u başdan giçmeye pervāne-vār
řāh öñinde zıkr olub olmaz abūl merdāne-vār
1332. Bu zemīme vaşfları ılmayınca sen ^ç adem
Ol hamīde vaşfları göñlüne hiç başmaz adem
1333. İtmeyince terki sen ^ç ādāt-ı halkı bī-riyā
Hāřıl olmaz sende ol hālāt-ı⁶³⁶ vaşf-ı evliyā
1334. Terk ıl zevķ-i fenāyı aıla zevķ-i beķā
Terk ıl dīv ü perī tā aıla hūr-i liķā
1335. Kim beķā ^ç ayn-ı hayātdur bu fenā ^ç ayn-ı memāt
Bul hayāt-ı cāvidānı iegör āb-ı hayāt
1336. Bu řifāt-ı fānīyi sen senden eylegil cüdā
Ol beķādan tā irişe saña evřāf-ı Hudā
1337. Bu fenāyı terk idicek dime kim fānī olam
Ol beķādan bulmasam hālüm n'ola nirde alam

⁶³⁶ hālāř-ı

1338. Hem seni evvel ‘ademden yaradub vireñ vüçüd
Yirde gökde heb melekler varın itdüren sücüd
1339. or mı seni kim fenā olub gidesin tā ebed
Hayr u şerrüñ şormayalar her ne itdünñ nîk ü bed
- 51-B
1340. Pes kemāle irmek-içün saña olur bu memāt
Tā bulasın bu hayātđan dağı yigrek hem hayāt
1341. Yağmuru gör ölmeyince⁶³⁷ olmadı yire hayāt
Bitdi andan şad hezārāñ dağı ezhār-ı nebāt
1342. Ol nebāt hem aldı andan bitdi bu hayvāñlar
Aldı hayvāñ anı yiyüb geldi bu insāñlar
1343. Öle öle⁶³⁸ yağmuru gör buldı insāñda kemāl
Yine öle⁶³⁹ ormağıl kim bu kemāl ola zevāl
1344. Yađmuru ot eyleyüb hayvāñ iden insāñ iden
or mı insāñı kim öle ala bu cāñ bî-beden
1345. Şöyle bil kim ölse insāñ anı cāñ-ı cāñ ider
Zinde ılur tā ebed bende-y-iken sulţāñ ider

⁶³⁷ olmayınca

⁶³⁸ Ola ola

⁶³⁹ ola

1346. Lîk şartı⁶⁴⁰ol-durur kim vaşfların pāk eyleye
Vaşf-ı zehrin gidere şîrîn tiryāk eyleye
1347. Hâzret-i Peygâmberrün evşâfidur yağşı şîfât
Sende zâhir olmayınca olmazsın pāk-zât
1348. Hâzret-i Peygâmberrî Hâk medh ider hulk-ı ‘azîm
İtdi çün ahlâkını ahlâk-ı Hâk gibi selîm
1349. Ümmetine emr ider ahlâk-ı Hâk’la hulklanuñ
Kalmasun evşâf-ı şeytân-ıla bu cân u tenüñ
1350. Bu şerî‘at ol sebebden bize oldı zâd-ı râh
Kim bunuñla hâşıl olur bize kurb-ı pâdişâh
1351. Bu şerî‘at yahşı halkuñ yahşı vaşfuñ adıdur
Farzlaruñ sünnetlerüñ vâciblerüñ bünyâdudur
1352. Kim ki mevşûf oldı Hâk evşâf-ile iy cüvân
Kâmil oldı vaşfları Hâk vaşfları gibi bî-gümân
1353. Kaşresi deryâ olur zerresi güneş iy yâr
Keşf olur gönline her dem yirde gökde her ne var

⁶⁴⁰ Leyk şartı

52-A

1354. Kim ki evşâfin behâ'îm vaşflarıyla kıldı şeyn
Anlaruñla buldı kırbet anlaruñla hem-nişîn

1355. Yâ şifât-ı Hâkı eyle kendü özüñde hem muķîm
Ehl-i zevķ ü ehl-i şevķ ol ehl-i cennât-ı na'îm

1356. Ger behâ'îm vaşflarıyla olr-iseñ muttaşf
Olğıl anlardan birisi olduğıña mu' terif

1357. Bed şifatlar varını cem' eyleyüb eyle hisâb
Kıl mübeddel heb hamîde vaşflara olsun şevâb

1358. Buğl hırş zılm u kibr ü hem tama' hıkd u hased
Bed şifatlardur bulardan boş olur külli hased

1359. 'İlm ü hilm ü 'iffet ü luţf u kerem cüd u seĥâ
Himmet ü 'âlî tevâzu' heb hamîdedür şafâ

1360. Ol behâ'îm vaşfları budur şifât-ı zü'l-'ulâ
Anları tebdîl idenler buña ulu evliyâ

1361. Bu hamîde vaşflarına dinmeyince heb şifât
Göñlüñüñ âyinesine ne nazâr kıl ne gözet⁶⁴¹

⁶⁴¹ göz at

1362. Gönlünüñ āyinesi pāk olmayınca iy mürīd
Şeyh saña olmaz vesīle apudan gitmez kilīd

1363. ünkü hayvān vaşflarıyla ola insān muttaşf
Şüreti ol vaşfa döner buña olgıl mu‘terif

1364. ‘Ālem-i şüretde geri şüreti insān ise
İ‘tibār itme ki opar aıla vaşfi ne-y-ise

1365. Haşr olıca irte vaşfa olırsardur i‘tibār
Vaşfa göre vireyim şüreti daı iy yār

1366. Anuñ-iün açırsardur atadan oğul u ız
İki artaş birbirinden opıca ol rüsteiz⁶⁴²

1367. Kim göriser birbirinden yırtıcı hayvānlar gibi
İsteyiser avmini ardaşını insān gibi

1368. Kim şıfātuñ ‘ālīdür bil ki aıla āiret
‘Ālem-i şüret bu gündür anca aşamın gözet

52-B

1369. Anı tebdīl eylemekden özge yo-durur ‘ilāc
Tebdīl eyle kim marāzdan bula şıat bu mizāc

⁶⁴² olursa hīz

1370. Çünkü tâlib göre kim kendüde vaşf-ı buhl olur
Vaşf-ı keler⁶⁴³ vü vaşf-ı meymün kendüde kılmış karar
1371. Bir marazdur kendüde hâşıl olmuş nâgehân
Ger ‘ilâc itmez ise kıılır helâk anı ‘ayân
1372. Mâddedür kim nesh-i şüret eyler âhir bu maraz
Mâddesin kes mādde’-i şihhat koğıl aña ‘ivaz
1373. Pes ‘ilâc ol-durur kııla anuñ zıddın ‘amel
Cüd u infāk itmek-le buhl ise irgüre halel
1374. Cüd u infāk itmesinden korkudur şeytân seni
Halka muhtâc olırsın tañla kim şaklar seni
1375. Korğmasun kim Hâk olupdur rızkına anuñ kefil
Hâkka eylesün tevekkül olsun ol şeytân hacil
1376. Hâk te‘âlâ bir melek naşb eylemiş kıılır nidâ
Cüd u infāk idene her rüz u şeb eyler du‘â

⁶⁴³ gül-rû (harekelendirmeye göre kelime metinde gül-rû şeklinde okunmaktadır.)

1377. Her dem infāk idene yā Rabb virüvir⁶⁴⁴ şad hālef
Buḥl ü imsāk idenüñ mālına yitişdür helāk
1378. Vāriş-ile muştula mālın baḥlülün⁶⁴⁵ Ğākıbet
Yā helāk-i ğāret olur tutmaz issi menfa‘ at
1379. Vārişi kayırma kim virür anuñ hem manşıbın
Kendü cānuñ kayırugör kendü mālın-la⁶⁴⁶ hemîn
1380. Çün kim sālİK göre kim kendüde vaşf-ı hırş var
Vaşf-ı mūş u vaşf-ı mār eylemiş özünde qarār
1381. Māddesidür nesh-i şüret olmağun işbu şıfat
Bundan ulu yoğ marāz kim döne ḥayvāna şüret
1382. İşbu mādde artmadın itsün Ğilāc olsun şaḥīḥ
Kim Ğilācın itmekden çoğ helāk olur şarīḥ
- 53-A
1383. Kırd gibi çünki vaşf-ı zulm-ile mevşūf ola
Ḥalk andan ürkmeK-ile her zamān ma‘ rūf ola
1384. Cümle ḥayvānāt u insān tutar andan nefreti
Şefqati olmayanuñ yüregi demirden key kıtı⁶⁴⁷

⁶⁴⁴ biri bir

⁶⁴⁵ buḥlın

⁶⁴⁶ sālİKle

⁶⁴⁷ demürden kıtı

1385. Maddesidür nesh-i şüret olmağın bu bed-şifat
Bundan ulu yoğ maraz kim döne hayvāna şüret
1386. Bed şifattan şehvet olsa ğālib olur kişiye
Kulağı uzun gibi māil olur her dişiye
1387. Gice gündüz ol olur gönlindeki endişesi
Şehvetin sürmek olur anuñ hemişe pîşesi
1388. Gözine gözükmey anuñ dünyā dağı āhiret
Hāsır ü her dü cihānda olur kişi 'ākıbet
1389. Maddesidür bu şifatta mesh-i şüret⁶⁴⁸ olmağın
Vağt-ile kılsun 'ilācın fāydası yoğ turmağın
1390. Bir marazdur bu dağı emrāz olandan mühlikāt
Tiz helāk ider anı yitişmez-ise münciyāt
1391. Pes 'ilācı az yimekdür dāimā tutmağ şıyām
İctināb itmek harāmdan irteye degin kıyām
1392. Görmemek nā-maħremi hem āvāzını işitmek
Şoğak içre şatılan başmağın gözetmemek

⁶⁴⁸ nesh-i şüret

1393. Bunlaruñ-la bulmasa ol şehvet elinden necâh
Vâcib olur aña kesr-i nefis-içün itmek nikâh

1394. Bed şıfatdan ger ğazab ğâlib olursa t̄alibe⁶⁴⁹
‘Aql gider tizcegin kendüye gelmez ğâliye

1395. Çün ğazab yili irişe ‘aqlı şem‘ i söyünür⁶⁵⁰
Bu vücūduñ hānesinüñ içi karañulanur

1396. ‘Aql gider göz kararur el ayak tutmaz olur
Bir marazdur kim kıpar yürekden a‘ zāya gelür

53-B

1397. Bu şıfāt arşlarda vardur ayuda⁶⁵¹ vü kıurtda var
‘Aqlı yoklarda ‘aceb tutma ‘aceb insānda var

1398. Ger ‘ilâc itmez-iseñ kıılır seni tizcek helâk
İtmemek bīmāra tīmār eyler āhır anı hāk

1399. Pes ‘ilâc oldur şabr ide çeke özünü
Odunı söyündüre hem divşüre kendüzini

1400. Bed şıfātuñ cümlesinden çünki göñlüñ ola pāk
Görinür ‘arşdan berü göñlüñ içinde tā-be-hāk

⁶⁴⁹ zālime

⁶⁵⁰ sevinür

⁶⁵¹ var [u] ayıda

1401. Nitekim bu ʿālemi oldı muḥīṭ ʿarş-ı ʿazīm
Bu vücūduñ ʿālemin oldı muḥīṭ ḳalb-i selīm
1402. Anıñ-içün didi ol Ḥayru'l-beşer kim bir ṭamar
Bu cesed içinde vardur bağlu aña ḥayr u şer
1403. Ol kaçan şalāḥ bulursa cümle ten şāliḥ olur
Ol kaçan fāsīd olur cümle ten fāsīd⁶⁵² olur
1404. Ol gönülde ten içinde ḥükm ider aʿzālara
Varı ḳuldur ḳarşusunda beñzer ol mevlālara
1405. Bu vücūduñ küllisi ol gönüle nāzır-durur
Her ne dirse emrine ḳāyim-durur ḥāzır-durur
1406. ʿArşa beñzer bu vücūd içinde gönül bil yaḳın
Her ne kim ʿarşdan gele ʿālim anı ḳılır hemīn
1407. Nitekim ʿarş oldı raḥmāniyyet-i vaşfa maḥal
Oldı gönül tende rūḥāniyyet-i vaşfa maḥal
1408. Çünkü ʿarşuñ bir yūzi melekūta nāzır-durur yaḳın
ʿĀlem-i milke nāzar ḳılır birisi tā zemīn

⁶⁵² şāliḥ (yazmada ʿşāliḥʼ kelimesinin üstüne sonradan ʿfāsīdʼ yazıldığından, biz bu düzeltilmiş halini esas aldık)

1409. H zret-i H kdan ne kim feyz   meded ol yüze var
Bu yüzi feyz t  halka iriŐd r r nice var
1410. Ger meded yitiŐmese   arşdan ciĥ nu  varına
YoÇ olırdı cümlesi  almazdı biri yarına
1411. Pes bunu  gibi gönül   arşdan iki yüzlüdür
Biri r ĥdan ya na n zır birisi cismi görür
54-A
1412. Her ne kim feyz   meded erv ĥdan ol yüze irer
Gönlün bu yüz anı ecs ma irişür nice⁶⁵³ urur
1413. Ya  n  gönlün ol yüzine her ne yüzden irişür
İŞbu yüzden cümle a  z  anı bir bir  leŐ r
1414. Ger meded irişmez olsa t  bularu  varına
Meyyit olur cümlesi  almaz bu günden y rına
1415.   Arş-ı raĥm niyyete  n mazĥar oldu g r nice
Raĥmet-i    m-ile  oylar    lemi ucdan uca
1416. M   min   k fir vuĥuŐ⁶⁵⁴ hem  uy r u hem cem d
HiÇ birisi raĥmetinden Tengrin n  almadı y d

⁶⁵³ iriŐ rince

⁶⁵⁴   hoş

1417. Bil ki gönülün ‘arşdan artuğdur kemāl-i şüretden
Ma‘ rifet vardur gönülde kim bilür nedür beden
1418. ‘Arş da bilmez kendü mazhar oldu raḥmāniyyete
Uş bilür gönül ki mazhar düşdi raḥmāniyyete
1419. Çünkü ‘ilmi yok terraḳḳī itmege ḳābil degül
Bu gönül dāyım terraḳḳī itmeden zāyil degül
1420. Āfitāba tā muḳābil olmayınca her hilāl
Ne ḳadar seyrān iderse bedr olub bulmaz kemāl
1421. Şeyḫ Ğazzālī buyurdu göklere beñzer gönül
Her ki gönle⁶⁵⁵ bulur yol ol göklerde⁶⁵⁶ buldı yol
1422. Çün güneş toğa cihānuñ külli yeri nūr olur
Çünkü cisme toğa rūḥ a‘zā varı mesrūr olur
1423. Nitekim gök yedi ḳatdur yedi iḳlīmdür zemīn
Pes gönül de yedi ḳatdur ten yedi a‘zā yaḳīn
1424. Nitekim güneş toğar dördünci ḳat gökden berü
Rūḥ daḫı cisme toğar dördünci gönülden berü

⁶⁵⁵ gök-ile

⁶⁵⁶ gönüllerde

1425. Nitekim yıldızlarıñ biri birine benzemez
Birisi birinüñ işini hergiz işlemez
1426. Göz kulağ el ayak dil ağız burun kamu
Hiç biri hâşıyyeti degül birinde iy ‘ amū
54-B
1427. El hünperlüdür ayakdan lâ-cerem oldu yüce⁶⁵⁷
Lâkin ağız yücedir elden hünlerden bil nice
1428. Hiss ider el illâ secmez tatlu ile acıyı
Ağız-ıla kişi seçer şekker ile ağıy
1429. Bu ağızdan burunu yüce yaratdı şor neden
İçerüyü tıyar ol bu biri⁶⁵⁸ tıyar taşradan
1430. Kulağıñ andan dağı yücede eyledi yirin
Kim ırakdan işidür âvâzı seçer her birin
1431. Gözi andan dağı yüce kıldı zîrâ kim görür
Göz idiğı⁶⁵⁹ yirdekin kamudan artuğ bu hünler
1432. Böyledür yıldızlarıñ tertibi⁶⁶⁰ dağı iy cüvân
Her biri hâşıyyeti miğdârı tutmuşdur mekân

⁶⁵⁷ bağā

⁶⁵⁸ büyüy

⁶⁵⁹ Gözede mi

⁶⁶⁰ terbiyyeti

1433. Pes gönül eṭvārınuñ da böyle bil tertübini
Fevḫa ba' zdur her birinde bir hüner terkibi⁶⁶¹
1434. Nitekim a' zâda oldu göz [ṭ]avrından⁶⁶² ber-kemâl
Bu gönülün ṭavr-ı sâ' yı oldu ṭavr-ı bî-mişâl⁶⁶³
1435. İbtidâsı gönlünün pes intihâsıdur gözün
Ma' nîsini yaḫşî fehm it cân u dilden bu sözün
1436. Göz göke kıılır nazâr gökden yuḫaru bu gönül
Gök nedür ' arşdan yuḫaru gönle vardur⁶⁶⁴ sebîl
1437. Pes gönül eṭvârını işit nedür her ṭavrını
Bilesin her birinün ḫâşîyyetini ḡavrını
1438. Ṭavr-ı evvel şadırıdur kim mevzî' i İslâmdur
Bî-nihâyet vüs' ati var menbâ' -ı in' âmdur
1439. Püst-ı dıldür dil-i gönül⁶⁶⁵ vesvâs-ı şeyṭân andadur
İsti' âze eylemeñ⁶⁶⁶ mü 'min anuñ bâbındadur⁶⁶⁷

⁶⁶¹ terkîni

⁶⁶² derinden

⁶⁶³ Bu gönülün ṭur-ı sâyi' oldu ṭur-ı bî-mişâl

⁶⁶⁴ var durur

⁶⁶⁵ Püst dıldür dil gönül

⁶⁶⁶ eylemek

⁶⁶⁷ yanındadur

1440. İsti' āze eyleyicek şeytān o yerden kaçar
Kim şihāb-ı isti' āze tağıdur yaqar⁶⁶⁸ kaçar
- 55-A
1441. Diler-iseñ bilesin⁶⁶⁹ bu tavır-ı dil miqdārı ne
Kim hünerden nicedür nef' i nedür envārı ne
1442. Bu vücūduñda anuñ kim vaşf-ı bařadur maħal
Aya mazħardur ayuñ te 'şirin eyler saña ħal
1443. ' Ālem-i āfākda ay enfūsde el gör nicedür
Menfa' atde bu gönül ol ikisinden yücedür
1444. Fehm olur maħsūslarıyla cümle mefhūmat olan
Bilinür melfūzlarıyla kāmı ma' kılāt ola[n]
1445. Birisi āfākda ħādım birisi enfūsde bil
Nice ħizmet itmesünler oldı beyt Allah'a⁶⁷⁰ dil
1446. Nitekim ay nūrunı güneşden alur dem-be-dem
Ortalıkda ħā'il olsa tiz olur nūr-ı ' adem
1447. Gönülün bu tavırı daħı ma' rifet nūrın alur
Dem-be-dem nuřkı lisāndan almasa bī-nūr olur

⁶⁶⁸ tağıdur baqar

⁶⁶⁹ n'eylesin

⁶⁷⁰ Beytu'llāh

1448. Nicesi bedr olursa ay güneş nūrı-y-ıla
Bu daḡı sürer şafālar bu lisān-ı nuṭḡ-ıla
1449. Nuṭḡı güneş mazharıdur nuṭḡ-ıla biter ʿulūm
Bunca taʿlīm taʿallūm hep kitābı hep rusūm
1450. Nuṭḡ-ıla ehl-i hüner taʿlīm ider şākirdlere
Lā-cerem taʿlīmünün nūrı irer gönüllere
1451. Cümle ʿālem el-ile olmuş ʿimāret hem ḡarāb
Her zāyiʿ her nuḡūş her ḡuṭūr⁶⁷¹ her kitāb
1452. Ay⁶⁷² daḡı bu el gibi ʿālemde bu cünbüşdedür
Ḥādıminden fehm kıl maḡdūmunı nice işdedür
1453. Şāniʿ -i ʿālem ki virdi ḡalb-i insāna kemāl
ʿĀlem-i āfāḡ u enfūs itdi ḡükmine⁶⁷³ imtişāl
1454. Pes ikinci ṭavra dirler ḡalb imān maʿdeni
ʿİlm-i ḡikmet maʿrifet issi vü ulūm maḡzeni
1455. ḡalb-i müʿmin ol-durur kim anda şeyṭān varımaz
Kim şihāb-ile melekler atar anları ḡomaz

55-B

⁶⁷¹ ḡaṭ u verā

⁶⁷² İy

⁶⁷³ ḡükmin

1456. Şadr içinde küfr olıcağ buña da ider maraz
İkisi birlik iderler nitelim cevher ' araz
1457. Vaşfları olsa zemīme hasteligin arturur
Ger hamīde olur-ise hastelikden kırtarur
1458. Diler-iseñ bilesin bu şavr-ı dil mişdārı ne
Kim hūnerde nicedür nef' i nedür āşārı ne
1459. Diyelim maşsūs olan hādımelerini bilesin
Oradan ma' kıl olan maşdūmını anlayasın
1460. Ol ' Uşārid yılduzı kim vaşf-ı lemsedür bedel
Bu vücūduñ üzre püst olmışdur añna maşal
1461. Çün ' Uşārid mūmtezicdür bu sitāre varına
Lems-i hiss dağı bu pūstuñ vezīrinde bulına
1462. Göñülün bu şavrı dağı buldı heb eştāra yol
Lā-cerem kalb ism-ile oldı müsem mā Hāşdan ol
1463. Lākin olmasun kemāli iki yirden key⁶⁷⁴ ' ayān
Birisı endām-ı fercde⁶⁷⁵ biri ağızda beyān

⁶⁷⁴ ki

⁶⁷⁵ fercde

1464. Lā-cerem bu iki yirden aşşılar çok hem ziyān
Bundan olur yā cehennem ehli yā ehl-i cinān

1465. Lems-i hissī de özüñde işbu şāhuñ bendesi
Bil bular hāşıyyetinden ol gönül hāşıyyeti

1466. Şāni[‘]-i [‘]ālem ki virdi ıalib-i insāna kemāl
[‘]Ālem-i āfākda enfüs itdi hükmine imtişāl

1467. Pes üçünci tavrına ad virilür gönlün şifāf
Ma[‘]den-i [‘]ışık u muhabbet Ka[‘]besin eyler tavāf

1468. Merhāmet şefkat maḥalli ma[‘]den-i luḫf u kerem
Menba[‘]ı cūd u seḫāvet maḫzen-i şad şad ni[‘]am

1469. Bu şifāf-ı tavr olan gönül virildi Yūsufa
Dil mecāzī⁶⁷⁶ [‘]ışıklarun şem[‘]ini ol dutar yufa⁶⁷⁷

1470. Var iken ma[‘]şūk-ı bākī istemez [‘]ışık-ı fenā
Ger Züleyhā⁶⁷⁸ çekdi-se [‘]ışık-ı mecāziden⁶⁷⁹ [‘]anā⁶⁸⁰

56-A

1471. Diler-iseñ bilesin bu tavr-ı dil miḫdārı ne
Bu vücūduñda nedür añā hūner āşārı ne

⁶⁷⁶ mecāzı

⁶⁷⁷ buña

⁶⁷⁸ ne ki hā

⁶⁷⁹ mecāzından

⁶⁸⁰ [‘]inā (Harekeler bu şekilde gösterse de anlamdan dolayı [‘]anā okuduk.)

1472. Pes bunuñ maḥsūs olan ḥādimlerinden kıl kıyās
Bunlaruñ ma‘ kŭl olan maḥdŭmını eyle ŧinās
1473. Bu vŭcŭduñda boğaz kim vaŧf-ı ŧavtadur maḥal
Maẓhāridur Zŭhrenüñ āŧārın eyler saña ḥal
1474. Zemzeme vŭ nağmeler taḥrīrhā-yı⁶⁸¹ her maḥām
Sazlaruñ uzalar⁶⁸² heb buradan ṭutar niẓām
1475. Zŭhredŭr āfāḫda ḥādım bu boğaz⁶⁸³ nefsŭnde bil
Ḥıdmet-i insān iderler ya‘ nī kim bu ṭavr-ı dil
1476. İkide goñlüñ bu ṭavrınuñ cŭyendesı
Pādiŧāhdur ol vŭcŭda bu ikisi bendesi
1477. Bu goñŭldŭr nağmeleri iŧidŭben zevk iden
Her maḥāma varduğınca dŭrlŭ dŭrlŭ ŧevk iden
1478. ŧāni‘ -i ‘ālem ki kıldı nefs-i insāna kemāl
‘Ālem-i āfāḫ u enfŭs ḥŭkmine hem imtiŧāl

⁶⁸¹ taḥrīr-i hāyı

⁶⁸² ŭzeler

⁶⁸³ boğan

1479. Pes çehârüm⁶⁸⁴ ıavrınuñ adı fu ’ād-ı⁶⁸⁵ ehl-i dil
Kim maḥall-i ru ’yet ü keşf ü şuhūd-ı ‘ayn bil
1480. İşbu ıavrından irişür ādeme⁶⁸⁶ keşf-i ğuyūb
Ol ‘ulūm-ı *min-ledünni* ıtılā‘ iden ıulūb
1481. İşbu ıavruñ ğörmesi vü bilmesi degül ğümān
Bu-durur cām-ı cihān āyinesi keşf-i ‘ayān
1482. Diler-iseñ bilesin bu ıavr-ı dil miḫdārı ne
Kim hünerde nicedür nef’i nedür āşārı ne
1483. Bil vücūduñda ağız kim vaşf-ı nuḫkadur maḥall
Maḫharıdur āfitābuñ nef’ in [ıder] saña ḫall
1484. Nuḫ ağız⁶⁸⁷ maşrıḫından çünkim eyleye ıulū‘
Heb ğöñüller ‘ālem-i germ olmağa eyler şurū‘
1485. Dil zemīninden biter envā‘-ı gül ğülzārıhā⁶⁸⁸
Şad hezārān ıarşusunda bülbül eyler zārıhā⁶⁸⁹

56-B

⁶⁸⁴ cemād hem

⁶⁸⁵ fevā’id

⁶⁸⁶ āvama

⁶⁸⁷ Nuḫ-ı ağır

⁶⁸⁸ ğülzār-ı hā

⁶⁸⁹ zār-ı hā

1486. Şad hezārān ma‘ nilerden ḥaḍravāt-ı mīveler
Ḥalk-ı ‘ ālem ṭatlusından yimesine iveler
1487. Āfitāb āfākdan⁶⁹⁰ eyler ḥıdmetin bu gōñüllerüñ
Naḡsuñ enfüs ḥādimidür söyledigünce dilüñ
1488. Olmasa bu iki ḥādım ‘ ālem olmazdı tamām
Olmasa bu ṭavr-ı dil ‘ ālem dutar mıydı nizām
1489. İki de gōñüllerüñ bu ṭavrına ḥādım-durur
Ġuşşasın gideriben şādī itmege ‘ āzım-durur
1490. Ehl-i diller gōñline dārā-yı kevnüñ ḥıdmeti
Ma‘ rifet envārına zāyir bularuñ ṭal‘ ati
1491. Bu gōñülüñ nūrını sen ḥādıminden kııl kıyās
Ḥādımide⁶⁹¹ kim yiter maḥdūmları ehl-i şinās
1492. Şāni‘ -i ‘ ālem ki kııldı ḡalb-i insāna nazār
‘ Ālem-i āfāk u enfüs itdi ḥükmine vezīr
1493. Ṭavr-ı pençüm ḥabbetü’l-ḡalb adı-y-ile adlanur
Ol başiretdür kim aña cism-i ma‘ nī de dinür

⁶⁹⁰ Āfitāb-ı ufukdan

⁶⁹¹ Ḥādımindi

1494. Bu-durur gönüllerüñ gözi içindeki bebek
Bu hemîn envâra nazâr itmez ecsâma emek⁶⁹²
1495. Ol kalan gönül beğâ envârı karañulanur
Bu kaçan ecsâma baksa gözi ağzı bulanur
1496. Nûra bakar her zamân hîç zulmete kılmaz nazâr
Hayr işe kıılır heves hîç gelmez andan fi' l-i şer
1497. Diler-iseñ bilesin bu tavr-ı dil miqdârı ne
Kim hünerde nicedür nef' i ne âşârı ne
1498. Şüretüñde vaşf-ı şemmedür mağall
Kim düşer Merrîhe mazhar ider anı saña ğall
1499. Bu burun ğaşıyyetidür Merrîhüñ ğaşıyyeti
Bilünür bunlardan ol tavr-ı dilüñ mâhiyyeti
1500. İşbu gönülün ğıdmetindedür burun Merrîh-ile
Birisi âfâğda ğâdim birisi nefsüñ-ile
- 57-A
1501. Dü cihânda dostlaruñ gönli yapılmağdur murâd
Düşmenüñ gönli yıqılmağdan irer dostlara şâd

⁶⁹² evvek

1502. Bil nücüm ehli bunuñ naḥsına eylerler nazār
Lakin ehl-i Ḥaḳ olanlar naḥsı ḳor sa‘ dı görer
1503. Kāfirūñ ḳanı dökülse ğāziler ḥayrı mezīd
Mü‘minūñ ḳanı dökülse Ḥaḳ-içün oldı şehīd
1504. Bu gönülden nefsi-i emmāre ehline irer ḥurūc
Ḳavm-i Nūḥ üzre nitekim ḳopdı ol tūfān-ı Nūḥ
1505. Bu gönülden leşker-i Fir‘avn ğarḳ⁶⁹³ oldı helāk
Bu gönülden ḳavm-i ‘Ād u ḳavm-i Nemrūd oldı ḥāk
1506. Bu burundan her nefes ‘ömrüñ keser köklerini
Kese kese tükedür ol kökleriñ iledeni⁶⁹⁴
1507. İledür dār-ı fenādan ol beḳānuñ dārına
İşbu vech-ile nazār ḳıl sen cihānuñ varına
1508. Fi‘l-i Ḥaḳḳuñ naḥsı yoḳdur cümle sa‘ dıdur iy ‘azīz
Bilmemekden ḥikmetin yoḳsa şayavuz sa‘ dı biz
1509. Şemm-i gülden ḥoş şafā olur dimāğ-ı bülbulān⁶⁹⁵
Şemm-i cīfe levş-i segdür levş-i gürg ü kerkesān⁶⁹⁶

⁶⁹³ fark

⁶⁹⁴ ilerini

⁶⁹⁵ dimāğ bülbulā sen

⁶⁹⁶ gürg-sān

1510. Her birine viridi Hâk kendüye lâıyık ni' meti
Gerçi biri ni' meti birine virür zaḥmeti
1511. Nūra baḳması bu ṭavruñ bu-durur fehm eylegil
Şerrini terk eylegil her demde ḥayrın söylegil
1512. Şâni' -i ' âlem ki kıldı ḳalb-i insâna kemâl
' Âlem-i âfâḳ u enfüs itdi ḥükmine imtişâl
1513. Ṭavr-ı sâdis ol süveydâ-yı gönüldür iy cüvân
Maḥzen-i esrâr-ı Hâḳdur ma' den-i keşf-i ' ayân
1514. 'Alleme'l-esmâ 'ı Ādem ḥâşıl itdi buradan
Kim melâ'ik ḳaldı maḥrûm ism-i varın bilmedin
1515. Kim melekden yoḡ-ıdı eṭvâr-ı dilden işbu ḳısm
Bilmediler lâ-cerem esmâ varından⁶⁹⁷ bir isim
- 57-B
1516. Diler-iseñ bilesin bu ṭavr-ı dil miḳdârı ne
Kim hünerde nicedür nef' i nedür âşârı ne
1517. Bil ḳulaḳ kim şüretüñde vaşf-ı sem' edür maḥal
Müşteriye maḫzar oldı ma' nisin eyledi ḥall

⁶⁹⁷ virenden

1518. Sem' i-durur düşürür her yirde var hikmetleri
Hazne kıılır bu gönülde göz ' acerb şıfatları
1519. Bu vücuduñda idemez⁶⁹⁸ hiç biri sem' iddigin
Bu zemān bahşış ider ol haznede cem' iddigin
1520. İki de sa' d-ı ekber hādimidür gönülün
Birisi āfākda hādım biri nefsuñde senün
1521. Bu gönül işitmesini kulağa itme kıyās
Kim gönül maşırıkda mağrib nuḡkını eyler şinās
1522. Kulağ vü göz ol-durur kim ayruğ olmaya hicāb
Mağrib ü maşırıkdağın işide göre bī-niḡāb
1523. Nitekim didi Ḥabīb kim ardıma ben⁶⁹⁹ görürem
Nice görsem önüme ger ḡarañuda ṡuraram
1524. Hem işidürem ırāğdan ol yağındağı gibi
Ḳoḡularam ol Yemenden bu yanımdağı⁷⁰⁰ gibi
1525. Şāni' -i ' ālem ki virdi ḡalb-i insāna kemāl
' Ālem-i āfāk u enfüs itdi ḡükmine⁷⁰¹ imtişāl

⁶⁹⁸ adı

⁶⁹⁹ erdemi ne ben

⁷⁰⁰ boynumdağı

⁷⁰¹ ḡükmin

1526. Tavr-ı sābi^c olanuñ bil mu^c cizü'l-*kalb*⁷⁰² adıdur
Ki tecellî-yi şîfât envârınuñ bünyâdudur

1527. Ol ki Hâk kerremnâ didi Hâk haqqıdur bu gönülün
Tâ kerâmet hem vilâyet yoldaşuñ oldu senün

1528. Budur ol Hâk tâlîbi kim ğayrıya kılmaz nazar
Budur ol memdûh-ı Hâk kim didi *mâ-zâğa'l-başar*

1529. Ol yedi göke dirler lâ-mekân abdâlları⁷⁰³
Bu yedi yılduza dirler âsumân abdâlları⁷⁰⁴

1530. Ol yedi a^c zâya ad abdâl-ı⁷⁰⁵ hâki vü teni
Bu yediler bölîgine evliyâ-yı rüşenî

58-A

1531. Dağı ol yediye dinür evliyâ-yı lâ-mekân
Bu yediye dağı dinür evliyâ-yı âsımân

1532. Yedi a^c zâya dinür evliyâ-yı hâkiyân
Ol yedi bölige dinür evliyâ-yı nuriyân

1533. Âsumân-ı hefteminden ol Zuhal te'sîri var
Nitekim yedi tabağdan göz dağı taşra bakar

⁷⁰² mi^c cetü'l-*kalb*

⁷⁰³ ebed illeri

⁷⁰⁴ ebed illeri

⁷⁰⁵ olanuñ

1534. Yedi yıldan hemi vardur yedi iqlime ʿayān
Ol Zuhal iqlimidür külli Habeş Hindüstān
1535. ʿĀlem içre heb siyāh olan Zuhal iqlimidür
Tā gözün içindeki bebek anuñ taʿlîmidür
1536. Göz anuñ-içün yaradıldı bağa muşhaf yüzine
Toğa hikmet harflerinden maʿnisinden özine
1537. Pes gözün iqliminüñ halkı dağı oldu siyāh
Şād olur iqlimine her dem ki eyleye nigāh
1538. Şüret-i insān dağı çün gözlerün iqlimidür
Bu hurūflar anda naqş olmağ Hakuñ tekrîmidür
1539. Lā-cerem birbirine hem nāzir ü manzūr olur
Bağduğınca bu hurūfa şād olur mesrūr olur
1540. Bu hurūfa bağmasından niçeler meftūn olur
Şüretinden Leylinüñ⁷⁰⁶ hayrān olur Mecnūn olur
1541. Göz niçe şād olmasun iqlimine kıldı nazar
Ġurbet ilinden çıkub çün şehrine irdi sefer

⁷⁰⁶ Leylanuñ

1542. Çün Zuhal seyri atı giç giç olur devrân ider
Lâ-cerem Hindûstân halkından avîl  ömr olur
1543. Pes meşâhifler kitâblar arfleri de eyle bil
Çünkü oldu ol Zuhal bu alb-i insân bendesi
1544. Bendeler manzûrunuñ çünkim ola  ömri dırâz
Pâdişâh itse nazâr dime ki ol  ömr ola az
1545. Yediler gönli-durur⁷⁰⁷ sulân-ı heft iqlîm iy cân
Heft eflâk-i sitâre heft deryâ-yı cihân
- 58-B
1546. Pes nazâr itdüklerine virilür  ömr-i dırâz
Daı görmez dü cihânda zamet-i rûh u cesed
1547. Ne ulu devletlûdür şol kim kıla bunlara nazâr
Kim ayât-ı câvidânî irişür görmez zarar
1548. İy refîk bu gönle nâgeh yañlub ounmağıl
Kim avîl itdüñ gibi vir aşîrine sebîl
1549. Ehl-i diller gönli nâzûk olur añsuz incinür
Şem lerine üfürenüñ kendü şem i diñlenür

⁷⁰⁷ kökli-durur

1550. Kim dimişlerdür nücüm ehli Zuhal şäkird-durur
Mâlik-i mevtün katında muhterem yigit-durur
1551. Kime kim göz aldurursa nâgehân kıya nefer⁷⁰⁸
Göz Zuhal şäkirdidür bundan da eylegil hazer
1552. Nitekim virdi haber ol Hâzret-i Hayru'l-beşer
Bendeler çün böyle olsa şâhları nice olur
1553. Devlet anuñ evliyâdan kim hazer her dem kıılır
Evliyâ gönüldür bu tavr-ı sâbi' şöyle bil
1554. Budur ol şâhib-kemâl dü cihân şâhib-cemâl
Budur âyine-i ma' şûk olan ' aşık-mişâl
1555. Budur tāvus-ı kudsî şayd idici şâhbâz
Ol cenâb-ı Hağdan özge yire pervâz eylemez
1556. Çün gönül âyinesin göre muşaffâ ber-kemâl
' Aşık olur her cemâl issi aña Yūsuf mişâl
1557. Andadur gözgü kemâl kim cemâle karşıdur
Ol cemâl-i zü'l-celâl bî-mişale karşıdur
1558. Gözğüye şordum ki iy gözgü neden mergübsın
Ol cemâl issi katında sen neden ma' lûbsın

⁷⁰⁸ bağar (metinde 'bağar' kelimesinin üzeri çizilip 'nefer' yazılmıştır.)

1559. ande gitse seni yoqlar istemez olmak cüda
Yüziüne baıca eydür⁷⁰⁹ bārekAllāh iy Hudā

1560. Her nede görse zer ü la‘ l cevāhirler şemīn
Hi birine iltifāt [itmez] seni gözler hemīn

59-A

1561. Dā‘imā atar elinde yüziüne eyler nigāh
‘Ömr içinde bir kezin bamaz bize n’itdük günāh

1562. Yüzine bamalıı her demde ılmış rāyigān
Eylemez bir kez nazār yüz virsevüz cān-ı cihān

1563. Anuñ-iün didiler bu ma‘ nide ‘uşşāqlar
Furat-ile gün giüb vuşlata müştāqlar

1564. Keşke ben gözgü olsam yā şuyı yā opraı
Yāhu mūm olsam ya mūmuñ āacınıñ yapaı

1565. Pes cevāb ider anuñ-ün olmuşam mergūb-ı şāh
Dā‘imā omaz elinden yüzüme eyler nigāh

1566. Kim ben öz-kendüzümü ortada pinhān etmişem
Kendünüñ hūsn ü cemālin kendüye göstermişem

1567. Kendü kendü ‘āşıkıdur kendüyi görmek diler
Kendüden ‘āşık nice zev itdügün bilmek diler

⁷⁰⁹ ider

1568. Ol cemālin görmesinüñ zevkini benden alur
Beni görmez ortalıkda kendüyi ol hüb görür
1569. Ger beni ortada görse kim hicābum özine
Taşa çalardı ol kadem bakmaz idi yüzine
1570. Pes benim mergūbluğum olmadıgum aña hicāb
Kendüzüm maḥv iderem tā göre özin bī-niḳāb
1571. Süre ‘āşık zevkini hem süre ma‘şūḳ zevkini
Bile bunuñ nazını bile anuñ şevkini
1572. Şordı sālīk gözgiye çünki bile yarasın
Bir zaman geçmez kim anuñ sen atında varasın
1573. Billāh iy gözgü añar mı gāh gāh ‘āşıkların
Hiç añar mı girçegin cān terk iden şādıkların
1574. Hiç bilür mi bunlaruñ fūratde ne çekdüklerin
Fūrat odı bunlaruñ cānlarına n’itdüklerin
1575. Gözğü eydür gāh gāh ben kendüzimi gizlerem
Kendüzimi gizledüğü yirden anı gözlerem
- 59-B
1576. Ol adar ister beni kim hiç aleb kār eylemez
Kendünüñ maṭlūbını tā şormaduḳ kimse omaz

1577. Āh ider kim görmedim hīç ben bugün maḥbūbumı
Fūrḫate düşürdüm ol dem añsuzın maḥlūbumı
1578. Fūrḫate düşenleriñ ḫālinden imdi añladum
Niçe şabr iderlermiş diyü ḫatı tañladum
1579. Çünki beni bula baḫa göñli ḫatı şād olur
Dü cihāndan fāriğ olur guşşadan āzād olur
1580. Ol dem eydür şimdi bildüm ‘āşıḫuñ ben ḫālını
Fūrḫat içre şevḫini vuşlat içre zevḫini
1581. Devlet iy sālīk senüñ kim gözgü daḫı sende var
Bu göñül gözgüsine beñzer cihānda ḫanda var
1582. Kim bunuñ ol yedi ḫavrı daḫı olsa pūr-şafā
Jeng⁷¹⁰ ü pasdan her biri gözgü gibi bulsa cilā
1583. Anlara güneş toḫunsa pertevi cisme varur
Bu cism-i göñül gibi nūrun‘alā nūr⁷¹¹ olur
1584. Göz baḫar ‘arşı görür ḫulaḫ işidür ‘arşdakin
Seyr ider bir dem içinde her ne varsa ferşdekin

⁷¹⁰ Reng

⁷¹¹ nūr u ‘alīm nūr

1585. Göz önünde nice görse eyle ardını görür
Kulağa yakın nice irse ırağa şöyle irer
1586. Külli seyri gönül olur külli yiri göz olur
Küllisi kulağ olur dil olur söz olur
1587. Dü cihānda anda görinen lakin ol sultān-ı ʿışk
Virmez anı kimseye dir aña kim iy cān-ı ʿışk
1588. Sen baña āyīne ol sende göreyim özümü
İdeyim sende teferrüc yüzümü vü gözümü
1589. Buncalayın gözgü iy sâlik saña çün virdi Hâk
Seni manzûr-ı nazâr kıлмаğa kıldı müsteħâk
1590. Niceler ârzü kıılır kim gözgü olsam yâhu mûm
Āh bu kalb-i seķamdan⁷¹² āh bu kalb-i selīm
- 60-A
1591. Sende var gözgü daħı mûm daħı hem toprağı
Ağacı da çiçeği de çiçeginüñ yaprağı
1592. Nʼeyleyem ʿâşık degülsin bilmedüñ sen ķadrüñi
Kendü maʿşûķuñdan özge yire dersin derdüñi

⁷¹² yakmadan

1593. Eylemezsin jeng⁷¹³ ü pasdan gözgüñi şâfî pāk
Kim aña ‘ aşık ola ez⁷¹⁴ ‘ arş u kürsî tâ-be-ḥāk
1594. Sev anı sulṭān-ı ‘ ışık özine kıla āyine
Bir nazar ola mı āḥir bir daḥı ḥāk-ābına
1595. Ol sebebden yidiler adın bulara didiler
Kim bular göñlüñ yedi ṭavrımı ḥāşıl kıldılar
1596. Yedi ṭavrıñ her birisi yedi ismüñ mazharı
Kim aña dirler *e ’imme seb’ a esmā* serveri
1597. Yedi günde yedi şuḥfı vird idindiler tamām
Gündüzün şā ’im oluben gice itdiler kıyām
1598. Ol yedi esmāyı tesbīḥ eyleyüb vird itdiler
Fātihānuñ sūresin hem ol yediye ḳatdılar
1599. Yedi peygamberlerüñ hem ṭutdılar ḥāşıyyetin
Anlaruñ göñline vāşıl itdiler māhiyyetin
1600. Ḳomadılar kendülerde ḥiç zemā ’im vaşfların
Ol ḥamīde vaşflar üzre ṭutdılar hep şafların
1601. Böyle şerḥ itmiş *Cevāmī’* içre ḥālın bunlaruñ
Böyle kılsun ḥallerin Ḥāk ḳamu mü ’minlerüñ

⁷¹³ reng
⁷¹⁴ az

1602. İy ricâl-i ğayb kim dörd-ile⁷¹⁵ ma' dūd oldunuz
Cân içinde muḳteṣid dillerde maḳṣūd oldunuz

1603. Dört ismüñ mazharısız cümle esmāya uşul
İşbu dörtten cümle esmā varına açıldı yol

1604. Dört melek size mu' āvin⁷¹⁶ dört şahābe hem-nişin
Dört kitābuñ ḫāfızısız fehm idersiz ma' nīsin

60-B

1605. *Len terānī* ma' nīsi gönlümüze kār eyledi
Cānımızu dü cihāndan külli bīzār eyledi

1606. Olmuşuz bī-çāre dertden ne bu⁷¹⁷ derdiñ çāresin
Merhem eyleñ iy ṭabībler cān u gönlüñ yāresin

1607. Cānımız Mūsā vü Yūşa' olup eylerler ṭaleb
Ḥazretüñüz ḫazreti tā vuşlata ola sebeb

1608. Leşker-i nefis dört mekāna ğālib ola iy cüvān
Len terānī işidür Ḥaḳdan ḳulağuñ bī-gümān

1609. İmdi işit leşker-i nefsi kimlerdür ' ayān
Leşker-i rūḫı daḫı kimdür niredür dört mekān

⁷¹⁵ derd ile

⁷¹⁶ mağlūb

⁷¹⁷ dertden bu

1610. Bu vücūduñda iki leşker tutar her gün şavaķ
Birbirinüñ boynın urur fırsatın itmez mu'āk
1611. Çekişürler dört mekānı⁷¹⁸ gice gündüz turmadın
Bu biri alsa o biri gitmezüz⁷¹⁹ dir olmadın⁷²⁰
1612. Leşker-i rūḥ ğālib olsa ru'yet-i vuşlat senüñ
Leşker-i nefis ğālib olsa miḥnet-i fürķat senüñ
1613. Didi ol Ḥayru'l-beşer kim düşmanuñdur nefis senüñ
Dü cihānda buña yiter dahı yokdur⁷²¹ düşmenüñ
1614. Ma' den-i şer ü kabāyih menba' ı zulm u fesād
Şāhibin bī-ġayret ider Ḥaķ katında ehl-i kesād
1615. Bu vücūd iķlīm içre peyk-vār eyler devrān
Her tamar içinde ķan aķar gibi olur revān
1616. Lakin ekşer zāhir olan iki yan ortasıdır
*Beyne cenbeyk*⁷²² diyen ol enbiyālar ḥāşıdır
1617. Yimek içmek hırş u şehvet çün ķopar buradan
Buradan alur ğidāsın cümle a' zā-yı beden

⁷¹⁸ mekānda

⁷¹⁹ gitmezin

⁷²⁰ ölmedin

⁷²¹ yok-durur

⁷²² ḥasbüneke

1618. Lā-cerem bu menbā'ına⁷²³ anı isnād eyledi
Cümle a' zānuñ içinden ortayı yād eyledi

1619. Yā' nī bir düşmendür kim fūrķate şalar seni
Ķurbet-i Ħaķdan ıraĝa bıraĝur cān u teni

61-A

1620. Pes anı maķhūr idüp itmek zebūn vācib-durur
Yoķsa ol seni⁷²⁴ cehennem içre uş aşıb-durur

1621. Anıñ-içün didi ol Ħayru'l-beşer kim bu ĝazā
Uludur ol kāfire varmaķ ĝazāsından sezā

1622. Döndük⁷²⁵ ol aşĝār ĝazādan ekberin eyleyelüm
Kim bu düşman ĝarrını andan ziyād⁷²⁶ eyleyelüm

1623. Kim bu nefsūñ ĝarrı saña dü cihānda irişür
Ehl-i küfrūñ düşmeni cenk yerinde bulışur⁷²⁷

1624. Bunlaruñla çoķ kişi ' ömr içinde itmez kıtāl
Nefs-ile her kişi her gün her nefes eyler cidāl

1625. Bu vücūd içinde her gün leşkerin alur gelür
Geh başar geh başılır yine yaraĝın kıılır

⁷²³ menbā' ı ne

⁷²⁴ sānī

⁷²⁵ Döndüñ

⁷²⁶ nihān

⁷²⁷ bunda bölüşür

1626. Bu-durur bize Hudādan *len-terānī* didiren
Bunu bildüren kişidür bize Haqqı bildüren
1627. Gel bil imdi ol mekânlar adı ne⁷²⁸ aşhâb kim
Bu yoluñ etbâ^ı kimdür o yoluñ aḥbâbı kim
1628. Şahlarınuñ adı ne aşhâblarınuñ adı ne
Ne zamandan cenk iderler cenkleri ne bünyâdı ne
1629. İki leşkerdür birinüñ şâhı rûḥdur ya^ı ni cân⁷²⁹
Birinüñ emmâredür cân düşmenidür ḳana ḳan
1630. Cân vezîri oldı bâḳî göz-durur ^ı aḳl-ı me^ı âd
Cümle evşâfı ḥamîde leşkerine üstâd
1631. Nefs-i emmâre vezîri oldı ol ^ı aḳl-ı ma^ı âş
Yöni⁷³⁰ fânîden yaña leşker çeküb eyler savaş
1632. Ol zamân kim Âdemüñ cismine cân nefḥ itdi Haḳ
Zinde olub ṭurdı oturdı ^ı aḳl u ^ı ilm-ile müsteḥaḳ
1633. Ḥazret-i Ḥayru'l-beşer andan bize virdi ḥaber
Yaḥşî diñle ma^ı nisin tâ cānuña ḳıla eşer

⁷²⁸ adına

⁷²⁹ ḥân

⁷³⁰ bunu

61-B

1634. Tîz yitişe geldi Hâkdan dört melek şâhib-cemâl
Yoldaşı var her birinüñ hüsni içinde ber-kemâl

1635. Her biri virüp selâmın kodılar şular⁷³¹ didiler
Turacağ bize senden mekân⁷³² gösterdi geldük didiler

1636. Âdem eydür adınuz ne evvel anı bildürüñ
Andan ol Hâk virdügi size mekânı gösterüñ

1637. Biri der adum⁷³³ ‘ ağıldur şerh-ile ‘ aql-ı me‘ âd
Hilm yoldaş yirimüz taht-ı dimâğdur cā-yi ad

1638. Biri adum⁷³⁴ muṭma ‘innedür refîk-i imân-ı yaqîn⁷³⁵
Yirimüz⁷³⁶ adı gönüldür ya‘ ni cā-yi şâh-ı şîn

1639. Biri der adum⁷³⁷ tevâzu‘ ‘ ilm olur baña refîk
Yirimüz⁷³⁸ adı şadırdur ol yaña bize tarîk

1640. Biri der adum⁷³⁹ hayâdur bu kanâ‘ at yoldaşum
Şüret-i insân mekânım toğar andan güneşüm

⁷³¹ şükr

⁷³² Turacağ senden yaña

⁷³³ Biridür Âdem

⁷³⁴ Biri Âdem

⁷³⁵ refîk imân yaqîn

⁷³⁶ Birimüz

⁷³⁷ Âdem

⁷³⁸ Birimüz

⁷³⁹ Âdem

1641. Şordı Ādem daħı var mı hīç sizüñ etbā' uñuz
Sevdi cānum göricek ahlākınız evşāfiñuz

1642. Bunlar eydür biñ daħı leşkerümüz geliser
Varı aq ʔonlar geyüpdür bizi gelüp bulısar

1643. Ya' ni evşāf-ı ħamīde heb bize leşker-durur
Ĥayra sa'y ider hemīşe cümlesi bī-şer-durur

1644. Cümlemüz rūhānīyüz Ĥağ rūħuñ itdi bize şāh
Ĥükmüñüz fermānidur sensin bize melce'-i penāh

1645. Ba' dezān geldi yine dört kişi dīv şüretlüler
Herbiri birinden [...] ⁷⁴⁰ cümle bī-şefkatlüler

1646. Ādemüñ karşıusına geliben itdiler selām
Şordı Ādem nireden gelürsiñüz nedür kelām

1647. Ĥağ bize sende mekān gösterdi geldük didiler
Ol mekāna var mı destür diyüben şordılar

1648. Ādem eydür adıñuz ne niredür size mekān
Āh bize gösteriser dürlü şüretler zamān

62-A

⁷⁴⁰ aqbaħ

1649. İlerü geldi biri eydür Ādem ‘ aql-ı me‘ āş
Yirimüz taht-ı dimāğ yoldaş ğāzab şāhib-şavaş
1650. Ādem eydür sizden öñdin geldi ol ‘ aql-ı me‘ ād
Yoldaşı ħilm-ile varup ol mekānda oldı şād
1651. Ol dimāğ tahtı bizümdür ellerinden aluruz
Geldi ilerü biri eydür nefsi-i emmāre adum⁷⁴¹
1652. Ādem eydür sizden öñdin muṭma ’inne ehlidür
Yoldaşı imān-ıla vardı tahta oldı şād
1653. Bunlar eydür biz varıcağ anlar anda ṭurımaz
Yolların pinhān⁷⁴² bulur bizi anlar görimez
1654. Yine geldi biri eydür kibirdür adum⁷⁴³ revān
Yoldaşuma cehil⁷⁴⁴ dirler şadır virildi mekān
1655. Ādem eydür sizden öñdin ol tevāzu‘ ‘ ilm-ile
Ol mekāna vardı girdi Ḥağ te‘ ālā emr-ile
1656. Bunlar eydür ol mekānuñ yolları vardur nihān
Ol nihān yoldan viricek aluruz anı revān

⁷⁴¹ Ādem

⁷⁴² penhān

⁷⁴³ kibirdür Ādem

⁷⁴⁴ cehli

1657. Bir daḥı geldi ilerü didi zılm adum-durur⁷⁴⁵
Yoldaşum adı ʔamaʕ dur şüreti insân-durur
1658. Ādem eydür sizden öñdin ol ʔanāʕ at-la⁷⁴⁶ ḥayā
Ol mekānı virdiler anlar sizi ʔaçan ʔoya
1659. Bunlar eydür göricek anlar bizi ʔıkar ʔaçar
Ol ḥayāyı bu ʔamaʕ ʔaçmayıcaḥ iki biçer
1660. Şordı Ādem daḥı var mı hiç sizün etbāʕ uñuz
ʔorḥdı cānum göricek aḥlāḥıñuz evşāfuñuz
1661. Bunlar eydür biñ daḥı var leşkerümüz geliser
Cümle ʔara ʔon giyirdür bizi gelüp bulısar
1662. Yaʕ ni evşāf-ı zemīme heb bize leşker-durur
Her birisi key bahādurdur işi heb şer-durur
1663. Cümlemüz cismānīyüz cismün-durur bize emīr
Bendeyüz fermān senün olmışdur ḥükmünde zīr
- 62-B
1664. Ol zamāndan berü bizde bu iki leşker şavaş
Eylemekdür şanʕ atı elbette bunlar göz baş

⁷⁴⁵ ādem-durur

⁷⁴⁶ ʔanāʕ atde

1665. Bil imdi nefis-ile gönül nicesi kardaş-durur
Vâlideyni kim-durur bunlar nice yoldaş-durur
1666. Od u şu toprağ u yilden çünki terkib oldu ten
Rûha emr eyledi tene var⁷⁴⁷ özüne eyle vağan
1667. Çün sevmek imândan oldu rûh sevdi teni
Gördi taht-ı pâdişâhâne kabûl itdi anı
1668. Biri ‘ulvî biri siflî oldılar bir yire cem‘
Birisi zeyt oldu aña biri çü şem‘
1669. Rûh olmuş cümle evşâf-ı hamîde menba‘ı
Ol beden kim hâkidür cümle zemîme mecma‘ı
1670. Birbirine ‘âşık ma‘şûk olup sevüşdiler
Zevci zevce ulaşuben çoçuşub güreşdiler
1671. İşbu birlikden beden ańsız⁷⁴⁸ oldu hâmile
Rûh ucından buldı ‘izzet buldı kuvvet-i kâmile⁷⁴⁹
1672. Cümle bir gün ‘âlem-i enfüsde eyledi zühür
Toğdı ikiz birisi kız gibi birisi zükür

⁷⁴⁷ tenāvur

⁷⁴⁸ egsite (yazma nüshada harflerin dizilişi bu şekildedir.)

⁷⁴⁹ kuvvet kâmile

1673. Virdiler gönül diyü toğduğı dem oğlana ad
Ol kıızı nefis adı-y-la itdiler her demde yād
1674. Eyledi aña atā vü buña ana terbiyet
Kendülerde her ne varsa ħulq-ı nīk ü⁷⁵⁰ bed şıfāt
1675. Gönül öğrendi atadan cümle evşāf-ı kemāl
Nefis öğrendi anadan bed şıfātlar bed fi‘āl
1676. Lākin ol ođlandan ańsuz zāhir oldı bed-şıfāt
Hem bu nefsdan kāh kāh gelür ħamīde menfa‘at
1677. Cümle evşāf-ı kemālātı işbu dōrt içindedür
Ĥāşıl itseñ işbu dōrdi varı bil ki sendedür
- 63-A
1678. Ĥubb-ı bākī ‘ālī himmet şefkat ü ħıfz u edeb
Başıdur cümle ħamīde vaşflarınun kıl taleb
1679. Ĥubb-ı bākī māsivā-yı Ĥaqqā hergiz baqmamaq
‘Ālī himmet dü cihānün ħiç birine qalmamaq
1680. Şefkat ol-dur cümle ħalkı kendüzinden yeg bile
Pes edep ol-dur ki Ĥaqqı nāzır u ħāzır göre

⁷⁵⁰ nīgū

1681. Dört şıfât kim muttaşıfdı çâr ‘anâşır evvelâ
Şimdi nefsün vaşfı vaşf oldı beyti kıлмаğ-ıla
1682. O Hâlile dört kuş kim Hağ didi kes başların
Bu zemîme vaşfların bir bir işit sen evlerin⁷⁵¹
1683. Mürğ-i tāvus oldı hâkî yitredür⁷⁵² tizesin var
Çün ğurâb oldı hevâyî her dem ol murdâr yir
1684. Kibr ü şehvet şâhibidür ol ħorûs-ı âteşî
Kaz-ı mâ⁷⁵³ dūn-himmet sifle gitmekdür işi
1685. Nefse ten öğretti ki evşâfî tebdîl eyleye
Gönle rûh öğretti ki evşâfî tekmîl eyleye
1686. Cümle evşâf-ı zemîme işbu dört içindedür
İşbu dört sende⁷⁵⁴ olıcağ var zemîme sendedür
1687. Mertebede nefsi gör kim dörtden ol hâkî değil
Birimüz mûm ucı memdûh oldı çün olma melûl
1688. Ol ki mezmûm oldı adı nefs-i emmâre dinür
Şâhibini şerre emr ider hemîşe ħayrî qor

⁷⁵¹ oların

⁷⁵² tîre dürr

⁷⁵³ Kaz u ayı

⁷⁵⁴ tende

1689. Düşmen olan işbu nefsdür kendü cānıña yaqın
Kim hiçābı bu-durur ol Hāqqa maḥcūbuñ hemīn
1690. Bu sebebden işidürsin *len-terānī*den cevāb
Olmasa *sevfe terānī* saña olurdu ḥiṭāb
1691. Rūḥ-ı ḥayvānī didiler oldı çün ḥayvān-şifāt
Bu şifatlar zāhir ider dem-be-dem bī-menfa‘at
1692. Birisi levvāmedür kim ḥayra şerre emr ider
Bu zamān⁷⁵⁵ buña hevesdür bir zamān aña gider
- 63-B
1693. Mülhimedür birisi kim ḥayra emr ider hemīn
Bu daḥı ḥavf u ḥaṭardan olmış-durur emīn
1694. Kim melekler gibi ḫalbe ḥayr işi ilhām ider
Raḥmetinden her ne kim Hāq ḥazreti in‘ām ider
1695. Birisidür muṭma‘inne nefs-i ḫalkānī şifāt
Hem emīn ḥavf u ḥaṭardan olmış-durur ma‘rifet
1696. *Rāzī marziyye*⁷⁵⁶ olan bu-durur memdūḥ olan
Fedḫulī fī cenneti in‘āmına mazḥar olan

⁷⁵⁵ nihān

⁷⁵⁶ marşıyye

1697. İşbu nefsdür gönl-ile bir olan hem-cân olan
Ol kabûl-i hazret-i Haq olıban insân olan

1698. Budur ol şahbâz-ı Haq kim *irci'î* geldi hitâb
Cân u bâşa kalmayub maflübına ider şitâb

1699. Çünkü geldi şah elinden şahbâz aldı şikâr
Şâh eline vermeyince⁷⁵⁷ eylemez ayruq qarâr

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1700. Mürg-i cân pervâzına cân u cihân olmaz hicâb
Lâ-mekân şahbâzına kevn ü mekân olmaz hicâb

1701. Bî-zamân seyrân idiben bî-mekân cevlân ider
Bî-nişân şehrine varur hiç nişân olmaz hicâb

1702. Çün şikârın ala şahuñ işide âvâzını
Câna kalmaz başa kalmaz baş u cân olmaz hicâb

1703. Şâh eline konmayınca eylemez ayruq qarâr
Hiç kayuqmaz yöresine âşiyân olmaz hicâb

1704. Âşinâ-yı şah olanlar vâsıta hâcet degül
Öñüne turtmaz kapucu pâsibân olmaz hicâb

⁷⁵⁷ varmayınca

1705. İy Ḥabībī tālib-i maḥbūb olanlar şöyle bil
Yedi tamudan giçer sekiz⁷⁵⁸ cinān olmaz ḥicāb
1706. Ger şorarsañ⁷⁵⁹ kim beḳā bu nefsi-i insāna neden
Āḥiretde hem fenā ol nefsi iḥyāya neden
1707. Evvel anı bil ki bāḳī iki dürlüdür yaḳīn
Bir beḳā Ḥaḳḳuñ-durur kim yoḳ ḥudūs-ı ḥādeşin
- 64-A
1708. Evvelinüñ evveli yoḳ āḥirinüñ āḥiri
Bī-bidāyet bī-nihāyet bāṭnī vü zāhirī
1709. Bir oldur kim yoḡ-iken var ola hem bula beḳā
Çevresinden geçmeye anuñ daḡı hergiz fenā
1710. Evveli ḥādiş ola vü şoñrası bāḳī ḳala
Gelmeye aña zevāl irmeye hergiz belā
1711. Cennet-i ḥūrī vü ḳuşūr kevşer-i ḡilmān u ḥūr
Dūzaḡ u bend ü selāsıl ehl-i nār u ehl-i nūr
1712. ‘Arş u kürsī vü ḳalem hem ‘aḳl u küllī iy peder⁷⁶⁰
Cümle ervāḡ-ı melā’ik cümle ervāḡ-ı beşer

⁷⁵⁸ giçerseñiz

⁷⁵⁹ şuvarsañ

⁷⁶⁰ pezer

1713. Küllisinüñ evveli hâdiş-durur yoğdur beķā
Āhiri lakin bularuñ bākīdür olmaz fenā
1714. Bu iki bākīden insāna nesne var-durur naşīb
İkisinden naşībi bil nedendür iy habīb
1715. Hâķ beķāsından naşībe bil nedendür müsteħâķ
Kim hamīrin iki elimle yoğurdum didi Hâķ
1716. Cem' idüben yiryüzinüñ cümlesinden⁷⁶¹ toprağın
Kim yoğurdum luḡ u ķahr el-ile anuñ balçığın
1717. Anı taħmīr eyledükce gāh gāh itdi nażar
Nefs-i insānuñ beķāsın ol nażarda mu' teber
1718. Üc yüz altmış kez nażardan olan ' aceb bulur mı fenā
Bilmeye çünkim nażar ķadrin çeke oradan ' anā
1719. Çünki bildüñ Hâķ beķāsından nedür nefside eşer
Gel bil imdi rūḡ beķāsından daḡı yolda ne var
1720. Oğlı rūḡuñ gönlümüzdür kıızı oldı nefsumüz
Atasından lâ-cerem dutdı beķā bunlara yüz

⁷⁶¹ şulbısından

1721. Çün bu nefsüñ iki bâkiden de vardur hişşesi
Lâ-cerem olmaz fenâ bâkî kıılır bu cüşşesi

1722. Şâlih olsun fâsık olsun buldılar ‘ömr-i beķā
Cennet ü düzaķda anlar hâlidin olmaz fenâ⁷⁶²

64-B

1723. *Sâķiyâ ber hâk-i mâ cur‘a ez-ân*
Cur‘a-i âb-ı hayâtî kaķrei ez hamr-ı cân

1724. Çünki hayvân balçığı yoğrulmadı iki el-ile
Üc yüz altmış kez nazardan biri yok hiç vech-ile

1725. Rûhlarınuñ nefsleri kim kıız degül ire eşer
Yok-durur gönülleri tâ rûh ola aña pezer⁷⁶³

1726. Çâr ‘anâşır oğlıdur anlar gibi olur fenâ
Nefs-i insân gibi bunlar lâ-cerem bulmaz fenâ

1727. Gönül-ile çünki nefs oldu ikiz kardaşları
Birbirine şöyle beñzer tanımaz yoldaşını

1728. Birbiriyle vaşflarıyla tanışur ancak bular
Birisi ‘ulvî nazar kıılır biri sifle nazar

⁷⁶² beķā (yazma nüshada ‘beķā’ yazmaktadır.)

⁷⁶³ pazar

1729. Çünkü nefis gâlib ola tâbi‘ kıla gönli özine
Ol gönülde nefis olur gider o nefsün izine
1730. Hâk teâlâ yaradub virdigi şüret hemçü mâh
Şüret-i nefse mübeddel olıben olur siyâh
1731. *Yevme tesveddü vücūhun* didigi halkuñ budur
Yevme tebyađdu vücūhun didigi bil kim nedür
1732. Çün gönül gâlib ola tâbi‘ kıla nefis özine
Nefis dağı ‘ulve gide dönmeye sifli izine
1733. Bir ola gönül-ile kıla teveccüh Hâzrete
Tuta gönül vaşflarını kendü vaşfların ata
1734. Ne aña gönül hicâb olur ne hod kürsî vü ‘arş
Bir maqâma yitişür kim görünür ‘arş aña ferş
1735. ‘Âlem-i ervâha varıb eylemez anda qarâr
‘Âkıbet şem‘a virür kendüzini pervâne-vâr
1736. Kim beqâ-yı rûhdan özge nefse vardur bir maqâm
Rûh-ıla durmaz anuñ-içün Hâzrete ister liqâ
1737. Kim bu yedi ihtisâşı tokıyubdur cânına
Üc yüz altmış kez nazar olmışdur toprağına

65-A

1738. Ol nazardan kendüde almış-durur şevk-i nihān
Öñine düşdügi dem düşmez öñine dü cihān

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1739. Hāyāl-i dostdur mihmān-ı 'āřık
Viřāl-i merhem-i dermān-ı 'āřık

1740. Fenā 'ālem afeşdür ehl-i 'ışa
Beā 'ālem-durur eyvān-ı 'āřık

1741. ıılır řahbāz-ı cān pervāz-ı cānān
Tutulmaz dü ciāna cān-ı 'āřık

1742. Geçer 'arşdan yuaru lā-meāna
O řahrāda ıılır cevlān-ı 'āřık

1743. Dü 'ālem olmaz 'āřıklara dām
Ki dāmdan yücedür seyrān-ı 'āřık

1744. Budur bülbüllerüñ efgān u zārı
Ki hüsñüñ bāgıdur bostān-ı 'āřık

1745. Nedür küfr ol ki ma' şu ola pinhān
Cemālin gözlemek imān-ı 'āřık

1746. Nazar kılmakdur ma' şūka bir dem
Behişt-i hūrī vü rıdvān-ı ' aşık

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün

1747. Ne hoş sevdā-durur sevdā-yı ma' şūķ
Ne hoş ğavġā-durur ğavġā-yı ma' şūķ

1748. Ne tatlu ' arifūñ Hū Hū dimesi
Ne tatlu ' aşıkā Hāy Hāy-ı ma' şūķ

1749. Göñüller ' ālemi nūr-ıla tolar
Şu demde ki toġa bedrāy-ı ma' şūķ

1750. Vücūd-ile olur cümle cihānuñ
Kaçan kim irişe illā-yı ma' şūķ⁷⁶⁴

1751. Ne tatlu ' arifūñ ezkāri ma' şūķ
Göñülde naķş olan efkāri⁷⁶⁵ ma' şūķ

1752. Ne şirīn bülbülūñ efgān u zārı
Teferrüc itmege gülzār-ı ma' şūķ

65-B

1753. ' İmāret itmege göñül ħarābın
Ne hoş ' aşıklara mi' mār-ı ma' şūķ

⁷⁶⁴ (Yazma nüshada ' aşık ma' şūķ yazmaktadır.)

⁷⁶⁵ ezkāri

1754. Ne hoş bīmār olan ʿāşıklar için
İrişmek dem-be-dem tīmār-ı maʿ şūḳ
1755. Gerekse zāhide ḥūrī vü cennet
Yiter ʿāşıklara dīzār-ı maʿ şūḳ
1756. Dü ʿālem dost olub alḳışlamaḳdan
Ki yigdür ʿāşıḳa izār-ı maʿ şūḳ
1757. Virüb cān şatun almaḳ vuşlatını
Ne hoş bāzār olur bāzār-ı maʿ şūḳ
1758. Ene'l-Ḥaḳ şerbeti şuḅna müyesser
Çıḳa Maḅşūr gibi ber-dār-ı maʿ şūḳ
1759. Ḥabībīnūñ işi pervānelikdür
Şu dem kim yana şemʿ -i nār-ı maʿ şūḳ
1760. Ol sebebden dōrtler ismin bunlara ad itdiler
Kim bular dōrt ismi dāʿim kāmīl evrād itdiler
1761. Çār ḫabāyiʿ den ḳopan evşāf-ı zemmi ḳodılar
Tābiʿ -i rūḫ oluben vaşf-ı ḫamīde ḳıldılar
1762. ʿĀlemūñ dōrt köşesinde ḫalḳa irşād itdiler
Dīn-i İslām ḫaymesine⁷⁶⁶ ḳünki evtād itdiler

⁷⁶⁶ nesyesine

1763. Tezkiye-yi nefis için dört nesneyi vird itdiler

Farz u vâcib gibi cehd idiben anı tıtdılar

1764. Terk-i gafletdür birisi birisi az söylemek

Birisi az uyumağdur birisi az az yimek

1765. Dört nesneden dağı hem eylediler ihtirâz

Kim riyâyı çok velî âşşısı azdan dağı az

1766. Şühelü yimek yimek nâ-maḥreme kılmak nazâr

Ḥubb-ı dünyâ eylemeklik hem-nişin-i bî-ḥaber

66-A

1767. Böyle şerḥ itmiş *Cevâmi* ' içre ḥâlin bunlaruñ

Böyle kılsun ḥallerini Ḥaḳ ḳamu mü 'minleruñ

1768. Pes zebân-ı ḥâl-ile bunlar bize kıılır kelâm

Göstere her kim ki bu evşâfi var orda⁷⁶⁷ kıyâm

1769. Bu vesîle olur aña üçleri tâ bulalar

Meclisinden üçleruñ maḳşûda vâşıl olalar

1770. *Len terânî* derdine dermân bulalar bî-gümân

Fürḳatinden ḳurtıla dil vuşlata irişe cân

⁷⁶⁷ evşâf u evrâda

1771. İy ricāl-i ğayb kim ücler adın adlandıñuz
Üç şıfāt-ile cihān içinde şöhret buldıñuz
1772. Mażhar-ı esmā-yı Haķ siz cümle esmāya uşul
Baħr-i ummān gibi siz kim ķamu deryāya şumul
1773. Biriñüz olmış yemīnī biriñüz olmış şimāl
Orta yirde ķuţbuñuzdur ‘ārif ü şāhib-kemāl
1774. Ol yemīnī ‘ālem-i melekūta nāzırdur hemīn
Vālih ü ğayrān ħāşī‘ ü ħāzī‘ ħā’if ü yaķın
1775. Bu şimālī ‘ālem-i milke⁷⁶⁸ kıılır dā’im nazār
Lā-cerem baş u recā luţ u kerem aña hüner
1776. Bu şimāliden cihān ħalkına yitişür nevāl
Lā-cerem efđal dutarlar bunı her şāhib-kemāl
1777. Bu ricāl-i ğayb kim içre sizlere dirler imām
Kim imāmet Ka‘bede eylerseñüz her şubħ u şām
1778. Dertlü olduķ işidelden *len-terānī* lafzını
İy tabībler bildüñüz derdinüñ dermānını

⁷⁶⁸ şimāl-i ‘ālem-i milke

1779. Yūşa‘ Mūsā olupdur cānımız kıılır taleb
Hāzretiñüz hāzreti tā vaşlına ola naşīb
1780. Bu cemā‘ atde za‘ if olanlara kıılıñ nazar
Kim za‘ ifler hāline kıılmağ imāma mu‘ teber
1781. Nāşihāsız halk içinde her kıiye tā ola
Getürürsüz de⁷⁶⁹ nümālık eyleyüb toğru yola
- 66-B
1782. Toğru yolu bulmadık kıalmışuz serkeşte hāl
Hāyret-i fūrkat içinde vuşlata yoğdur mecāl
1783. Yanmışuz fūrkat odına teşne-i āb-ı vişāl
İsterüz sizden naşihat umaruz hayr-ı mağāl
1784. Çāre nedür len-terānī derdine bildürüñüz
Yitişüñ dermān bulanlar işbu derdüñ merdüñüz⁷⁷⁰
1785. Reh-nümāsız cümle halka eyleñüz irşādñüz
Kapuñuzda kıalmışuz mağlūbumuz dergāhımız
1786. İy vesīle tālibi sen olagör Mūsā-şıfat
Ba‘ dezān iste anı kim ola ol Hızrī-şıfat

⁷⁶⁹ Getürür sizde

⁷⁷⁰ reddüñüz

1787. Çünkü Mūsā vaşf-ıla sen olasın hem muttaşf
Mekteb-i Hızra varagör okı levhinden elif
1788. *Len terānī* derdine Mūsā gibi em bulasın
Mektebinden Hızruñ ol yaraña merhem bulasın
1789. Lākin anda gör kim evvel virem Hızruñ vaşfları
Gösterür mi *min ledünnī*^ç ilminden ol hikmetleri
1790. Hāq te^ç ālā Hızruñ üç vaşfını eyledi beyān
Kim kalan evşāfı üzre bu üçü çün rūḥ-ı cān
1791. Bu üçüñ her birisidür şart-ı⁷⁷¹ rükn-i muḳtedā
Birisi eksük olursa yoḳdur aña iḳtidā
1792. Evvelā ^çabdiyyet-ile eyledi Hāq iḥtişāş
Kim şeref bunuñla ḥāşıl itdi her ḥāşu'l-ḥavāş
1793. Ol zamān maḥşūş olur ^çabdiyyet-ile bir kişi
Māsivā-yı Hāḳdan āzād ola gide teşvīşi
1794. ^çAbd Mevlāsından özge yire gözin iremez
Bir rızāsını anuñ her dü cihāna viremez
1795. Her ne kim elinde varsa cümle Mevlānuñ bilür
Kendüzi kendüzine mālīk degül⁷⁷² anuñ bilür

⁷⁷¹ şeref-i

⁷⁷² gönül

67-A

1796. Hep vücūd-ı milk-i Mevlâdur⁷⁷³ izinüñ milki yok
Kendünüñ yoklıktan özge göre kim nesnesi yok
1797. ‘ Abd-i Hâkdur Hâkdan özge kimseye dimez belî
Gözü Hâkda gönli Hâkda Hâkķı zıkr ider dili
1798. ‘ Abd-i Hâk nice diyesin Hâkķa gönül virmedi
‘ Abd-i ‘ abddür kulluķı Mevlâya çünkim olmadı
1799. ‘ Abd oldur kim ‘ ubūdiyyet ola aña naşib
Zıkr ola ‘ abdiyyet-ile nitekim Hâzret-i Hâbîb
1800. Dünyâya insan kulluķ-ıçün yaradılmışdır yaķın
Dünyâya kulluķ iden kulına kul⁷⁷⁴ oldu hemîn
1801. *Rahmeten min‘indināyı* Hızra maḥşuş itdi Hâk
Reh-nümā-yı ḥalk olandur bu kemāle müsteḥak
1802. İşbu taḥşiş işbu rahmet degmelere tüş degil
Degme kişi işbu meyden içüben serḥoş degil
1803. Ya‘ ni rahmet Tengriden ḥalka iki vech-iledür
Kimisi bî-vasıḫadur kimisi vasıḫayladur

⁷⁷³ vücūd-ı milk Mevlâdur

⁷⁷⁴ ol

1804. Vāsıtayla olanuñ halkı ‘avāmdur yā havāş
Vāsıtasuz olanuñ halkı-durur hāşu’l-havāş⁷⁷⁵
1805. *Raḥmeten min ‘indinādur* raḥmet-i bī-vāsıta
Hāşş-ı hāşlar hāşşasıdur olmaz ol her hāşa⁷⁷⁶
1806. Vāsıtalı raḥmete öñdin diyelüm bir bir
Vāsıtasuz raḥmete şoñra olasıñ sen⁷⁷⁷ habır
1807. Evvelā bil vāsıtayla olanuñ aşhābını
Ortalıkda vāsıta nedir anuñ evşāfını
1808. Dünyede kim raḥmet-i Haqqı görür ehl-i cihān
Kāfir ü mü’min münāfiķ cādūlar⁷⁷⁸ ins ü cān
1809. Raḥmet-i ‘āmdur Hudādan cümle halka irişür
Kimse maḥrūm olmaz andan her birisi alışur
1810. Rızķ⁷⁷⁹ sağlık birbirine eylemeklik merḥamet
Birbirine ‘izzet itmek ḥürmet itmek mevhibet
- 67-B
1811. Cümlesi Haķ raḥmetidür irişür kullarına
Vāsıtayla karşı gelür varanuñ yollarına

⁷⁷⁵ hāşu’l-hāş

⁷⁷⁶ hāliḥa

⁷⁷⁷ ola min min

⁷⁷⁸ cān-verler

⁷⁷⁹ Dört

1812. Yir vü gök ay u güneş od u şu toprağ vü yıl
Vāsı̄tadur işbu raḥmet irmesine şöyle bil
1813. Kesb itmek cehd itmek ṭurmadın kılmak taleb
Vāsı̄tadur cümlesi bu raḥmete olur sebab
1814. Ḥaḳ buyurdı kim *ğazabdan raḥmetüm sebkat ider*
İşbu raḥmetden kim ehl-i küfre dünyāda irer
1815. Bu cihetden Ḥaḳka *yā Raḥman-ı dünyā* didiler
Kim kamuya işbu raḥmet ‘ām idügin bildiler
1816. İşbu isme maẓhar olan kimse kıılır merḥamet
Ehl-i dünyā ḥalkına kimseden ummaz menfa‘at
1817. Kimseyi yirmez cihānda şefkat ider varına
Merḥametde hep berāber dostına ağıyārına
1818. Gel bil imdi raḥmet-i ḥāşı ki kimüñ ḥaḳkıdır
İşbu raḥmet çeşmesini Ḥaḳ sebīle⁷⁸⁰ akıdır
1819. Āḥiretde raḥmeti kim göriser ehl-i cinān
Raḥmet-i ḥāşdur kim ol mü’minlere olur ‘ayān

⁷⁸⁰ Ḥaḳka bile

1820. Cennetüñ hür u kuşûri nev' nev' ni' metleri
Vâsıtayla hâşlara irer⁷⁸¹ Hâkuñ raḥmetleri

1821. Ehl-i cennet olanuñdur hâşa bu raḥmet hemîn
Vâsıtası ya ' ameldür yâ şefâ' atdür yaḳîn

1822. Enbiyâya tâbi' olmaḳ vâsıta ile bulur
Enbiyânuñ tâbi' i bu raḥmete maḥşûş olur

1823. *Yâ raḥîmü'l-âhire* didikleri ḥaḳḳâ budur
Âḥiretde işbu raḥmet ancak ol hâşlaradur

1824. İşbu isme maḫhar olan âḫiret ḥalkın sever
Şâhib-i â' mâl-i ḫayra merḫamet kıllur nazâr

1825. Şâhib-i â' mâl-i şer olanlara olur ' adû
Dost olurlar her ki kıldı imtişâl-i *fâ' budû*

68-A

1826. Gel bil imdi vâsıtasuz raḥmetüñ aşḫâbını
Nice raḥmetdür Ḥudâdan bil anuñ evşâfını

1827. Vâsıtasuz raḥmeti hâşu'l-ḫavâşa viridi Ḥaḳ
Ḥâş-ı hâşın eyledi bu raḥmetine müsteḫaḳ

1828. *Raḥmeten min ' indinâdur* raḥmet-i bî-vâsıta
Kim virildi Ḥazret-i Mûsâ[ya] oldı râbıta

⁷⁸¹ ider

1829. Cān u dilde ma‘ rifetdür bile kendü nefsinî
‘ Abd-i Hâkdur her nefesde zîkr ider Mevlâsını
1830. Bile kendü nefsinî kim milkidür Mevlâsınıñ
Çatrede yoqdur taşarruf mevc heb deryâsınıñ⁷⁸²
1831. Kendüzin ‘ âciz bile vü bile Mevlâyı kavî
Kendüzin göre faķîr vü göre Mevlâyı ğanî
1832. Göre kim küllî anuñdur kendüzinüñ milki yoķ
Bu vücûda ğayrınıñ hiç iştirāk-ı şirki yoķ
1833. *Mālike’l-mülk* āyeti kıılır tecellî ol zamān
Pes *ve yebķā vecķu Rabbük* zāhir olur bî-gümān
1834. Zāhir olur *küllî şey’in hālikun illā vecķehu*
Leyse ma‘būde sivāhu lā ilāhe ğayruhū
1835. Raķmet-i bî-vāsıřadur olsa böyle ma‘ rifet
Bu ğönülde her dü ‘ âlem ħalkına irer ma‘ rifet
1836. Çün eli tevķide irdi oldu ol şāķib-kemāl
‘ Ālemün ħalkını diler ola kendüzi mişāl⁷⁸³

⁷⁸² mevc u deryā hep senüñ

⁷⁸³ şāl

1837. ʿĀlemün halkını diler ola şāhib-maʿ rifet
Dutdılar tevḥīd içinde kendüzinden menfaʿ at
1838. Fāʿ il-i muṭlaḳ olanı tanıyalar cümle halk
Kim ḥaḳīḳatde şifāt u zāta kimdür müsteḥaḳ
1839. İşbu raḥmet baḥr-ı ʿummān gibi oldu bī-gümān
Raḥmet-i ʿām raḥmet-i ḥāş bunuñ içinde nihān
1840. *Erḥamu'r-rāḥimīn* anıñçün Ḥaḳ'a dinildi hemīn
Kim bilinür anda bu raḥmetlerün⁷⁸⁴ varı yaḳīn
- 68-B
1841. İşbu isme maḫhar olan her ne sevse nefsine
Anı sever her nefesde her dü ʿālem halkına
1842. Nitekim eydür Ḥabīb olmaz bütün īmānıñuz
Ḥubb-ı iḥvān olmayınca mişl-i ḥubb-ı nefsiñüz
1843. Bil üçünci vaşfı Ḥızruñ Ḥaḳ didi virdük aña
Min ledün ʿilmini tā bilmeyen ḳala ṭaña
1844. Ḥaḳ muʿallim ola buña bu aña şākird ola
Mekteb-i taʿlīm ü te'dīb içre zeyrek merd ola
1845. Her ne kim taʿlīm iderse yaza anı levḥine
Her ne kim levḥinde varsa anı levḥinde yuya

⁷⁸⁴ Raḥmānlaruñ

1846. Tā ki ṭālib yunmayınca bu ʿulūm-ı cüz ʿīyi
Levh-i dilden Hāḡ teālā yazmaz aña külliyyi⁷⁸⁵
1847. Levh-i dilde yazılanı oḡumaḡdur *min ledün*
Ki aña taʿlīm ider Hāḡ her nefesde dün ü gün
1848. Levh-i dilden oḡıyıcāḡ ḡāzır olur her ʿulūm
Vāsıtasuz ʿilm-i Hāḡdur her dem irer ruḡūm
1849. Aña kāḡıd yā mürekkeb ḡarf u ṣavt olmaz ḡicāb
Ya aḡız ya dil boḡaz maḡrec aña olmaz intiḡāl
1850. Bir nefesde ṣad hezārān ʿilm aña ḡāzır gelür
Her neye ḡılsa teveccüh añı ḡöñlinde bulur
1851. Gerḡi Mūsā ḡazret-i Hāḡdan taʿallüm eyledi
Levh-i zāhir vāsıṭa olmaḡa Hāḡdan diledi
1852. Şoñradan diledi kim bī-raḡmet tekrār-ı ḡarf
Feth ola ʿilm-i ledün ḡöñline anuñ bī-levh-i ṭarf
1853. Şoḡbet-i Hızra ḡavāle ḡıldı kim ḡıla nüzül
ḡöñline ʿilm-i ledün tā oḡumaḡa bula yol

⁷⁸⁵ küllisi

1854. *Raṭb ü yābis*⁷⁸⁶ derd ü elem ol gönül levhindedür
Cümlesin bilür bedihî ol gönül kim zindedür
1855. Vāsıtasız⁷⁸⁷ gerçi ta' lîm itdi Dāvūda Hūdā
'İlm ü şan' atdan zırıldan⁷⁸⁸ *min ledün* dime⁷⁸⁹ aña
69-A
1856. 'İlm-i zāt u yā şifāt 'ilmi-durur⁷⁹⁰ *'ilm-i ledün*
Kendü nefsinden tanıcağ fetḥ olur külli funūn
1857. 'İlm-i cüz'isin özinüñ külliye ulaşdurur
Hādışatın maḥv ider özin qadîme irişdürür
1858. Anıñ-içün kendüye ma' lūm olur cümle ğuyūb
Keşf olur qalbine 'ālem içre hep 'ilm-i qulūb
1859. Ol Hābibe vāsıtayla olduğı evvel yaqın
Ortalıqda vāsıta oldı aña *rūḥu'l-emîn*
1860. Mekteb-i Hāqdan te'dīb çünkim oldı ber-kemāl
Vāsıtasız eyledi vaḥyi Hūdā-yı zü'l-celāl
1861. *Leyletü'l-mi'rāc* içinde şad hezārān esrārlar
Vaḥiy kıldı bî-ḥicāb lafz-ı ḥurūf-ı envārlar

⁷⁸⁶ Ruṭbe-i yābis

⁷⁸⁷ Vāsıtasın

⁷⁸⁸ zidehden

⁷⁸⁹ diye

⁷⁹⁰ zāt yā şifāt-ı 'ilmî-durur

1862. Ne risâlet şıgar anda ne muḳarreb ne melek
Muḳḳalıḳ degül añā ehl-i sarāy nüh felek
1863. ‘Alleme’l-Ḳur’ān dimekle ḳıldı taḳ lîmin beyān
Vāsıḳasuz olmasını ḳıldı bu āyet ‘ayān
1864. Ol Ḥabîbe kim ki tâbiḳ olub ide iḳtidā
Vāsıḳasuz *min ledün* ‘ilmine bula ihtidā
1865. Vāsıḳasuz ḳulluḳ eyler-iseñ olursuñ⁷⁹¹ tâbiḳ i
Ḥaḳ kelâminuñ olursın vāsıḳasız sâbiḳ i
1866. Vāsıḳasuz ḳullıḳ itmekdür ‘amel iḳlâş-ıla
Ğayrı yoldāş itmeyesin ḳulluḳında Ḥaḳ-ıla
1867. Olmasun kim ḳulluḳunda ola tâ cennet vire
Ya savābın cehennemden beni ol ḳurtara
1868. Bunlarıñ-çün kim ‘ibâdet eylemek şirkdür yaḳîn
Kim murâduñ bunlar olur vāsıḳa olur hemîn
1869. Ḳula ḳullıḳ eylemek vâcib-durur Mevlâsına
Baḳmamaḳ Mevlâsınuñ almasına virmesine

⁷⁹¹ olduñ

1870. Cennetine iletürse luḡ idüben raḥm anuñ
Ya cehennem gösterürse hıṣm idüben ḥükm anuñ
69-B
1871. ‘Abd-i muḥliṣ olan itmez cennetine iltifāt
Yāḥu ḳorḳup istemez hergiz cehennemden necāt
1872. Eylemez dīzār-ı Ḥaḳdan özge kendüye murād
Göñlini dīzārdan⁷⁹² özge eylemez hiç nesne ṣād
1873. Ṭālib-i Ḥaḳ olana üç nesne vardur niṣān
Biri eksük olur-ise olur işinde yalān
1874. Gözleye Ḥaḳḳuñ rızāsın zıkrine meṣḡül ola
Göñül içinden māsivānuñ ṣıḳlıni zā’il ḳıla
1875. Māsivānuñ ḥubbı olsa ṣıḡmaz anda ḥubb-ı Ḥaḳ
Bir göñül ḳaçan olısar iki ḥubba müsteḥaḳ
1876. Birisi ehl-i dili her ḳandasa ḳıla ṭaleb
Kim bularuñ ṣoḥbeti Ḥaḳ ṣuḡlına olur sebeb
1877. Ṭālib-i Ḥaḳ olan-ıla ṣoḥbeti eyle güzīn
Anlaruñ fi‘lini işle anlaruñ işit sözin

⁷⁹² dīdārdan

1878. Şoĥbetinden anlaruñ cānuñ ğıdāsın alasın
Şevĥlerinden anlaruñ göñlüñ şafāsın bulasın
1879. Cānuña meclislerinden irişe ‘ ışķ⁷⁹³
Mest ola göñlüñ gözüñ tolu ola pür şevķ ü zevk
1880. Biri oldur ehl-i dünyā meclisinden kaçasın
Anlaruñla ĥāşıl olan menfa‘ atden geçesin
1881. Anlaruñ meclislerinüñ nef‘ i degmez đarrına
Hem daĥı şoĥbetlerinüñ ĥayrı degmez şerrine
1882. Ehl-i ğaflet şoĥbetine bir dem olma hem-niş’in
Bir nefesde pāk-dīl olan pas⁷⁹⁴ ider hemīn
1883. Cehd kıl kim anlaruñla olmayasın bir nefes
Uğrayıcaķ bir selāmdan ğayrı bāzāruñı kes
1884. Şöyle bil kim bu üçüñ içindedür cümle maķām
Tutar-iseñ bu üçüni olasın merd-i tamām
- 70-A
- Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün**
1885. Gel gözetme ‘ alem-i şüretde olan lezzeti
‘ Ālem-i ma‘ nīye gir gör zevķi şevķi vü ‘ işreti

⁷⁹³ lem şark

⁷⁹⁴ pes

1886. ‘ Ālem-i ecşāma tapdur ‘ ālem-i ervāha baq
Kıl teferrüc ‘ ālem-i envārı koğıl zulmeti
1887. Nice bir zulmet içinde qala⁷⁹⁵ iy aql-ı nūr
Gel beru ħubb-ı vaţan kıl çekme bunda ğurbeti
1888. Gözlerüñden ger niqābuñ ref’ idersen göresin
‘ Ālem-i keşret içinde ol cihānı göresin
1889. ‘ Ālem-i ğayba teferrüc itmek isterseñ müdām
Bu şafā şuyı-la yuğıl gözgüsinden kesreti
1890. Cān u dilden ola görgil āb-ı ‘ ışkuñ teşnesi
Tā *seķāhum rabbühüm* sākisi şuna şerbeti
1891. Eylemez göñlüñ evine ‘ ışk mihmānı nüzül
Tā silip süpürmeyince ğill u ğıyş u ‘ illeti
1892. Ger kemāl isterseñ iste şoĥbet-i şāĥib-kemāl
Yüzüñi ayağına sür dā’im eyle ĥıdmeti
1893. Ehl-i diller meclisinden keşf olur esrār-ı Ĥaķ
Tālib-i esrār iseñ fevt itme ceħd kıl furşatı
1894. Çünki furşat ğiçe elden çıqa bu ‘ ömr-i ‘ aziz
Yolasın şaçı şaķalı çekesin çok zaĥmeti

⁷⁹⁵ qalasın

1895. Şoñ peşimānlık kim itmez her işde fā'ide
Pes peşimān olmadın dut hıdmet-ile ülfeti
1896. Dertsiz yoldaş idinme ' işksıza olma qarın
Kim bulardan gönle irer bürüdet zahmeti
1897. Semm-i kâtildür⁷⁹⁶ Hābībī mürde-diller meclisi
Zinde-dil olmağ dilerseñ kıl olardan ' uzleti
1898. Ol sebebden bunlara üçler dinildi iy cüvān
Kim bulardan vird iderler Hāquñ ismin her zemān
1899. Qodılar ecsāmların halvet içinde ma' bede
Nefslerin tezkiyede⁷⁹⁷ gönüllerin taşfiyede⁷⁹⁸
- 70-B
1900. Dağı seyrān itdiler her günde üç kez ' ālemi
Terbiyetle Hāqqa vāşıl eylediler Ādemi
1901. Urdılar üç nerdübānı şeş cihetden çıkdılar
İrdiler şahrā-yı ' işka qar-ı şāha baqdılar
1902. Lā cerem üç mescide bunları kıldılar imām
Bir Medīne biri Quds'de birisi Beytü'l-harām

⁷⁹⁶ kâ'ildür

⁷⁹⁷ terkide

⁷⁹⁸ teşfide

1903. Biş vaqıtde hâzır olur her biri mescidine
Heb ricâl-i ğayblar-ile şaf tutar ma' bûdına
1904. İy bugün ' âlemde kûtb olan vilâyet menba' ı
Cümle aqţâb-ı cihânuñ meclisüñdür mesra' ı
1905. İy gönüller ' âleminüñ maţla' ında âfitâb
İy sülûk idenlerüñ öñünce şem' i mâhitâb
1906. Ey Muhammed qalbini qalbine maħrem eyleyen
Cânını cânân-ıla hem-nişîn hem-dem eyleyen
1907. Bu cihân insân-ı aşğar sensin⁷⁹⁹ insân-ı kebîr
Her dü ' âlem sende gizlü sen cihân-ı bî-naẓîr
1908. İsm-i a' zam mazharıdır cümle esmâ andadır
Hep sülûk ehli olur pervâneler şem' andadır
1909. ' Âleme âdem ħalîfe sen ħalîfe âdeme
Tâ kıyâmet qodı Hâq seni ħalîfe ' âleme
1910. Hâzretüñden irişür cümle kemâl⁸⁰⁰ ehl-i kemâl
Saña virildi taşarruf ' âlem içre külli ħal

⁷⁹⁹ aşğardansın

⁸⁰⁰ cemâl

1911. Berr ü baħr içinde cümle senden umarlar meded
İrişür halka görürler⁸⁰¹ çok mededler bî-^caded
1912. Anca ser-gerdân oliben kapular itdün tavâf
Anca didün *Rabbenâ neccinâ mimmâ nehâf*
1913. Bulmaduğ biz *len terânî* derdine hergiz devâ
İşbu zaħmuñ hastesine virmedi kimse şifa
1914. Bulmaduğ hergizin⁸⁰² bu nâr-ı fūrkatden necât
İçemedük vuşlatuñ âb-ı hayâtından hayât
- 71-A
1915. Sen tabîb-i cân u dîlsin çäre kıl dertlülere
Çäre kılmaz degmeler yürekde olan yaraya
1916. Mürşid-i Haqsın cihânda eylegil irşâd-ı râh
Fūrkat içinde kalanlar saña eylerler penâh
1917. Gel beru iy fūrkat-ı dostdan şikâyet eyleyen
İştüyâkın kapusına bî-nihâyet eyleyen
1918. *Len-terânî* ma^c nîsi-y-le göñlin eyleyen ħarâb
İşbu derde kim devâ irgüre yâ şâfî cevâb

⁸⁰¹ gördüler

⁸⁰² hergiz biz

1919. Bir vesîle isteyen bu derd-içün ol hâzrete
Hâzret-i Mûsâ Hızrdan nice yitdi devlete
1920. Āb-ı hayvân çeşmesinden Hızra degdi bir kadeh
Bir kadehden ne kadar Mûsâya irişdi feraḥ
1921. Bir kadehden ne vire kim sen anuñla kanasın
Ya anuñ sen cur' asına pâre-i nân banasın
1922. Sen Hızrdan çeşmenüñ yolunu bilegör hemîn
Şad hezâr peymânlar tutsa kadehler çeşmeler
1923. Ol Hâbîbüñ çeşmesidür âb-ı hayvân çeşmesi
Şad hezârân Hızr andandur içiben kanması
1924. Āb-ı hayvân çeşmesinden her hadîsi bir kadeh
Her bir âyet cân bağışlar âb-ı kevşerden feraḥ
1925. Evliyâlar enbiyâlar serveri hep ol-durur
Ol-durur hem ehl-i 'irfân ehl-i diller perveri
1926. Ol-durur sergeşte olan kişilere destigir
Ehl-i derdedür tabîb ehl-i hüznedür beşir
1927. Ol-durur şâhib-taşarruf viren alan külli ol
Ol-durur müşkil-keşe fetḥ eyleyen maṭlûba yol

1928. Hax taşarrufi aña virdi anuñ maḥkūmıyuz
Pādişāh-ı dü-cihān oldur biz anuñ qulıyuz
1929. Bil muḥabbetdür vesile qonmağa cānān-ile
Şevkuñı eyle vesile qıl muḥabbet cān-ile
- 71-B
1930. Ol Ḥabībūñ ḥubbını cānuñ içinde cān iden
İki ‘ālemde anı dertlülere dermān iden
1931. Cān u gönülün tobtolu olsun muḥabbet var-ıla
Azıçukdan hıç muḥabbet qalmasun ağıyārına
1932. Cān u dilden dutağör anuñ tarıq-i şer‘ini
Virmegil her dü cihāna sünneti vü farzını
1933. Ol Ḥabībūñ qavl-i fi‘li eylesün sende zuhūr
Qalmasun zulmet içre vücūduñ tutsun cümle nūr
1934. Cān u dil olsun Ḥabıbe qalmasun ğayrı ḥabīb
Sen tabīb ol derdüñe ḥācet degül ğayrı tabīb
1935. Qavl-i fi‘lün çünki tābi‘ ola aña bī-ḥilāf
Hax seni maḥbūb ider qılır melā’ikler tavāf
1936. Bir büyük ‘ālem olursın ay gün senden toğar
Ma‘rifet yağmurları ‘āleme senden yağar

1937. Ol Ḥabīb'i sevmegüñ olsun hemîn
Anuñ-içün sen Ḥaḫuñ maḥbübı olursın yaḫîn
1938. Sevmegüñ oldur 'alâmet işleyesin fi' lini
İşidesin ḫavlini vü emrini vü nehyini
1939. Göñlüñe gele sevinmek sözlerin işidecek
Cānuña ire feraḫlık dutıcek işleyecek
1940. İttibā' eyle aña tâ olasıñ maḥbüb-ı Ḥaḫ
Dü cihānda olasıñ merḫūm-ı Ḥaḫ maḥbüb-ı Ḥaḫ
1941. İttibā' dan yig vesîle aña ḫande bulasıñ
İttibā' eyle Ḥabībe daḫı Ḥaḫḫa iresin
1942. Oḫuḫıl *yuhbibkumullāh* āyetin ḫıl ittibā'
Len-terānī derdinüñ dermānına ḫıl ittılā'
1943. Ḥaḫ didi *levlāke* ya' ni 'āleme sensin sebeb
Kim vücūda geldi 'ālem hem 'Acem yāḫud 'Arab
1944. *Len terānī* derdine daḫı sebeb olur 'ayān
Ḥubbunı vü 'aşḫını eyleyicek cān içre cān
- 72-A
1945. Ol Ḥudā-yı pāk içün ol vācibü'z-zāt-ı ḫadīm
Ḥayy u ḫayyūm u eḫad ol vāḫid ü ferd ü 'alīm

1946. Yoğıdı hîç kimesne kendü zâtı var idi
Cümle esmâ vü şıfâtı gizlü genc-i esrâr idi⁸⁰³
1947. ‘Âlim idi olmadın bu cümle ma‘lûmâtını
Hâlık idi gelmedin bu külli maḥluqâtını
1948. Kibriyâsın kendünüñ kendü bilür idi hemîn
Pes celâl-i ḳudretin vü heybetin vü ḳuvvetin
1949. *Küntü kenzen fi'l-ezel* diyü işâret eyledi
Şoñradan ḥalk eyledüm diyü cihâmı söyledi
1950. Vaşflarıdur bî-nihâyet her biri baḥr-i ‘azîm
Her biri deryâ gibi cûş eyledüm cûş-ı ḳadîm
1951. Herbiri destûr ister zâhir ide maḫharın
Göstere pinhân olan kendüde olan dürlerin
1952. Cünbüş itdi baḥr-i ḥubbı kim ola maḥbûb-ı ḥalk
Zât-ı ma‘rûf ola ḥalka vaşfları maṭlûb-ı Ḥaḳ
1953. ‘Âşık idi kendü zâtı yine kendü zâtına
Ḥalkı gözgü eyleyüp baḫmaḫ diler mir’âtına

⁸⁰³ genc esrârıdı

1954. Diledi bir gözgü ola şâfilikde ber-kemâl
Kim sever her kıanda olsa gözgüyü şâhib-kemâl
1955. Kim göre gözgü içinde kendü kendünüñ yüzün
İşide gözgü içinde yine kendünün sözün
1956. Kim celâli ‘ aşık-idi öz-cemâlin görmege
Hem celâli ol cemâlinden şafâlar sürmege
1957. Virdi destûr tâ tecellî ide bâtın zâhire
Cümbüş ide baħr-ı evvel cüşı yite âhire
1958. Haykıra şahrâda tuta hayme-i sulţân-ı ‘ ışık
Zâhir ola nice bir pinhân ola eyvân-ı ‘ ışık
- 72-B
1959. Ĥubb-ı zâtı tâlib-i maħbûb olub cevlan ider
Kendü için âyine maţlûbına seyrân ider
1960. Zâhir itdi bir haķıkât cevheri dürdâne-vâr
Eyle maşrıķdur münevver şems⁸⁰⁴ aña pervâne-vâr
1961. Cevher-i a‘ zam ki güneş zerredür karşıasına
Zehresi⁸⁰⁵ yok ‘ arş-ı a‘ zam ki tura pehlûsına

⁸⁰⁴ şehir

⁸⁰⁵ zehlesi (metinde bu şekilde geçse de anlamdan dolayı ‘zehre’ okuduk.)

1962. Bir adıdur rûh-ı â' zam birisidür ' aql-ı küll
Halk-ı evvel hem kalem aşl-ı cihân aşl-ı rusul
1963. Budur ol aşl-ı haqâyık ' ilm ü hikmet mecma' ı
İsm-i a' zam mazharı bu ol sehvâvet menba' ı
1964. Ol haqîkat kim nazâr kıılmağa oldı müsteħağ
Budur ol maħbûb u ma' lûb olan ol mir 'ât-ı Hağ
1965. Bu-durur ol rûh-ı a' zam cümleden maħmûd olan
Hilqatinden dü cihânun bu-durur maqşûd olan
1966. Hoş mücellâ âyine halkında lâkin mûmı yoğ
Gözüñün olmasa mûmı in' ikâse umı yoğ
1967. Mûmı anuñ çâr ' anâşırdan mürekkeb olısar
Kırk biñ yıl kudret eli-y-le yoğrılısar
1968. Lâ-cerem ol mûm-içün bu cevhere kıldı nazâr
Heybet ile ol nazardan⁸⁰⁶ cevher meger
1969. Oldı bir deryâ-yı a' zam şâhib-i cûş-ı ħurûş
' İşğ odı oldı ħavâ-le⁸⁰⁷ kaynayub eyledi cûş

⁸⁰⁶ adıdı
⁸⁰⁷ ħavâle

1970. Zâhir oldu pes buhârından anuñ bu nüh felek
Kaṭrelerinden nücûm ay u gün cümle melek
1971. Enbiyâ vü evliyâ ervâhı daḡı şad hezâr
Kaṭresinüñ zerresinden her biri buldı eşer
1972. Cümlesinden bir kezin âvâz irişdi yâ Hudâ
Ol Ḥabîbüñ ümmetinden kıl bizi kılma cüdâ
1973. Ol deñizüñ göbeginden çün yarıldı⁸⁰⁸ bu zemîn
Bu zemînden âdemüñ yoḡrıldı ḡâki oldu tîn
- 73-A
1974. Tînden oldu cism-i âdem⁸⁰⁹ cismidür gözgüye mûm
Kim baḡarsa gözgüye şimden girü ' aksini um
1975. Cism ucından nefis ḡâşıl oldu nefse yoḡdur fenâ
Mûm ḡâliş nefis-durur kim tâ ebed buldı beḡâ
1976. Nefs-i insân pâk olmayınca rûḡ olmaz âyine
Pâk olıcaḡ nefis-i insân gösterür her âyine
1977. Çünki geldi nefis-ile rûḡ bir yire buldı kemâl
Gösterür şimden girü nâzırlara ' aks-i cemâl

⁸⁰⁸ köpüğinden çün yazıldı

⁸⁰⁹ çeşm-i âdem

1978. Bu vücūd-ı ins ü cinden āyine oldı murād
Hilkat-i her dü cihāndan āyine oldı murād
1979. Bu gönül āyine²-i hüsni cemāl-i şahdur murād
Nefs aña mūm olmağından āyine oldı murād
1980. Bu vücūd-ı dü cihāndan kaçd olan insāndur
Hem bu insāndan murād bir pāk-i nefis ü cāndur
1981. Nefs ü cān pāk olmayıcağ adı insāndur hemīn
Ma⁶ nīde hayvān-durur kim āyine yoğdur yağīn
1982. İşbu ⁶ālem bir ağaçdur ādem anuñ mīvesi
Mīveyi kılan heves ağacın evvel dikesi
1983. Çün ağacuñ budağı dalı kemāle irişe
Ba⁶ dezān başlar o ağaç kim dizile yimişe
1984. Ümmehātdan soñra olur her ne kim mevlūd olan
Müfredātdan soñra dört terkīb-ile mevcūd olan
1985. Çār ⁶anāşır müfred oldı ādem andan oldı cem⁶
Şem⁶ idān yağı fetil olmazsa yanmaz anda şem⁶
1986. Rūh hod beş yüz yıl evvel yaradıldı kamudan
Şüretidür pes cihānda yaradılan soñradan

1987. Emr oldı rûha tâ kim bindi nefhüñ atına
Âyine bulmağ-ıçün seyr itdi nefsüñ katına
- 73-B
1988. ‘Aql-ı külden ‘âlem-i hâke gelince işbu hâl
On sekiz biñ ‘âlemi kıldı teferrüc bî-gümân
1989. ‘Âlem-i emri vü halkı çünki seyrân eyledi
Şayd içün perrin açub pervâz-ı cevân eyledi
1990. Çün menâzil kaç‘ idüben indi esfel ‘âleme
Şüret-i insân tutub geldi nefs çün Âdeme
1991. Âdemüñ nefsi bulıcağ buldı derdüne devâ
İrdi ma‘ şükına ‘âşık aldı vaşlından şafâ
1992. Nefs anı karşıladı kendüzine cân eyledi
Kendünüñ iklîmi içre anı sultân eyledi
1993. Didi saña muntazırdum⁸¹⁰ gice gündüz mâh u sâl
Kim göreydüm yüzüñi bula-y-ıdum bir dem vişâl

⁸¹⁰ munzarırdum

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

1994. Beşâret tenlere kim cân gelüpdür
Sa'âdet cânlara cânân gelüpdür
1995. Vücüd ehli sevinsün 'işret itsün
Gönüller tahtına sultân gelüpdür
1996. Firâğdan dertlülere muştulañuz
Vişâlden kim bugün dermân gelüpdür
1997. Dağı zâr itmesün bülbüller efgân
Ki bâğ içre gül ü reyhân gelüpdür
1998. Bugün 'âşıklar olsun mest ü maḥmûr
Ki sâķī ḥalvet-i mihmân gelüpdür
1999. Şaçuñda n'ola küfr oldı-sa pinhân
Ki yüzüñ maḥla'ı imân gelüpdür
2000. Bugün 'âşıklarüñ baḥtı uyandı
Ki vaşluñ 'ıydına ḳurbân gelüpdür
2001. Yüri var ḥâzır ol şâh işigine
Dem-i luḥf u dem-i iḥsân⁸¹¹ gelüpdür

⁸¹¹ Dağı luḥf u dağı iḥsân

74-A

2002. Çün kim ol Faḥr-ı cihānuñ oldı rūḥı mübtedā
Cümle mevcūdāt içinde anı kıldı muḳtedā

2003. Gevheri kim zāhir itdi evvel anı baḥr-ı cūd
Ol hüviyyet maḥzeninden çıkarub virdi vücūd

2004. Eyledi aña tecellī cümle esmā vü şıfāt
Ol şıfāt içinde itdi hem tecellī künh-i zāt⁸¹²

2005. Gizledi anuñ içinde ma' niler varın tamām
Ḥaḳdan özge anı bilmez kimse anda ḥāş u 'ām

2006. Diledi kim bunda her ma' nī ki var icmāl-ile
Göstere bu ḥalk içinde cümlesin tafşıl-ile

2007. Ne ḳadar kim eyledi anda kemālāt-ı nihān
Āşikāre eyleye tafşıl-ile ḳıla 'ayān

2008. Virdi destūr tā kim ızhār itdi esmā vü şıfāt
Andağı ma' nileri gözükdü dürlü dürlü zāt

2009. On sekiz biñ 'ālem oldı cümlesi taḳdīr-ile
Ol nihān olan zuhūra geldi bu tafşıl-ile

⁸¹² kendü zāt

2010. Ay u güneş 'arş u kürsü cümle bu heft âsımân
Bu zemînde içindeki-y-le her mekân u her zamân
2011. Dağı cümle enbiyâ vü aşfiyâ vü evliyâ
Evvelîn vü âhirîn hem yaradılmış ne ki ola
2012. Anda gizlü ma' nîlerdür bunda geldi şürete
Tal bu baħr-ı hikmete vü bu 'acâ 'ib kudrete
2013. Çünkü ma' nî şürete geldi gözükdi bir cihân
Yoksa cümle var idi ol gevher içinde nihân
2014. Diledi Hâk şâniyâ⁸¹³ tafşil ü icmâl eyleye
Bu mezâhirler varın bir yirde ikmâl eyleye
2015. Bu cihânuñ varını anda kıla yine nihân
Her ne kim vaz' itmiş-idi 'âlem içinde 'ayân
2016. Hâk yine Faħr-ı cihânuñ zâhir itdi şüretin
Hâtem itdi enbiyâya gör Hudânuñ kudretin
- 74-B
2017. Cümle esmâ vü şıfâtın anda icmâl eyledi
Cümle 'âlemler varın bir yirde ikmâl eyledi

⁸¹³ tanıya

2018. Hâlik ü Sübhân ki kıldı on sekiz biñ ‘âlemi
Bir yire cem‘ eyleyüben muhtaşar bir âdemi
2019. Aña geñez çatre-i deryâyı ‘ummân eylemek
Girü dönüp çatrede deryâyı⁸¹⁴ pinhân eylemek
2020. Ol Habîbe bu kemâli ittibâ‘ iden bilür
İttibâ‘ itmek-ile insân-ı kâminden olur
2021. İttibâ‘ itmeyicek ol dağı a‘ mâ gibidür
Dimegil insân aña gerçi ki insân gibidür
2022. Şûret-i insân ise ma‘ nide ya dîv ya perî
Ya ağaçdur yâhû taşdur yâhû hayvândan biri
2023. Lâkin ol insân-ı kâmil ittibâ‘ itmek-ile
Sünneti vü farzını tutmağ-ıla bilmek-ile
2024. Hağ çatında ol dağı anuñ gibi maħbûb olur
Aña tâbi‘ olmasından kırbet-i devlet bulur
2025. Hağ te‘ âlâ bize bu icmâl ü tafşîli ‘ayân
Gösterür eşyâ içinde her zamân şadr-ı nişân
2026. Bir çekirdek yir içine çün emânet kıoyasın
Az zamândan bir kıaba ağaç çıkarmış göresin

⁸¹⁴ çatreyi deryâ-yı

2027. Bitmiş anda allar vü budaklar vü yapraklar
Dürlü çiçek surh şaru vü gök kara aklar
2028. Şad hezārān yemişüñ var tohumı içinde ‘ayān
Ol tohum içinde yine ol kaba ağac nihān
2029. Evveli nice tohum-ise āhiri hem yine ol
Kudretine şāni‘ uñ şun‘ı içinde bula yol
2030. Gizlemiş bir katre şu içinde ādemi ber-kemāl
Gizlemiş ādemde ‘ālem varını ol Zü’l-celāl
2031. ‘Ālemüñ her cüzünü esmāya mazhar eylemiş
Dönmiş ol esmaları ādemde izhār eylemiş
- 75-A
2032. Gizlemiş ādemde ‘ālem varlığın esmā varın
İkisine mazhar itmiş bunu *Rabbü’l-ā‘lemīn*
2033. Şanasın bir gözgünüñ⁸¹⁵ düşmüş içine her şuver
Ol şuver üstinde yazlu ism-i⁸¹⁶ Hāğdan her ne var
2034. Şüret-i hādiş velī esmā-yı Hāğ vü adı⁸¹⁷ kādīm
Şüreti bir muhtaşar nüsha velī esmā-yı ‘azīm

⁸¹⁵ gün gözgüsü

⁸¹⁶ ismi

⁸¹⁷ varı

2035. Birisi baħr-ı fenā vü birisi baħr-ı beķā
Birisi zūlmet-i kudūret birisi nūr-ı zıyā
2036. Birisi ‘ayn-ı memāt vü birisi ‘ayn-ı ħayāt
Birisi teşne cigerdür birisi āb-ı firāt
2037. Biri faķır ü muħtāc olmış zekāta müsteħaķ
Birisi şāhib-ġinā şāhib-‘atā eltāf-ı Ĥaķ
2038. Ĥālıķ-ı Sübhān ki kılmış ikisin bir yere cem‘
Birisi toptolu zūlmet birisidür anda şem‘
2039. Ĥaķ te‘ālā çün yaratdı ol Ĥabībün rūħını
Zāhir itdi pertevinden cümlenün ervāħını
2040. Āyine eyledi anı kendünün öz zātına
Bunları āyine kıldı şad hezār evşāfına
2041. Çünki mūm olmasa āyine göstermez cemāl
Bezm-içün bu ‘āleme ervāħlar itdi irtiħāl
2042. Nefs-i insān mūm olısar lā-cerem kıldı sefer
‘Ālem-i ervāħdan bu ‘ālem-i cisme güzer
2043. Emr kıldı tā ki nefħün yiline oldu suvār
Şol Süleymān taħtı gibi dem-be-dem ķonar göçer

2044. ‘Aql-ı külle uğrayub oldı anuñla cāna cān
Aldı andan ‘aql-ı cüzvī⁸¹⁸ uğraduğına nişān
2045. Andan irdi nefis-i külle gördü kim bir hoş nigār
‘Aql-ı küll ‘āşık buña vü bu aña ma‘ şuk-vār
75-B
2046. Nefs-i cüzvī bundan oldı gördi maħbüb-ı zamān
Nefs-i küllüñ şüretidür levħ-i maħfūz-ı cihān
2047. İki cüzvī birbirine ‘āşık u ma‘ şuk revān
Bundan oldı kut u hıfzı yola oldılar revān
2048. Geldi tab‘-ı aşlı küllide buña eyledi nüzül
Ortasında ma‘ nī-y-ile şüretüñ buña irdi yol
2049. İkisindendür mürekkeb tab‘ bundan bir mişāl
Alup eyledi güzer ‘arş şüretin eyle ħayāl
2050. ‘Arş-ı a‘ zam kim muħīṭ-i ‘ālem-i ekber-durur
Kürs-i vāsi‘ bunuñ ħatında key aşğar-durur
2051. Çarħa girmiş āfitāb-ı ‘ışka ħarşu zerre-vār
Berħ-i ħāṭıf gibi devr eyler hemīşe bī-ħarār
2052. Her ne kim içinde varsa cümlesinüñ cānidur
Ger meded yetişmese küllinüñ ol dem fānidür

⁸¹⁸ cüzī

2053. Pes dimāği andan aldı ordan kıldı ‘udül
Şād u hurrem geldi kürsi üstüne kıldı nüzül
2054. Gördi anuñ heybetin vü gördi anuñ vüs‘ atin
Çarha girmiş ‘aks-i devr-i ‘arş ider hareketin
2055. ‘Arş maşrıqdan yañadan mağribe devrân ider
Kalanı kürsî vü eflāk maşrıqa seyrân ider
2056. ‘Arş çün kuvvetlüdür a‘ zam-durur gör kim n’ider⁸¹⁹
Günde bir kez bunları kendü-y-ile alur gider
2057. İllā bunlar dağı azın azın ol seyrin kıomaz
Ayda bir yirde varur gerek kış olsun yāhūd yaz
2058. Bu sarāydur kürsî kim toptoludur kıandîl-i nūr
Pes revānı andan aldı rûhumuz kıldı ‘ubūr
2059. Evvel Zuhal beytine girdi gördi kim bir şahs-ı pîr
Kürsî üstinde oturmuş dört eli var destigîr
2060. Bir elinde tâc dutar bir eli âteş tutar
Bir elinde var kilid vü bir elinde mûş tutar
- 76-A
2061. Bir kişiye eylerse tâc yañasından nazâr
Anuñ işi lehv ü lu‘ b hânesinde olur mu‘ teber

⁸¹⁹ nidür

2062. Od yañadan kim nazār eylerse hāk eyler anı
Od kilīdden yañadan ekinci⁸²⁰ ider heb göreni
2063. Ol saçın tıtduğı elden yañadan kılsa nazār
Ol kişi lehv ü lu‘ b ertesinde olur mu‘ teber
2064. Var⁸²¹ hamīde vaşflarından hem şebāt u hem sükün
Var⁸²² zemīme vařflarından mekr ü hīle ‘ azm-i dūn
2065. Vaşflar-ıla vaşflanup alup talağ hāşıyyetin
Şād u hürrem Müşteri beyninde tıtdı ‘ işretin
2066. Gördi bir şahs-ı münevver şāhib-i ‘ ilm ü hūner
Kürsi üstinde oturmuş jengārī⁸²³ geymiş meğer
2067. Sağ eli tıtmış kitābı şol eli tesbīh ider
Heb şalāh hayr işler kıtına gelür gider
2068. Zāhir elinde sa‘ ādet hem ‘ adālet sīreti
Hağ ‘ atā kılmış aña hulq-ı hasen hoş devleti
2069. Vaşfları-y-la vaşflanup aldı ciger hāşıyyetin
Şād u hürrem beyt-i Merrihe irdi dutdı hürmetin

⁸²⁰ ikinci

⁸²¹ Ver

⁸²² Ver

⁸²³ jangezi

2070. Gördi bir at üzerinde bir yigit merdâne var
Bir elinde bir kesük baş birinüñ şimşir var
2071. Vaşfi bî-pâk vaqtine⁸²⁴ koparub yimek harâm
Tâhir oldıgın görürler buradan her hüş u ‘âm
2072. Vaşfları-y-la vaşflanub aldı ödüñ hâşıyyetin
Oldı hürrem beyt-i Şemse irdi tutdı hürmetin
2073. Gördi bir yigit laţif ü hûb-rüy başında tâc
Taht-ı nür üstinde hem çün pâdişâh-ı hoş mizâc
2074. Tahtını götürmiş arşlan ‘âlemi seyrân ider
Halk-ıla dostlık idüp⁸²⁵ ‘adl eyleyüb ihsân ider
2075. Vaşflarıyla bunlaruñ da yüregın aldı nişân
Şâd u hürrem oradan Zühre evine hem revân
- 76-B
2076. Gördi bir zen şüretinde bû-yı hûb u hûb-rüy
Kürsi üstinde oturmuş virür alur rûya rüy⁸²⁶
2077. Bir elinde saçınuñ bölüklerin almış dutar
Bir eline âyine almış aña qarşu baqar

⁸²⁴ Vaşf-ı bî-pâk u refine

⁸²⁵ iden

⁸²⁶ rû-be-rüy

2078. Elinde sâzları ʿ ışk-bâzılık işi
Karşusunda ʿ turmuş anuñ hûb şûretlü bir kişi
2079. Vaşfları-y-la bu gönül hâşıyyetin aldı zamân
Şâd u hürrem pes ʿ Uṭârid evine geldi ʿ ayân
2080. Gördi bir ṭāvus kuşınıñ üstine kılmış kuʿ üd
Tâc urunmuş âğ geymiş şâhib-i elṭâf-ı vücûd⁸²⁷
2081. Bir elinde levh dutmuş aña nâzır dem-be-dem
Bir eline bir yılan dutmuş anuñ ağzında sem
2082. Şâhib-i ʿ ilm ü feşâhat hendese ʿ ilm-i nücûm
Mâyil-i cümle ṭabâyiʿ zeyrek ü şâhib-rukûm
2083. Vaşfları-y-la ol dimâğ hâşıyyetin aldı revân
Şâd u hürrem beyt-i Mâh'a ṭutdı yüzünü ʿ ayân
2084. Gördi bunuñ evini kim egrice çevgâmı var
Kendüzdür ṭop gibi sürʿ at-i bî-mişli var
2085. Bir elinde tâze yaprağı açılmış ṭalı var
Bir elinde incüler⁸²⁸ bigi emşâli var

⁸²⁷ şâhib-elṭâf u vücûd

⁸²⁸ ʿ aḳdi

2086. ‘İlm-i baħr u kimyā vü ‘ilm-i miqđār u ħisāb
Buña mensūb oldu her zemīn ü kār-ı āb⁸²⁹
2087. Vaşflarıyla öygenüñ⁸³⁰ ħāşıyyetin aldı nişān
Şād u ħurrem ol hubūle ‘āleme oldu revān
2088. Buña deġin ‘ālem-i emr idi ol oldu tamām
Şimdi geldüñ ‘ālem-i ħalqa ħafeş tut yāhū dām
2089. ‘Ālem-i emr-ile ħalquñ ortasında bī-ħicāb
Bu hubūldur ki bundan şūreterdür feth-i bāb
2090. Ĥaġ te‘ālā bunda ħodı iki ‘ālemden eşer
Uyħuda düş görmegi aldı nişān itdi güzer
- 77-A
2091. Geldi rükn-i āteşe gördi ki bir ħādım dilir
Tiz ṭab‘ u ħahr u ħışm issi veli ħalqa münir
2092. Mebde’iniñ ħıdmetinde kā’im olmuşdur niyāz
Şevķiniñ ġālibliğinde her neye irse yaġar
2093. Ehl-i küfrüñ ħāhiridür āħiretde düşmeni
Sevinür anları görse nitekim od odunı

⁸²⁹ kār u āb

⁸³⁰ öñiniñ

2094. Yumşadur atıları vü puhte ılır h amları
Taş u dem r ortasında gizlüdür anu  biri
2095. Vaşfların t td  har ret vaşfinı aldı niş n
Ş d u hürrem ol hev nu  beytine oldu rev n
2096. Gördi bir h dim laţif her yire ol ılır sefer
Kim r ku  içindedür ancar  eyleser güzer
2097. Raĥmet-i Hadur irişür amuya bundan ĥay t⁸³¹
Perveriş olur cih nda cümle ĥayv n neb t
2098. Vaşfları-y-la anlaru  ĥ şıyyetin aldı niş n
Ş d u hürrem r kn-i  ba irişüb oldu rev n
2099. Gördi bir h dim ki m şt k ma  bedin n s cidi
Zindeg n  mazharı v  ĥ lıinu  ĥ midi
2100. H ilm   şerm d n-ı himmet k hil  tab  ında var
Z hir z t  muahhar⁸³² ber-tev zu  b -ar r
2101. H ilelendi vaşfları-y-la balg mı dutd  niş n
Ş d u hürrem r kn-i ĥ ke irişüb oldu rev n

⁸³¹ ĥayv t (yazma nüshada da bu şekildedir.)

⁸³² mazhar-ı

2102. Gördi bir hādīm ki altı yüz var ṭab‘ -ı seyl
Oturup ider teşehhüd içre tesbīḥ-i ḥalīl
2103. Rūkn-i settārī⁸³³ şıfat şāḥib-tevāzu‘ ber-diyār
Ayağı altında ehl-i ‘ālemüñ ṭutmuş qarār
2104. Zāyi‘ itmez her emānet kim içinde koyalar
Toḥm olursa ḥod ‘ivażı yirine şad dāneler
2105. Şad hezārān buradan ḥalkā menāfi‘ irişür
Zindegānī bunsuz olmaz cümle buña dūrişür
- 77-B
2106. Ol menāfi‘ yüzine baḡ zulmetine baḡmaḡıl
Ma‘ nīsine baḡ kim neler var şūretine ḡalmaḡıl
2107. Budur ol āyineye mūm olmaḡa ḡābil olan
Rūḥumuzı ḡurbete bu mūm-içün şaldı şalan
2108. Ol mehābet ‘ālemi kim esfel-i sāfil-durur
İşbu ḡākūñ ‘ālemidür bilmeyen ḡāfil-durur
2109. Ḥāk içinde bilmedi İblīs çoḡ ma‘ nileri
Zulmetin görüp didi ḡaḡında lā-ya‘ nileri

⁸³³ sītārī

2110. Vaşflarıyla h̄ilelendi aldı sevdāyı nişān
Ol mevā seyl taşuñ⁸³⁴ beytine oldu revān
2111. Ya‘ ni kim ol me‘ ādın⁸³⁵ cismine kıldı güzer
Gördü kim halk içre dutmuş ol dağı olur hüner
2112. Halk içinde raġbeti vü ‘ izzeti vü hürmeti
Cān u dil maṭlūb olmuş içlerinde kıymeti
2113. Aldı andan zāhirin cismüñ ya‘ ni üstühān
Şaç şaḳal tırnaḳ u et ü deri cümle nişān
2114. Şāniyā kıldı naẓar⁸³⁶ cümle benānuñ cismine
Her birinüñ dürlü dürlü nef‘ ine vü ḍarrına
2115. Kışda ḥalvet eylemişler şūfiyāne ihtiyār
Yāz güninde ḥalvetinde başı kaldurup çıkar
2116. Dürlü dürlü ṭon giyürür bunlara bād-ı şabā
Her çiçekden hoş koḳular burına virür şafā
2117. Vaşflarıyla vaşfların aldı andan uzamaḳ
Şālişā ḥayvānlara kıldı naẓar aldı sebaḳ

⁸³⁴ mevāsīl şūlüşüñ

⁸³⁵ cemādın

⁸³⁶ kaṭar

2118. Gördi bunlar şaf şaf olmuş nev' nev' vü çok çok
Her birisi kendünün cinsi-y-le tutmuş zevk ü şevk
2119. Her birinde şad menâfi' şad meḥâsin şad kemâl
Her birin insân için kılmış Hâk te'âl
2120. Hilelendi cümlesinün vaşflarıyla nef ü darr
Aldı bunlardan teḥarruk işler iş hayr u şer
- 78-A
2121. Çekdi ğurbet çekdi fūrkat çün sefer oldu tamâm
Çü buldı gözgüye mûm pes sefer oldu ḥarâm
2122. Ger tolu olsa ḥazîne sîm ü zerden yig gelür
Kim teferrüc ḥüsninün gülzârına bundan kıılır
2123. Hiç birine iltifât itmez anuñ şâhib cemâl
Kendü ḥüsnin gördüğince faḥr ider görür kemâl
2124. Hâşıl itdi mûmı lâkin gözgüsü oldu ğubâr
Her maḳâmıdan aldı çünkim bed şıfatlar bî-şümâr
2125. Kendüzine vaşf idindi şimdi anı koyımaz
Gördüğinden üns tutdı daḥı terk eyleyemez
2126. Bu maḳâm-ı ğurbeti kendüzine tutdı vaṭan
Kendü şehrin añmaz oldu añmaduğı şor neden

2127. Çıkdı öñdin ol maqāmuñ ni‘ meti vü lezzeti
Hâtırına gelmez oldı şoĥbeti vü ‘ işreti

2128. Bu cihānı görïben aldandı bunuñ alına
Ėurre oldı yimegine içmegine mālına

2129. Enbiyālar vü evliyālar çün ĥaber getürdiler
Rūĥumuz şehrın görüb evşāfını seyrettdiler⁸³⁷

2130. Hāĥ te‘ ālā ĥazretinden bize getürüb kitāb
Didiler rūĥlar⁸³⁸ Hāĥ kim size eyledi ĥitāb

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

2131. Ĥitāb-ı Hāĥ budur cāna ki iy cān-ı vefādārı
Gerekse özge cānān ĥoĥıl sevdā-yı aĥyārı

2132. Gerekmez saña ol sevdā çekesin ĥayr içün ĥavĥā
Düşen sevdā-yı aĥyāre bulamaz ‘ āĥıbet yārı

2133. Seni ben iĥtiyār⁸³⁹ itdüm dü ‘ ālem içre yār itdüm
Seniñ-çün yoĥı var itdüm ĥılalar ĥıdmetüñ varı

2134. Vireyim nūr-ı Allāhı ‘ aĥā itdüm saña şāhı
Seniñ için şemsle māhı ĥılayım meş‘ aledārı

⁸³⁷ yitürdiler

⁸³⁸ rūĥlara

⁸³⁹ iĥtār

78-B

2135. Degülsin mûş ile mûrlar yapasın hâkden evler
Degülsin cîfe-hor kuşlar göresin kanda murdârı

2136. Ki sensin t̄avus-ı kudsî refîk-i ‘ Isî vü Mûsâ
Gülistân-ı bülbülsin gel teferrüc eyle gülzârı

2137. Gözüñ aç sen beni gözle kulağũ aç sözüm dinle
Göñül içre beni gözle benimle eyle bâzârı

2138. Buları ğayra viresin göñülde ğayrı koyasın
Beni⁸⁴⁰ bilesin göresin dil ü izârı

2139. Benüm dergâhuma hâşıl gelür gelmez baña ‘ âmil
Bu halvetgâh-ı mestândur şıgışmaz bunda huşyârı

2140. Hâbîbî iresin⁸⁴¹ yâre gerekmez iltifât-ı cevre
Ciger-pâre yürek yâre gerekmez mi o dîzârı

2141. Çün haber işitdi ervâh ol yaña itdi rücû‘
Kendü iklîmine gitmeklige eyledi şürû‘

2142. Bilmedi ne yol-ıla vara yine ol şehrine
Ne iş-ile irişe ol zevkine ol şevkine

⁸⁴⁰ vü ğayrı
⁸⁴¹ ire min

2143. Pes haber virdi aniñçün Hâzret-i Faḥr-ı cihân
Kim şalât mi' râc-ı mü'mindür bilüñ bellü beyân
2144. İdüñ ol a' lā-yı ' illiyyîne bunı nerdübân
Ayak ayak kaç' idüñ menzillerini pā-yi cān
2145. Ol nüzül eyledüğü gibi degüldür bu ' urüc
Anda ıarlığa duḥüldür bunda ıarlıktan ḥurüc
2146. Anda zülmet ' âlemine eylemişdi bu sefer
Bunda zülmet ' âleminden eyler envâra güzer
2147. Bunda bu cism şıķleti eylemek gerek ḥafif
Şartların idüp ri' âyet tâ ola cism-i laṭif
2148. Nitekim baĝla didi yani cismine ol ḥayru'l-beşer
Ḥiffetinden bir ḥacer⁸⁴² yoksa ki rûḥ olup güzer
2149. *El vuzû' u nûru'n- ' alâ-nûrın* didi Faḥr-ı cihân
Ya' ni a' zâ varımı nûr eyler ol âb-ı revân
- 79-A
2150. Nûr ider zülmetlerini şıķletin ider ḥafif
Dökülür cümle günâhı heb keşif olur laṭif
2151. Pes ḥuzûr-ı ḳalb-ile iḥlâşı elde eyleye
Niyyet-i mi' râc ide *fevķa'l- ' ulâ* yol eyleye

⁸⁴² hecez

2152. Rūhumuz kaçˆ eyleye menzillerüñ varın tamâm
Her rükûˆ da her sücûdda eyledügünce kıyâm
2153. Pes rükûˆ ı farzlaruñ beş vaktde yigirmi aded
Rekˆ at-i sünnetlere dağı o miqdâr oldı had
2154. Beş vaktde iki menzil varını heb kaçˆ ider
Farzlar içinde birin sünnetde birin cemˆ ider
2155. Varduğınca her maķāma vaşfların anda koyar
Levh-i dilden naķşlarını āb-ı ˆ ışķ-ıla yuyar
2156. Her nuķûştan şāf olup ol hāzrete lāyık olur
Vaşflarını dikdigince yolda ol sābık urur
2157. Pes rükûˆ uñ her birinde irişür bir ˆ āleme
Bu ˆ urücü hāşıl iden beñzer uşda ādeme
2158. Ol seferde niyyetüñ gözgüye mûm bulmağadur⁸⁴³
Bir seferde niyyetüñ hāzretde anı koymağadur
2159. Āh eger kim āyine pāk olmaya iy bī-hüner
Ne getürdüñ armağān çün eyledüñ uzak sefer

⁸⁴³ yulmağadur

2160. Ey ulum alk anarın pk eyledüñ yıllar-ılan
alka arşı Őuretiñi bizedüñ⁸⁴⁴ tonlar-ılan
2161. Baña manargah olanı eyledüñ mi hi pk
Anı pk eyledüñ-ise olmasun hi saña bk
2162. Nefse uyup azretümi yosa unuttuñ-ise
Ni metümi yiyüben ayra göñül virdüñ-ise
2163. Alemler-i esfelde alduñ bil cehennemdür yirüñ
Cennete laıyık degülsin döndi benden ün yönüñ
2164. Ayine olmalıa ben seni abil eyledüm
Cümle alem ortasında seni aıl eyledüm
- 79-B
2165. Nefse uyup ün yitürdüñ ol yaña abilligi
Alı odun ün abül eyledüñ ol cahilligi
2166. Zülmi ıldıñ sen senüñ nefsüne benden bilmegil
Ben didüm ki ehli ol sen tiz olduñ ehl-i gil
2167. Ah idelüm gözgümüz pk olmayınca ah ah
Evlilyalar yüzi a oluncaaz bizüm siyah

⁸⁴⁴ bizedüñ

2168. Bu şalâte nerdübân anuñ-içün didi Resûl
Kim huzûr-ı kalbî ola açıla Hâkdan aña yol
2169. Ol kişi kim göñlini hâzretde hâzır koyamaz
Ol namâz ehli degüldür yüz kıılır-ısa namâz
2170. Kim huzûr-ı kalb-ile olmayana dime şalât
Çünkü şeytân fitnesinden bulmadı kalbi necât
2171. Ehl-i diller bu şalâtdan hâlî olmaz bir demin
Lâ mekâna seyr iderler nerdübâna durmadın⁸⁴⁵
2172. Bizi gör kim nerdübâna ayağumuz urmadın
‘Ömrimüzde lâ mekândan yaña seyrân kıılmadın
2173. Bu şalât mi‘râcına çün ayağumuz irevüz
Ayağ ayağ nerdübândan aşâğaya gidevüz
2174. Çıkmazuz bu ‘âlemüñ endişesinden bir kıadem
İşbunuñ gibi şalâtuñ yig vücūdından ‘adem
2175. Çünkü Hâk evşâfını kıılmadıñ evşâf-ı pāk
Göremezsın bir salât içinde sen illâ ki hâk

⁸⁴⁵ Beyitteki bu ikinci dize ile müteakip beyitteki ilk dize, Budak’ın tezinde yer almamaktadır. Diğer iki dize birleştirilmiş ve böylece toplamda bir beyit eksik olmuştur.

2176. Çünkü rûhuñ seyr ider bu ‘âleme oldı revân
Uğradıkça her maķâma ordan aldı nişân
2177. On sekiz biñ ‘âleme seyrân idüp aldı nişân
Pes ‘aceb görme kılursa uğraduğundan beyân
2178. Her ne kim ‘âlemde var sende nişânı var-durur
Haķ te‘âlâ kudretinde bu kıatı âsân-durur
2179. Kudret-i Haķda berâber zerre-ile âfitâb
Kudret-i Haķda berâber baķr-ile bir kıatre âb
- 80-A
2180. Kudret-i Haķda berâber kûh-ile bir dâne kâh
Kudret-i Haķda berâber bendesiyle pâdişâh
2181. Kim vücûda nice gelürse ‘ademden bu kıalîl
Ol keşiri daķı anuñ eyler evvel ol celîl
2182. Nitekim buña gerektür ģarf-i nûn u ģarf-i kıâf
Ol birine daķı ancaķ ol gerek iy zû-fünûn
2183. Her ne kim âfâķda var enfûsde andan var eşer
Ba‘ zısın işidicek ba‘ zısı gönüle toğar
2184. Bu vücûduñda başuñ göklere beñzer yidi kıat
Yidi yılduz yidi kıuvvet gibi oldı seyyarât

2185. Һayledur vāhimedür fākihedür hem Һāfıza
Müşterek Һiss-i müdebbir sābi‘ oldı zākire
2186. Dört melekdür dört Һasen bāşıñda çün sem‘ ü başar
Biri şemm ü biri zevk ü ten mişāl bir meger
2187. Şaç u şaçal mīşe ağaçlardur tolar giyāh⁸⁴⁶
Gündüzindür rū-yı şen gicedür zūlf-i siyāh
2188. Derelerdür hep Һamarlar anda k̄ān āb-ı revān
Gögüz arҺa düz yirdür yüce Һağlar üstüҺān⁸⁴⁷
2189. Dört fi‘lin ‘ālemüñ bu dört Һab‘ a kıl kıyās
Balğam u şafrā vü sevdā Һün cild aña libās
2190. Dört ‘uzvuñ dört yili var her biri bir işdedür
Dört kuvve bu vücūduñ içinde cünbüşdedür
2191. Cāzibedür hāzimedür māsighedür dāfi‘ a
Eksük olsa birisi mevt olur ol dem vākı‘ a
2192. Nitekim ol dört fazluñ eksük olsa birisi
Heb Һarāb olur cihān ma‘ mūra irişmez yolu

⁸⁴⁶ kiyān

⁸⁴⁷ seyĥūn

2193.    lem ire dört Şu vardur biri acı biri Őur
Biri tatlu biri  o ar birisin sen  utma  or
2194.  b-ı Őurı gözde  odı bir  ula da acı Şu
 o arın burında  odı tatlusın ağızda  u
- 80-B
2195.  udretinden her birinde  ikmeti var b - is b
Fikr iderse   ikmetinde Şad hez r n açıla b b
2196. Bu nefesler yil-durur eser bu uyanıklık  ay t
A lamak yağmur-durur her gice uy udur mem t
2197. Pes bu nefs nd r seni f r atde  oyan her zem n
Virmese  ma Őudını vuŐlatda g r seni rev n
2198. Bu v c du     leminde bu büyük    lem nih n
EylemiŐd r  a  te   l  cümleden vardur niş n
2199. Ol niŐ nu  küllisini sen de   n  if  idesin
Bu büyük    lem iinde her ne varsa bilesin
2200. Anı -i n k  k oldu ol cih ndan bu cih n
Kim hez r n ma  niler  ak ire oldu heb nih n
2201. Yidi  at gök   arş u kürsi ay u güneş heb nih n
Cism-i  ak  bunlaru   aŐrasına düşdi   ay n

2202. Bu büyük   alemden i er d r amm  cism-i h k
Ta ra d  di   ar -1 kürsi ay u gün efl k-i p k
2203.  retini z hir itdi ma niler varı   ay n
Cism-i h ki orta yirde oldu bir no ta hem n
2204. Bir ev içinde hez r n me   ale olur nih n
 unki taşra  ıkarasın n r-ile  olar cih n
2205. Pes bu    lem da ı bir insan-ı ekberdür hem n
Ma nisi ta rasınadur ortada cism-i zemin
2206. Pes bu büyük    lem n gözi-durur ins nlar
Kalanı a z -durur c mid eger hayv nlar
2207. G z içinde ol bebedd r H zret-i Fa r-i cih n
Ol bebek içinde da ı var-durur n r-ı nih n
2208. Nitekim gözüyle i ler cümle ins nlar i i
Ol bebedd r gideren gözler içinden te vii
2209. H zret-i Fa r-ı cih nsuz halka yo -idi kıy m
Kim  eri  at olmasa  utmaz-idi    lem niz m
- 81-A
2210. G ci yeten yetmeyi ol dem eylerdi hel k
Z lm-ile v  katl-ile biri birin eylerdi h k

2211. Ger şorarsañ nice gözüñ bebegidür ol Hâbîb
Bu büyük ‘âlem içinde ‘âleme şoñra gelib
2212. Bundan öñdin altı biñ yıl buldı ‘âlem vücûd
Nicesi bu ‘âleme kıldı şehâvet kıldı cûd
2213. Diñle imdi Haq te‘âlâ kıldı *levlâk* hitâb
Mâ hâlaqtu’l-halka diyü bize bildürdi kitâb
2214. Halkına bu cihānuñ çünkim ol oldı sebep
Pes gözüñ içinde nūr olduđını kıлма ‘aceb
2215. Kim budur ol ism-i evvel ism-i āhîr mażharı
Enbiyâ vü evliyānuñ perveri vü serveri
2216. Enbiyâlar varı bunuñ sırrıdur kim geldiler
Mu‘cizâtlar gösterüben emr-i ma‘rûf itdiler
2217. ‘Âleme kendü gelince sırrı kıldı terbiyet
Kendüden şoñra yirinde diñdi şâhib-ma‘rifet
2218. Enbiyâlar varınuñ ervâhı bunuñ cüzvidür
Pes fazîletde olur sıflı düşer bu ‘ulvidür

2219. Hâtemidür enbiyānuñ mebdâ'idur 'âlemün
Mu' cizâtlar heb hüneler enbiyâlarda bunuñ
2220. Hâtem-i⁸⁴⁸ mühr-i Süleymân buña virildi hemîn
Çalanı bunuñ öñinde kıldılar bu sırr-ı zemîn
2221. 'Âleme oldur mu' allim cümle şäkirdi anuñ
Hall ider müşkillerin her dü cihānuñ hâlinuñ
2222. Haçdur aña mu' allim mektebi Haç mektebi
Mektebinden 'ilm ü hikmet ma'rifetdür mektebi
2223. Evvelinüñ âhirünüñ başına bu vurdı tâc
Enbiyâlar ümmeti olsam diyü kıldı ihtiyâc
2224. Sen tabîb-i cân u dilsin çäre kıl dertlülere
Şerbetüñ içen marîza şek degül irer şifa
- 81-B
2225. Dostlaruñ haçķında nâzil oldı *lâ havfun 'aleyh*
Düşmenüñ haçķındadır *fî cîdihâ ħablun min mesed*
2226. Çapulara⁸⁴⁹ vara vara gelmişem uş çapuña
Hâlümi ' arz eyleyem maçşüdum oldur çapuña

⁸⁴⁸ Hâtemî

⁸⁴⁹ Çayulara

2227. *Len terānī* ma' nisinden haste oldu cān u dil
Sen ṭabīb-i cān u dilsin hoş ' ilācın eylegil
2228. Kalmışam fūrkat içinde vuşlata irmez elüm
Reh-nümāsın ' āleme göster baña toğru yolum
2229. Dü cihānuñ halkı dā'im saña ṭutmuşlar ümīd
Vir ümīzden kim kapuña geldi cümle nā-ümīd
2230. Muştafā sāliklerin görüb terahḥum gösterür
Şevḳlerine bunlaruñ baḳub tebessüm gösterür
2231. Dir ki iy sāliklerüm iy ' ışḳ-ıla ṭāliblerüm
İy benüm şadıḳlarum iy şevḳi⁸⁵⁰ hem-gāliblerüm
2232. *Len terānī* işidüben derd-mend olanlarum
Ḳapuma gelüp anuñ dermānını şoranlarum
2233. Fūrkat ü hicrān elinden cigeri biryānlarum
Vuşlata müştāḳ olup fūrkatden uşananlarum
2234. Şāh-içün gözin şikāra aldırān şāh-bāzlarum
Ṭatlu cānın dost içün terk eyleyen cān-bāzlarum
2235. Dirseñüz kim *len terānī* derdine nedür devā
Ḳ Hastası bunuñ nice şerbet iče bula şifā

⁸⁵⁰ şevḳ ü

2236. Gözümüze nūr-ı vaḥdet görmege nedür niķāb
Gönlümüzde zevķ-i vuşlat sürmege nedür ḥicāb
2237. Dil ḥicābı göz ḥicābı vaşf-ı kibrüñ zaḥmıdur
Hep maraź esbāblarınıñ bu ķatı mezmūm[1]dur
2238. Kibriyā Ḥaķ vaşfidur bunuñla mevşūf olmañuz
Siz daḥı İblisleyin bunuñla ma‘ rūf olmañuz
2239. Ḥaşşasıdur ḥazret-i Ḥaķķuñ bu vaşfa oluñ irāk
İşbu vaşf ucından olur ‘ aşıķa hem iftirāk
- 82-A
2240. Bu şıfātdan *len terānī* geldi Mūsāya cevāb
İtdigi dem Ḥaķķa *erini* lafz-ı emri-y-le ḥiķāb
2241. Seni baña gösterivir tā kılam saña naźar
Ben daḥı bir kişiyem bu ḥalk içinde mu‘ teber
2242. Ḥaķ didi kim senligüñle göremezsin sen beni
Senligüñ maḥv eylegil hıç ķomağıl sende seni
2243. Ger tecellī eyledikde tğ ķatlanmaz bana
Ger tecellī saña itsem ķala mı senlik saña
2244. Seni baña gösterivir dimegi ķo iy Kelīm
İstegüñ bul senligüñden benligüñden ol selīm

2245. Yılduzuñ haqqı ğurūbdur güneş eylese ʔulūʕ
Zulmete destūr olur bedr itse ʔoĝmaĝa şurūʕ
2246. Diler-iseñ olasın dīzārūm-ile sen lezīz
Senligi[nī] benligiñi maḥv eyle iy ʕ azīz
2247. Benligüñ maḥv olmayınca itmeyince üc fenā
Len terānī işidürsin isteme vaşl-ı beķā
2248. İy Ḥabībī cān u dil varı saña olsun fidā
Çoķ-durur müşkillerümüz ḥallini eyle ʕ atā
2249. Bu şıfat aşlı kemāl daʕ vīsin itmekden kaçār
Diye kim kāmīl benüm kāmillerüñ benem başı
2250. Bilirem cümle ʕ ulūmı bendedür vaşf-ı kemāl
Yoķ-durur benüm gibi şāḥīb-cemāl şāḥīb-kemāl
2251. Bu ḥavās-ı ḥamseden kıpar kıamu vaşf-ı kemāl
Daʕ visini eylemek İblīsleyin bulmaķ dālāl
2252. Göñlüni dünyāya meşĝül işbu kıuvvetler ider
Ne kıadar şuĝl eylese artuķ muḥabbetler kıoyar
2253. Ne kıadar kılsa muḥabbet artar anuñ benliĝi
ʕ Ucb u kibri daḥı kırsı şöhreti ḥod benliĝi

2254. Pes   il c ol-durur kim  ıla zıddını⁸⁵¹   amel
Pes tev zu  meskenetle gire irgüre  alel
- 82-B
2255. Bu  av s-ı  amse-i d ny ya me g l itmeye
 h ret  ubbını  ıla  ubb-ı d ny  olmaya
2256. Bu kem ller varını bile em net virdi  a 
Kendünün milki degüldür kendü fa ra m ste a 
2257.  ab urasın  ah bine bu em netler varın
Cism   c n   a l u   ilm   z t-ı va fu  her birin
2258. Bendesin  n bende  od kendüzine m lik degül
Bunu böyle bilmeyen derv   degül s lik degül
2259. Vu lata el n iri mez olmayınca sen fa r
F rkat içinde  alursın t  ebed  or u  a r
2260. Pes kem l anda-durur kim benligi ref⁸⁵² idesin
Hem kem l ev afını  a   azretin n bilesin
2261. Ma v olur  adi   u  atre ta ıca  ba r-i  adem
 atre ba ra iricek  atreli i olur   adem
2262. Bir gün ol  ah-ı Süleyman ta t üzre oturur
Ba layub el   am u  a lar  ar usunda hep  urur

⁸⁵¹ kim ol-durur zıddını  ıla

⁸⁵² def 

2263. Bād-ı şarşardan⁸⁵³ şikāyet eyledi heb pīşeler
Kim bizi tefriķ ider cem' iyyetümüzü bozar
2264. Kimümüzü mağribe şalar kimümüz maşrıķa
Yirimüzden şoyumuzdan bizi kıllur tefriķa
2265. Pes Süleymān diyü şaldı tizcegin getürünüz
Kendünüz seyrine ķoman sürünüz yitirünüz⁸⁵⁴
2266. Ol dem ol sā' at ķaşırga gürleyüp ķoptu gelür
Pīşe bundan başladı şavaşmağa ķanat urur
2267. Pes Süleymān eydür iy pīşe tüzāhı görelüm
Bād-ı şarşardan şikāyet itdüğünü şoralum
2268. Kim muķābil olmayınca şer' işi olmaz tamām
Pīşe eydür ol gelicek biz yanaruz ne kıyām
2269. Anuñ āvāzı gelicek yanıben gitmek gerek
Biz za' ifuz ol ķavīdur gitmedin n' itmek gerek
- 83-A
2270. Ol vücūd bulduğı yerde biz oluruz tiz ' adem
Ol gidicek virilür bize hil' atlere ķadem
2271. Pes Süleymān didi hep Tengri virür hil' atleri
Kimine za' fi virür ol kimine ķuvvetleri

⁸⁵³ marāzdan

⁸⁵⁴ yiriñüz

2272. Gel beru iy sâlik-i Hâk çekmegil çok zahmeti
Benligüñ terk eyle ancak bul yakînde⁸⁵⁵ vahdeti
2273. Bir kademde kaç^ç idersin şad hezârân menzili
Bir nefesde hâşıl olur biñ teferrüc lezzeti
2274. Pes hicâb-ı a^ç zam ol benlikdendür gec oradan
Açıla gönlüne Hâkkuñ hikmeti vü kudreti
2275. *Lem yezelden toğa güneş lâ yezâli* bitmeye
Karşusunda zerre-vâr olup kılasın hareketi
2276. Çün güneş kıla nazâr zerreñ dahı ola güneş
İtmeye zerreñ gören ay-ıla güne rağbeti
2277. Pes gönüller ^ç âlemine toğasın güneş gibi
Bite anda dürlü çiçekler şolmaya hîç tal^ç ati
2278. Baır-ı ^ç ummân ola kaçreñ eyleye cüş u hurüş
Taşra döke dürr ü mercân gevher-i bâ-kıymeti
2279. Cümle aḥkâm oldı mensûḥ iricek ḥükmüñ revân
Zulmet-i küfri giderdi nūr-ı İslâmuñ ^ç ayân
2280. Ḥükmüñ oldı naşş-ı kâṭı^ç idemez kimse hilâf
Kim hilâf iderse ol dem vâcibu'l-ḳatli güzâf

⁸⁵⁵ yakînde

2281. Mürşid-i Hâksın gelipsin ‘ âleme irşâd için
‘ Adl idersin saña gelür pâdişâhlar dâd için
2282. Umaruz senden şefâ‘ at kapuñı kılduk penâh
Sen bize ol destigîr iy destigîr-i ehl-i günâh
2283. Hükûm kııl ol hâznedâre dūzaħa yapsun ħapu
Emr kııl bu hâznedâra cennete açsun ħapu
2284. Sûre sûre âyet âyet ‘ aşr u ħizbüñden⁸⁵⁶ meded
İsti‘ ânet isterüz senden ħurûfuñdan meded
- 83-B
2285. Hâħ te‘ âlâ ismüñi ‘ âlemde Ķur’ân eyledi
Hâħkı bâtıl seçmege fârûħ-ı Ķur’ân eyledi
2286. Her ħurûfuñ cânlara Hâħ ħâzretinden bir ħadeħ
Her bir âyet cân baħışlar âb-ı kevşerden feraħ
2287. Şad hezârân genc-i ma‘ nî her ħurûfuñda nihân
‘ İlm ü ħikmet ma‘ rifet deryâsı ma‘ nîñde ‘ ayân
2288. Ehl-i ‘ işħa her ħurûfuñda irer şad zevħ ü şevħ
Ehl-i zevħe bî-ħurûf irer me‘ ânî çok çok

⁸⁵⁶ cüz’iñden

2289. Leyletü'l-ıqadr ola ol Şeb ki eyledüñ anda nüzül
İsm-i a' zam sende gizlü kamu esmāya uşul
2290. Sende gizlüdür kitāb Şad Őuĥf-ı levĥü'l-mübīn
Sende cem' oldı 'ulüm-ı evvelīn vü āĥirīn
2291. Sen vesīle ol bize tā bulavuz Ĥaĥ raĥmetin
Kim seni kıldı vesīle ol Ĥudā-yı 'ālemīn
2292. Bundan uludur ola mı *len terānī* dinile
'ĀŐıĥa ma' Őūĥından aña nice dinile
2293. Vuşlata senden yitişür 'ālem iĥre Şad hezār
Niĥe bir fūrĥat iĥinde eyleyelüm⁸⁵⁷ āh u zār
2294. Dü cihānda irişür maĥbūbına maĥlūbına
Kime itseñ sen Őefā' at irer ol maĥşūdına
2295. *Len terānī* derdine dermān gerek diyen kişi
Buradandur ciĥerümüñ ĥanı baĥrumuñ başı
2296. Gel saña yol ĥöstereyim ĥut anı var Ĥāzrete
Len terānī dimeyeler irişesin vuşlata
2297. *Lā yime* āyetin oĥı bulagör sen ma' nīsin
Eĥ-ĥayyibātu li'ĥ-ĥayyibüñ ma' nīsin añlayasın

⁸⁵⁷ eyleye levme

2298. Sen muṭahhar olmayıcaḡ baña yunmaḡ⁸⁵⁸ neden
Len terānī işidürsin olmasa adı cān u ten
2299. Ṭāhirem ben her nefesde ṭāhir-berāyım hem-nişīn
Eteḡüme yapışur benüm muṭahhirler hemīn
- 84-A
2300. Nūr-ı Ḥaḡḡam zulmet-ile yoḡ-durur benüm işüm
Zulmeti def eylerem kim götürendür yoldaşum
2301. ‘Ālem-i āfāḡda güneş ‘ālem-i enfüsde ben
Olduḡumuz yirde şıḡmaz zulmet-i bā-ḡuşşadan
2302. Beni yoldaş isteyende hīç gerekmezdir ḡabeş
Zāhirinde bāṭında olmamaḡ gerek ḡadeş
2303. Her kimüñ ki destnamāzı yoḡ-durur ṭutmaz beni
Ḥayz olanlar hem cünübler aḡzına almaz beni
2304. Her ḡadeşden nitekim ṭāhir gerekdür her cesed
Bāṭında olmamaḡ gerek-durur evşāf-ı bed
2305. Nitekim şu-y-ıla olur ṭāhir ol zāhir cesed
Tevbe-y-ile ṭāhir olur dilden ol evşāf-ı bed

⁸⁵⁸ yımışak

2306. Bed şıfatlar olanuñ yoq bātınında destimāz
Destemāzsuz kişiye yoqdur namāz u niyāz
2307. Kibr hōdbinlik zemīme vaşflarınıñ başıdur
Bunları terk itmeyen İblislerüñ yoldaşıdur
2308. Ehl-i ‘ irfān ol tekebbür kişiye dirler habiş
Gider ol şeytān katına hazret-i Hāqdan dönüb
2309. Her kimüñ-le ki yitişdi bu hādeşden bir habes
Yidi deryā tahir itmez şuları olur ‘ abes
2310. Anı tahir itmege göz yaşı-y-la yumaq gerek
Anı mahv eylemege göz yaşın aqıtmaq gerek
2311. Yedi deryā idemez bir qatre göz yaş itdigün
Yur arıdur şad hezārān bed şıfat hōd benliğün
2312. Göz yaşıdur hān-ı⁸⁵⁹ gönli bed şıfatdan pāk iden
Tahir olur nitekim hem şuy-ı-la zahir beden
2313. Göz yaşı ol dem aqar kim ehl-i derd ola kişi
Kim yürekden derd olınca qopar o gözüñ yaşı

⁸⁵⁹ cān u

2314. Derd-ile göz yaşı gerek tâ ki gide ol pelîd
O gidicek⁸⁶⁰ bed şıfatlar vârisi olur hamîd
84-B
2315. Derd iste Hızr-veş kim derd-durur âb-ı hayât
Kim içer bu çeşmeden görmez dağı rû-yı memât
2316. Ehl-i derd ol tâ tutasın ehl-i derd lezzetini
Tur otur derdlüler-ile bulasın kıanda nebât
2317. Derd-i Hâkdur didürür kim Hâkka vire gönünü
Dimegil her nefsine uyanlara dertlü ‘ayân
2318. Dertlününü odur nişânı halvet ide ihtiyâr
Zıkr ü tesbîh ide âh u zâr-ile şavm u şalât
2319. Hâk-ıla bâzârı ola gayrılardan kesile
Zinet-i dünyâ gözünde çün fülûs-ı⁸⁶¹
2320. Uyhu görmez gözi yummaz giceler tâ şubha dek
Çağırur Hâkdan melekler kıanı tâ ‘ib tâ ‘ibât
2321. Var mı istiğfâr iden ya var mı bir hâcetlü kim
Hâcetin idem revâ virem günâhına berât

⁸⁶⁰ Ögidicek

⁸⁶¹ kesidâd

2322. Var mı zākir zākirāt var mı hāṣi‘ hāṣi‘ āt
Var mı sācid sācidāt var mı hāzi‘ hāzi‘ āt
2323. Var mı gözi yaşlu kim apuma gelmiş gözi yaş
Gözinüñ yaŝını silem diyem ne hācāt-ı pākiyāt
2324. Ehl-i derdüñ dü cihānda Hādan artu derdi yo
Zirā Hādan özge maŝüd kişiye Lāt u Menāt
2325. Bu Hābībīden cüdā ılma Hūdāyā derdüñi
Derd olıca ola ki dermānuñ ide iltifāt
2326. Gözle kim peyamberleri kim Hā yolında n’itdiler
‘İbret al ıŝŝalarından nice gelüp giddiler
2327. Anlaruñ derdlerini göz yaşın dökdüklerin
Āh u zār eyleyüben ço orular çekdüklerin
2328. Ādemi gör bu günāhdan nice yıllar aqladı
Tevbesi mabül olunca yaş gözinden aqladı
- 85-A
2329. Nūhı gör kim gice gündüz nice dögerler idi⁸⁶²
Dönmez idi emr-i Hādan Hā sözi söyler idi

⁸⁶² dökerleridi

2330. Ağlar idi qorkıdan kim bunlara hışm irişe
Ol sebebden kendü dahı Hışdan ırığa dışe
2331. Hızret-i Dāvudı gör kim eyler idi nāleler
Qorkar idi beni āhir şamuya mı şalalar
2332. Gōnl iřinden geřdūgi-řün hayf-ı zulumūn niyyeti
Qaçdı gōnlinden ol çadem ‘ilm ü hikmet hil’ ati
2333. Çıķdı gōnlinden Zebūr gitdi ol āvāz-ı hūb
Diyemez idi hālını kimseye halkdan⁸⁶³ utanub
2334. Almaz oldu kimseler āvāzı zevqından anuñ
Tırmaz oldu çoķ qışlar başı üstinde anuñ
2335. Çünki kıldı Ādem ü Havvā cinānda ma’ şiyyet
Ağ-iken cismi kızardı řūret oldu dīv⁸⁶⁴-řifāt
2336. Qaçdı hil’ atler özinden qaldı ‘ üryān u faşih
Yüceye qalkdı ağaçlar işledüğinden qabih
2337. Cennetūn yimeklerinden lořmasını yimez
Dürlü dürlü ırmağından bir işim şu işmez

⁸⁶³ Hışdan

⁸⁶⁴ rev

2338. H zret-i H kdan irişdi ol dem emr-i *ihbi *
Ya  ni kim cennet içinde aŐaĐaya in diy 
2339. Y ri in⁸⁶⁵ yir  stine kim hep bah yim andadur
  AŐiler anda yaraŐur   aş-ı n   im andadur
2340. Ulu derg h ulu heybet vay a a kim  orĐmaya
D rl  dürlü Şuc id p aĐlayuben⁸⁶⁶
2341. Bir g n hdan  blis oldu t  ebed merd d-ı H k
La  nete H kdan melekden  al[k]dan⁸⁶⁷ oldu m ste ak
2342. AĞlamağdan enbiy lar oldu maŐb l-ı e ad
 nkim  blis ağlamadı  aldı merd d-ı ebed
2343. Enbiy  g r nice  orĐar eylemekden bir g n h
Şad g n h eylerüz bir kez dimez z  h u v h
- 85-B
2344.  nki buldı enbiy lar ağlamağ-ıla nec t
AĞlamağlık bize dağı farz oldu v cib t
2345. Anı -içün didi *felyebku lillah*⁸⁶⁸ ol H b r
G lmeği az eyle  z ağlamağı eyle  keşir

⁸⁶⁵ Yoriyin

⁸⁶⁶ Őamurkmaya

⁸⁶⁷  aldan

⁸⁶⁸ ve li yebk  kesir n

2346. H zret me göz yaşın tutuğ ves le n' ideler
Kalmadı kapumda mağr m ağlayan c yendeler
2347. Kim bulutlar ne kadar kim yağdurursa yağmuru
Ni' met   rağmet ok olur yirleri kılur diri
2348. Ana dönmez bişik ire ağlamayan oğlana
Ağlayıcağ virür iki gögsini t  avuna
2349. *Fezkur n  t  ki ezkurkum* dimeg ğ ma' n sin
Eylemiş tefs r idenler işbu vech-ile
2350. *Fezkur n *
T  ki ezkurkum keş ran bi'l-ul mi n fi' a
2351. unki  ur'an gözyaşına bizi irş d eyledi
Bu mur da irg r r diyü bizi ş d eyledi
2352. *Len ter n * derdine göz yaşıdur derm n olan
Bun -ile bulur imiş vuşlatı c n n olan
2353. V cib oldu göz yaşına kim hit b eyleyev z
Bize yoldaş ol diyü yağaravuz yalvaravuz
2354. N'ola iy  b-ı hay tuğ eşmesi iy göz yaşı
Enbiy lar s reti v  evliy lar yoldaşı

2355. Ehl-i vuşlat ‘işreti oldı-y-sa gülmek oynamak
Ehl-i fūrkat ‘işreti āh şafası göz yaşı
2356. Her muşibet ehlinüñ gelüb ‘azāsın idene
Şerbet-i evvel kıdem hūnı ğıdāsı göz yaşı
2357. Derd-mendān birbirinüñ hālını şorduğı dem
Birbirine ‘arz-ı hālī merhabāsı göz yaşı
- 86-A
2358. Her ğaribüñ halvetinde hem-demi vü mūnisi
Kankı şehre vardı-y-sa āşināsı göz yaşı
2359. Çāresüzler çāresi derd-i devāsuz merhemi
Haste olanüñ firkat-i dostdan göz yaşı
2360. Ağniyā yarı yolında malların kılsa fidā
Ehl-i faķruñ cān ile olur fidāsı göz yaşı
2361. İy Hābībī boş elüñ yok armağanüñ Hāzrete
Eli boşlar ağlaması armağanı göz yaşı
2362. Gel beru iy yoldaş-ı zār-ile yāre varanuñ
Başına sevdā-yı yār irişen ol āvārenüñ
2363. Umaram senden gelesin Hāzrete yüz urasın
Ol kıpuda tırduğunca sende bile tırasın

2364. Kim işitdün Hâk katında var-durur çok izzetün
Hâzret-i Fahr-ı cihân dahı tutarmış hürmetün
2365. Olasın baña şeffi' öñüme düşüp varasın
Hâcetüm Hâk hâzretinden arz idüb yalvarasın
2366. Ol kapuda çoqlaruñ bitürivirün işini
Sencileyin dahı kimse gözlemez yoldaşını
2367. Âdeme yoldaşlık itdün tevbesi oldı kabül
Hâzreti Hâkka senün-le vardığı-çün buldı yol
2368. Nûha yoldâş olduğından buldı düşmendan necât
Âlemi tûfân tüticağ gemi oldı aña at
2369. Senden ol Eyyübuñ irdi cismine âb-ı hayât
Ġusl idüp sağaldı ol dem çıkdı ayağ-ile furât
2370. Hâzret-i Dâvud kırk yıl saña oldı hem-nişin
Tâ kabül-i hâzret olup oldı korğudan emîn
2371. Saña yoldâş olduğundan irdi Ya' kûba şafâ
Yûsufa kıldı nazar irişdi gözine şifâ

2372. Luṭf kıl yoldâşlık eyle gör benim de işümi
‘ Arz idivir Ḥazret-i Ḥaḳḳa benüm endîşemi

86-B

2373. Eşk-i çeşm ider cevâb kim hoş ola hem-râh olam
Cân u baş üstine her ne dirseñ âgâh olam

2374. Lîk⁸⁶⁹ benüm yoldaşum var ansuzın ben varmazam
Öyle⁸⁷⁰ olmayıcaḳ tenhâ ben iş başarmazam

2375. Derd-durur ol derd-mendler cânınuñ dermânıdır
Ehl-i derdüñ cânı içinde cânıdır cânânıdır

2376. Ḥaḳ katında yeg-durur benden de anuñ hürmeti
Ḥazret-i Faḫr-ı cihân aña kıılır çoḳ ‘ izzeti

2377. Ben bile varmaḳ dilerseñ anı hâşıl idesin
Bir nefes ayrılmazam anuñlayam her demde ben

2378. Zîre bî-derdler kıtında kendüzüm⁸⁷¹ olur ‘ adem
Ḥaḳ beni eyle yaratmış ihtiyârum yoḳ n’idem

2379. Ol kişi kim dertlü ola yüreginde ḳaynaram
Şıḡmazam yürek içinde taşrañuza oynaram

⁸⁶⁹ Leyki

⁸⁷⁰ öyile

⁸⁷¹ kevşerüm

2380. Derd ucından-durur benüm şu olduğum an olduğum
Çeşme gibi aduğum derdlere dermān olduğum
2381. Derdi hāşıl eylemezseñ degilem ben saña yār
Varmazam senüñle bile anda varsañ yüri var
2382. Çünki dertsüz göz yaşı benümle varmadı bile
Varalum derde daı yalvaralum gele bile
2383. Vuşlat-ı yār isteyen çün sensüzün irmez yārına
Gel anı yārına irgür yama fūrat⁸⁷² nārına
2384. Olma pinhān  aşıuñdan andasın ol āşikār
Cān u dil müştāuñ oldu anları ıldun şikār
2385. Zāhir ol göster cemāliñ yüzüñe bir bakayım
Şem  ine pervānenüñ külli vücūdum yaayum
2386. Çünki dermān saña bağlu saña bağlu oldu cān⁸⁷³
Sen ele girmeyicek hīç ele girmez cān u cān
2387. Sensüzün göz yaşı varmaz bir adum elem⁸⁷⁴ bile
 Ahdi budur sen gelicek ol daı bile gele
- 87-A
2388. andasın yirüñ uraėuñ andadır eyle hāber
Bu vücūdum mav olunca isteyüb ılam sefer

⁸⁷² orut

⁸⁷³ oldu bu cān

⁸⁷⁴ elüm

2389. Derd-i dil dirler mekânũ bilmezem gönildedür
Derd-i cân didükleyin eyle şanuram cādadur
2390. Derd-i cānañ deyicek cānāna gider bu gönül
Kalmışam bu ortalıkda bulmazam hîç saña yol
2391. Derd-mendler gönül içinden derd bir āh eyledi
Kendüzine ‘ālemũn halkın āgāh eyledi
2392. Beni iste şol gönül içinde kim çıka dütün
Beni bulur ehl-i firkat ehl-i her şikeste dil
2393. Beni bulan ol hemān dermānı bulmuşdur yaqın
Her ne zaḥmet kim çeker beni bulincadur hemīn
2394. ‘Āşık-ı şādık degildür beni dermāndan seçen
Bulamaz dermān beni koyup ileriye geçen
2395. Kanda olsam Ḥazret-i Ḥaḫ ol yiri şoragelür
Ol yire dā’im melekler merḥamet şefkat kıılır
2396. Ben şınuqlular kıtında oluram didi Ḥudā
Kim devā isterseñ olma bu yirden cüdā
2397. Ḥaḫ şoragelür ki şınuḫ bütünden yig-durur
Kāşki benüm daḫı şınıḫ⁸⁷⁵ didürür

⁸⁷⁵ misāyı

2398. Ol devletlü şınuğdur Hâk anı şoragelür
Ol ne devletsüz bütündür Tengriden ırağ ıalur
2399. Hey bütün oldur ki Hâk luş eyleyüb şoragelür
Hey şınuğdur ol bütün kim Tengriden ırağ ıalur
2400. Ol Őehidler kim Hudâ yolında dökdüler kanım
Anlara öldi dimeñüz didi Rabbü'l-âlemîn
2401. Diridür anlar virilür Hâk ıatında rızqları
Cennet-ilen anlara bir bir Hudâ niç metleri
2402. Ol diriler kim Hudâ yolında yoğ ihlaşları
Ol diriñüz⁸⁷⁶ bulmadı çünki hâşu'l-hâşları
- 87-B
2403. Çün şınuğlu gönli Hâk hazreti şorar yağın
Hâk şorageldügi yirden bil kim gitmez hemîn
2404. Sâlik eydür iy gönül derde sınımışın⁸⁷⁷ mekân
Bunca vağıtten beru andan nite⁸⁷⁸ virmez nişân
2405. Sen neden şınuğlusın kim derd saña yoldaş olur
Âh u zârı iş idüben⁸⁷⁹ gözlerün pür-yaş olur

⁸⁷⁶ Oldı diñüz

⁸⁷⁷ sınımışın

⁸⁷⁸ nişe

⁸⁷⁹ işidüben

2406. Hâk seni şormağa gelür hep melâ'ikler bile⁸⁸⁰
Merhamet şefkat kıllurlar kim ki katuña dege⁸⁸¹
2407. Ne kıatı şınıqlusun kim bulmazsın bir tabīb
Hâkdan özge şınığuñ şormağa iy merd-i ' ğarīb⁸⁸²
2408. Kim-durur yaralayan yüregüñi yāre kılan
Seni mecrūh eyleyüb işüñden āvāre kılan
2409. Tā ki Hâk şora gelür şınığuñı ol cebr ider
Andan özge cebr idemez niçeler gelür gider
2410. Göñül eydür sālīke⁸⁸³ var şorma hālīmden haber
Kim haber virmeklögüm derdümi girü yigler
2411. Şāmit olsam tüter odum söylesem yalınlanur
Dā'imā yanar içinde şanma bir dem diñlenür
2412. Kimden eyleyem şikāyet kim yaqamı almaya
Sen şikāyet mi idersin diyü yire çalmaya
2413. Çok günāhlardan şınıqlu oldum ben bilmiş ol
İşbu a' zālardan olur ol günāh işlere yol

⁸⁸⁰ ile

⁸⁸¹ döñe

⁸⁸² ' arīb

⁸⁸³ sālīkle

2414. Birisi bir göz durur kim her kezin çekmez ھاٲار
Nirede ھۈsn-i melāھاٲat görse tīz kıllur nazār
2415. İletür şāhidlerüñ ھاٲına baھاٲar ol yaña
Baña eydür sen daھاٲı baھاٲ kim ھاٲmaz beni bana
2416. Uyaram sözine gözün aldanuram n'eyleyem
N'eyleyim bu göz elinden kime kīle⁸⁸⁴ eyleyem
2417. Sözine uyub anuñ çün itdüm anlara nazār
Uş şınıklı oluram mecrūھاٲ oluram mu' teber
- 88-A
2418. Bir nazārda bu göñül iklımi hep yağmalanur⁸⁸⁵
Cān u dil sevdālarına düşiben sevdālanur
2419. Anlaruñ ھۈsninde bilmez ne tılsım eyledi ھاٲ
Kim şınıklı olmağa bu dem çün oldu müsteھاٲ
2420. ھاٲançer ü tır ü kemān gözükmey⁸⁸⁶ illā şad hezār
Her birinüñ cān-ı dilde göresin zaھاٲmı var
2421. Göz ucından ھاٲazret-i ھاٲdan şınıklı oluram
Kim bu sevdādan anuñ ھاٲlaھاٲlarından ھاٲaluram

⁸⁸⁴ gile

⁸⁸⁵ yaھاٲalanur

⁸⁸⁶ gözgümüz

2422. Yüzüm olur hazretinden kara döner ağlaram
Âh u zârı eyleyüben yüregimi tağlaram
2423. Sâlike çünküm şikâyet eyledi gözden gönül
Göz işitdi gör cevâbın ne didi illâ ki ol
2424. Pes göz eydür iy gönül benden şikâyet eyledün
İşidürem sâlike ben itmedüğim söyledün
2425. Bu vücûda Hâk seni şâh-ı muzaffer eyledi
Bu kamu a' zâları saña musahhar eyledi
2426. Seni şâh eyleyüben ' aklı saña kıldı vezîr
Bu havâs-ı hamseyi hükümüne fermân itdi zîr
2427. Her ne kim hüküm eyledünse orada olduḡ muṭî^c
Her neden nehy eyledünse oradan kaçduḡ serî^c
2428. Sen baña didün kim iy gözümün nûrı gözüm
Gel berü şahidlere var dînlegil işbu sözüm
2429. Ben senüñle varıram⁸⁸⁷ içerüde gizlenürem
Pencere ol saña baña anlara senden bakaram
2430. Sözüñe kıldum itâ^c at pencere oldum saña
Tâ nazar kılduñ olara şuc yığmağıl bana

⁸⁸⁷ varıdum

2431. Pencereden taşra bakduğunu ol dem tıydılar
Atdılar tiri kemāndan⁸⁸⁸ gözleyüben urdılar

2432. Pencerenün ne şuçı var günāhuñdan bil işi
Kendüzine şuc getürmiş şuçludur⁸⁸⁹ kişi

88-B

2433. Vardı kulağ diñledi şahidlerün sözlerini
Beni aşık eyledi hiç görmedin yüzlerini

2434. Anlaruñ adlarını tekrār ider her demde dil
Güle karşı şanasın bülbül-durur güyende dil

2435. Aldılar iletdiler bende giriftār itdiler
Ol müselsel zülf içinde beni ber-dār itdiler

2436. Eyleyünce kılavuzluğ eyleyüb yañıltıldılar
Anlaruñ katına iltüp fikrümü tağıtdılar

2437. Uşda düşdüm anlaruñ ben fitnesine āline
Anlaruñ eline düşen girü varmaz yolına

2438. Uş şinuğlu olduğum bunlara uğraşdı yolum
Zıkr-i Hağdan girü kaldı bu kulağum bu dilüm

2439. Kulağ u dil çün işitdi sözlerin ol gönülün
Pes cevāb virüp didiler iy gönül kesgil dilün

⁸⁸⁸ yiti gümāndan

⁸⁸⁹ şuçlu durur

2440. Sen cevābuñ gözden alduñ ne durur söyledüğüñ
İşleri sen bitürürsin şuçı ğayra yabdığüñ
2441. Kılmışsın anıñçün adını ğalb itdi Hığ
Bu vücūduñ ğayr u şer işlere sensin müsteğığ
2442. Bu vücūda cümle a' zā ğükmüñe oldu muğı'
Ħayr u şerre sen bizi şalduñ biz esledük seri'⁸⁹⁰
2443. Hığ ' alımdür ğazretinden herğiz itmezsın ğayā
Ne gelür a' zā elinden sensiz iş ide edā
2444. Ğöñül āh idüben eydür iy benüm yoldaşlarum
Siziñçün ğanı yanam yüregümden başlarum
2445. Size bu derd-i belā⁸⁹¹ irişse ol dem ağlaram
Siziñ-içün yüregümi oda vurup tağlaram
2446. Bizi bugün yir yirden depeleyüb öldürdünüz
Ben şınığlıydum dağı beteri⁸⁹² şındurduñuz
2447. Çünkü a' zā şuclarını külli baña yaptılar
Ben şınığlı düşdüm anlar ğayğudan ğurtuldılar
- 89-A
2448. *Rabbenā zalemnā* diyüben çok yalvardum Hığ'a
Bende çok vaşf-ı fenā vü sende çok vaşf-ı beğā

⁸⁹⁰ sarı'

⁸⁹¹ derd bile

⁸⁹² tiz

2449. Bende çok taḫṣīr⁸⁹³ ü cürm ü sehv ü nisyān u ḥatā
Sende çok deryā-yı raḥmet luṭf u iḥsān-ı ʿaṭā
2450. El ü ayak göz ü kulaḫ baña oldılar ʿadū
Beni suçlu eylediler adım urdılar delü
2451. Şuçluyam bī-çāreyem Ḥaḫ ḫapusınıñ ḫuliyam
Ḳalbem anuñ ḫalbiyem ya pulam anuñ puliyam
2452. Pes gönül şınıḫlığı üstine bu şiʿri oḫı
Her yañadan tā nişān eyleyüp atdılar oḫı
2453. Derd eydür⁸⁹⁴ salıñ beni ben ʿaşḫsuz anda durmazam
ʿIşḫ bile olmayıcaḫ tenhā ben iş başarmazam
2454. ʿAşḫ benüm cānum-durur ʿişḫsuz baña olmaz ḫayāt
Beni ʿişḫsuz göricek adımı oḫuḫıl memāt
2455. Tende ol cānum-durur cānumda cānānum-durur
Bendesiyem ḫapusında şāh u sulṭānum-durur
2456. Dürlü dürlü perdelerden gösterür dāʿim yüzün
Ol cihetden degmelere āşinā ḫılmaz özin

⁸⁹³ taʿşīr
⁸⁹⁴ ider

2457. Hâzret-i Hâk apusunda yüzümüzün uyu ol
Ol bile olmayacak viremez apucu bize yol
2458. unki s lik seyr-i dertden  h-ı  ışı ayru degül
Ek-i emigiri⁸⁹⁵ derd n apusına aldı ol
2459. Didi iy derd-i bel  gel yabana atma beni
 Iı buldum  n gönül iinde u buldum seni
2460. Sen did n kim  ış benüm c nım-durur t  ki ay t
Beni  ışsuz göricek adımı ouıl mem t
2461. Cism   c ndan c n tenden semezem  n böyledür
G lden ayru bülbül olmaz unki  ışı g led r
- 89-B
2462. Seni buldum ben hem n ol  ış[1] buldum iy refi
 Ia daı senden ayru yodur hergiz ark
2463. Sen daı iy derd-i  ış itmisin iin
 I-durur kim it-durur  h  hir g z n yaın
2464. G le gönül gibisin  ış-ıla iy derd-i dil
Penceresin sen a na beni yabana almaıl

⁸⁹⁵ emi gibi

2465. Blble uğradı bir   arif didi h ln nedür
B ğ u bost n ire bunca z r-ı efg nu  nedür
2466. Bülbül eydür ben deglem z r-ı efg n eyleyen
Gl-durur dilimdeki ne söyler-isem söyleyen
2467. C n dim ği tldı andan göz kulağ tbtolu
Bu vcdum külli oldu ęayrı ne varı ulu⁸⁹⁶
2468. Kendüyi b-yı le afet birle eyler  şik r
Şad hez r n blbli kılur dim ğından őik r
2469. Lu f-ile őoęar ęoęusun her dim ğ-ı bülbüle
İhtiy rsuz del kılur getürür hep ęlgle
2470. B-yı glden kendü mestdr mest ider bülbülleri
Mest olur eline alub ęoęlayan glleri
2471. Kıl kerem iy derd-i dil vir ő h-ı   ışka bir hab r
Ben ged ya lu f idiben eylesin bir kez nağar
2472. İsterem H kka ves le sa na didüm derdümi
Őuumu mı dileyelm derde bulam mı emi

⁸⁹⁶ ęayrına varı l

2473. *Len terānī* derdine ola mı hergiz çâreden
Çurtula mı bu yüregim böyle zaḥm-ı yâreden

2474. Derd olur āh-ile göz yaşı-guñdur gele
Ḥācetüñ ‘arz ide ol demde getüre dile

2475. Biz daḥı anlaruñ-ile ḥācet⁸⁹⁷ ü arz idevüz
Her ne buyruğ olur-ise şāh-ı ‘ışğdan alavuz

90-A

2476. Şāh-ı ‘ışğ derdi görüp aña teraḥḥum eyledi
Āh u zārı göz yaşın görüp tebessüm eyledi

2477. Didi iy derd ü belā bunlar senüñle biledür
Ol vefādār dostlaruñdur her ne diseñ kıladur

2478. Oynamak gülmek gerekmez kim bulardur zāhidin
Derd-ile ‘ışğa ikisi daḥı oldu şāhidin

2479. ‘Aşka dertden ayru olmaz bu iki tanıqları
Āteşüñ tanıqlarıdur gönlinüñ yanıqları

2480. Derd daḥı ehl-i şoḥbet birbiri-y-le hem-nişin
Çatlarından gitmedi hem zār-ıla nāle hemin

⁸⁹⁷ ḥācetin

2481. Birbiriyle şöbet idüp turdılar oturdılar
Her ki bî-derd oldu andan kodılar yitürdiler
2482. Bunda şıgmaz bî-edebler qahqahası gülmegi
Bunda şıgmaz ehl-i gâflet turması oturması
2483. Bülbül-i ‘âşık-şıfat⁸⁹⁸ katında şıgmaz qarğalar
Ol gül ü gülzâra lâyıq zârlardur⁸⁹⁹ nağmeler
2484. Bû-yı gülden yok şafası cîfe-ğor olanlaruñ
Cifeden yoqdur ğıdâsı hem yine⁹⁰⁰ bülbüllerüñ
2485. Bir yire cem‘ oldu çünkim ‘ışk u derd ü âh u zâr
Eşk-i çeşm eydür⁹⁰¹ ‘azizân bundadur bir ğam-ğüsâr
2486. Hâceti var qapuñuzda kim anuñla varasın
Hâzret-i Haqdan günâhın isteyüb yalvarasın
2487. ‘Arz-ı hâcât eylesiz anın-içün hâzrete
Siziñ-ile ola kim ol dağı ire qurbete
2488. Qapulara vara vara geldi bu qapuñuza
Cümlesi gönderdiler anı sizüñ qapuñuza

⁸⁹⁸ Bülbül ‘âşık-ı şıfat

⁸⁹⁹ zârlardan

⁹⁰⁰ yana

⁹⁰¹ ider

2489. Kim maḥall-i merḥamettür tã kılasız bir nazār
Bir nazār sizden hezārān ceḥd ü cidden mu‘ teber
2490. ‘Işķ eydür varalum bunda ḳosun ben benliḡi
Bilesince itmesün ol ḥazrete ḥod-binliḡi
90-B
2491. Kim ḳomazlar varmaḡa ol ḥazrete ḥod-binleri
Tudularlar⁹⁰² anuñ-ıla hep bile⁹⁰³ varanları
2492. Her kim anda varmaḡ ister yoḳluḡın alsun ele
‘Özr-i tevbe eyleyüp taḳşirliḡi gelsün dile
2493. Bir pula degmez eger kim kılasın cümle ‘ ulüm
Terk-i ‘ ilm-i ma‘ rifet merḡüb-durur terk-i rüsüm
2494. Şıḡmaz anda şad hezārān nev‘ eylesenñ ‘ amel
Çünkim ihlāş olmaya kim içidür anuñ ḡazel⁹⁰⁴
2495. Bir işe degmez anda biñ feşāḥat biñ hüner
Anda ancaḳ şumt⁹⁰⁵ u ‘ acz añmaḡ ḳuşūrın mu‘ teber
2496. Göz yaşı bu pendleri ol şāḥ-ı ‘ ışķdan çün alur
Yitişür ol ḡam-güsāruñ ḳulaḡı içinde ḳor

⁹⁰² Kırularlar

⁹⁰³ yile

⁹⁰⁴ zaḡal

⁹⁰⁵ şamt

2497. Kulaḫ anı tizcegin yitişdürür gönle haber
Her ne kim işitdi-y-se göz yaşından hayr u şer
2498. Çün işitdi t̄alib-i Haḫ⁹⁰⁶ hazrete oldı revān
Tutuben ʿ işkuñ ögüdin h̄ake yüz sürdi revān
2499. Anda ḫodı her ne kim kendüde var benliklerin
Nʿeylesün çünkim şığışmaz anda ḫod-binlikleri
2500. Kaldı şüret kaldı nefis kaldı gönül kaldı cān
ʿ Aḫl [ü] feh̄m [ü] veh̄m ḫoyub hazrete oldı revān
2501. Dü cihāndan geçiben ol hazrete dutdı yüzin
Māsivādan geçdi çünkim Haḫḫa ildürdi gözin
2502. Kendünün ʿ acz u ḫuşūrın armağan aldı bile
Saña lāyık nesne ...⁹⁰⁷ yok sözleri geldi dile
2503. Çünki t̄alib yokluk alup hazrete oldı revān
Baḫdı görđi ʿ işḫdur göz yaşı öñince revān
2504. Dileyüp Haḫdan ʿ ināyet tutıben aña ümīd
Didi fetḫ it gön̄lümüzün ḫapısından sen kilīd

⁹⁰⁶ ḡalib-i Haḫ

⁹⁰⁷ tem

2505. Hakk-ıla kıldı münacât-ı nebî⁹⁰⁸ hürüfuñ üstine

Hazrete tutup recâ kim ola maqbül dostına

92-B

Ol sebebden münacât otuz harfün üstine oldu kim *Câmi'ul-'ulûm* adlu kitâbda ricâl-i ğayblaruñ seyrânları otuz gün üzerine beyân eylemiş bir ayuñ her gününde ne tarafa seyrân itdüklerini bilmek için bir cedvel ü bir dâ'ire vaz' eylemiş vü andan sonra bir du'â dağı zıkr iki rek' at namaz kılub ol ricâl-i ğaybları cânibine teveccüh olunup ol du'â oğunsa dağı hâcât dilese ol hâcât kabûl ola ol cedvel ü ol dâire vü ol du'â bu kitâbuñ âhirinde zıkr ola pes münacât dağı çün du'âlar tarîki üzerinedür hâcetlerdür her gün için bir münacât zıkr olındı yigirmi sekiz harfün üzerine lâm elifi ve hemze'i dağı zem eyledük otuza yitürildi tâ kim ol du'âyı vü anuñ ma'nîsin añlayalar bu münacâtlar kabûl ola ol du'â yerine oğusalar ol ricâl-i ğayblardan yaña teveccüh ideler ümîddür ki bu münacât içindeki hâcetler kabûl ola vü ol vağtde bu dâ'î kimesne'i dağı hayr du'â-ile yâd ideler âmîn

2506. Hâk te'âlâ adı-ile eyleyelüm ibtidâ

Kim anuñ tevfiği-y-le her iş olur intihâ

2507. Anuñ adı-y-la vücûda geldi hep mevcûd olan

Mürdeler⁹⁰⁹ buldı hayât hem hasteler buldı şifâ

2508. Anuñ adı olmayıcağ ebter olur cümle iş

Çayğulular şâd olmaz dertlüler bulmaz devâ

2509. Hâm idelüm kim bize virdi vücûdı yoğ-iken

Şükr idelüm ni' netine kim bize virdi 'ağâ

91-B

⁹⁰⁸ münacâtın

⁹⁰⁹ Merdler

2510. H̄amd u ŧük̄r olsun hezārān biribidi⁹¹⁰ hem Resūl
Dīn-i İslāmı beyān eyleyüb oldı muḳtedā
2511. Virmese⁹¹¹ z̄ulmet-i ŧirkūñ içinde tā ebed
Ḳalmıŧ idik bī-ḥaber tevḥīd-i Ḥaḳdan bī-ziyā
2512. Bize irŧād eyleyüb bildürdi Ḥaḳḳuñ ḳullıgım
Māl-ile vü cism-ile vü gön̄l-ile hem bī-riyā
2513. İḳtidā idenler aña oldılar ŧāḥib-kemāl
Enbiyālar oldı kimi kimi oldı evliyā
2514. İḳtidā itdük Ḥabībūñ ŧer^c ine yā Rabbenā
Tābi^c ĩnden ḳıl bizi eylemegil ehl-i hevā
2515. İḳtidādan ḳün seg-i Aŧḥāb-ı kehfe⁹¹² irdi ŧeref⁹¹³
İtdi ḳün birḳaç ḳadem ol dostlaruña iḳtidā
2516. Dostlaruñdan eyledüñ⁹¹⁴ sādīs yā ŧāmin sen⁹¹⁵ anı
Niçe gün tābi^c olub olduğı-ḳün ehl-i vefā
2517. Āyet-i *lā taḳnaḩū* aña⁹¹⁶ idüb naḳar ḳılduḳ recā
Yoksa kendü cürmümüze baḳsavuz yok ilticā

⁹¹⁰ biridi

⁹¹¹ varmasa

⁹¹² senūñ Aŧḥāb-ı Kehfe

⁹¹³ ŧerbet

⁹¹⁴ eyledük

⁹¹⁵ men

⁹¹⁶ āgāh

2518. Fi' lümüze fitnemüze baqsavuz *yā veyletā*
Raḥmetüñe baqsavuz *cā 'e 's-sürür ve 'l-ğınā*
2519. Kendü luṭfuñdan virürsin şihḥati⁹¹⁷ vü ni' meti
Bir ümizsin⁹¹⁸ fi' lümüze göre bize derd-i dā'
2520. Żāyi' itdük⁹¹⁹ bu fenāda ' ömrümüz sermāyesin
Ḥayf kim kazanamaduk bunda bir ' ömr-i beḳā
2521. Çok mesā'iller oḳuduk kim *yecūz u lā yecūz*
Kendümüzü bilmezüz kim *yā revā yā nā-revā*
2522. Ol muḳarrebler ki dā'im işigüñdedür muḳīm
Dem-be-dem ehl-i günāh añub eylerler du' ā
2523. Ol du' āyi⁹²⁰ bu Ḥabībī uşda destāvīz alub
Eli boş olduğı-çün ' afv-ı günāh ider recā
2524. Cürmümüzü baḳmayub virdüñ hezārān ni' meti
Pes recā oldı ziyāde kılasın ehl-i liḳā

92-A

⁹¹⁷ şöḥbeti

⁹¹⁸ Birimizsiz

⁹¹⁹ itdüñ

⁹²⁰ du' ālu

2525. Cürmümüzden gözi yaşlu olduq uşda dünyāda
Āhîretde bāri güldür eyleme ehl-i бүkā
2526. Bendeyüz müznib muqāşşir *ente Mevlānā kerīm*
Vā' fu ' annā vāğfirlenā yā men-lehu rūhī fidā
2527. Künh-i zātuñdur⁹²¹ Hüdāyā ' aql u fehm ehl-i ' aṭā
Zāt-ı bī-çünunda⁹²² ider gile⁹²³ söz ' ayn-ı ' aṭā
2528. Müntehiler bilmesinde kibriyāñı mübtedī
' Āciz olan mübtedī şāhib-kemāl-i müntehā
2529. Şad hezārān ehl-i ' irfān itseler zātuñda baḥş
' Aczine pes mu' terif olur qamusı āhirā
2530. Zātuñı ḥaқınca⁹²⁴ yine kendü zātuñdur bilen
Muşt-ı ḥāk-i tîre қandan ma' rifetden dem ura
2531. Kibriyāñuñ dehşetinden enbiyā vü evliyā
Ḥayret içinde fenā olub umar senden beқā
2532. Bī-nihāyet қudretüñden heft deryā қaṭredür
Bī-kerāne⁹²⁵ şevketüñden şemmedür ' arz-ı semā

⁹²¹ Kendü zātuñdur

⁹²² Zāti-çün gide

⁹²³ añıla

⁹²⁴ çıқınca

⁹²⁵ bī-girāna

2533. Rahmetüñ bî-ḥaşrı bî-‘ ad ni‘ metüñden bî-‘ aded
Toldı ‘ âlem her birinden zâhirâ vü bâtınâ
2534. Kesmege ḳaşd eylemezsin ḳullaruñdan ni‘ meti
Bîñ ḥaṭâ iderler-ise çünküm eyledüñ ‘ aṭâ
2535. Raḥmetüñ ḳapusını açuḳ ḳoduñ mücrimlere
Şad hezârân cürm ḳılan eylemez ḳaṭ‘ -ı recâ
2536. Raḥmetüñden ḳomaduñ ḳapuñda hergiz ḳapucı
Tâ ki her dem her kişi gelüb diye ki yâ Ḥudâ
2537. Suçluyuz ḳapuña geldük yalvaruruz iy Kerîm
Şuçluya budur revâ sen eylegil saña revâ
2538. Bu Ḥabîbî cürmini ‘ afv eylegil yâ Rabbenâ
Kim günâha ḳıl sezâ ‘ afv itmege sulṭân sezâ
2539. İy Cenâb-ı kibriyâña⁹²⁶ kimse bulmaz fetḥ-i bâb
İy Celâl-i ‘ izzetüñe iremez fehm-i lübâb
- 92-B
2540. Künh-i zâtuñ bilmesinde zeyrekân kendü oldılar
Zât-ı bî-çünüñda⁹²⁷ cümle ehl-i keşf ehl-i ḥicâb

⁹²⁶ kibriyâ ki

⁹²⁷ Zâtı için gide

2541. Ehl-i ‘irfān i‘tirāf-ı *mā-‘abednāk* itdiler
Bildiler ‘acַz u k̄uṣūrın oldılar ehl-i ṣavāb
2542. Lā-cerem ol ‘ārif-i ṣīr-i Ḥudā buyurdu kim
Eyne maḥlūḳı’t-turāb eyne Ḥallāḳı’t-turāb
2543. Ādem-i ḥākī kemālin bilmek itdūñ ‘acַzini
Mā-rameyte iz rameytü diyü eyledūñ ḥiṭāb
2544. Göñül ‘iṣḳuñ deñizinde vücūdın külli maḥv itmiş
Fenā ender fenādan uṣ göñül cānını maḥv itmiş
2545. Vücūdın her ki ṣarf itdi Ḥaḳuñ ‘ilm-i ledünninde
Derūnı zevḳ-ile ṭoldı ḥayāt buldı memātında
2546. Ḥicāb-ı süflī hem ‘ulvī aña men‘ olmağa çāre
Nitekim ḳaṣd idegördi bulunmadı aña çāre
2547. Geçüb süflī vü ‘ulüvden nazār irgürdi çün levḥe
İriṣdi sem‘ ine yā Hū yazıldı ḥattı⁹²⁸ olub levḥe
2548. Şifātın tevḥīdūñ bildi geçüp taḥḳīḳini buldı
Ḥicābsuz ma‘ ṣūḳa irdi firāḳuñ vaṣlını buldı

⁹²⁸ ḥaṭā

2549. Mezâhir düşdi ol rûha kim rûh-ı muşaffâdur
Vilâyet tahtına geçdi çün ol şâh-ı vilâyetdür
2550. Taşarruf kıldı ol demde bu dört ‘ unşura kim zâhir
Görürsin ‘ âlem içinde kimi zâhir kimi bâtın
2551. Velînüñ kudreti hağdur virilmişdür degül ‘ indî
Ezelde naşbı Allâh veliye çün virdi atdı
2552. Hicâb olmaz aña hergiz yedi kat yir yedi kat gök
İrişir şark-ıla ğarba mu‘ ayyen yok aña bir yir⁹²⁹
2553. Eger biñ yıl senüñle velî yoldaş ola yâre
Bilimezsın anı sen var meger kendü kıla çâre
2554. Bu dört terkîbi Hağ inşâ niçün düzetdi gör a‘ zâ
Tecellî itmege Hağğa libâs oldı çü bu a‘ zâ⁹³⁰
- 93-A
2555. Mezâhir buldı kendüye sürer zevki şafâsından⁹³¹
Bu hikmet kudrete lâyıķ gelüp insân libâsından
2556. ‘ Aceb insân degül midür zehî insân zehî insân
Bu levhüñ nağşı tağdîrin nazâr kıılır oğur insân

⁹²⁹ iş

⁹³⁰ lağzâ

⁹³¹ zevk ü şafâsından

2557. Kemāl-i kudretin Hākuñ görür insān kıılır zāhir
Yedi baṭn eylemiş Allāh bu ādem şūretin zāhir
2558. Ne kim ‘ālemde var naḡsın ḡomış ādemde naḡş itmiş
Cemāl-i levhini Ḳādir bu levh üzre zehī Naḡḡāş
2559. O naḡşuñ naḡşını naḡḡāş muşavver kıılmadı hergiz
Ḥayāl-i ‘ilmine aşlā taşavvur irmedi hergiz
2560. Münezzehdür bu keşretten ‘aceb keşret ki vaḡdetdür
Mişāl-i şems-i tābāndur ki zerre ‘ayn-ı vaḡdetdür
2561. Güneş nūrına maḡhardur bu zerre kemterin bende
Belī insānlayın ol da düşer maḡhar-ı Hāḡa bunda⁹³²
2562. Meşāyiḡ ol çü taḡḡikīn aña bilmek diler olsañ
Bu ‘ilmün aşlı ol-durur rivāyet çok oḡumazsañ
2563. Çü tevḡidi vaşf-ile olmaz bilür anı ḡamu ‘ālem
Bunuñ aşlı müşāhiddur zehī ‘ilm zehī ‘ālim
2564. Eger tevḡid eger taḡḡik ikilikde-durur bunlar
Çü bilür var bilinür nice eḡād olur bunlar⁹³³

⁹³² bende

⁹³³ benler

2565. İkilikden geçen buldı çü vaḥdet vaşl-ı ʿīdini⁹³⁴
Hemān-dem cān fidā kıldı çü fānī buldı ʿabdini
2566. Ne taḥkīk bilinür anda ne tevḥīdden ḥaber şormak
Olur vaḥdet gider keşret kıllur anda ḥaber şormak
2567. Qamu kendü olur kendü bilürseñ kendüzüñ iste
Libāsı sendedür sende gider senlik anı iste
2568. Sen añlama bu tevḥīdi ki taḥkīk dil-durur söyler
Mezāhir düşdi çün Ḥaḳqa ḥaḳīkat-i dil-durur söyler
2569. Ḥaḳuñ ʿilmine insāndur boyun dutub olan ḥammāl
ʿUlūm-ı maʿrifet oldı yüki çünkim çeker ḥammāl
- 93-B
2570. Gehī tevḥīdle taḥkīk u gehī keşf-i ʿayān söyler
Gehī baḥr-i ledünden hoş cevāhir nazm-ı cān söyler
2571. Gehī levḥe nazār eyle o ḥaḫḫuñ sözlerin ʿarz it
Gehī nazmı gehī neşri ḥaḫāyık ʿāleme ʿarz it
2572. Muḥammed ʿilmi deryādur sen anı vaşf-ıla şanma
Beyāna getirüp taḫrīr idem dersen anı şanma

⁹³⁴ ʿabdini

2573. Aña kim kılduñ ‘ināyet benliğinden oldı ol pāk
‘Ārif itdüñ nefsinı ref⁹³⁵ oldı gözinden niķāb
2574. Bildi kim ma‘ rūfi ‘ārif kendü zātıñdur yaķın
Ma‘ rifetden dem mi urur yek dü⁹³⁶ ķaṭre ḥāk ü āb
2575. Ḥaķ beķāsın öz beķāsın tanıyub kıldı müstecvid⁹³⁷
Oldı mescūd-ı melā’ik olmadı ehl-i ‘itāb
2576. Yā İlāhī gönümüz ḥod-binliğinden eyle pāk
Cānımız ğafletde ķoyup kıлма bizi ehl-i ḥvāb
2577. Ol enāniyyet şıfātın gönümüzden eyle dūr
Her zemā’imden ḥimāyet vaşfına vir inķılāb
2578. Gönümüz ķapusın aç esrāruña vurma kilid
Gözümüz perdesin aç dīzāruña virme niķāb
2579. Zūlmet-i pendāde maḥv it bu Ḥabībīde ķoma
Raḥmetüñ ki maṭla‘⁹³⁸ eyle luṭfuñ olsun āfitāb
2580. İy ‘Azīm ü Zü’l-celāl vü iy Ḥudā-i pāk-i zāt
Zātuñ idrāk eylemekde ‘aql u fehm ü vehm māt

⁹³⁵ def‘

⁹³⁶ yıl ü

⁹³⁷ müstecab

⁹³⁸ mala‘

2581. Her taşavvur kim ‘ aql ider Cenāb-ı zātuña
‘ Ālidür andan celālün iremez hem hādişāt
2582. ‘ Aql-ı cüz’î ‘ ilm-i hādiş zāt-ı pāküñdür qadīm
Saña lāyık qanı zāt u saña lāyık bā-şifāt
2583. Saña lāyık qanı gönül ola anda ma‘ rifet
Olmaya ‘ ışkuñdan özge ‘ ışk-ı ‘ Uzzā ‘ ışk-ı Lāt
2584. Pādişāhā havf idüben şaṭvetinde hışmuñuñ
Raḥmetüñ qapusına cem‘ oluban geldük ‘ uşāt
- 94-A
2585. Zü’l-celāl-i Hāzretüñe gelmişiz desti tehi⁹³⁹
Defterümüz tolu ‘ işyān yoq şalāt u yoq zekāt
2586. Zü’l-cemāli sāña lāyık qanı bir pāk āyine
Kim nazardan qara yüze bir kılasın iltifāt
2587. Dilimizde *lā taḫnaṭūd*an özge dahı nesne yoq
Elümüzde āyet-i *lā tey’esū* mihr-i berāt
2588. *Yaḫbel et-tevbet* kelāmuñ armağan itdük saña
Āyet-i *ya’fūke* kılduq çāre-i her seyyiāt

⁹³⁹ dest-i tehi

2589. Sen esirge bu Ḥabībī kuluñı yā Rabbenā
Kimseye hîç olmamışdur baña olan vâkı' at
2590. Kullarıñuñ şâlihât u seyyi 'âtı defteri
Bu hemîn bir seyyi 'âtdur hîç bulunmaz şâlihât
2591. Derdümüze çâre kııl iy çâre-i bî-çâregân
Vâsıl eyle vuşlatuña firqatüñden vir necât
2592. *Len terânî* dimegil ' aşıklaruna luḫ kııl
Kııl tecellî tağa diyü külli eşyâ hâlikât
2593. İsterüz senden ' inâyet yâ *mu' me' l-mustegâş*
İsterüz senden mededler yâ *gıyâse' l-müstağîş*
2594. Senden özge kimsemüz yoḫ destigîr
Senden özge yoḫ mu' in u senden özge yoḫ muğîş
2595. Saña lâyıḫ ' ilmümüz yoḫ yâ ' amel işe gelür
Saña lâyıḫ ḫanı zıkr ü ḫanı tesbîḫ ü ḫadîş
2596. Saña lâyıḫ ḫanı gönül ki ola anda ' ışḫ-ı Ḥaḫ
Dîv evidür⁹⁴⁰ dime ḫayyib olıcaḫ vaşf-ı ḫabîş

⁹⁴⁰ adıdur

2597. Ol ki merdāndur yoluñda dü cihānda almadı
Anlaruñ ıl hāk-i pāyi ılma nā-merde enīs
2598. Zūlmet-i ketm-i  ademden ılmıŖ-ıdu luf idüp
Bā iŖ olduñ bu vücūd ilīmine geldük ba īŖ
2599. İblīs anda içdi ki ādem varını heb azduram
Azmasunlar sen  ināyet eyle ol olsun hābīs
- 94-B
2600. Ferd oma vir bize evlād u abāb-ı celīs
Ente hayru 'l-vāriŖine yā men hüve hayru 'l-vāriŖ
2601. Ŗāhib-i sehv ü haā bizüz velī sensin afūr
Vāhid ü ferd ü eadsın yo saña Ŗānī Ŗülüs
2602. Nefs ü Ŗeytān bu cihāna andurur vesvās ider
Enbiyāya ol cihāna eyledük hāŖ-ı haŖīs
2603. Cennet ü vaŖluñ içinde eyle bizi hālidīn
Fūratūñ amusı içre omaıl mākeŖ mekiŖ
2604. Bu Hābībīnūñ Ŗuçı çodur velī  afvuñ umar
Hürmet-i Mūsā vü  İsā hürmet-i İdrīs ü ŖiŖ⁹⁴¹

⁹⁴¹ İdris ü Ŗīt

2605. Z̄atıña olmaz H̄udāyā itt̄şāl-i imtizāc
Kim celālũnden m̄ünezzeh ez-ṭabāyi‘ ez-mizāc
2606. Biñ yıl uḡsa kũnh-i⁹⁴² z̄ātuñdan yaña mürġ-i ‘ uḡũl
Ḳat‘ -ı menzil itmedin ne bir ḡarış ne bir ḡulac
2607. Kibriyāñ⁹⁴³ iḡlĩminũñ yolında fehm tĩz-rũ
Gide gide ḡaldı ‘ ācizler ki lāġar⁹⁴⁴ ṭut ki ‘ āc
2608. ‘ İzzetũñ mũlkinde ḡũnkim biñ vehim olsa revān
Ḥayretinden yorılar kendũye diyũ girũ ḡaç
2609. Her ki ‘ aḡl-ı cũzvĩle z̄ātuñı ol ḡılur ṭaleb
Āfitāb-ı sitāre⁹⁴⁵ gibidũr eline almış sirāc
2610. Ni‘ metũñ baḡrine ġarḡ olmuş ḡamu ḡalḡ-ı cihān
Bilmeyen eydũr şayalum sende ḡac[dur] bende ḡac
2611. Ni‘ metũñdür kim ‘ ademden ḡıḡaruvirdũñ vũcũd
Birlik-ile seni bildũk itmedũk⁹⁴⁶ şirk-ile ḡāc
2612. Ümmetinden Ḥazret-i Peyġamberũñ ḡıldıñ bizi
Olmaduḡ putlara sācid olmaduḡ ehl-i ḡarāc

⁹⁴² gine

⁹⁴³ Kibr-i pāk

⁹⁴⁴ lā‘ az

⁹⁴⁵ ister

⁹⁴⁶ sāni bildũñ itmedũñ

2613. Raḥmetüñe ni‘ metüñe her ğanī vü her faķır
Ehl-i t̄ā‘ at ehl-i ‘ işyān gösterüpdür ihtiyāc
2614. Ma‘ şıyetden ḥastedür iy raḥmetüñ dārü’ş-şifā
Göñlümüz derdine dermān zaḥm-ı cāna⁹⁴⁷ kıl ‘ ilāc
- 95-A
2615. Ni‘ metüñ eclādur raḥmetüñ mücrimlere
İkisine müstaḥiķdur hem ğünāhkār hem ucāc
2616. Kıl ‘ ināyet nefis elinden göñlümüz kırtarıvir
Ejdeḥādur yutmaķ ister ‘ ālemi ğüyā ‘ ucāc
2617. Cümle evşāf-ı ḥabā’iṣ varını luṭfuñla red
Eyle evşāf-ı ḥamā’id raḥmetüñ ḳapusın ac
2618. Saña geñez seyyi’âtı külli ḥasenāt eylemek
Ķorḳudan *lā-ya’ķil* olduķ raḥmetüñ şuyını şac
2619. Bu Ḥabībī’yi Ḥabībüñ maḥfilinden kıılma dūr
Rūzı kıl zıll-ı livāsın rūz-ı ḥulle rūz-ı tāc
2620. İy Cenāb-ı kibriyāña iremez ehl-i rūsūḥ
İy Celāl-i ‘ izzetüñe yaķlaşur ehl-i şūḥ
2621. Ḥikmetüñle çarḥa girmiş ‘ arş u kürsī ay u ğün
Ķudretüñle çarḥa girmiş ‘ arş u kürsī hem ğelūḥ

⁹⁴⁷ zaḥm u cāna

2622. Raḥmetüñden heşt cennet virdüñ uş mü 'minlere
Heybetüñden heft duzaḥ kâfire⁹⁴⁸
2623. Çün bizi ketm-i ' ademden çıkarub virdüñ vücūd
Dürlü dürlü ni' metüñle besledüñ hîç ḥaddi yoḳ
2624. Qıl ' ināyet od içinde ḳomaḡıl kim yanaruz
Şuçumuz çoḳdur velâkin raḥmetüñ biñ ancadur
2625. Raḥmetüñ deryâsınuñ bir ḳaṭresi yur arıdur⁹⁴⁹
Ma' şıyet murdârını biñ biñ cihân ḳılsa⁹⁵⁰
2626. Bu zemîme pās ḳıldı gönümüz âyinesin
Şayḳal u luṭfuñla pāk eyleyüb ḳoma ṭonuḡ
2627. Bu gönül iḳlîmini zılmât-ı nefis itdi gece
Virüp raḥmet gözyaşın⁹⁵¹ hîç ḳomasun ḳarañuluḳ gice
2628. Ḳudretüñden âb-ı şîrîn eyledüñ aḡız şuyın
Âb-ı şîrîn gözde ḳoduñ güş içinde sürḫ-i şād
2629. Hıketüñde eyledüñ ḳulaḳda sem' ü gözde nūr
Ma' rifet ḳoduñ gönülde hem dimāḡda iltifāt

⁹⁴⁸ şurḫ

⁹⁴⁹ yüz arıdur

⁹⁵⁰ luruḡ

⁹⁵¹ görüşin

95-B

2630. Gözümüzden düşmen-i şeytānı gizlü eyledüñ
Eylerüz şerrinden anuñ hazretüñe isti' āz⁹⁵²
2631. Saña feryād eylerüz düşmen elinden el ğıyās
Hem şığınub luḫfuña ḫahruñdan itdüñ el-^ç iyāz
2632. Yidi başlu ejdehā-yı nefis bize ḫaşd ider
Çün didük *fe-firrū ilallāh* saña şığındıḫ yā Mu^ç iz
2633. Nefsümüze ma^ç rifet vir bile kendü özini
Ṭutma maḫbüb-ı fānī⁹⁵³ ḫıla kendü özini
2634. Gözümüz ac kendü kendü ^ç aybumuzı görelim
Ġayrı ^ç aybın gözlemekden şaḫlağıl yā müste^ç ār
2635. Pādişāh-ı *lem yezelsin* Mālikü'l-mülk-i ezel
Kibriyānuñ işiginde bende sulṫān u emīr
2636. Milküñe yoḫdur mezāḫim ḫükmüñe yoḫdur meni^ç ⁹⁵⁴
Zātuña yoḫdur müşābih vaşfuña yoḫdur nazīr
2637. Gizleyimez kimse sırrın Ḥazretüñden iy Semī^ç
Görmegüñden ğā[']ib olmaz var Ḥazır iy Başīr

⁹⁵² isti' ād

⁹⁵³ maḫbüb fānī

⁹⁵⁴ seni^ç

2638. Her kime ki luḡf idesin dü cihānda oldur ʿazīz
Her kime kim ḡahruñ ire ol zelīl olur ḡaḡīr⁹⁵⁵
2639. Yā İlāhī raḡmetüñle ḡıl bizi ehl-i behiṡt
ḡıṡmuñ-ıla eyleme ehl-i caḡīm ehl-i saʿīr
2640. Niʿmet ü faẓluñ üküṡdür zārımız⁹⁵⁶ olsa ḡalīl
Raḡmetüñ deryāsı ekṡer ṡuçumuz olsa keṡīr
2641. Göñlümüz āyinesin ḡıldı zemīme vaṡfı pās
ṡayḡal-ı ʿiṡḡuñ virüp ḡıl sen mücellā yā Ḥabīr
2642. *Len terānī* derdine dermān rüzī eylegil
Bizi lāyıḡ itmege sensin ḡadīr sensin cedīr
2643. Bu Ḥabībī göñline iḡlāṡ vir[üp] sen ḡıl ḡalāṡ
Her riyā-y-ıla ʿamelden yā Muʿīn⁹⁵⁷ u yā Naṡīr
2644. İy cemāliñ baḡrine ḡavvāṡ ʿaḡlı ṡalamaz
Teṡne diller cān virüben bir iḡim ṡu alamaz
- 96-A
2645. Yirde gökde gizlü yoḡdur cümlesi saña ʿayān
ʿĀlem-i ḡayb u ṡehādet sensin ol ʿallām-ı rāz⁹⁵⁸

⁹⁵⁵ ḡaḡkī

⁹⁵⁶ öküṡdür zādumuz

⁹⁵⁷ muʿayyin

⁹⁵⁸ zāz

2646. Cān u dil şayyādı kıldı evliyālar göñlüni
Kimisi tāvus-ı kudsī kimisi şahbāz u bāz
2647. Bunlaruñ göñlinde kodı ‘ ālemüñ dörd faslını
Kıbz u başı yāy u güz ğam u şād kış u yaz
2648. Vāridātuñ kıbzına bu dördini kılduñ sebeb
Kim sebebdür ni‘ mete gündüz gice bulut ayaz
2649. Kıoma zāhirde bizi bildür haķāyık sırrını
Kıl bizi ehl-i haķāyık itmegil ehl-i mecāz
2650. Göñlümüz ayīnesini kıl münevver şevķ-ile
Pās-ı nefsdan pāk kıl tā zengden ola imtiyāz
2651. Kıl müşerref ‘ aks-i envār-ı cemāl luṭfı-y-ıla
Vir beķā ‘ ömri çok olsun kim fenāda olur az
2652. Virüp ‘ ışkuñ şerbetin mest eyle andan cānumuz
Mey gerekmez ney gerekmez harfine çeng hācet ne sāz⁹⁵⁹
2653. Bu Ḥabībī göñlüni bir kaṭre āb-ı ‘ ışķ-ıla
Ceħd ü ciddi baħr olur giden anuñ yuyımaz
2654. İy Ḥudā Ḥallāķ-ı Ḥālık u cinn ü nās
Ḥazretüñden eylerüz her demde raḥmet iltimās

⁹⁵⁹ niyāz

2655. Hâvf iderüz saşvetinden şahrıñuñ yâ Rabbenâ
Kim recâmuz luţfıñuñ olduğına var mı kıyâs
2656. Çün ğazabdan sebķat itdi raķmetüm didüñ bize
Pes emîn oldu ğazabdan eyleyüp bunı esâs
2657. Âdem ü Havvâ ğünâh itdükde kaçdı ħil'ati
Ma'şıyet 'üryanlarına raķmetüñ eyle libâs
2658. Yâ İlâhî gözümüzden sen gidergil perdeyi
Göñlümüz âyinesinden pâk eyle jeng ü pâs
2659. Enbiyâlar evliyâlar cem' olup 'ıyd idicek
Anlarıñla şâdi kıl kıлма ma'şıyyet yevm-i pâs
- 98A
2660. *Len terânî* dertlüyüz eyle dermânın 'atâ
Ger devâsın eylemezseñ boğazından ilet as⁹⁶⁰
2661. Bu zemîme vaşflarından ħâşıl olur âh u vâh
Gözümüze iķticâb u göñlümüze iķtibâs
2662. Kıll 'inâyet göñlümüz âyinesi tâ ola pâk
Tâ cemâlüñ nûr vire anda bir kez in' ikâs
2663. Hâzretüñden niçesi dünyâ vü 'uķbâyı diler
Sündüs ü istebrâķ ister yâ ħarîr ü yâ palâs

⁹⁶⁰ es

2664. Bu H̄abībīnūñ recāsı her dü ʿālemde hemīn
Ehl-i ʿirfān ortasında almaya ol nās-ı nās
2665. İy Cemālī zāt-ı bīçūnuñda bī-hūş oldu hūş
İy Kemāl-i udretūñde vālih ervāh-ı sūrūş
2666. Āfitāb-ı kibriyāñūñ⁹⁶¹ arşusunda zerre var
Çara girmiş ay u güneş cümle eflāk-ı ʿurūş
2667. Rametūñden heşt cennet oldı niʿmet bī-isāb
H̄ikmetūñden heft deryā aşup eyler mevc ü cūş
2668. udretūñden yir ü göki eyledūñ şunʿ-ı ʿacīb
Birine ıldıñ melāʾik birine insānı ūş
2669. Eyledūñ göki müzeyyen dürlü dürlü şemʿ-ile
Her biri h̄āşıyyeti teʾsīr-ile maşūs-ı hūş
2670. Eyledūñ yeri müzeyyen dürlü çiçekler ile
Her birinde şad menāfiʿ her birinde şad nuūş
2671. Her ne kim ʿālemde var insānda anı şaladuñ
Berr ü bar u ʿarş u kürsī ay u gün ayr u vuūş

⁹⁶¹ kibriyā gök

2672. Ādemi ki her biri bir ʿālem etdi ʿudretüñ
Hâlık u Sübhân ki ʿılduñ bire yüzü biñe hüş
2673. İy aʿ t̄â-baş-ı nihân vey haṭâ-püş-ı ciḥân
Göñlümüzi ḥikmetüñle ṭolu eyle ʿılma boş
97-A
2674. Bu ṭabîʿ at ʿāleminde ʿomağıl ḥayvân-şıfât
ʿĀlem-i envāra ırgür ki iren insāna ṭuş
ʿĀlem-i envāra ırgür ki iren insāna ṭuş
2675. Ger ḥaḳıḳat ādem oldur dü ciḥānuñ şāhıdur
Bu mecāz-ı ādemiler aña itbāʿ -ı cuyüş
2676. Ol mecāziler şeyāṭın gibidür dīv ü perī
Şüreti insāna beñzer maʿ nidedür gör⁹⁶² müş
2677. Virgil ihlâş-ı ʿamel sen ʿıl riyâ işden ḥalâş
Cân u göñül kim var-ise ṭapuña getürem⁹⁶³ uş
2678. Vir Ḥabîbiye ʿanat gülzāra pervāz eylesün
Eylegil ṭūṭı vü bülbül ʿılma cıfeye ḥurüş
2679. Ey Ḥudā Ḥallāk-ı ʿālem rāzıḳ-ı her ḥaş u ʿām
Ādemi ḥākı ʿılduñ bā-ḥilāfet ihtişâş

⁹⁶² maʿ nide dürgür

⁹⁶³ getirdüm

2680. Gerçi tesbîh eyleyüp taqdīs ider cümle melek
Bu günāhkār ādemi itdūñ ʿ azīz ü ez-ḥavāş
2681. ʿ Avn u elṭāfuñ üküşdür ādem-i ḥakīstere⁹⁶⁴
Kim kılursın tevbe ile şad günāhdan ḥalāş
2682. Ḥikmetüñi bilmeyüb baḥş eyledi İblīs tīz
Müstahaḥḳ-i laʿ net oldı ḳā' ile hem-çün ḳışāş
2683. Göñlümüzi ḳomağıl vaşf-ı riyā vaşf-ı nifāḳ
Olmayalun bāṭını bāḳırdan zāhir rişāş
2684. Bu vücūduñ ḥāteminde göñlümüzi luṭf ḳıl
Müḥr-i bī-ḳıymet itme eyle her gevherden fuşūş
2685. *Len terānī* yarasına çāre ḳıl yā Rabbenā
Ḥazretüñe ḳaldurup el gözümüz oldı şühūş
2686. Ey Ḥudā Ḥallāḳ-ı ʿ ālem Ḥālīḳ-ı cevher ʿ arāz
Fāʿ il-i muṭlaḳ-durur işinde ḥod bī-ʿ ilel bī-hemm bī-ğarāz
2687. Dürlü dürlü niʿ meti kim ḥalḳa itmişsin ʿ atā
Ne ḳadar ḥarc itseler ḳorsın yirine şad ʿ ivaz⁹⁶⁵
2688. Cānumuza vuşlatuñdan vir ḥayātı şıḥḫati
Göñlümüze firḳatüñden virmegil mevt ü marāz

⁹⁶⁴ ādemi ḥāki-sere

⁹⁶⁵ ʿ arāz

97-B

2689. Bu za'îf insânı gör kim nicesi oldu hamûl
Ol emânet gevherinûñ şıķletin itdükde ' arz
2690. Çünkü kuvvetüñe baķub getürdüm⁹⁶⁶ bu yükü
Kim getüribilmedi bu ' âsumân u küh-ı arz
2691. Sehvümüz taķşîrümüz ' afv eylegil yâ Rabbenâ
Her ' ibâdetde ki kılduñ bize vâcib yâhu farz
2692. N'idelüm sermâyemüz varı fülüs oldu züyûf
Sende kıaldı kim kabûl idüp alasm anı ķarz
2693. Bu Habîbiyi İlâhî kıılma *mağdûbun 'aleyh*
Vehdinâ vağfirlenâ vec' al min ehli'l-'uşûz
2694. İy celâlûñ baħrine fülk-i ' uķûl olmaz nemaķ
Fehm ü vehm içeler andan ķadriñ minķâr-ı baķ
2695. Hayret içinde kıalıpdur cümle ervâh-ı şürûr
Ma' rifetden dem mi urur yek dü se ķaķre suķaķ⁹⁶⁷
2696. ' Aczümüz bilmek kemâl itdüñ bize yâ zü'l-kemâl
Kendü zâtuñ ' ârifi hem yine zâtuñdur faķaķ

⁹⁶⁶ getirürem

⁹⁶⁷ ķaķar saķaķ

2697. ‘İlm ü hikmet kudret-i sem‘i ü başarı küllî senüñ
Zâhir ü bâtın senüñ hem evvel ü âhîr vasat
2698. Çeşmümüz câhî içinde qalbümüz koma cünüb
Vaşf-ı kibr-ile hasedle kim tutar hükmi-hacât
2699. Şuçluyuz ehl-i keremsin ‘afvüñi eyle ‘atâ
Fi‘lümüz habt u hatâdur qavlimüz sehv ü gâlat
2700. Levş-i cürme göz yaşınıñ qatresin kılduñ tuhür
Yumaz-iken zerresin cem‘ olsa şad Ceyhün u Şat
2701. Şol sebebden artuq oldu bu recâmuz qorqudan
Kim didüñ sen rahmetümi sebqat itmedi sehat
2702. *Rabbi zidnî* mektebinden noқта ta‘lîm it bize
Ki ‘ulümü aşl-ı hurûfuñ aşl-ı harf-durur nuqat
2703. Kıl Habîbî’yi sa‘îd kılma şakî luţf eyleyüp
Kim yed-i kudretde insân maḥv-ı hat işbât-ı hat
- 98-A
2704. Tutmaya tâ gönümüz âyinesi jeng-i galîz
Şakla bizi ictimâ‘-ı bed-şifatdan yâ Hafîz
2705. Bed-şifât İblîsi merdûd eyledi maqbûl-iken
Şakla gönli fitne-i kibr ü hasedden yâ Hafîz

2706. Bel' am-ı Bâ' üri⁹⁶⁸ kıldı fitnesi nefsüñ helāk
Virdi imān gevherin nefsi ucından yā Hafız
2707. Nefs ü şeytāndur haramī rehzen-i iqlīm-i dil
Şakla imān haznesin fitnesinden yā Hafız
2708. Rūzi kıl heşt-şıfātı kim odur bāb-ı cinān
Dūr ider aşhābını heft-cahīmden yā Hafız
2709. ' Afvet luṭf u kerem ' adl u emīn olmaḵ seḫī
Kıl kanā' at hem tevāzu' şāhibinden yā Hafız
2710. Heft-şıfatdan kıl ḫalāş kim olur ebvāb-ı cahīm
Dūr ider aşhābını heşt-cināndan yā Hafız
2711. Şehvet ü hırş u ḫased buḫl ü ṭama' zulm-ile kibr
Şakla bizi her birinden hem varından yā Hafız
2712. Göñlümüz şirk-i ḫafiden şakla ḫoma şin kāf
Kılb-i mü'min beyt-i Raḫman diyü buyurdı ḫabīb
2713. Sen müyesser eylegil tā idevüz Beytün ṭavāf
Göñlümüzde şevḫüñi ḫo göñlümüzde zevḫüñi

⁹⁶⁸ Balğamı ya ' üri

2714. Her kemāle çün sebebdür zevk-i ‘ayn şın kâf
‘Ömrümüz sermāye virdüñ [bir] nefes ‘ālem değer
2715. Zāyī‘ itdük⁹⁶⁹ hiç yire çıkdı elümüzden güzāf
Saña lāyık ne ‘amel ne hū ‘ilm ü ma‘rifet
2716. *Len terānī* diyü kılma bizi mağbūn zelīl
Cānumuza vir liyākat gönümüzü eyle şāf
2717. Zātuña olmaz Hudāyā ittişāl ü iftirāk
Kim münezzehdür celālūñ keyf ü kemden ittifāk
2718. Pādişāh-ı *lem-yeze*sin zātuña yoğdur zevāl
Senden özge külli fānī sensin ol sübhān-ı bāk
- 98-B
2719. Hıketüñden eyledüñ bu şer‘ī teklif-i yuṭāk
Raḥmetüñden itmedüñ⁹⁷⁰ üstümüze *mālā yuṭāk*
2720. Yaradursın tende cān kulağda sem‘ gözde nūr
Burın içinde dimāğ u āğız içinde mezāk
2721. Şu-serd⁹⁷¹ itdüñ şusuzdan eyledüñ yanmış ciğer
Otda ihraķı kōduñ odında kōduñ ihtirāk

⁹⁶⁹ itdüñ

⁹⁷⁰ itmedük

⁹⁷¹ Şusuz itdüñ

2722. ‘ Ārifüñ cānında oduñ ‘ ilm ü hikmet ma‘ rifet
‘ Āşıkuñ göñlinde oduñ zevk ü şevk ü iştiyāk
2723. Çün vişālüñ ‘ āşıka cennet firākuñdur caħim
Kıl bizi ehl-i vişāl eyleme ehl-i firāk
2724. Kıl anā‘ at ol zemān kim fūrkat ide cān u ten
Fazluñ irsün oyıcağ ve’l-teffeti’s-sāk
2725. Hülle vü tāk u Burākdan bizi maħrūm eyleme
Ehl-i maħşer oyıcağ ‘ üryān ü biryān u yayak
2726. Gelicek senden aña tāk u ‘ ilm hülle Burāk
Len terānī dimek-ile yüzümüz kılma siyāh
2727. Lāyık it dīzāruña ref⁹⁷² it hicābī ola ağ
Ol Hābībūñ ħāk-i pāyinden bizi kılma ırāk
2728. Yā İlāhī bu Hābībī gözinüñ perdesin ac
Ehl-i infāk eyle anı eyleme ehl-i nifāk
2729. Pādişāh-ı lem-yezelesin ħükmüne yok iştirāk
Mālike’l-mülk-i ebedsin milküne yokdur helāk
2730. ‘ Ağl-ı ma‘ zül-i ‘ aleyk fehm ü vehm aldı kilid
Künh-i zātuñ bilmesine olduğı dem ‘ azm-nāk

⁹⁷² def

2731. Evvelüne yok bidāyet āhirüne intihā
Yā recāyī bī-recā yā men lehu rūhī fidāk
2732. Gözümüzden kulağumuz ğafletüñ perdesin ac
Cānumuz ehl-i yakīn it gönümüzüzi kıılma şāk
2733. Tā ki düşe āfitāb-ı vaḥdetüñ ‘aksi añā
Görine ḥikmetleriñden *ez semek tā bā simāk*
- 99-A
2734. Sağır itme sem‘ümüzi tesbīḥ-i eşyā ide
Gözümüz kör eyleme kim göre ‘arşı tā-be-ḥāk
2735. Şuçluyuz kapuña geldük eyderüz bī-çāreler
Ente mevlānā ilāhī ‘abdüke’l-‘āşī etāk
2736. Sen eger raḥmet iderseñ saña lāyık merḥamet
Sen eger ḥışm ideriseñ *keyfe yerham min sivāk*
2737. *Len terānī* derdinüñ dermānın eylegil hemīn
‘Āşık-ı dīzār olana ğayrı olmasa⁹⁷³
2738. *Ente evlā bi’t-tecāvüz ente Mevlā bi’l-‘ibād*
Bi’l-bükā haze’l-Ḥabībī ve’t-tazarru‘ kad de‘āk

⁹⁷³ çibāk

2739. Ey Hudā-yı *lem yezel* hem Pādişāh-ı bī-zevāl
Hükümüne yokdur mezāhim mülküne yokdur zevāl
2740. İy Cenāb-ı kibriyāña uçamaz mürğ-i ‘ uķūl
İy Celāl-i ‘ izzetüne varımaz ‘ aķl u ħayāl
2741. Zāt-ı bīçunuñda zıhn-i zīrekāni oldı kalīl
Küh-i zātuñda ħayāl-i tiz-rev buldı kemāl
2742. Şevketünden şemmedür bu görinen arz u semā
Kudretünden kaçredür baħr-ı ucāc āb-ı zülāl
2743. Kudretünle güneş eyler geh tūlū‘ u geh ğurūb
Ĥikmetünle iy tālī‘ ğāħ bedr ü ğāħ hilāl
2744. Çār-‘ unşır ni‘ metüñdür yasanuñ⁹⁷⁴ bir kaçresi
Her birinde bir menāfi‘ her birinde biñ nevāl
2745. Raĥmetünden enbiyā bu ħalkā irsāl eyledüñ
Tā hidāyet bula cümle qalımıya ehl-i dālāl
2746. Göñlümüz āyinesine şayķal ur pasın gider
Tā görine anda aĥsen şūret-i şāħib-cemāl

⁹⁷⁴ ya senüñ

2747. Cānumuz şahbāzına virgil haķıķat Őaydını
Őāh elinden kim anuñ-çün anda pervāz açdı bāl⁹⁷⁵

99-B

2748. Dü cihānda fürķat-ile itmegil ĥor u zelil
Raĥmetüñe vāşıl idüb eylegil ehl-i kemāl

2749. Lāyık it dīzāruña götür gözümüzden ĥicāb
Eyleme ehl-i firāk kıl bizi ehl-i vişāl

2750. Vir bize Şol sem‘i kim tesbīĥ-i eőyā işide
Parmağın cehlüñ gidergil ĥafletüñ panbuğın al

2751. ‘İlm ü ĥikmet ma‘ rifet mālından eylegil ĥanī
Faĥr-ı ĥāl itmek ĥarāmdur *faĥr faĥrı*dur ĥilāl

2752. Çün *ķanā‘at kenz-i lā-yefnā*dur anı vir bize
Rāĥatı degmez ĥamına bāķī olmaduķda māl

2753. Dü cihānda ol Ĥabībüñden bizi kıлма cüdā
Kim ümīd-i ehl-i ‘ālim ol-durur Aőĥāb u Āl

2754. Çün *ĥüvallahü’l-ĥanī ve entüm fuķara* didüñ bize
Vir zekatı bu faķır olanlara *fī külli ĥāl*

2755. Benligümüz kühını kılup tecellī pāre kıl
*Len-terānēmüñ le’in ĥazf*eylegil Mūsā [mişāl]

⁹⁷⁵ ecd-i bāl

2756. Luṭf u ḳahruñdan Ḥabībī hem recā hem ḥavf ider
Raḥmet it ḳılma ‘ azāb şād ḳıl ḳılma melāl
2757. Ḳudretüñle zāhir itdün kāf-ı nūndan ‘ ālemi
‘ Aḳl-ı kāmīl ḳaldı ‘ āciz fehmi-şāmil kāf-ı mīm
2758. Raḥmetüñ vüs‘ atinden buldı kürsī vüs‘ ati
‘ Azametüñ heybetinden titrerdi ‘ arş-ı ‘ azīm
2759. Āfitāb-ı kibriyāñuñ⁹⁷⁶ ḳarşusunda zerre var
Çarḥa girmiş ay u güneş gerdiş içinde muḳīm
2760. Luṭf u ḳahruñ evlerin⁹⁷⁷ ḳılduñ müheyyā ḳullara
Mü’mine nāz-ı na‘ īm [u] kāfire nār-ı caḥīm
2761. Yir ü gögüñ içindekiler vaḥdetüñ şāhidleri
Bu şehādetde berāber yaradılmış her ne-kim
2762. Āfitāb-ı zerre şāhid ḳaṭreye deryā delīl
Kim gerek mevcūda mūcid muḥdişāta bir ḳadīm
- 100-A
2763. Salṭanat küllī senüñdür memleket küllī senüñ
Virmeḳ almaḳ küllī senüñdür kim şerīḳüñ yoḳ ḥaḳīm

⁹⁷⁶ kibriyā gök

⁹⁷⁷ onların

2764. Raḥmetüñden heşt cennet ıoldı ni‘ met bī-ḥisāb
Heybetüñden ıamu kükrer ehlinüñ cānında bīm⁹⁷⁸
2765. ıl ‘ināyet olmayalum ehl-i mağđūbun ‘aleyh
Vir hidāyet tā gidelüm ber ırāı-ı müstaım
2766. Cān-ı ıayyib nefsi-i ıayyib vir bize virme ḥabīs
Şadrimuz eyle şaḥīḥ vü albimüz itme saım
2767. Şirk ü şekden ḥālī eyle eyleme Ḥadan ırak
Eyleme alb-i saım ü eylegil alb-i selīm
2768. ıl tecellī pāre ıl ḥod-benligümüz ıağıını
Lāyı it dīzāruña nitekim olmış Kelīm
2769. Bu Ḥabībī cānına virgil ‘aıā-yı ehl-i dil
Olmaya ehl-i caım tā ki ola ehl-i na‘ım
2770. İy celālün vaşf edemez ehl-i şerḥ ehl-i beyān
Küh-i zātuñ güneşinden zerre itmezler ‘ayān
2771. Kibriyāñuñ baḥrine ıalarsa ğavvāş-ı ‘uıl
Ĝar olur gevherlerinden ıkarılmaz bir nişān
2772. ‘İlmi kim ketm-i ‘ademden ıkarup virdün vücūd
udretünle ḥikmetünle zāhir oldı her zamān

⁹⁷⁸ līm

2773. ‘ Arş u kürsî ay u güneş kudretüñdür delîl
Hikmetüñe şahid oldı bu zemin ü āsumān
2774. Ni‘ metüñdür işāret gice gündüz māh u sāl
Raḥmetüñdür beşāret bu cihān [vü] ol cihān
2775. Her zamānuñ her mekānuñ ḥālıkısın bu ‘ aceb
Zātuña yoḳdur zamān vaşfuña yoḳdur mekān
2776. Heybetüñden dūzaḥ itdüñ ḥün-ı ḥavfuñ ḥānesin⁹⁷⁹
Raḥmetüñden cenneti dārü’s-selām ü dārü’l-emān
2777. Cānumuzı göñlümüze itmegil ehl-i ḥicāb
Ehl-i keşf it itmegil yā Rab bizi ehl-i ziyān
- 100-B
2778. SālİKÜñ ḥod-binligidür ol ḥicāb-ı a‘ zāmı
Ref kıl ḥod-binligin tā açıla dü çeşm-i cān
2779. Tā ki bile ‘ ilm ü kudret ma‘ rifet külli senüñ
İşidüp görmek senüñmiş ol benim demek yalan
2780. Ḥazret-i Mevlā senüñ ol ḥod-binliginüñ taḡını
Pāreleyüp *len-terānī* eyledüñ *savfe terān*
2781. Luṭf kıl ḥod-binligimiz pāre pāre eylegil
Di bize *sevfe terānī* yā *Mu‘īn* ü *müstegās*

⁹⁷⁹ ḥanısı

2782. atlanımaz *len terānī* derdine ‘āşıqlaruñ
Dertlerinüñ çāresini lu idüb eyle revān
2783. Bu Hābībīnüñ haāsın aç gözünden yā Kerīm
ıl ‘aa bir göz ki göre dost cemālini ‘ayān
2784. İy celālünde idemezler ehl-i irfān güft ü gū
Kūnh-i zātuñda ılamazlar sālīkān cüst ü cū
2785. Zerre zerre küll-i ‘ālem zākīridür şākīrūñ
Her biri tehlīlūñ eyler *lā ilāhe ğayrīhū*
2786. ullaruñ yād eyleyüb ılduñ müşerref emrilen
Lu idüb itdükde *yā eyyühe’n-nāsu‘budu*
2787. ullaruñ yā *Hū* didiler sen didüñ yā *eyyühe*
Orta yirde ‘āşıāne opdı bir hoş Hāy u Hū
2788. Hāzretüñ eyler nidā kim *yā ‘ibādī fettaūn*
ullaruñ eyler du‘ā kim *leyse minke iramū*
2789. Hāzretünden *yā ‘ibādī* rametüme gel dimek
ullaruñ yā Rabbī ya‘ni ki ramet ıl diyu
2790. Bar-i rametden vücūda geldi hep mevcūd olan
Lā-cerem deryāyı ister anda olsa āb-ı cū

2791. Orta yirde rahmetünden özge maḥlûb olmadı
Raḥmetün maḥlûbumuzdur *lâ sivâhâ maḥlabû*

101-A

2792. Raḥmetüne ‘âşık itdün ‘âlem içre her ne var
Ehl-i küfr ü ehl-i imân her şadîk u her ‘adû

2793. Odi şuyı arısuza çün muḥahhar eyledün
Oda yaḫma nefsumüzi raḥmetün şuyı-y-la yu

2794. Ger Ḥabîbünün hicâbı çoksa luḫfün da çok
Pâre kıılır şad hicâbı yâ Ğafûr yâ ‘Afüvv

2795. İy selâtinler kapuında bendegân-ı ‘özr-ḫ’âh
Yüzlerin toprağa koyup çağrışurlar pâdişâh

2796. Luḫf kııl ehl-i keremsin raḥmetün kapusın ac
Gelmişüz dergâhına kılub penâh ehl-i günâh

2797. Yok-durur kapuından özge varacaḫ melce’ me‘âz
Şuçlular dergâhını kıoyup kime kııla penâh

2798. İşigünde göz yaşımı ehl-i derd olmuş revân
Giceler tâ şubḫa dek zârî vü efgân âh u vâh

2799. Çağırur gök ehli kim *sübḫâne ‘allâmu’l-guyûb*
Çağırur yir ehli kim yâ Rabbi yâ Ḥaḫ yâ İlâh

2800. *Ḳādiye'l-ḥacāt* sensin ḳıl revā ḥacātumuz
Ḳıl 'ināyet rū-sepīd olsun olanlar rū-siyāh
2801. Bu fenā 'ömrüñ içinde vir bize 'ömr-i beḳā
Uşda bu 'ömri tüketti gice gündüz sāl u māh
2802. Cānımız itdüñ müsāfir 'ömre sermāye virüb
Ehl-i rīḥ⁹⁸⁰ it ehl-i ḥüsrān olmasunlar ehl-i rāh
2803. Yanalar ḳo şem' inüñ pervānesin men' eyleme
Kim kemāl yanmaḳ-durur ḳılduḳca şem' üñe nigāh
2804. *Len-terānīdūr* cevābuñ diyene *unzur ileyk*
Ḳıl 'ināyet olmayalum ehl-i gāh ehl-i giyāh
2805. Bunda ḥod-binlik şığışmaz gerek ancaḳ lā-sivāh
Ḥikmetüñ ḥelvālarından vir Ḥabībīye ḡidāh
- 101-B
2806. İy kemāl issi olanlar 'ilim-ile ve 'aḳl-ile
Zāt-ı bī-çūnuñda mevşūf oldu āḫir 'acz-ile
2807. Yok-durur mişḳāl-i zerre 'ilmüñ olmamış muḫīṭ
Her ne kim *cüzvī vü küllī der ḥelā vü der melā*
2808. Rıf atūnden bu zemīn süflīde sāhibdür ḥudū'
Ḳudretūnden āsumān tutmuş maḳām ender 'alā

⁹⁸⁰ renc

2809. Pâdişâh-ı *lem yezel* sensin ezelden tâ ebed
Hükmüñle irmez fenâ vü milküñe irmez belâ
2810. Dü cihânda hükmüñe mâni^ç ya dâfi^ç kimse yok
Kudret ü kuvvet senüñdür diyelüm lâ-ğak kıla
2811. Virüp tevfiķuñ refiķ olsun bize tâ kılavuz
Ol Hâbîbüñ ittibâ^ç ın kavlı-ilen vü fi^ç l-ilen
2812. Cânımuza rûzî kııl insân-ı kâmil vâşfların
Her behâyim vaşflar-ıla kıılma bizi mübtelâ
2813. ^çİlm ü hikmet ma^ç rifet zevķinden it cân kuşını
Dü cihânda hem-nişîn it bizi ehl-i ^çışık-ile
2814. Dü cihânda ehl-i ^çirfân meclisinden kıılma dūr
Ehl-i ceħl ehl-i belâdan kıılma kııl ehl-i ülä
2815. Bedr-i rahmet maṭla^ç -i⁹⁸¹ ^çafvuñdan eylesün ṭulü^ç
Şems-i cân itse ğurüb gelse nidâ-yı eş-şalâ
2816. Ol zamân kim cism-ile el-vedâ^ç eyleye cân
Yoldaş eyle luṭfuñı imân-ile ihsân-ile
2817. Cism ü cânuñ fūrķatinden bu Hâbîbî ğam yimez
Dü cihânda rahmetüñüñ vuşlatı olsa bile⁹⁸²

⁹⁸¹ muṭṭali^ç

⁹⁸² bilâ

2818. İy kapuñuñ bendesi cümle selâfîn ü emîr
Luţfuñuñ cüyendesî ‘ âlemde her yoĥsul u bāy

2819. İy şevāhid ĥikmetüñe güneş yılduz vü ay
İy delāyil ĥudretüñe ĥilĥat-i her dü serāy

102-A

2820. Tā ĥiyāmet çarĥa girmiş kibriyāñuñ⁹⁸³ şevĥine
Gice vü gündüz māh u sāl u ĥış u yāz yāy

2821. Her kime ki fazluñ olsa ceng içinden ĥurtulur
Kār ĥılmaz ĥançer añā ne ĥılıç ne oĥ ne yāy

2822. Şuñā sinden ger ‘ ināyet irmese irer ĥazā
Tutar-ise şad hezārān burc-ı muĥkem içre cāy

2823. İşigüñde şuçlular ağlaşı Hū Hū diyicek
Umarız esirgeyüp sen de diyesin Hāy-ı Hāy

2824. Dü cihānda göñlümüz bir tarlıĥa düşdüĥi dem
Sen meded yitiş bize buñalsa derd-mendüme⁹⁸⁴ vay

2825. Çün muĥalled eylemezsin od içinde mü ’mini
Mü ’minüz ‘ afv it şuçumuz nice gün hem nice ay

⁹⁸³ kibriyā gök

⁹⁸⁴ döndürme

2826. Kıl 'ināyet ma' şiyetden t̄āhir olsun gönlümüz
Kim anuñ maḥkūmidur bu göz ü kulaḫ dest ü pāy
2827. Bu Ḥabībīye Ḥabībūñ sāyesin eyle naşīb
Dü cihānuñ raḫmetidür sāye-i luṭf-ı Ḥudāy
2828. Ḥamd idelüm kim murādlar ḫāşıl oldı cānlara
Ehl-i derdler vāşıl oldı bī-^ç aded dermānlara
2829. Ehl-i fūrḫat vuşlata irdi vü keşret vaḫdete
Ehl-i vaḫdet irdiler Ḥaḫdan hezārān devlete
2830. Şükr Ḥaḫḫa virdi çün ni' met tamām virdi tamām
Li'n-nebiyyi'l-Muştafā olsun şalāt u vesselām
2831. Her kişīye Ḥaḫ te'ālā virdi bir nev'-i yaḫīn
Bu kemīne evliyālar etegin t̄utdı hemīn
2832. Pādişāhuñ devletin Ḥaḫ ḫazreti itsün mezīd
Her gicesi *leyletü'l-ḫadr* ve günü *yevm-i 'ıyd*
2833. Yā İlāhī şābit eyle ber-şırāṭa'l-müstaḫīm
Ol şırāṭ üzre kim aña gitdi ehl-i na'īm
- 102-B
2834. Kıl bizi ehl-i hidāyet kıl bizi ehl-i cinān
Kılma *maḡdūb-ı 'aleyh* ehl-i *dāll* ehl-i ziyān

2835. Gözümüzde ehl-i ' irfân kuhlını eyle naşîb
Kuhl-i *mā zāga'l-başar* vir kıurretü'l-' ayn-ı Hâbîb
2836. Bu du' âyı müstecâb it yâ İlâhe'l-' âlemîn
Yâ Mu'ine'l-mustagîşîn yâ Ğafûre'l-müznibîn
2837. Yâ İlâhî bu Hâbîbî gözinüñ perdesin aç
Ehl-i infâk eyle anı eyleme ehl-i nifâk
2838. Oқыyanı yazanı diñleyeni
Raĥmetüñle yarlıĝaĝıl yâ Ğanî
2839. Ol ĥabîbüñ Muştafa yüzi şuyı ĥürmeti
Ur günâhum zaĥmına merhem ki bîmâr aĝlaram

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Özağaç, 1981 yılında Kütahya’da doğdu. Kütahya Lisesi’nden ve ardından Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, Maliye bölümünden mezun oldu. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde başladığı yüksek lisansını İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda Dr. Ali Öztürk danışmanlığında hazırladığı *Seher Abdal’ın Saadetname İsimli Mesnevisi (Metin-Muhteva-Tahlil)* adlı teziyle 2009’da tamamladı. 2009-2012 yılları arasında SGK’da memur olarak çalıştı. Halen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda araştırma görevlisidir.